

*Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság
Tervezési Igazgatóság – Területi Tervezési Iroda
1016 Budapest I., Gellérthegy u. 30-32.*

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

***VIZSGÁLATI ÖSSZEFOGLALÓ
ÉS TERVEZÉSI PROGRAM
EGYEZTETÉSI ANYAG***

Készült a Nógrád Megyei Önkormányzat megbízásából

Budapest, 2004. május hó

VÁTI MAGYAR REGIONÁLIS FEJLESZTÉSI ÉS URBANISZTIKAI KÖZHASZNÚ TÁRSASÁG
H-1016 BUDAPEST, GELLÉRTHEGY UTCA 30-32
TELEFON: (36 1) 356-9122 FAX: (36 1) 356-8003 Pf.: 20 153
E-mail: vati@vati.hu

Nógrád megye területrendezési terve – Előkészítő fázis
Törzsszám: 2851/2004-2.1.2

Megrendelő: Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlésének Hivatala

A Megrendelőt képviseli: *Dóra Ottó*
a közgyűlés elnöke

Megrendelő részéről szakmai támaszkodás: *Guzmicsné Csonka Ágnes*
főosztályvezető, megyei főépítész

Vezető területrendező tervező: *Huszár Mária*
Tervezői nyilvántartási
szám: TR1 01 4056/01

Tervezők: *Erdélyi Zsófia*
Faragóné Huszár Szilvia
Földesné Thurn Judit
Majorné Vén Mariann
Sarkadi Katalin
Szilágyi Tibor

Munkatársak: *Mitnyan Zoltán*
Szekeres Orsolya
Vajda Ferencné

Minőségügyi megbízott: *Jordán Klára*

Irodavezető: *Faragó Péter*

Tervezési igazgató: *Molnár Attila*

Vezérigazgató: *Paksy Gábor*

Ez a dokumentáció a VÁTI Kht. szellemi terméke. A hozzá kötődő – szerzői jogról szóló
1999. évi LXXVI törvényben meghatározott – vagyoni jogok a VÁTI Kht.-t illetik.

Budapest, 2004. május hó

SZAKÉRTŐK, KONZULENSEK, ADATSZOLGÁLTATÓK

Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlésének Hivatala

Salgótarján megyei jogú város Önkormányzati Hivatala

Települési Önkormányzatok

Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága

Bükki Nemzeti Park Igazgatósága

Észak-magyarországi Területi Főépítési Hivatal

Közép-Dunavölgyi Környezetvédelmi- és Vízügyi Igazgatóság

Állami Erdészeti Szolgálat Egri Igazgatósága

Nógrád Megyei Védelmi Titkárság

Nógrád Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság

Magyar Befektetési és Kereskedelemfejlesztési Kht.

Nógrád Megyei Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány

Magyar Állami Földtani Intézet – Magyar Geológiai Szolgálat

Miskolci Bányakapitányság

Nógrád Megyei Területfejlesztési Ügynökség Kht.

Honvédelmi Minisztérium Hadműveleti Csoportfőnökség

MÁV Vezérigazgatóság

UKIG

UVATERV Rt.

Unitef Rt.

Nógrád Megyei ÁK Kht.

Tetthely Kft

JOFFY Bt.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	9
I. A TERVEZÉSI PROGRAMOT MEGALAPOZÓ VIZSGÁLATOK ÖSSZEFOGLALÁSA	10
1. A vizsgálatok adat- és információbázisa, kapcsolatok	10
2. A megye általános jellemzőinek összefoglalása	
3. A tervezési program kidolgozását közvetlenül befolyásoló tényezők összefoglalása	13
II. TERVEZÉSI PROGRAM	20
A. PROGRAMCÉLOK ÖSSZEFOGLALÁSA	20
B. A TÉRSÉGI SZERKEZETI TERV ELSŐ VÁLTOZATA	26
1. Erdőgazdálkodási térség	26
2. Mezőgazdasági térség	28
2.1 Belterjes mezőgazdasági térség	28
2.2 Külterjes hasznosítású mezőgazdasági térség	29
3. Vízgazdálkodási térség	30
4. Települési térség	31
4.1 Városias települési térség	31
4.2 Hagyományosan vidéki települési térség	32
5. Építmények által igénybe vett térség	32
5.1 Térségi vízgazdálkodási rendszerek és építmények	32
5.1.1 Árvízvédelmi rendszerek és építmények	32
5.1.2 Országos és térségi jelentőségű öntözőcsatornák	34
5.1.3 Térségi jelentőségű ivóvízellátó rendszerek	34
5.1.4 Térségi jelentőségű szennyvízelvezető rendszerek	36
5.2 Energiaközmű hálózatok és építmények	37
5.2.1 Villamosenergia hálózatok és építmények	37
5.2.2 Szénhidrogén hálózatok és építmények	38
5.3 Közlekedési hálózatok és építmények	40
5.3.1 Közúti közlekedés	40
5.3.2 Vasúti közlekedés	44
5.3.3 Vízi közlekedés	45
5.3.4 Légi közlekedés	45
5.3.5 Kerékpáros közlekedés	45
5.3.6 Határátkelőhelyek	46
5.3.7 Logisztikai központok	46
5.4 Térségi jelentőségű hulladéklerakó hely	46
C. TÉRSÉGI ÖVEZETEK ELSŐ VÁLTOZATA	48
1. Komplex tájrehabilitációt igénylő terület övezete	48
2. Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezete	49
3. Felszíni vizek vízminőség-védelmi vízgyűjtő területének övezete	50
4. Védett természeti terület övezete	50

5. Védett természeti terület védőövezete	51
6. Természeti terület övezete	52
7. Ökológiai (zöld) folyosó övezete	52
8. Térségi tájrehabilitációt igénylő terület övezete	53
9. Tájképvédelmi terület övezete	53
10. Térségi hulladéklerakó hely kijelöléséhez vizsgálat alá vonható terület övezete	54
11. Hullámtér és nyílt ártér övezete	55
12. Csúszásveszélyes terület övezete	56
13. Vízerosciónak kitett terület övezete	56
14. Szélerózióknak kitett terület övezete	56
15. Honvédelmi és katasztrófavédelmi terület övezete	57

III. A TERÜLETRENDEZÉSI TERV ÉRVÉNYESÍTÉSE SORÁN VÁRHATÓ KÖRNYEZETI, TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI HATÁSOK 58

Forrásmunkák jegyzéke	61
-----------------------	----

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet	A térségi szerkezeti terv első változata
2. sz. melléklet	Komplex tájrehabilitációt igénylő terület övezete
3. sz. melléklet	Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezete
4. sz. melléklet	Felszíni vizek vízminőség-védelmi vízgyűjtő területének övezete
5. sz. melléklet	Védett természeti terület övezete Védett természeti terület védőövezete Természeti terület övezete Ökológiai (zöld) folyosó övezete
6. sz. melléklet	Térségi tájrehabilitációt igénylő terület övezete
7. sz. melléklet	Tájképvédelmi terület övezete
8. sz. melléklet	Térségi hulladéklerakó hely kijelöléséhez vizsgálat alá vonható terület övezete
9. sz. melléklet	Hullámtér és nyílt ártér övezete
10. sz. melléklet	Csúszásveszélyes terület övezete
11. sz. melléklet	Vízerosciónak kitett terület övezete
12. sz. melléklet	Szélerózióknak kitett terület övezete
13. sz. melléklet	Honvédelmi és katasztrófavédelmi terület övezete

FÜGGELÉKEK

Térképek:

1. sz. függelék	Településrendszer
2. sz. függelék	A kistájak rendszere Nógrád megyében
3. sz. függelék	Mezőgazdasági területalkalmasság
4. sz. függelék	Háromkategóriás földhasználati zónarendszer
5. sz. függelék	Védett természeti területek és értékek
6. sz. függelék	Felszíni szennyeződéserzékenység
7. sz. függelék	Térségi vízgazdálkodás
8. sz. függelék	Villamosenergia hálózatok és építményeik; Hírközlés, műsorszórás
9. sz. függelék	Szénhidrogén hálózatok és építményeik
10. sz. függelék	Közlekedési hálózatok és létesítmények
11. sz. függelék	Kerékpárúthálózat

Táblázatok, szöveges függelékek:

12. sz. függelék	Tározók Nógrád megyében
13. sz. függelék	Nógrád megye helyi és (kis)térségi szennyvíztisztító rendszereinek meglévő és tervezett elemei
14. sz. függelék	Hulladékelhelyezés jelenlegi rendszere
15. sz. függelék	Országos jelentőségű védett természeti területek
16. sz. függelék	Ex lege védett természeti területek és értékek
16/a sz. függelék	Ex lege védett barlangok
16/b sz. függelék	Ex lege védett földvárak
16/c sz. függelék	Ex lege védett lápok
17. sz. függelék	Helyi jelentőségű védett természeti területek
18. sz. függelék	Védelemre javasolható természeti értékek
19. sz. függelék	Kastélyok és történeti kertek Nógrád megyében
20. sz. függelék	Régészeti lelőhelyek jegyzéke
21. sz. függelék	Kiemelt és területi védelemmel rendelkező műemlékek Nógrád megyében
22. sz. függelék	Településrendszer
23. sz. függelék	Hírközlés, műsorszórás

BEVEZETÉS

A megyei szintű regionális tervezés Magyarországon jelentős hagyományokkal rendelkezik, de korábban nem készültek olyan megyei léptékű területrendezési tervek, amelyek a térségi szerkezet meghatározásának és a területfelhasználás szabályozásának igényével lépnek fel és ezek jóváhagyása közgyűlési szinten történik.

A megyei területrendezési tervek készítéséről a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény (a továbbiakban Tft.) rendelkezik.

A törvény 11.§-ának a) pontja szerint a megyei önkormányzat feladata az Országos Területrendezési Tervvel (továbbiakban: OTfT) összhangban a külön jogszabályban megállapított tartalmi követelmények alapján területrendezési tervet készíteni.

Nógrád megye területrendezési tervének elkészítésére 2003 októberében jelentetett meg ajánlati felhívást a Megyei Önkormányzat.

A közbeszerzési pályázatot a VÁTI Kht. nyerte el és szerzett jogot a tervezési szerződés megkötésére, amelyre 2004. februárjában került sor.

A tervezési munka a területrendezési tervek tartalmi követelményeire vonatkozó jogszabályban meghatározottak alapján az „Előkészítő fázis” kidolgozásával indult, melynek lezárásaként került összeállításra jelen egyeztetési anyag.

Az egyeztetési dokumentáció tartalmazza Nógrád megye területrendezési tervének

- vizsgálati összefoglalóját,
- tervezési programját és
- a területrendezési terv programja környezeti, társadalmi és gazdasági hatásának vizsgálatát

a jogszabályban rögzített tartalmi követelményeknek megfelelően.

A vizsgálati összefoglaló a megye általános jellemzőinek rövid összefoglalása után a tervezési program kidolgozását közvetlenül befolyásoló tényezők területrendezési szempontú bemutatására koncentrálnak.

Az egyeztetési dokumentáció a tervezési program elején összefoglalja a vizsgálat alapján meghatározható általános programcélokat. A tervezési program két alapvető munkarészre tagolódik. Tartalmazza

- a térségi szerkezeti terv első változatát és
- a térségi övezetek első változatát.

A tervezési program – a széles körű helyzetértékelés során feltárt területfejlesztési témakörökre (mint pl. demográfiai, foglalkoztatási viszonyok, gazdasági ágazatok, intézményellátás) vizsgálati információként tá-

maszkodva – elsődlegesen a területrendezési feladatokra (tér szerkezet és térségi övezetek) koncentrálnak. Így az egyeztetési anyag felépítésében és tartalmában követi a javaslattevő (tervi) fázis követelményrendszerét, tartalmazza az elfogadásra kerülő munkarészeket és ezt követően azok indoklását.

A megyei területrendezési terv elsősorban a *megyei kompetenciába* tartozó elemekre helyezi a hangsúlyt. Ennek megfelelően az országos területrendezési terv előirányzatait átveszi és a törvényben meghatározott keretek között területileg pontosítja, esetleg alternatív javaslatokat fogalmaz meg az OTfT törvényileg előírt időszakos felülvizsgálatához.

A megyei területrendezési terv hosszú és nagytávlatra, azaz 7–15 éves, ill. 15 éven túli időtávra készül, számos előirányzatában azonban, főleg a térszerkezet vonatkozásában tervtávlaton túli kitekintéssel. Figyelembe véve azonban, hogy a termelő szféra és az infrastruktúra nagyrészt privatizált vállalatok kezében van, illetve a fejlesztések részben helyi önkormányzati társulások kompetenciájába tartozó döntésektől függnének, ez esetben az előirányzatok csak rövidebb távra vonatkozhatnak.

Az egyeztetési eljárás során a települési önkormányzatoktól, hatóságoktól és szakmai szervezetektől kért észrevételek figyelembevételével átdolgozott dokumentáció a Megyei Közgyűlés elé kerül, amely dönt arról, hogy az „Előkészítő fázis” megfelelő alapot nyújt a „Javaslattevő (tervi) fázis” kidolgozásához.

Az egyeztetési eljárásban résztvevők számára véleményük megfogalmazásához a következő jogszabályok figyelembevétele ajánlott:

- 1996. évi XXI. törvény a területrendezésről és területfejlesztésről;
- 3/1997. (I.22.) AB. határozat az 1996. évi XXI. törvényről;
- 2003. évi XXVI. törvény az Országos Területrendezési Tervről;
- 1/2003. (IX.9.) TNM rendelettel módosított 18/1998. (VI.25.) KTM rendelet a területfejlesztési koncepciók, programok és területrendezési tervek tartalmi követelményeiről;

Az egyeztetésben résztvevők munkáját és véleményét előre is köszönjük!

I.

A TERVEZÉSI PROGRAMOT MEGALAPOZÓ VIZSGÁLATOK ÖSSZEFOGLALÁSA

1.

A VIZSGÁLATOK ADAT- ÉS INFORMÁCIÓBÁZISA, KAPCSOLATOK

A területrendezési terv előkészítő fázisa, a tervezési program kidolgozása széles körű szakági és statisztikai adat- és információbázisra, valamint a tervelőzményként kapcsolódó dokumentumok területrendezéssel összefüggő helyzetfeltárásának, koncepcionális javaslatainak és tervi elemeinek feldolgozására támaszkodik, a területrendezés jogszabályi hátterét figyelembe véve.

A területi tervezésben a területfejlesztési és területrendezési típusú elemek kapcsolata elengedhetetlen, a területfejlesztés általában a mit–miért, a területrendezés pedig a mit–hol kérdésekre keresi a választ, és ezt – optimális és kívánatos esetben – kölcsönös egymásra utalással teszik.

Nógrád megye területrendezési terve vizsgálati szakaszában feldolgozásra és a tervezési program kidolgozása során figyelembevételre kerültek a területfejlesztési koncepciók, ágazati anyagok területrendezési vonatkozásai.

Ezek közül is megkülönböztetett jelentőségű volt az Országos Területfejlesztési Koncepció, az Északkelet-magyarországi régió területfejlesztési koncepciója az Észak-magyarországi régió átfogó fejlesztési terve, valamint Nógrád megye területfejlesztési koncepciója fejlesztési javaslatainak a területrendezési terv tartalmi követelményei szerinti rendezése és figyelembevétele.

A megyei területrendezési tervezés szempontjából megkülönböztetett jelentősége a tervhierarchia csúcán lévő Országos Területrendezési Tervnek van (2003. évi XXVI. törvény), amely meghatározza a megyei területrendezési terv alapvető tartalmi elemeit, mégpedig a térségi szerkezeti terv országos jelentőségű elemeit, a térségi övezetek rendszerét, valamint a szabályozási előírásokat.

Nógrád megyét érintő másik területrendezési terv a *Duna-Ipoly Nemzeti Park területrendezési terve*. A közel-múltban kidolgozott terv még nem került jóváhagyásra. Mindettől függetlenül Nógrád megyét érintő tervi munkarészei mind a megyei területrendezési terv tervezési programja, mind pedig a tervi fázisa számára irányadók.

A *települési szintű* területrendezési információkat csak kisebb részben lehet a településrendezési tervek-
ből adaptálni, mert a területi lefedettség, a tervkészítés

idejének széles intervalluma, valamint az információk inhomogenitása ezt jelentősen megnehezíti. Figyelembe vehetők emellett a megyei területrendezési tervhez egységesen összeállított, kiküldött és feldolgozott kérdőívekből nyerhető települési információk.

2.

A MEGYE ÁLTALÁNOS JELLEMZŐINEK ÖSSZEFOGLALÁSA

Nógrád megye népesség számát tekintve az ország legkisebb, területi kiterjedése szerint a második legkisebb megyéje.

Természetföldrajzi adottságok

A megye tájai az Északi-középhegység nagytájhoz tartoznak (2. sz. függelék). Északon az Ipoly völgye határolja, amely Nógrád megyei szakaszán határfolyó Szlovákia és Magyarország között. Keleti és nyugati határán a belső-kárpáti vulkáni koszorúhoz tartozó két nagy andezitvulkáni hegység, a Börzsöny és a Mátra emelkedik. A megyehatár a Magas-Börzsönyön és a Mátrabércen fut. Itt éri el a megye területe a legnagyobb tengerszint feletti magasságát (Csóványos 939 m, Piskés-tető 945 m). Így a Börzsöny keleti szárnya, a Nyugat-(Pásztói)-Mátrának pedig a Zagyva árkára lejtő hegyláb felszíne délen a Muzsla-csoporttal tartozik Nógrád megye területéhez. DNy-on a Naszály tömege határolja. Délen a megye területe a Gödöllői-dombság felé képez átmenetet, amely az Alföldtől választja el.

A megye központi részét a Cserhát, ÉK-en pedig a Karancs és a Medves-vidék változatos tájai alkotják. Legnagyobb részben dombsági, kisebb részben középhegységi tájak. A megye ÉK-i részén, a Karancs–Medves és a Mátra között a Nógrádi-barnaköszén-medence miocén széntelepes összletei határozták meg hosszú időn keresztül a megye gazdaságának, kitermelő- és nehéziparának alapját.

A megye területének földtani felépítése rendkívül változatos. A vulkáni hegységeket különböző miocén kori vulkáni kőzetek, főleg andezitek és tufák, részben riolit és dácit, a Medves-vidéket pliocén végi bazalt építi fel, a Karancs viszont miocén andezitlakkolit. A Naszály térségében megtalálható a triász időszaki mészkő, és vé-

göl a Cserhát a legváltozatosabb. Az oligocén üledékekből (homok, homokkő, márga, agyagmárga) felépülő dombságból keményebb kőzetből álló mészkő- és andezithegyek emelkednek ki. Ennek megfelelően morfológiailag is a Cserhát a legváltozatosabb, különösen a hegység keleti része a sajátos szerkezetet adó, legyezőszerűen széttartó telérrendszerrel. A tájképileg legszebb részek is a Vulkáni-Cserháthoz kapcsolódnak.

Nógrád megye vizeit az Ipoly és a Zagyva gyűjti össze, és szállítja a Dunába és a Tiszába. A Duna és a Tisza közötti vízválasztó csomópont egyrészt a Naszály keleti végénél, az éles irányváltással északnak, az Ipoly felé forduló Lókos-patak és a Zagyvába igyekvő Galga forrásvidéke között, másrészt a K-nógrádi–DNY-gömöri bazaltvidéken található az Ipoly és a Zagyva, Tarna, Rima vízrendszere között.

Az Ipolyt 1965-ben sorolták kisvízfolyásból folyó kategóriába. 1965 előtt szabályozatlan volt, a vízkárok elhárítására csak helyi vízrendezések történtek. A nógrádi szakaszon erősen meanderező, középszakasz jellegű folyó futását az 1975 évi egyezményes Általános Fejlesztési Tervben meghatározott szabályozás jelentősen lerövidíti. Az egyezményes terv alapján az 1990-es évek elején befejeződött az árvédelmi fővonalak mértékadó árvízszintre való kiépítése (Ipolyvece–Dejtár, Balassagyarmat és Szécsény térségében).

A Zagyva Salgótarján Zagyvaróna településrészének területén ered a Medves hegységben. Jobbágyitól épült a folyó mindkét partján fővonal. Jobbágyi fölött – a kisvízfolyás-szakaszon – tározók létesültek a vízrendszeren a lefolyásviszonyok szabályozására (a Maconkai-, Mátraverebélyi és Tarján-pataki tározók árvízi befogadóképessége csaknem 7 millió m³).

Településhálózat:

A megye területe az újkőkor óta lakott. Régészeti leletek tanúsítják a különböző korok népeinek megtelepedését. Ezek közül különösen értékesek a földvárak, amelyek kultúrregei az elmúlt korok fontos információhordozói. A földvárak nemcsak különleges régészeti értéként védendőek, hanem mint tájképi és természetvédelmi értéket képviselő speciális élőhelyek Ex lege védelmet élveznek.

A honfoglaló magyaroknak már az első időkben szállásterülete volt. A középkori Nógrád megye a X. század végén vált önálló területi egységgé.

A tatárjárás után szerte a megyében sok helyen építettek várat, lakótornyot. Ezek a XVI. században a török csapatokat feltartóztató végvár-hálózat részévé tették a Cserhát vidékét. A XVI. század közepétől kisebb-nagyobb megszakításokkal másfél évszázadon át török kézen volt a megye mai területe. Ez idő alatt jórészt elnéptelenedett, a középkori városi, községi civilizáció elpusztult.

A Rákóczi szabadságharc idején is komoly szerepe volt a megyének. 1705-ben Szécsényben tartották azt az országgyűlést, amely II. Rákóczi Ferencet vezérlő fejedelemmé választotta. Ugyanakkor a kuruc és labanc hadak egyaránt rombolták a térség gazdaságát. A szabadságharc után sok helyen szlovák telepésekkel pótolták a megritkult lakosságot.

A XVIII. és a XIX. században gyors ütemben vették meg az országhatár melletti területeket. Az 1867-es kiegyezés után a kor fejlődési tényezőinek megfelelően a helyben feltárt ásványi erőforrások – kőszén, vasérc, szilikát ásványok – alapozták meg a gazdasági föllendülést. A külföldi tőke beáramlásának hatására jelent meg a vasgyártás és az üvegyártás, valamint megindult a nagyüzemi bányászat is. A trianoni békeszerződés a megye területét kettévágta, Balassagyarmatot és Szécsényt elszakította történelmileg kialakult vonzáskörzete északi felétől, és visszavetette a korábban élénk termelési, szolgáltatási, kereskedelmi kapcsolatokat. A dinamikus fejlődés a két világháború között megtorpant, majd azt követően a salgótarjáni iparmedence erőteljes fejlődésével újra megindult.

A megye gazdaságának szerkezetében tovább erősödött a nagyipari jelleg. A megye első számú, a korabeli gazdaságpolitika által erősen támogatott központja az ipar, a gazdaság és a közigazgatás területén is Salgótarján lett, 1951-ben Balassagyarmat helyett megyeszékhellyé vált. A tervszerű iparfejlesztés során a nagyipari fejlesztéseken túl a 60-as évektől kezdődően igyekeztek enyhíteni a nehézipari jelleget, és Balassagyarmaton, Szécsényben, Pásztón és Rétságban elsősorban a megye gépipari és könnyűipari jellegét erősítették.

A megye gazdasági fejlődését először a hetvenes években rázta meg a szénbányászat visszafejlesztése, de akkor az extenzív iparfejlesztés viszonyai között megoldható volt a bányászok más iparágakban való elhelyezése. Az újabb válság, amely már nemcsak a bányászatot, hanem a kohászatot és a gépipart is érintette, az első között érte el Nógrád megyét. A recesszió a magasabb feldolgozottságú fogyasztási cikkek felé tolt el az ipar termékkínálatát, ami kedvező kitérési feltételeket teremtett. Viszonylag korán, a nyolcvanas évek második felében megjelent Salgótarjánban a külföldi működő tőke. Az ezen a bázison megindult kedvező folyamatot a diverzifikált feldolgozóipar létrehozására azonban nem sikerült megfelelően kihasználni. A kilencvenes évek első felében tetőzött a válság, mely elsősorban a szénbányászatot, a vas- és acélipart, valamint az üvegyártást sújtotta, ezért Salgótarján és Bányásztereny, valamint a munkaerő tömegeit adó környékbeli falvak munkavállalóinak megélhetési helyzete kritikussá vált. A megye kevésbé iparosodott városai is bekövetkezett a recesszió, súlyosbítva az egész megyére kiterjedő válsághelyzetet. A kilencvenes évek közepe óta indult meg a lassú, de folyamatos gazdasági növekedés.

Nógrád megye településhálózatában az aprófalvas jelleg a meghatározó. A Cserhát és a Karancs-Medves erősen tagolt hegyvidékein a keskeny völgyekben zömében 500-1000 lakosú aprófalvak, és – főleg a Cserhát nyugati részén – 500 lakosnál nem népesebb törpefalvak helyezkednek el. Nagyobb települések a dombvidék alacsony térszínein, a Nógrádi-medencében, az Ipoly mentén és a Zagyva-völgyében alakultak ki.

Nógrád megye településeinek száma 129, amelyből 6 város (Salgótarján megyei jogú város) és 123 község. A megye településállománya állandónak tekinthető annak ellenére, hogy a településszám változott az utóbbi években a korábbi közigazgatási összevonás miatt megszűnt települések önállósodásával (Patvarc, Mátraszőlős, Tolmács, Bánk, Kétdobony, Mátranovák, Nagykeresztúr, Ipolyszög és Rákócziabánya).

A településsűrűség – a geomorfológiai adottságoknak megfelelően – változatos képet mutat. A településsűrűséget a 100 km²-re jutó települések számával mérve, Nógrád megye 5,1-es mutatója az országos átlaghoz viszonyítva (3,3) igen sűrű szövetű térségnek tekinthető.

A városok–falvak aránya a megyében jelentősen eltér az országostól. Az egy városra jutó falvak száma 20,1, ami az országos átlagnak (11) közel kétszerese. A városok elhelyezkedése sokáig rendkívül aránytalan volt, mivel mindkét város, a nagy hagyományú Balassagyarmat is és a bányászfalvak, bányász- és munkáskolóniák halmazából jelentős várossá fejlődött Salgótarján is perifériális elhelyezkedésű. A városhálózat ma már sokkal kiegyensúlyozottabb, mivel az elmúlt évtizedekben sor került a megye korábban városhiányos térségeiben Pásztó, Szécsény, majd Rétság és Bátorfyerenye várossá nyilvánítására. A két utóbbi város (különösen Rétság) azonban csak részlegesen biztosítja körzete számára a városi jellegű szolgáltatásokat. A megye déli része továbbra is városi központ nélküli térség, a meglévő kistérségi központok irányában nem kielégítő közlekedési kapcsolatokkal és több zsákhelyzetben lévő településsel. A térségben Bercel funkcióinak erősítése, közúthálózati feltártságának javítása kívánatos.

A megye leglazább textúrájú, azaz a legnagyobb községhatárú és legnagyobb népességszámú településeket tartalmazó területe nyugaton a Börzsöny és a Cserhát közötti Nógrádi-medence, keleten a Cserhát és a Mátra között húzódó Zagyva-völgy. Közöttük, a Cserhát völgyeiben, valamint a Karancs-Medves vidékén találhatók a kis területű, többnyire egyutcás apró- és törpefalvak. A népesség területi koncentrálódása az átlagos népsűrűség alapján a megyében 86 fő/km², ami jóval alatta marad az országos (109 fő/km²) és a megyék (91 fő/km²) átlagának.

A megyében a lakosságnak kevesebb, mint a fele (44,2 %-a) él városokban és ez a mutató mintegy 20 %-kal elmarad az ország egészének átlagától (64,4 %).

Demográfiai viszonyok:

A megye népességszámának növekedési trendje már a nyolcvanas években megtorpant, és azóta a népességszám folyamatosan csökken. A 2002. év végi KSH-adatok szerint a megye lakónépességének száma nem érte el a 220 ezer főt.

A népességszám csökkenés egyik oka az, hogy az országos tendenciákkal megegyezően az 1980-as évektől kezdve jelentősen csökkent az élveszületések száma, miközben a halálozások száma növekedett, egyre nagyobb mértékűvé vált a természetes fogyás. Emellett a migrációs adatok tartósan negatív egyenleget mutatnak, bár egyes években pozitív volt a vándorlási különbözet. Az utóbbi években csökkent a megyéből elköltözöttek száma, a természetes népmozgalom kedvezőtlen tendenciái miatt azonban a kilencvenes években előregedési folyamat indult meg.

A megyében a városi hierarchia csúcsán lévő Salgótarján népességszáma is mintegy 2850 fővel csökkent a negatív természetes szaporodás és a vándorlási veszteség következményeként. A megyeszékhely esetében is az országos tendencia érvényesült, miszerint a migráció iránya a nagyvárosi településeggyüttes központjából áttévődött a környező településekre, így a Salgótarjánban jelentkező veszteség egy része a településcsoportjában lévő falvaknál jelent meg.

Az egyes kistérségek és az egyes településkategóriák népességfogyása differenciált volt.

A rétsági kistérség az egyetlen, ahol a népesség száma növekedett (2,1 %-kal) a kilencvenes években. A legnagyobb arányú tényleges népességszám-csökkenés a salgótarjáni és bátorfyerenyei kistérségben következett be, ahol a munkanélküliek, és azon belül a tartós munkanélküliek aránya a legnagyobb a megyében. Elég nagy mértékű volt a népességszám fogyása a pásztói kistérségben is, a balassagyarmatiban és a szécsényiben viszont inkább stagnálásról beszélhetünk.

A 2001. évi népszámlálás adatai szerint a megye népességének korösszetétele az országos átlaghoz közeli volt. Azóta az előregedés a megyében gyorsabb, mint országosan. A népesség előregedését jelző demográfiai mutató, az öregégi hányados különösen a középső-cserhádi kis- és aprófalvakban magas. (A 60 éven felüliek száma a települések többségében 1,5–2-szeresen haladja meg a 15 éven aluliakét, a középső-cserhádi aprófalvakban ez az arány a 3–4-szerest is eléri.)

Gazdasági aktivitás, foglalkozási szerkezet

A 2001. évi népszámlálás idején a megye népességének mintegy harmadát tette ki a foglalkoztatottak aránya, ami elmarad a 36%-os országos átlagtól.

Foglalkoztatottság tekintetében viszonylag mérsékelték voltak a kistérségek különbségei, a legmagasabb a

részt, legalacsonyabb a bátonyterenyi és a szécsényi kistérségben. A helyben foglalkoztatás viszont az általánosan alacsony foglalkoztatottság mellett igen nagy mértékben differenciálódott. A salgótarjáni kistérségben helyben dolgozott a foglalkoztatottak több mint 70%-a, a szécsényi kistérségben viszont ez az arány alig haladta meg a 40%-ot. Az eljárók és a bejárók közötti területi különbségek mérsékeltek voltak, de egyenlegük csak a salgótarjáni kistérségben volt kiegyenlített. Az ingázási adatok a foglalkoztatottaknak mintegy 16 %-os megyén kívülre irányuló ingázását tükrözik. A megyén kívülre ingázás ma is jelentős a fővárosba és agglomerációjába a rétsági és a balassagyarmati kistérség jó közlekedési kapcsolattal rendelkező településeiből.

A foglalkozási szerkezet (a keresők főbb nemzetgazdasági ágankénti megoszlása alapján) – bár a korábinál sokkal alacsonyabb foglalkoztatottsági szinten – jelenleg is meghatározóan ipari struktúrát tükröz a megyében, az országos átlaghoz viszonyítva a mezőgazdaság alacsonyabb, az ipar lényegesen magasabb és a tercier szektor lényegesen alacsonyabb részarányával. A szolgáltatásokban foglalkoztatottak aránya – Salgótarján településhálózati szerepkörével összefüggésben – a salgótarjáni kistérségben a legmagasabb, de az ipari jellegű struktúra itt is meghatározó az iparban foglalkoztatottak országos átlagnál lényegesen magasabb arányával.

A munkanélküliségi adatok időszora a kilencvenes évtizedben a regisztrált munkanélküliek számának több mint négyszeres növekedését jelzi (1990. decemberi mintegy 3 ezer fővel szemben 2000. decemberben már csaknem 13 ezer fő). 1998 óta folyamatosan csökkenő tendencia jellemző, de a csökkenés minimális, hiszen 2002 év végén még mindig meghaladta a 12 ezer főt a regisztrált munkanélküliek száma a megyében.

A munkaerő konvertálhatóságának hiányát, illetőleg a munkaalkalmak hiányát mutatja a tartósan (180 napon túl) munkanélküliek magas aránya. Ez az elmúlt 5 évben általában meghaladta a regisztrált munkanélküliek 50 %-át, ugyanakkor a betöltetlen álláshelyek száma alacsony és csökkenő. A változó munkaerőpiacnak konvertálható képzettségű munkaerőre volna szüksége. A megye gazdasági szerkezete viszont korszerű iparágak letelepülésével éppen azért nem tud elég dinamikusan változni, mert nem megfelelő képzettségű a rendelkezésre álló szabad munkaerő.

A munkanélküliek tartósan mintegy fele legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel, nagyon kis hányada szakiskolai végzettséggel, 8-10%-uk viszont 8 osztálynál kevesebb végzettséggel rendelkezik. A munkanélküli ellátás részeként szervezett képzésben ugyanakkor tartósan csak mintegy 5%-uk vesz részt. Ezek a képzések valójában átképzések, amelyek nem foglalkoznak a hiányzó alapkiskolázottság pótlásával, a szakképzetlenség

képzésével, és nincsenek megfelelő eszközök a képzésre nem vállalkozók ösztönzésére.

A megyében az ipari termelés visszaesése már a hetvenes években megkezdődött, de a legnagyobb megérzést a nyolcvanas években érte Nógrád megye gazdaságát a bányászat, vaskohászat és a nehézipari gépgyártás válságával. A kilencvenes években – a munkanélküliség nagy arányú növekedése, az iparban alkalmazottak számának az 1990–2000 között több mint 13 700 fős csökkenése árán – megkezdődött az ipar szerkezeti átalakulása. Az átalakulás nem tekinthető befejezettnek, az export aránya azonban az 1995. évi 31,5 %-ról csaknem 60 %-ra nőtt, ami jelentős szerkezetváltást jelez.

Az iparfejlesztés számára kedvező területi adottság, hogy 1997 óta a megye négy városában – Balassagyarmat, Bátorfőnyé, Rétság és Salgótarján – létesült ipari park.

A vállalkozások ösztönzésére a kormány az észak-magyarországi régióban 3 vállalkozási övezetet hozott létre. Nógrád megyében 1998-ban létesült a Salgótarján-Bátorfőnyéi Vállalkozási Övezet 35 településre kiterjedően (57/1998 (III. 27.) Korm. rendelet). A Vállalkozási Övezet létrehozásának pozitív hatása a statisztikai adatokban egyelőre még nem érzékelhető, bár 2002. év végén a megye működő vállalkozásainak már 47,5 %-a a Vállalkozási Övezethez tartozott.

3.

A TERVEZÉSI PROGRAM KIDOLGOZÁSÁT KÖZVETLENÜL BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK ÖSSZEFOGLALÁSA

A térszerkezet összefoglaló jellemzői

Nógrád megye térszerkezeti helyzete a nagytérségi kapcsolatok szintjén a fővároshoz és agglomerációjához mint infrastrukturálisan legfejlettebb, meghatározó gazdasági erőterhez való kapcsolódása tekintetében kedvező. A régió belüli, különösen Miskolc mint régióközpont felé, valamint a szomszédos régiók felé irányuló kapcsolatai, főként a Közép-Dunántúl felé már kevésbé kedvezőek.

Határ menti megyeként a nagytérségi kapcsolatokban nagy jelentősége van a határon átnyúló kapcsolatfejlesztési lehetőségeknek. Az a körülmény, hogy a szomszédos Szlovákia hazánkkal egyszerre vált az Unió tagjává, számos lehetőséget kínál az együttműködésre, a ma még határ menti városok vonzáskörzetének kiterjesztésére, szerepkörük növelésére az eurorégiós együttműködés keretében, hiszen az Európai Unió kiemelten támogatja a határ menti régiók fejlesztését.

A megye térszerkezete nem egységes. A megyeszékhely, Salgótarján vonzása – megyén belüli periférikus helyzete folytán – a megye nyugati részére kevésbé in-

tenziven terjed ki. Itt erőteljesen érvényesül a főváros és agglomerációjának vonzó hatása.

A megye településhálózatára a kisebb központok jellemzőek, amelyeknek komplex területi kapcsolatai még nem alakultak ki, csak részlegesen, gazdaságszervező erejük is többségében lokális. A megye egyes területein a települések jelentős része a társadalmi-gazdasági és infrastruktúráisan elmaradott, vagy magas munkanélküliséggel küzdő települések közé tartozik.

A megye területrendezési tervében a belső kohéziót elősegítő elemek erősítése és a külső kapcsolatok térségfejlesztő hatásainak kihasználása jelenthetik a legfontosabb stratégiai szempontokat.

Ezek a szempontok a megyei területrendezési terv előkészítéseként elvégzett vizsgálatok, illetve a feldolgozott tervelőzmények alapján felvázolhatók. Itt elsődlegesen azokat a térségi szerkezetet alakító közvetlen tényezőket fontos számba venni, amelyek hatásával hosszabb távon is számolni kell, illetve azokat a konfliktusokat, anomáliákat, amelyek feloldására a területrendezési programnak vázlat szinten, a területrendezési tervnek pedig tervi szinten választ adni szükséges. Ezek azok az összefüggések, melyek közvetlen kapcsolatban vannak

- a térségi területfelhasználás rendjével,
- a településrendszerrel,
- a térségi jelentőségű infrastrukturális hálózatokkal és létesítményekkel, valamint mindezekkel összefüggésben
- a természet- és környezetvédelemmel.

Térségi területfelhasználás

A vizsgálati adat- és információbázis, valamint a tervelőzmények feldolgozásának összegzéseként Nógrád megyében a térségi területfelhasználás főbb jellemzői a következők:

Erdőgazdálkodási térség

- Nógrád megye természeti, környezeti, termőhelyi adottságai igen kedvezőek az erdőgazdálkodás számára.
- Az erdőművelés céljai között az elsődleges gazdasági rendeltetés meghatározó.
- A magánkézbe került erdők igen nagy része erdőgazdálkodó nélküli, elhanyagolt állapotban van.
- A telepítések fafajösszetételében kedvezőtlenül a tájidegen fajok dominálnak.
- Nagy területet veszélyeztet talajeróziós kártétel, növekszik a vízmosásos területek száma.
- A megyében meghatározó szerepet betöltő erdőgazdálkodás ellenére alacsony szintű a helyben települt faipari feldolgozás és termékgyártás.

Mezőgazdasági térség

- A talajadottságok kedvezőtlenek, jelentős a savanyú kémhatású, gyenge termőképességű területek kiterjedése.
- A változatos domborzati adottságok és lejtőviszonyok, valamint az erős szabdaltság következtében igen nagy terület veszélyeztetett eróziós kártétel által.
- Hiányos az alapanyag-feldolgozás, kis kapacitású a feldolgozóipar, tőke- és befektetési hiány jellemző a térségre,
- Jelentős az erdőállomány, kiterjedt gyepterületek helyezkednek el a megyében, melyek megfelelő gondozást, gazdálkodást igényelnének.
- Természetvédelmi szempontból értékes, termelést korlátozó adottságokkal rendelkező területek nagy számban fordulnak elő a megyében.
- Erőteljesen lecsökkent az állatlétszám, bár az adottságok megfelelőek a mennyiségi és minőségi növeléshez.
- A megyében jelentős hagyományai vannak a kézimunka-igényes termékek előállításának (bogyós gyümölcs, méz, gyógynövény, biotermékek).

Vízgazdálkodási térség

- A megye két fő vízfolyása az Ipoly és a Zagyva, melyeknek dombvidéki vízgyűjtője kisvízfolyásokkal rendkívül sűrűn behálózott.
- A kisvízfolyások szélsőséges vízjárásának kiegyenlítésében, a hirtelen árhullámok kialakulásának megelőzésében jelentős szerepe van a tározó tavaknak. A jelenleg mintegy 40 víztározó összesen csaknem 480 ha üzemi vízszinthez tartozó vízfelületet jelent a megyében. Ezek többnyire többfunkciós tározók, amelyek mintegy harmadánál elsődleges cél az árvízcsúcs-csökkentés.

Települési térség

- Az elmúlt években a megye gazdaságának meghatározó eleme, a nehézipar volumenében erőteljesen lecsökkent, ennek következtében megnőtt a munkanélküliek száma, nő az elvándorlás, csökken a lakónépesség. Ez a jelenség elsősorban Nógrád megye keleti részét sújtja.
- A települések beépítésre szánt területein sok esetben lakatlan, üres, romló állapotú volt ipari épületek, létesítmények találhatók, melyek barna mezős, rehabilitálandó magokat képeznek.
- A megye települései ugyanakkor általában jó állapotú, értékes természeti környezetben fekszenek.

- A természeti környezet, a geomorfológiai adottságok behatárolják a beépítésre szánt területek növelésének lehetőségét.

Térségi jelentőségű infrastrukturális hálózatok és létesítmények

Vízgazdálkodás

Árvízvédelem

- Az Ipoly teljes Nógrád megyei szakaszán (97,2 km) határfolyó Szlovákia és Magyarország között. Állandó medrének kialakítását célzó szabályozása az 1975 évi közös szlovák–magyar egyezményes terv szerint valósult meg a torkolat és Ipolyvece, ill. Balassagyarmat és Ipolytarnóc közötti szakaszon. A mederszabályozás a régi meder megtartásával, ugyanakkor a meanderek kizárásával biztosította az árvizek levezetését.
- Az egyezményes terv alapján az árvédelmi fővédvonalak mértékadó árvízszintre való kiépítése az 1990-es évek elején befejeződött.
- Az Ipoly Nógrád megyei szakaszát négy ártéri öblözet érinti: az Ipolyvecei, a Dejtári, a Balassagyarmati és a Szécsényi ártéri öblözet. Ezek közül csak a Dejtári öblözet védett teljes egészében árvízvédelmi fővédvonalal. Ezen kívül Ipolyvecén és Balassagyarmaton a belterület, valamint Szécsény-Pöstyénpuszta védelmére épült fővédvonal. Az ártéri öblözetek többi része nyílt ártér.
- A Zagyva Jobbágyitól tartozik folyó kategóriába, főként kisvízfolyás. A vízgyűjtő élénk domborzati adottságai, a reliefenergia hirtelen változásai miatt vízrendszerét heves vízjárású patakok jellemzik, amelyek hirtelen esésváltozással kísécsű vízfolyásokká alakulnak. Lefolyásviszonyainak szabályozása e szakaszon alapvetően a kiépített tározók vízkormányzásával valósul meg.
- A dombvidéki patakok mentén az érintett települések belterülete több esetben nyílt ártéren fekszik, ami a szeszélyes vízjárás következtében helyi vízkárokat okoz. Ennek megoldása települési feladat, a megye sajátos domborzati adottságai folytán azonban térségi szinten jellemző probléma, amit az elkészítendő vízrendezési tanulmánytervek alapján a településrendezési tervekben kiemelten kell kezelni.

Ivóvízellátás

- A megyében a vízigények kielégítésére felszíni és felszín alatti vízkészletek egyaránt megtalálhatók. Ez utóbbiakon belül azonban a mélységi vízkészletek kisebb volumenben állnak rendelkezésre.

Ezért a vízellátás alapvető bázisát a tisztított felszíni víz és a felszín közeli vízkészlet adja.

- Az ivóvíz-ellátást meghatározóan a három nagy, egymással összekapcsolt regionális ellátó rendszer biztosítja. Kapcsolatuk megeremti az ellátás biztonságát, és gazdaságos vízkormányzást tesz lehetővé. Az üzemeltetésben résztvevő 6 szolgáltató szervezet fedi le működési területével a megye területét (Észak-magyarországi Regionális Vízművek Rt, Nyugat-Nógrád Vízmű Kft, Észak-Nógrád Vízmű Kft, Dél-Nógrád Vízmű Kft, Bátorfaterenyé és Környéke Víz-és Csatornamű Kft, Salgótarján és Környéke Vízmű Kft.).
- A Közép-Nógrád–Mátravidék térségében működő regionális vízellátó rendszer meghatározó, nagy kapacitású vízbázisa a Hasznosi-ivóvíz-tározó. Mátraterenyénél – elsősorban a Központi-Máttra településeinek biztonságosabb ellátása érdekében – mátrai kooperációs kapcsolat épült ki, és Jobbágyinál is megvan a Heves megyei összekötés. Salgótarjánnál ez összekapcsolódik a Komra-völgyi tározó, ill. az ipolyi vízkivétel bázisára alapozott Észak-Nógrád térségi regionális vízellátó rendszerrel, amelynek az ellátás biztonságát szolgáló kapcsolata Varsánynál a Nyugat-nógrádi regionális vízellátó rendszer felé szintén kiépült. A Nyugat-nógrádi regionális vízellátó rendszer fő vízbázisát a dejtári kutak adják. Szentdehelynél azonban (Vác-Hermány–Rétság közötti vezetékkel, I. ütemben 5000 m³/d kapacitással) megvalósult a dunai vízáradás kapcsolata. A Berceltől Bér–Bujákon keresztül Pásztóig kiépült távvezeték összeköti a Nyugat- és Közép-nógrádi rendszert, és biztosítja a dél-nógrádi települések térségi ellátásának lehetőségét. Bujáknál csatlakozik a regionális rendszerhez a középső-cserhádi kistérségeket ellátó távvezeték (bár Bokor–Kutasó ellátása jelenleg a saját közös vízművekről történik).
- A vanyarci végponttól folyamatban van a nyugat-nógrádi regionális ivóvíz-távvezeték meghosszabbításaként a Kálló térségi ivóvíz-távvezeték kiépítése, amely lehetővé teszi a dél-nógrádi települések vasas-mangános vizet adó, szerény hozamú vízműveinek kiváltását.
- Különálló kistérségi rendszert alkot Szilaspongony–Cered–Zabar.

Szennyvízelvezetés, -tisztítás

- A legutóbbi évek közműberuházásai nyomán jelentős fejlődés következett be a megyében a csatornázás, szennyvíztisztítás terén. Jelenleg 74 település (a települések 57%-a) rendelkezik közcatornával.

- A fejlődés ellenére a közműöllő azonban a 2002. évi összehasonlító adatok alapján még mindig kedvezőtlenebb az országos átlagnál.
- A városokon kívül további 15* községben működik szennyvíztisztító, amelyek több mint 70%-ban térségi szennyvíztisztító rendszer központjai.
- A megye nyugati térségének megközelítően teljes lefedettsége és a keleti térség részleges ellátottsága mellett azonban a jellemzően aprófalvas településhálózatú Közép-Nógrád nagy része még jelenleg is ellátatlan.
- A közműberuházások jellemzően kistérségi formában valósultak meg. A Nőtincs térségi szennyvíz-agglomeráció beruházása folyamatban van. További mintegy 10 csatornázatlan települést sorol agglomerációba a Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és -tisztítási Megvalósítási Programot közzétevő 25/2002. (II.27.) Korm. rendeletet módosító 163/2004. (V.21.) Korm. rendelet melléklete.

Energiaközmű hálózatok, hírközlés, műsorszórás

- A villamosenergia elosztás a kiépített országos nagyfeszültségű villamos távvezetéseken és a térségi ellátású közép- és nagyfeszültségű hálózatokon, jellemzően hurkolt rendszerek kiépítésével biztosított. A villamos állomások és a transzformátorok szolgáltatni tudják az igényeket. Az észak-déli irányokban kialakult vezetékfolyosók mentén kell a legtöbb korlátozással számolni a védőtávolságok miatt. A nagyfeszültségű hálózaton Nógrád megyén keresztül kooperációs kapcsolat létesült Magyarország és Szlovákia között. A közép, a kisfeszültségű és a közvilágítási villamosenergia hálózatoknak jelentős része a beépített területeken földfeletti vezetésű, ami hátrányos az utcák arculatának alakításában.
- A gázellátás az országos nagynyomású szállítóvezeték-rendszerről történik a nagyközép- és a középnyomású elosztó hálózaton. A megyében gázellátottság az összes lakásra vetítetten 52,3 %-os, 7 település, Kiseccset, Rákócziabánya, Tar, Egyházasgerge, Szalmatercs, Karancsság, Ipolytarnóc nincs bekötve a vezetékes gázhálózatba. A tranzit szerepkörű Barátság I. olajvezeték áthalad Nógrád megye nyugati részén, a továbbtervezésnél a védőtávolságát figyelembe kell venni.
- A hagyományos tüzelőanyagok, azaz a nem vezetékes energiahordozók aránya jelentős, 47,7 % az összes lakásra vetítetten Nógrád megyében.

Újabb településeknek és fogyasztóknak a vezetékes gázellátásba kapcsolásával az ellátottsági arányuk csökkeni fog.

- A hírközlési rendszer és a műsorszórás meghatározó hálózatai és berendezései megépültek. A megyében 70,73 %-os a távközlési ellátottság lakásra vetítetten. A települések többségében föld feletti vezetésű a hálózat, a minőségi szolgáltatások irányába szükséges továbbfejleszteni a rendszereket. Földalatti vezetésű kábelhálózat fektetését célszerű előirányozni az intenzívebb beépítésű területeken. Bővíteni kell a szolgáltatások körét a széles sávú internet elérés biztosításához.
- A műsorszórás területén, a jó minőségű vétel érdekében Pásztó (Mátraszőlős), Balassagyarmat, Salgótarján, Somoskőújfalu, Hont, Patak, Rétság és Bér beárnyékolta területein TV átjátszók sugározzák a TV műsorokat.

Közlekedési hálózatok és építmények

- Nógrád megyére közlekedés-földrajzi szempontból jellemző, hogy a természetes közlekedési útvonalak döntően a kisebb és nagyobb vízfolyások (Ipoly, Zagyva stb.) völgyei mentén alakultak ki.
- Az ország legfontosabb meglévő kelet-nyugati irányú közlekedési tengelyei (gyorsforgalmi utak, nemzetközi törzshálózati vasútvonalak) a megyét elkerülik (részben a domborzati adottságok, részben a határ-menti jelleg miatt).
- Országos hálózatokban betöltött szerepük szempontjából az észak-déli nyomvonalak dominálnak, melyekről összefoglalva megállapítható, hogy míg a nemzetközi tranzit forgalom szempontjából a megye nyugati részén, addig a belső forgalom szempontjából a megye keleti részén húzódó észak-déli közlekedési folyosó fontossága az elsődleges.
- A megye nemzetközi kapcsolatait elemezve megállapítható továbbá, hogy a tranzitforgalom mellett a kétoldalú, szlovák-magyar viszonylatú közlekedési igények is jelentősek. Az Ipoly- és Neogradensis eurorégiók megalakulása eredményeként a következő években arra lehet számítani, hogy a határon átnyúló együttműködés intenzitása tovább növekszik, ami értelemszerűen a közlekedési igények növekedését is jelenti.
- A megye belföldi nagytérségi kapcsolatait vizsgálva nem kedvező a helyzet, mert bár a fővárossal való kapcsolat elfogadható, de ugyanez nem mondható el sem az Észak-magyarországi Régió

* Ezen kívül Mátranovákon és Jobbággyiban üzemi kezelésű, ill. a Hasznosi-ivóvíztározó vízgyűjtőjén fekvő Pásztó–Mátrakeresztesen külön kistisztító működik.

központja: Miskolc, sem a dunántúli, illetve nyugati irányú kapcsolatok vonatkozásában.

- A megyén belüli kapcsolatokban nem tekinthető napjainkban kielégítőnek egyrészt a megye déli részén elhelyezkedő települések és a megyeszékhely kapcsolata, másrészt a kistérség-központok elérhetősége, továbbá a zsáktelepülések egy részének megközelíthetősége.
- A közúti főúthálózat jellemzője, hogy gyorsforgalmi utak a megye területét nem érintik, a főutak nem hálózják be – a lehetőségek szerint egyenletesen – a megye teljes területét, és nem mindenütt felelnek meg a rajtuk lebonyolódó forgalomnak, továbbá nagy mértékű szennyezést okoznak az érintett településekben, ezért kapacitásbővítésre, helyenként települést-elkerülő szakaszok építésére van szükség.
- A mellékúthálózat hiányosságai megnehezítik mind a kistérségi kapcsolatokat, mind a közúti tömegközlekedés racionális és megfelelő szolgáltatási színvonalat nyújtó szervezését. Ezért hálózati kiegészítések szükségesek.
- A környezetbarát vasúti közlekedés fejlesztése kívánatos annak érdekében, hogy a jelenleginél nagyobb szerepet vállalhasson a közlekedésen belüli munkamegosztásban.
- A kerékpáros közlekedést elősegítő kiépített kerékpárút a megyében mindössze négy helyen található, így ezen a téren Nógrád megye elmarad a többi megye szolgáltatási színvonalától.
- A szlovák-magyar határszakaszon az átkelőhelyek száma kevés, nem felel meg a határ két oldalán élők kistérségi kapcsolati igényeinek.

Természet- és környezetvédelem

Természetvédelem

- Nógrád megye gazdag természeti és táji értékekben.
- A legértékesebb és legnagyobb kiterjedésű vizes élőhelyek (nádasok és magassásosok) az Ipoly folyó mentén találhatók.
- Nógrád megye a legerdősültebb megyék közé tartozik. Természetközeli állapotú erdők elsősorban a magasabb fekvésű, nagyobb kiterjedésű hegy- és dombvidéki területeken (Börzsöny, Karancs, Medves, Heves-Borsodi dombság, Keleti-Cserhát) találhatók.
- A veszélyeztetett növény- és állatfajok száma a megyében magas.
- Természetvédelmi szempontból jelentős gond a vadeltartó képességet többszörösen meghala-

dó vadállomány kártétele főként a Börzsönyben és a Mátrában. Főként a muflonállomány indít meg eróziós folyamatokat az igen meredek hegyoldalakon a taposásuk révén, a sziklagyepeket és a karsztbokorerdőket pedig még a rágásuk folytán is tönkreteszik.

- A ragadozó madarak jelenléte az egyik legfontosabb értékelő tényező. Ezért a fészkelő-költőhelyeinek zavartalanságát költési időben biztosítani kell. Ez viszont az erdőgazdálkodási tevékenységgel kerül sokszor összeütközésbe.
- Az erdőgazdálkodással együtt járó negatív hatások között legfontosabb a dózerutak kiépítésének talajeróziós következménye, mely a növénypusztulás és vízháztartás megváltozásával is jár. Emellett a munkagépek környezetszennyezése is jelentékeny.
- A botanikailag értékes kaszálórétek gondozatlansága elgyomosodáshoz vezet.
- A megye természeti és táji értékekben való gazdagsága kedvező adottságot jelent az üdülés-idegenforgalom számára, a fokozottan védett területeken ugyanakkor kedvezőtlen a növekvő idegenforgalmi terhelés.
- Figyelmet kell fordítani arra, hogy a meglévő üdülőterületek pufferzónán keresztül kapcsolódjanak a védett természeti területekhez.
- Problematikus a motoros terepversenyek, rendezvények, egyedi behatolások engedélyezésének szabályozatlansága.
- Szélerőművek telepíthetőségének jogi szabályozása (korlátozása) szükségessé vált, az egyre gyarapodó ilyen jellegű beruházási igények folytán.

Környezetvédelem

Légszennyezés

- A megye légszennyezés tekintetében az ország legszennyezettebb térségei közé számított. Az utóbbi tíz év folyamán tekintettel az ipari üzemek leépítésére, a sok kedvezőtlen hatás mellett pozitív következményként csökkent a terhelés mértéke. A megye legfőbb szennyezőanyag-kibocsátója továbbra is a megye legjelentősebb ipari központja, Salgótarján. A légszennyező anyagok közül a szálló por vonatkozásában legkritikusabb a helyzet.
- A levegőszennyezés miatti káros környezeti hatások láncszerűen kapcsolódnak egymáshoz. A talaj elsavanyosodása vagy az erdőpusztulás további reakciókat indítanak be.

Zajkár

- A megyében jelentős mértékű zajkárt előidéző üzem nincs.

- A közlekedésből származó, határértéket meghaladó emisszió a megye nagyobb városaiban, Salgótarjánban és Balassagyarmaton fordul elő. A közlekedés okozta zajterhelés jelentős a megye főútvonalain. A vasúti közlekedés is határértéket meghaladó mértékű zajterhelést okoz a településeken áthaladásakor.
- Az ipari eredetű tevékenység okozta zajterhelés csökkent a megyében, ugyanis a rendszerváltást követően az ipari és bányászati termelés jelentősen visszaesett. A kisvállalkozások gyakran a lakóterületeken okoznak zajkárt. Az újonnan létesült termelőegységek, de sok esetben a régről fennálló üzemek zajvédelme még sok esetben megoldatlan.

Felszíni és felszín alatti vizek szennyezése

- A vízfolyások szennyeződésének mértéke magas. A felszíni vizek minősége az elmúlt időszakban javult, döntően nem a szennyvíztisztítás mértékének növekedése árán valósult meg, hanem a szennyezőanyag-kibocsátás csökkenése miatt.
- A mezőgazdasági nagyüzemi területek visszaszorulása, a műtrágyázott területek nagyságának csökkenése a felszíni vizek minőségét pozitívan befolyásolta.
- A megyében felszíni vizek közül, az Ipolyt és a Zagyvát éri jelentős szennyezés. Az Ipoly közepesen szennyezett, III. kategóriájú, a Zagyva alsó szakaszán, Bátonyterenyétől V. kategóriájú, felső szakaszán kedvezőbb.
- A legális hulladéklerakók sok esetben nem elégítik ki a környezetvédelmi (vízvédelmi) követelményrendszert. A hulladékdepóniák „rendezésének” szinte egyetlen jelenlegi módja a „dózerolás”, aminek vízvédelmi szempontból több káros hatása van, mint előnye hulladékkezelési szempontból.
- A felszín alatti vizeknél talajvízszint-süllyedés tapasztalható, minőségileg pedig a kommunális eredetű szennyezés egyre nagyobb mértékben fenyegeti. Ehhez hozzájárul, hogy a megye közel háromnegyedét sekély termőrétegű, erodált talajok jellemzik, amelyek könnyítik a beszivárgást a talaj mélyebb rétegeibe.
- A megyében kiemelt felszín alatti vízminőség-védelmi területek vannak, melyek közül kiemelt jelentőségűek a fedetlen karszterületek (Naszály), hiszen azok a szennyezésre rendkívüli mértékben érzékenyek és a parti szűrőű vízkészletek (Ipoly mente). Minőségüket befolyásolja a talajvíz minősége és a vízutánpótlást adó felszíni víz minősége.

Hulladékgazdálkodás

- A megyében a kommunális és termelési hulladékok mennyisége évről-évre nő, és ezzel párhuzamosan növekszik az elszállított hulladék mennyisége is, de nem olyan ütemben.
- A települési szilárd hulladék több mint fele lakossági eredetű, míg kisebb hányada intézményi és közterületi. A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont községek száma 117 a 123-ból, a bevont lakások aránya növekvő tendenciát mutat, közel 90%. A hulladék térfogat növekedése aggasztó. Az ártalmatlanítás egyetlen módja a deponálás.
- A megyében 35 lerakó működik, ebből 2 regionális: Salgótarján–Kotyházán és Nógrádmargalban. A bátonyterenyi és a szécsényi kvázi regionális jelleggel működik. Ezen kívül (kis) térségi szerepkörrel 17 lerakó bír, és 16 egyedi lerakó működik, mely saját települési hulladék lerakására szolgál.
- Nagy problémát jelent a nagy számú engedély nélküli lerakás és a követelményeknek nem megfelelő legális szeméttelpek. A felhagyott telepeknél a rekultiváció elmaradása szintén gondot okoz. Jelenleg a megyében 11 telep vár rekultivációra. Különösen súlyos a helyzet a hamarosan betelítődő balassagyarmati és salgótarjáni hulladéklerakónál, valamint Pásztón.
- A hatályos jogszabályok alapján a települési hulladéklerakókon egyre kisebb mértékben rakható le biológiailag lebomló, szerves anyag tartalmú hulladék. Ennek megoldása a szelektív hulladékgyűjtés minél szélesebb körű bevezetése és elterjesztése lesz. Az Országos Hulladékgazdálkodási Terv előírja, hogy 2005-ig legalább 4, 2008-ban legalább 6 millió lakost lefedő szelektív lakossági begyűjtő rendszert kell kialakítani. Kísérleti jelleggel Salgótarjánban folyik szelektív hulladékgyűjtés.
- A települési folyékony hulladékok kezelése és elhelyezése is hasonló nagyságrendű probléma a megyében, mint a szilárd halmazállapotú hulladékok esetében. A megyében jellemző aprófalvas településszerkezet következtében sok faluban hiányzik a szennyvízhálózat.
- A szennyvíztisztítókból kikerülő tisztított (biológiailag: II. fokozat vagy nitrogén és foszfor eltávolítás: III. fokozat) szennyvizek befogadói a megye kisvízhozamú folyói, patakjai, ami vízszintingadozáskor a tisztított szennyvíz feldúsulását eredményezheti, mellyel sérülékennyé teszi a vízfolyást. A megyében egyedül csak a Tarján pataki tározó tartóztatja fel a tisztított szennyvizet.
- A csatornahálózatba nem kerülő szennyvizeknek csak elenyésző hányadát szippantják, aminek kis része (3-4%) szennyvíztisztító telepre, jelentős mennyisége illegális leürítő helyekre kerül a

környezetet (elsősorban a talajvizet és az ivóvizet) szennyező módon. Ezek lehetnek: a településen átfolyó élővízbe bevezetés, elszikkasztás emésztőgödörben, felhagyott ásott kútba vezetés és a szippantott szennyvíz illegális lerakása.

- Szippantott szennyvíz legális elhelyezésére Bánkon és Salgótarján-Kotyházapusztán, valamint általában az új, ill. az intenzifikált szennyvíztisztító telepeken (Balassagyarmat, Karancslapujtő, Litke, Pásztó, Szécsény stb.) van lehetőség. A szennyvíztisztítóknál keletkező szennyvíziszap elhelyezése, hasznosítása is egyre nagyobb probléma. A mező-

gazdasági elhelyezés a magas nehézfém és egyéb szennyezőanyag koncentrációk miatt kockázatos.

- A termelési hulladékok tömegének megállapítása önbevalláson alapul, elhelyezése az üzemek feladatát jelenti. Az ezekből nem veszélyesnek minősülők részben saját felhasználásra, részben más cégeknek átadásra kerül. Az inert hulladékok jellemzően a hulladéklerakókra kerülnek takaróanyagként.
- A veszélyes hulladékok teljes mennyiségét a megyén kívül helyezik el. Leggyakoribb célállomások Sajókaza, Aszód, Dorog, Budapest.

II. TERVEZÉSI PROGRAM

A. PROGRAMCÉLOK ÖSSZEFOGLALÁSA

A területrendezési terv *fő célja* a megye sajátos természeti és társadalmi–gazdasági adottságaira alapozva olyan *területileg kiegyenlített fejlődés* feltételeinek biztosítása, amely elősegíti a megye környezeti állapotának javulását, a különleges természeti értékek megőrzését, és – figyelembe véve a megyén belüli térségi társadalmi–gazdasági–infrastrukturális különbségeket – a térszerkezet és az infrastruktúrahálózat fejlesztését oly módon irányozza elő, hogy a fejlődésben lemaradt térségek fejlesztési potenciálja is felértékelődjön.

Fontos tehát a jelenleginél kiegyensúlyozottabb térszerkezet kialakítása, a területhasználat adottságoknak és értékeknek megfelelő módosítása, a környezeti értékek kiemelt védelme, a megye térszerkezeti kapcsolatainak javítása, a gazdasági fejlődés területi feltételeinek biztosítása.

Térszerkezet alakítása

- A megye külső és belső térszerkezeti kapcsolatainak javításával kiegyensúlyozottabb területi szerkezet kialakítására kell törekedni, amely a megye közlekedési infrastruktúrával kevésbé feltárt, városhiányos térségeinek fejlődési esélyét megteremti, a felzárkóztatásukat szolgáló területi és infrastrukturális feltételeket biztosítja.
- Külső kapcsolatok fejlesztése érdekében a meghatározó nemzetközi és országos folyosókhoz való kapcsolódás megteremtése az elsődleges, így fontos a megyében tervezett gyorsforgalmi utakhoz és a megyehatáron kívül haladó gyorsforgalmi hálózathoz a megfelelő főúti kapcsolatok megteremtése, figyelmet fordítva a megyehatár menti kapcsolatfejlesztési igényekre.
- Belső kapcsolatok fejlesztése érdekében a megyerészek közötti kapcsolatot biztosító főúti és térségi jelentőségű mellékút-hálózati kapcsolatok kiépítése, ill. fejlesztése kívánatos, amelyek új fejlesztési vonalat teremtenek a fejlődésben lemaradt peremtérségek számára.
- A térszerkezeti kapcsolatok fejlesztésének infrastrukturális vonzata elsődlegesen a közlekedés – és ezen belül döntően a közúthálózat (mint a térszerkezeti kapcsolatok fő hordozója) – fejlesztését jelenti.

- A vízgazdálkodás, vízellátás olyan területi szerkezetét célszerű kialakítani, amely biztosítja a megye felszíni vizeinek, valamint felszín alatti vízbázisainak védelmét, a közműháló minél nagyobb mértékű zárását.
- Az energia- és távközlési rendszerek olyan kiépítése szükséges, amely a területileg kiegyenlített lakossági ellátást a megye egész területén biztosítani képes.
- A természeti értékekben gazdag megyeterületen nagy hangsúlyt kell helyezni a termőhelyi és ökológiai adottságokhoz igazodó táj- és területhasználat kialakítására.
- A településrendszer térbeli szerkezetének alakításakor figyelmet kell fordítani a beépítésre szánt területek növekedésének mérséklésére, elősegítve ezzel az értékes beépített területek rehabilitációját és az építészeti, települési értékek védelmét.
- A megye- és régióhatáron átnyúló területrendezési és területfejlesztési feladatok koordinációjához biztosítani szükséges az információkat az Észak-, és Közép-magyarországi, valamint Közép-dunántúli régió érintett megyéi felé.
- A területrendezés eszközeivel is elő kell segíteni a határon átvélő euróregiós kapcsolatok intenzitásának növelését.

Térségi területfelhasználás

- A területrendezési terv tervezési programja a termőhelyi és ökológiai adottságokhoz igazodó táj- és területhasználat kialakítására törekszik.
- Mérsékli a belterületek, illetve a beépítésre szánt területek növekedését, elősegíti az értékes beépített területek rehabilitációját és az építészeti, települési értékek védelmét;
- Elősegíti a megye védett természeti területeinek növelését, a védelem biztosítását.

Erdőgazdálkodási térség

- Az erdőgazdálkodás számára kedvező területi adottságok kihasználása érdekében további erdőtelepítés indokolt.

- Az elhanyagolt állapotban lévő erdőterületek rendbehozatala, a tőkehiány kezelése, valamint a kedvezőtlen fafajösszetétel átalakítása érdekében állami szerepvállalásra van szükség.
- A helyi munkaerő-potenciál és területgazdálkodási adottságok összehangolása érdekében fejlesztendő a faipar, fafeldolgozás volumene.
- A megyei sajátosságok figyelembevétele érdekében az erdők többcélú igénybevétele szükséges, gazdasági, idegenforgalmi, szociális, természetvédelmi, környezetvédelmi szempontból.

Mezőgazdasági térség

- Az eróziós domboldalak, alacsony aranykorona-értékű területek intenzív szántóföldi művelésből történő kivétele, külterjes, talaj- és környezetkímélő gazdálkodási módokkal történő hasznosítása szükséges.
- A megye mezőgazdasági profilját meghatározó gyümölcsstermesztés további fejlődését segítve javasolt az ültetvénytelepítések termőhelyi adottságokhoz illesztése, a feldolgozás, csomagolás helyi specialitásokhoz alkalmazkodó kialakítása, valamint a termelési-értékesítési szövetkezés a piac bővítéséhez.
- Nógrád megye savanyú kémhatású talajain fontos feladatot képez a savanyúságtompítás, illetve a talajadottságokhoz alkalmazkodó termesztési szerkezet kialakítása.
- Az elhanyagolt állapotban lévő rét-legelő területeken össze kell hangolni a gyepgazdálkodást és a külterjes állattartást.
- A természeti környezethez illeszkedő biogazdálkodás, gyógynövény- és erdei termék gyűjtés, feldolgozás növekvő jelentőségű, a termékek keresettek a hazai és nemzetközi piacokon is, ennek megfelelően fontos feladat a versenyképesség, piaci pozíció segítése, javítása.
- A termékvertikum megfelelő kialakításához fejlesztendő a technológia, a feldolgozás minősége, a marketing, a gazdák pályázását segítő szervezetek működése, a tőkevonzó adottságok kihasználása.

Vízgazdálkodási térség

- Tervtávlatban a tározási lehetőségek további bővítése szükséges.

Települési térség

- Az elvándorlás, népességfogyás csökkentése érdekében meg kell találni a kitörési, fejlődési pontokat, lehetőségeket. Célszerű az ipari tevékenysé-

gekben jártas munkaerő foglalkoztathatósága érdekében a feldolgozóipar, fafeldolgozás, gépipar, építőanyag-ipar mennyiségi, minőségi fejlesztése, valamint a tercier szektor betelepülése számára vonzó lehetőségek megtalálása.

- A városkép kedvezőbb kialakítása érdekében a lakó, intézmény-, illetve ipari-kereskedelmi területek bővítésére – a pályázati lehetőségek felhasználásával – a barnamezős, rehabilitációs területeket ajánlott felhasználni.
- Fontos feladat a települések vonzó természeti környezetének megőrzése, védelme, az idegenforgalom fejlesztése érdekében helyi attrakciókkal történő összehangolása.

Térségi jelentőségű infrastrukturális hálózatok és létesítmények

Vízgazdálkodás

Árvízvédelem

- Az árvízi biztonság növelése érdekében a két folyó vízgyűjtőjén további, elsődlegesen árvíz-csúcs-csökkentő célokat szolgáló, többfunkciós, komplex hasznosítású tározók építése, a kiépült árvízvédelmi fővonalakhoz tartozó művek folyamatos karbantartása szükséges.
- Az árvízveszély csökkentése a kisvízfolyásokon is fontos, a torrens jellegű árhullámok megelőzése érdekében a vízfolyások rendezése, jó karba helyezése, a dombvidéki tározási lehetőségek bővítése, záportározók létesítése szükséges.
- A vízfolyások rendszeres karbantartása és felújítása közép- és hosszú távú feladat. A helyreállítás során az eredeti állapothoz közeli megoldások tervezése ajánlott.
- A felszíni vízrendezéssel összefüggő feladatok többnyire helyi jelentőségűek, önkormányzati kompetenciába tartozóak. Térségi szintű kiemelésre Nógrád megyében azonban a sajátos domborzati adottságokból fakadóan szükséges. Települési szinten vízrendezési tanulmánytervek elkészítése szükséges, amelyben a védelmi feladatok rögzítésre kerülnek.

Ivóvízellátás

- A távlati vízigények az összekapcsolt regionális rendszerek koncentrált, nagy kapacitású vízbázisairól kielégíthetők, azonban további vízminőségjavító intézkedések szükségesek. Fontos feladat a vízbázisok fokozott védelme a védőterületek lehatárolása és a védelem biztosítása a tevékenységi kör határozatba foglalt szabályozásával. (A

123/1997. (VI.18.) Korm. rendelet szerint 2007-ig befejeződik a nem-sérülékeny vízbázisok hidrogeológiai védőterületének lehatárolása is.)

- Az ivóvíz-ellátás fejlesztése terén a mennyiségi ellátás megoldása helyett a minőség biztosítását célszerű előtérbe helyezni.
- A vízelosztó, továbbító művek, különösen a régi, korszerűtlen anyagú vezetékek folyamatos rekonstrukciójára figyelmet kell fordítani.
- Javasolható az ipari üzemek (bányák) lakótelepeit ellátó művek közüzemi szolgáltatásba vonása, rekonstrukciója, valamint a felhagyott művek magán-, ipari- mezőgazdasági célú hasznosítása az igény-adottság keretein belül.

Szennyvízelvezetés, -tisztítás

- Az NMP által meghatározott paramétereknek megfelelően a már elkészült megvalósíthatósági és vízjogi engedélyes tervek felülvizsgálata és új tervek készítése szükséges a pályázati támogatások igényléséhez.
- A kis lélekszámú településeken – amelyek nem tartoznak a szennyvízelhelyezési program szerint ellátandó települések körébe – helyi kistisztító létesítése javasolható a rendelkezésre bocsátott pénzügyi alapok igénybevételével, vagy amennyiben helyzetükből adódóan megoldható, és gazdaságosan megvalósítható, célszerű valamely agglomerációhoz csatlakozásuk.
- A csatornázásra nem kerülő aprófalvakban (ill. településrészekben) szorgalmazni kell a nagy technológiai választékban rendelkezésre álló környezetkímélő közműpótló egyedi kisberendezések alkalmazását.
- A fokozatosan kiépülő szennyvízcsatorna elosztó rendszerek mentén törekedni kell (a lakosság érdekeltségével) a lakossági bekötések számának növelésére. A szennyvízcsatorna-hálózatra rákötést követően a szikkasztók és az egyedi közműpótló berendezések szakszerű felszámolása szükséges a felszín alatti vizek szennyezésének csökkentése érdekében.
- Mindezek mellett legalább a regionális tisztítótelepeken továbbra is gondoskodni szükséges a szippantott szennyvizek fogadására előkezelő–fogadó műtárgyak fenntartásáról, ill. építéséről.
- További feladat a tisztítótelepeken a technológiai folyamat végén keletkező szennyvíziszap elhelyezése, fél éves érlelési időt biztosító helyi tárolás (deponálás) kiépítése a nagyobb kapacitású regionális telepeken, majd hasznosításának (pl. biogázfejlesztés), ill. kihelyezésének a megvalósítása megfelelő érdekeltségi rendszer kidolgozásával.
- Fel kell számolni, vagy korszerűsíteni a nem meg-

felelő műszaki védelemmel működő szennyvíztisztító és -szikkasztó helyeket, ehhez felmérés, rangsorolás, ill. ütemezés szükséges (pl. a nem közüzemi, korszerűtlen tisztító telepek).

Energia közműhálózatok:

- A közműhálózatok hálózatfejlesztéssel alkalmasak a távlati többletigények kielégítésére.
- A gázhálózatok méretezésénél a települések gázigényét figyelembe vették, megfelelő gazdasági fedezet mellett, az anyagi lehetőségek függvényében az ellátatlan települések is bekapcsolhatók.
- A megyében a fosszilis energiafelhasználást helyettesítő nap-, szél- és bioenergia hasznosítási lehetőségét javasolt megvizsgálni.
- A szélerőenergia hasznosítását megelőzően, a szélerőmű-telepítést megalapozó szélcsatorna-méréseket szükséges végezni. Az erőművek elhelyezésekor a tájképvédelmi szempontokra figyelemmel kell lenni.
- A távközlés terén a digitális rendszer továbbfejlesztésével a széles sávú internet-elérést biztosítani szükséges.

Közlekedési hálózatok és építmények

- A megye külső kapcsolatrendszerének bővítése a gyorsforgalmi úthálózat kiépítésével, a főúthálózaton szükséges kapacitásnövelő beruházások megvalósításával, a korábbi vasúti-hálózat és közlekedés helyreállításával és a határátkelőhelyek sűrítésével és fejlesztésével valósítandó meg.
- A megye belső átjárhatósága érdekében a belső közlekedési kapcsolatainak javítása a főúthálózat kiegészítésével és a mellékút-hálózati hiányzó kapcsolatok kiépítésével oldandó meg. Ezáltal a kistérség-központok gyorsabb elérhetősége, a zsáktelepülések zsákjellegének megszűnése és a turisztikai célpontok jobb megközelíthetősége valósul meg.
- A közlekedés okozta környezetszennyezés hatásainak csökkentése a települések túlterhelt szakaszain elkerülő szakaszok építésével, a környezetbarát közlekedési módok (vasúti- és kerékpáros közlekedés) fejlesztésével és a kombinált közlekedés elősegítésével érhető el.
- A vasúti közlekedés terén a fővonalon korszerűsítésre és továbbfejlesztésre van szükség. A mellékvonalakon a hálózat rehabilitációja, ezen belül a vasúti pályák felújítása, ill. helyenkénti korszerűsítése mellett a Drégelypalánk – Ipolyság között korábban felszedett vasúti pályaszakasz újraépítése is szükséges.

- A terv távlatában egy összefüggő kerékpárút-hálózat kialakítása kívánatos, összhangban az országos kerékpárút-hálózati tervekkel.
- Az átkelési lehetőségek számát növelni kell, különös tekintettel a két ország EU csatlakozása által teremtett lehetőségek kihasználására.

Természet- és környezetvédelem

Természetvédelem

- A megye természeti környezete javításának érdekében általános célkitűzésnek tekinthető a természet védelméről szóló törvénnyel összhangban a természeti erőforrások általános védelme, a terület biológiai sokféleségének, a védett fajoknak és élőhelyüknek a megőrzése. Fokozott védelmet biztosítva az egyedi, különleges, veszélyeztetett értékeknek.
- A jövőben fontos feladat a természetvédelem szempontjából jelentős fajok védelme. Ennek érdekében a védendő fajok esetében speciális védelmi programokat szükséges kidolgozni, amelyben kiemelt szerepet kell, hogy kapjon a különböző területhasználókkal (idegenforgalom, mezőgazdaság) való együttműködés: a területhasználatok korlátozása (pl. kaszálás korlátozása, a nedves rétek beszántásának és gyepek feltörésének megakadályozása), az ösztönzőrendszer (pl. kártalanítás) alapjainak megteremtése, és a lakossági felvilágosítás, társadalmi tudatformálás. Ezek kialakítását az érintett fajok állományainak pontos térképezése kell, hogy megelőzze, majd az állományok időszakos monitorozása kell, hogy kövesse.
- A megye számos víztározójának (pl. Palotási-víztározó) feltöltődő szakaszain az értékes mocsári társulások védelmére a jövőben nagyobb gondot szükséges fordítani. A természetes vizekben, valamint a víztározókban, halastavakban az őshonos halfajok telepítését kívánatos előnyben részesíteni. A kis kiterjedésű időszakos, illetve állandó vízü tavak felszámolását el kell kerülni, mivel jelentős természeti értéket képviselnek.
- Az élőhelyek körül védőövezeteket szükséges kialakítani, törekedve a környező területeken a szennyezések minimalizálásával, kiszorításával.
- A védett természeti területeken a természetvédelem és az erdőművelés érdekeinek jobb összehangolására kell törekedni.
- Az erdők természetközeli állapotának eléréséhez, biodiverzitás-megőrző funkciójuk betöltéséhez szükséges továbbá a vízviszonyok megváltozásának megelőzése, a túltartott vadállomány lét-

számcsökkentése, koncentrálásának megszüntetése, vonalas létesítmények tervezésénél az értékes részek lehetőség szerinti elkerülése, a turizmus legkevésbé károsító útvonalakon való vezetése, technikai sporttevékenységek erdőkben való gyakorlásának megszüntetése stb.

- Új területek védetté nyilvánításával bővíteni szükséges az országos védelem alatt álló területeket. A megyében még sok védelemre érdemes terület, műemlék, stb. található, törekedni kell a helyi kezdeményezések felkarolására a védett értékek számának növelésére és természetesen a minőség megóvásához szükséges források biztosítására is; az épített környezet kritikus elemeiként a műemlékek és műemlék jellegű létesítmények emelhetők ki, ezek állapotellenőrzésére rendszeresen figyelmet kell fordítani.
- Fontos a nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek, természetvédelmi területek eredeti, illetve eredetihez közeli állapotban tartása, ugyanakkor a védett és védelemre tervezett területek átvétele az állami földalapba, a természetvédelmi területek bemutatathatóságának biztosítása a természeti értékek károsodásának kiküszöbölésével.
- Olyan természetvédelmi „kezelés” alkalmazása szükséges, mely nem csak védett területen, hanem az onnan származó ismeretek hatására, jóval nagyobb térségben szolgál természetvédelmi érdekeket.

Környezetvédelem

Levegőminőség védelme

- A levegőminőség állapot-megőrzéséhez és a további javulás biztosításához komplex fejlesztésekre van szükség. Ezeknek szoros kapcsolatban kell lenniük az EU-s csatlakozás kapcsán a régióra háruló környezetvédelmi feladatokkal és meg kell felelniük az EU-s elvárásoknak.
- Fontos az ipari, a lakossági, települési és közlekedési eredetű légszennyezés csökkentése.

Felszíni és felszín alatti vízkészletek védelme

- A felszíni és felszín alatti vízkészletek védelme a létfenntartáshoz és a gazdasági élet működéséhez elengedhetetlen környezeti erőforrásnak, másrészt az élővizeknek mint az ember természeti környezetét, az élővilágot és a táj jellegét fenntartó természeti elemnek a megőrzésére és fenntartható használatára irányul.
- A vízvédelem megtervezése, kialakítása és gyakorlatban történő megvalósítása során az alábbi környezeti célkitűzéseket és megoldásra váró feladatokat kell figyelembe venni:

- Biztosítani szükséges a felszíni vízkészletek (természetes- és mesterséges képződmények) vízminőségének hatékony védelmét.
- A vízminőség hatékony védelme – a tisztított szennyvíz bevezetések következtében – elsősorban a holtágak, tavak, víztározók esetében szükséges, különös figyelmet fordítva az ivóvíztározókra. E területeken alapvetően fontos a szennyvízcsatornázás.
- A vízfolyásoknál a jelenlegi állapot javítását kell célként kitűzni, hogy a megye gazdasági fejlődésének intenzívebbé válása esetén se növekedjen a vízfolyások szennyezettsége, hiszen az kihat a víz hasznosíthatóságára, az ökológiai állapot változására.
- A szennyvízcsatornázás, a szennyvízelkezelés és a szennyvíziszap-elhelyezés problémáinak megoldása szükséges, Magyarország EU csatlakozási törekvései során vállalt feltételek betartásának figyelembevételével. Kiemelten kell kezelni a városok szennyvíztisztító telepeinek fejlesztését a korszerű technológia alkalmazását a szennyvíz tisztítása és az iszap elhelyezése során.
- Biztosítani kell az élővízbe bevezetett tisztított szennyvizek által okozott szervesanyag-terhelés mérséklését.
- A szennyvíziszapok kezelésének, ártalmatlanításának, elhelyezésének megoldásával, a szippantott szennyvíz ellenőrzött elhelyezésével, a meglévő illegális hulladéklerakók megszüntetésével a környezetvédelmi követelmények megfelelő kialakításával törekedni kell arra, hogy a szennyező források sem a felszíni, sem a felszín alatti vízkészletet ne veszélyeztessék.
- Fokozni kell a vízbázisok védelmét, amelynek felszíni tározó esetében ki kell terjednie az egész vízgyűjtő területére. Az ivóvízbázisok védelmének fejlesztése (jogi és műszaki eszközökkel) alapkövetelmény, hiszen ez záloga a szolgáltatott víz megfelelő minőségének.
- A karsztvízforrások vízminőségének folyamatos figyelemmel kísérése és a vízminőségi értékek értékelése nagyon fontos.
- A lefolyási viszonyok megváltoztatásának olyanak kell lenni, hogy a térség vízháztartási, vízminőségi viszonyait károsan ne befolyásolja, a vízháztartási egyensúly, károsan ne változzon.
- A felhagyott bányaterületek rekultivációja kiemelten kezelendő, hiszen a tájsebek a táj értékét, a víztér és a talajvíz minőségét károsan befolyásolják.
- A vízbázisok biztonságba helyezésénél jelentős szerepe van az 1996-ban indult „Sérülékeny üzemelő vízbázisok biztonságba helyezése” című or-

szágos célprogramnak. A sérülékeny vízbázisok diagnosztikai vizsgálata és a vizsgálati eredmények alapján a hidrogeológiai védőterületek kijelölése, valamint a védőterületeken szükséges korlátozások, tiltások, szabályozások rögzítése és azok érvényesítése elkezdődött.

Talajvédelem

- A termőtalajok Nógrád megye fontos, bár sokszor nem kellően értékelte természeti erőforrását jelentik, amelynek védelme nagyobb figyelmet érdemel. A talaj termékenységének, mennyiségi és minőségi szempontú védelme egyrészt a természetes talajfolyamatokat megzavaró külső hatások, szennyezések kiküszöbölését, a talajdegradáció elleni küzdelmét igényli.
- Az árterületeken történő intenzív szántóföldi gazdálkodás korlátozása, különös tekintettel a vegyszerhasználatra és műtrágyázásra; az árterületeken történő gazdálkodás extenzifikálódásának elősegítése szükséges.
- A kommunális hulladékok lerakásának korszerűsítése szükséges a talaj és kőzet és talajérzékenységi vizsgálatok bevonásával, különös tekintettel a veszélyeztetett patakvölgyekre, a törmelékűpókra és a homokos síkvidéki területekre.
- Nagyobb hangsúlyt kell, hogy kapjon az ipari és bányaterületek rekultivációjának kérdése.
- A jelentős környezeti kockázatot hordozó talajszennyeződések azonosítása és értékelése szükséges. Pontos felmérést kell készíteni Nógrád megye nagyobb környezeti hatással rendelkező ipari létesítményeink környezetéről. A környezetföldtani–környezet-érzékenységi felmérések mielőbbi befejezése és aktualizálása szükséges.

Zaj- és rezgés elleni védelem

A zaj- és rezgés elleni védelemhez kapcsolódó környezeti célok az alábbiakban foglalhatók össze:

- Középtávon a nemzetközileg elfogadhatatlannak tekinthető 75 dBA terhelés fölötti helyzetek megszüntetése az elérendő átlagos cél, míg távlatilag a legfeljebb 65 dBA terhelési szintet lehet még elfogadhatónak tekinteni.
- A közlekedési eredetű zajterhelés csökkentésére vonatkozó intézkedések (forgalomszervezés, járműpark korszerűsítése, védősávok alkalmazása stb.) szükségesek.

Hulladékgazdálkodás

- Olyan hulladékgazdálkodási rendszer működését kell biztosítani, amely a mai gyakorlaton túl – hulladékok begyűjtése, lerakása, ártalmatlanítása – prioritást ad a hulladékképződés megelő-

zésnek és csökkentésének, a hulladékok szelektív gyűjtésének, az újra-hasznosításnak és a hulladékon belüli szerves komponensek biológiai hasznosításának.

- A hulladékgazdálkodásban kiemelten kell szerepeltetni a hulladékminimalizálási programot.
- Szükséges a hulladékok szakszerűtlen elhelyezése miatt kialakult helyzet pontos feltárása, a várható környezeti hatások elemzésére.
- Növelni kell a hulladékhasznosítás mértékét a keletkező hulladék 25-30%-ának újrahasznosításával vagy másodnyersanyagként való hasznosításával. Csökkenteni kell a lerakott hulladék nyersanyagtartalmát, lehetőleg 5% alá. A szerves személtalkotók házikerti vagy telepi komposztálását támogatni szükséges.
- A szervezett hulladékgyűjtés arányát közel 100%-ra kell növelni. A szervezett gyűjtés terjedjen ki minden településre, illetve a települések teljes területére. A jelenlegi hulladékgyűjtési, szállítási és elhelyezési gyakorlatot, az aktív lakossági tájékoztatás megszervezése mellett, a fokozatosság elvének figyelembevételével kell átalakítani a kor színvonalához igazodó gyakorlatra. A gyűjtés és a szállítás szabványos edényzetből, korszerű, zárt szállítóterű, tömörítést végző gépparkkal történjen.
- Meg kell teremteni a szelektív hulladékgyűjtés fokozatos bevezetésének lehetőségét. A felfevőpiaci háttér fejlődésével párhuzamosan a részben szelektív (komposztleválasztás, papír, fém, üveg) hulladékgyűjtési módokról fokozatosan szükséges áttérni az egyre bővebb szelektív gyűjtésre.
- Az EU irányelveknek megfelelően kialakított, megfelelő műszaki védelemmel ellátott lerakók létesítése szükséges, ahol elhelyezhetők és ártal-

matlaníthatók a települési szilárd és folyékony hulladékokon kívül a veszélyesnek nem minősülő termelési hulladékok is.

- Csökkenteni kell a lerakók számát, és meg kell teremteni a regionális hulladéklerakók rendszerét átrakó állomásokkal és hulladékudvarokkal.
- Be kell zárni a nem megfelelő műszaki védelemmel működő lerakókat, meg kell szüntetni az illegális lerakókat. Minden bezárásra kerülő hulladéklerakó kerüljön rekultiválásra.
- Törekedni kell, hogy a keletkezett szennyvíz minél nagyobb hányada szennyvíztisztító telepeken, ellenőrzött körülmények között kerüljön kezelésre, tisztításra.
- A szennyeződésre érzékeny befogadónál az állóvizek valamint vízfolyások terhelhetőségét egyedileg kell meghatározni.
- Fel kell mérni a termelési nem veszélyes hulladékok mennyiségét. Fajlagosan kevesebb alapanyagot felhasználó „hulladékszegény” technológiák bevezetésével és az újrahasznosítás, újrafelhasználás arányának növelésével csökkenteni kell a hulladék keletkezését.
- Fel kell mérni a veszélyeshulladék-termelő forrásokat, a keletkező hulladék mennyiségét, minőségét. Programot kell kidolgozni a veszélyforrások csökkentésére, helyettesítésére.
- Növelni kell a veszélyes hulladékok hasznosításának arányát. A hasznosíthatatlannak minősülő veszélyes hulladékok esetében a hulladékgyűjtés rendszerének az ellenőrizhető ártalmatlanítást (égetés, lerakás) kell elősegítenie.
- Hosszú távú projektekkal meg kell oldani az érces meddőhányókkal, a nagy tömegű kohászati salak, erőművi pernye hulladékokkal kapcsolatos környezetvédelmi problémákat.

B.

TÉRSÉGI SZERKEZETI TERV ELSŐ VÁLTOZATA

A térségi szerkezeti terv első változata a területfejlesztési koncepciók és programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről szóló, 1/2003. (IX.9.) TNM rendelettel módosított 18/1998. (VI.25.) KTM rendelet előírásainak megfelelően tartalmazza (1. sz. melléklet):

- a térségi területfelhasználás térbeli rendjét az alábbi területfelhasználási kategóriák szerint:
 - erdőgazdálkodási térség;
 - belterjes mezőgazdasági térség;
 - külterjes hasznosítású mezőgazdasági térség;
 - vízgazdálkodási térség;
 - városias települési térség;
 - hagyományosan vidéki települési térség.
- a településrendszer elemeit (Magyarország hivatalos helységnévtára szerint);
- a műszaki infrastruktúra hálózatok és egyedi építmények térbeli rendjét és védőterületeit az alábbiak szerint:
 - térségi vízgazdálkodási rendszerek és építmények;
 - energiaközmű-hálózatok és építmények;
 - közlekedési hálózatok és építmények.

1.

ERDŐGAZDÁLKODÁSI TÉRSÉG

A megyei területrendezési tervben az erdőgazdálkodási térségbe legalább 75%-ban erdőterületek és az erdőfejlesztési tervben erdőtelepítésre szánt területek tartoznak.

Az erdőgazdálkodási térség mint területfelhasználási kategória tartalmazza a meglévő és az erdőtelepítésre javasolt területeket.

A megye területén 94032,8 ha faállománnyal borított erdőtervezett erdőterület és 3326,3 ha erdőtervezett egyéb részlet található. Fenti számokat figyelembe véve a megye erdőszültsége 37,1 %, az országos átlag mintegy kétszerese.

Az egyes erdőgazdasági tájak erdőszültsége eltér egymástól, és a következőképpen alakul:

Hevesi dombvidék erdőgazdasági táj:	47,9 %
Mátra erdőgazdasági táj:	47,6 %
Cserhát erdőgazdasági táj:	32,9 %
Börzsöny erdőgazdasági táj:	46,1 %

A 2002/2003. tenyészeti évben 422,6 ha-on kezdődött új erdő telepítése (első kivitel) a megyében. A folyamatban lévő erdőtelepítések mennyisége (kötelezettség alá vont terület) 1663,0 ha, az erdőtelepítések átlagos átfutási ideje 6 év.

Az erdőtelepítés mértéke nem meghatározó Nógrád megyében. Ennek ellenére az előző évek átlagának másfélszerese a 2003. évben végzett I. kivitel területe. Az őshonos lombos fafajú (tölgy, cser-EKL) erdősitések területaránya az I. kivitelben 9 %, továbbra is meghatározó a rövid vágásfordulójú, gazdasági célokat szolgáló akác szerepe.

Az erdőgazdálkodás számára kedvező területi adottságok kihasználása érdekében további erdőtelepítés indokolt, a helyi munkaerőpotenciál és területgazdálkodási adottságok összehangolása érdekében fejlesztendő a faipar, fafeldolgozás volumene, a megyei sajátosságok figyelembevétele érdekében az erdők többcélú igénybevétele szükséges, gazdasági, idegenforgalmi, szociális, természetvédelmi, környezetvédelmi szempontból.

A termőhelyi adottságokat figyelembe véve a jelenlegi szántó és gyepterületek mindegyike alkalmas erdőtelepítésre. Természetesen a gyengébb termőhelyi adottságú, mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas területeken fognak a földtulajdonosok elsősorban erdőtelepítést végezni. Az erdőgazdálkodáshoz kapcsolódó fafeldolgozás hiányos Nógrád megyében, így a faipar és a különböző termékgyártási lehetőségek fejlesztése javasolt a térségben.

A természeti viszonyok kedveznek az erózió kialakulásának. A meglévő vízmosások hossza nő, és új vízmosások kialakulása is tapasztalható. E területeken az erdőtelepítés fontos célja a talajvédelem.

A kedvezőtlen termőhelyeken, amelyeken gazdaságosan fatermesztést folytatni nem lehet, önfenntartó erdei ökoszisztémák kialakítására kell törekedni.

Az ökológiai hálózat által érintett, természetvédelmi szempontból értékes területeken védelmi jellegű erdőgazdálkodás kívánatos. A tájidegen fafajok visszaszorításával, őshonos fafajokból álló elegyes erdők kialakításával lehet a természetes, illetve természetközeli állapotot helyreállítani.

Mindezt figyelembe véve az egyes erdőgazdasági tájak területén az alábbi mennyiségű erdőtelepítéssel számolhatunk tervtávlatban:

Erdőgazdasági táj	Művelési ág		Összesen ha
	Szántó (ha)	Gyep (ha)	
Hevesi dombvidék	30	3320	3350
Mátra	20	1780	1800
Cserhát	550	14050	14600
Börzsöny	20	1030	1050
Mindösszesen:	620	20180	20800

Forrás: ÁESZ-Egri Igazgatóság

Az erdőtelepítés szempontjából kiemelten kezelendő térségek a *Mátra* rossz minőségű szántói, gyepei, a *Hevesi dombvidék* erodált domboldalai, melyek nem alkalmasak gazdaságos mezőgazdasági művelésre, illetve a *Cserhát* dombvidéke. A Cserhát jó minőségű termőhelyein értékes tölgyes állományok kialakítása ajánlott.

Az erdőterületek elhelyezkedése, főbb jellemzői

Az erdészeti területi tagolás szerint Nógrád megye az Északi-Középhegység erdőgazdasági tájcsoporthoz tartozik. E tájcsoporthoz tartozik a megye területének nagy részét lefedi a Cserhát erdőgazdasági táj. A megye nyugati részén néhány község (Berkenye, Borsosberény, Diósjenő, Drégelypalánk, Hont, Nagyoroszi, Nógrád) a Börzsöny erdőgazdasági táj területére esik, a megye ÉK-i területe (Cered, Zabar, Szilasgöny, Mátranovák, Nádújfalu, Homoktereny, Nemti, Bárna, Kazár, Kistereny, Mátraszele, Vizslás, Zagyvaróna községek területe) a Hevesi dombvidék, míg a megye K-DK-i sávja (Nagybátony, Dorogháza, Szuha, Mátramindszent, Tar, Hasznos, Pásztó, Szurdokpüspöki, Jobbágyi községek területe) a Mátra erdőgazdasági táj része.

A megye klimatikus adottságai viszonylag kiegyenlített, az erdőtenyészet szempontjából jónak mondható, hiszen a hegy- és domboldalak északi lejtőin, a kiszélesedő hegyhátakon és a völgyekben a gyertyános-tölgyes klíma nagy összefüggő területeket alkot. A déli oldalak cseres-tölgyes klímába sorolhatók.

A megyében az uralkodó talajfelelosztást a barna erdőtalajok különböző típusai alkotják. A podzolos barna erdőtalajokon közepes növekedésű kocsánytalantölgyes, cseres, cseres-tölgyes állományokat találunk. A bázisokban gazdag alapkőzetten kialakult agyagbemosódásos barna erdőtalajok tápanyagellátottsága, víz- és levegőgazdálkodása kiváló, rajtuk kitűnő növekedésű gyertyános-tölgyeseket, tölgyeseket, csereseket találunk, de ezeken a talajokon a fenyők növekedése is kimagasló. A legnagyobb arányban előforduló talaj az ún. Ramann-féle barnaföld, amin gyertyános-tölgyesek, cseres-tölgyesek, akácosok, erdeifenyvesek fordulnak elő. A rozsdabarna erdőtalajon elsősorban tölgyesek, cseresek, akácosok állnak.

A táj őshonos fafajai: örökzöldek közül a boróka természetes előfordulása. Lombos fák közül megtalálható a bükk, a gyertyán, a kocsányos-, kocsánytalan-, molyhos- és csertölgy, a nagy- és kislevelű hársl, a magas- és virágoskőris, a mézgás éger, a bibircses nyír, a rezgőnyár, szelídgesztenye, a mezei-, vénic- és hegyiszil, a mezei-, hegyi- és koraijuhar, tatárjuhar, cseresznye, sajmeggy, lisztes- és barkócaberkenye, vadgyümölcsök, fehér-, kosárcsüti-, törékeny- és csigolyafűz, fehér- és szürkenyár.

Kultúr fajok közül legnagyobb szerepet játszik az akác és az erdei- ill. feketefenyő, valamint a nemesnyárak.

Az erdőterületek funkció szerinti megoszlása:

Gazdasági rendeltetésű erdő	64.089,7 ha	65,8%
Védelmi rendeltetésű erdő	29.159,2	30%
Egyéb rendeltetésű erdő	783,9 ha	0,8%
Fával borított összes erdő	94.032,8 ha	96,6%
Egyéb részlet	3.326,3 ha	3,4%
Erdőtervezett összes terület	97.359,1 ha	100,0%

Az erdőterületek tulajdonviszonyainak alakulása

Jelenleg a megye erdőterületeinek 54,7 %-án az Ipolyerdő Rt. öt erdészete, illetve az Egererdő Rt. Nagybátonyi Erdészete, valamint a HM Budapesti Erdőgazdaság Budapesti Erdészete gazdálkodik (állami tulajdonban lévő erdők, részvénytársasági kezelésben).

Az egyéb állami területekkel (KvVM szervek, HM szervek) együtt a megye erdőterületeinek 57,4 %-a van állami kezelésben. A közösségi (önkormányzat, egyház, alapítvány, egyesület) tulajdonban lévő erdők területe csekély, mindössze 0,2 %-ot tesz ki.

A lassan befejeződő privatizáció során újra magánkezelésbe került a megye erdeinek 42,4 %-a. Ezekben az állományokban néhány évig nem folyt erdőgazdálkodás, sőt még ma is erdőgazdálkodó nélküli a magánerdők 41,8 %-a (17226,9 ha, az összes erdő 17,7 %-a).

A magánerdő-gazdálkodás működőképességének megteremtése és folyamatos biztosítása az erdőgazdálkodási ágazat kulcsfontosságú feladata.

Az erdőtelepítés jellemző adatai az elmúlt öt évben:

Megnevezés	1999	2000	2001	2002	2003
Kötelezettség alá vont összes ter. (ha)	1054,3	1077,8	1265,1	1470,0	1663,0
Sikeresen erdősült (ha)	731,4	724,8	905,2	1022,0	1189,8
Siker (%)	70	69	72	70	72
Elvégzett I. kivétel (ha)	199,2	204,8	388,1	447,6	422,6
Pótlás (ha)	58,3	57,2	114,4	147,4	250,5
Átfutási idő (év)	8,8	6,9	6,6	9,4	6,0
Hátralék – befejezés elhúzó-dása (ha)	134,6	102,5	87,2	89,5	96,4

Az erdőtelepítések fajaj-összetétele 2003-ban:

	Első kivétel		Sikeresen erdőszült	
	ha	%	ha	%
Tölgy	43,2	10	222,1	19
Cser-EKL.	36,9	9	272,5	23
Bükk	0,0	0	1,2	0
Akác	298,5	71	542,0	45
Nemes Nyár-Fűz	41,6	10	90,0	7
Hazai Nyár-ELL.	0,0	0	18,0	2
Fenyő	2,4	0	44,9	4
Összesen:	422,6	100	1189,8	100

2.

MEZŐGAZDASÁGI TÉRSÉG

A mezőgazdasági térség, mint területfelhasználási kategória elsősorban mezőgazdasági művelés alatt álló területeket tartalmaz, mely a megyei területrendezési tervben legalább 75%-ban belterjes, vagy külterjes hasznosítású mezőgazdasági térség kategóriákból áll.

2.1

Belterjes mezőgazdasági térség

A belterjes mezőgazdasági térségben elsősorban mezőgazdasági termelést folytatnak, ezen belül meghatározó a szántó, vagy szőlő, illetve gyümölcsös művelési ágban nyilvántartott terület.

A megye területére és kistérségeire vonatkozóan korábban készült koncepciók és programok megállapításai, a domborzati- és talajadottságok, a háromkategóriás földhasználati zónarendszer, valamint a helyzetértékelés eredményeinek összevetése alapján megállapítható, hogy a belterjes mezőgazdasági térség nagyrészt a *Nógrádi-medence, Zagyva-völgy, illetve a Cserhátvidék (Cserhátalja, Ecskendi-dombság, Galga-völgy, Szécsényi-dombság, Terényi-dombság) tájegységein belül jelölhető ki. A kistérségek közül főként a Rétsági északkeleti – délkeleti vonala, a Pásztói középső és déli része, a Balassagyarmati észak–déli tengelye és nyugati vonala, a Szécsényi középső és nyugati vonala, a Salgótarjáni nyugati része, valamint a Bátorterenyi középső része érintettek. A belterjes mezőgazdasági térség mintegy 54 ezer ha-t tesz ki Nógrád megyében.*

A tervezési program kialakítását – a vizsgálat és helyzetfeltárás adat- és információbázisa alapján – a következő tényezők határozzák meg. A megye környezeti-, természeti-, területi adottságai nem kedvezőek az intenzív termelési módokkal hasznosított, gazdaságos művelés számára, így várható az intenzív mezőgazdasági területhasználat csökkenése. Várható és ajánlott az eróziós domb-

oldalak, alacsony aranykorona-értékű területek intenzív szántóföldi művelésből történő kivétele, külterjes, talaj- és környezetkímélő gazdálkodási módokkal történő hasznosítása, a megye mezőgazdasági profilját meghatározó gyümölcsstermesztés további fejlődését segítve javasolt az ültetvénytelepítések termőhelyi adottságokhoz illesztése, a feldolgozás, csomagolás helyi specialitásokhoz alkalmazkodó kialakítása, valamint értékesítési szövetkezés a piac bővítéséhez. Nógrád megye savanyú kémhatású talajain, fontos feladatot képez a savanyúságtompítás, illetve a talajadottságokhoz alkalmazkodó termesztési szerkezet kialakítása. A természeti környezethez illeszkedő biogazdálkodás, gyógynövény- és erdei termék gyűjtés, feldolgozás növekvő jelentőségű, a termékek keresettek a hazai és nemzetközi piacokon is, ennek megfelelően fontos feladat a versenyképesség, piaci pozíció segítése, javítása. A termékvertikum megfelelő kialakításához fejlesztendő a technológia, a feldolgozás minősége, a marketing, a gazdák pályázását segítő szervezetek működése, a tökevonzó adottságok kihasználása.

Az integrált földhasználati rendszer alapelveinek megfelelően a termőterületet mindenütt arra és olyan intenzitással kell hasznosítani, amire az a legalkalmasabb, illetve amit károsodás nélkül képes elviselni. Ennek az elvnek megfelelően a belterjes (intenzív) termelési célú mezőgazdasági térség, kedvező agroökológiai potenciállal rendelkező, környezeti szempontból kevésbé érzékeny agrárzóna, mely a versenyképes mezőgazdasági árutermelés elsődleges területe. Az előnyös adottságok kihasználása érdekében törekedni kell a minőség és versenyképesség javítására, a termelési kockázat minimumra csökkentésére. Emellett ügyelni kell a kiváló adottságú szántóterületek megőrzésére, a tápanyag-utánpótlásra, a megfelelő vetésszerkezet alkalmazására, valamint az optimális talajszerkezet kialakítására, alkalmazva a környezet- és talajkímélő agrotechnikai eljárásokat. A környezet- és természetvédelem, valamint a talajvédelem érdekében gondot kell fordítani a zöld folyosó hálózat elemeire, az erózió és defláció elleni védelemre (mezővédő erdősávok, fasorok, vízfolyások menti területek).

Pásztói kistérség: a megye egyik legjobb mezőgazdasági adottságokkal rendelkező tájkörzeteit foglalja magába. A kistérség meghatározó fejlesztési programja az intenzív integrált gyümölcsstermesztés (kajszi, szilva, alma, meggy, birs, bogyósok) a kapcsolódó hűtő, tároló, feldolgozó kapacitásokkal Palotás, illetve Ecseg körzetében. A szőlőstermesztésről és borgazdálkodásról szóló 1997. évi CXXI. törvény bortermőhelyi kategóriába sorolja Pásztó szőlőkataszter szerinti I. és II. osztályú határterüzeit. Az előregedett szőlőültetvények rekonstrukcióra szorulnak a versenyképes termelés helyreállítása érdekében. A hagyományokkal rendelkező takarmánygabona-termesztés és sertéshús-előállítás tenyészállat-előállításával és forgalmazással bővül ki Pásztó körzetében. A kis-

térség délkeleti részének igen jó termőhelyi adottságai megadják az intenzív szántóföldi növénytermesztés és az ehhez kapcsolódó állattartás alapjait.

Szécsényi kistérség: a legjobb minőségű területek jellemzően a völgyekben, Szécsény, Ludányhalászi és Endrefalva körzetében találhatók. E területek alkalmasak a hagyományokkal rendelkező növénytermesztés és állattartás fejlesztésére, megfelelően szervezett feldolgozó, értékesítési szövetkezéssel, valamint a helyi mezőgazdasági oktatás kihasználásával. Az öntözési lehetőség megteremtése a minőségi zöldség- gyümölcs kultúrák biztonságos termelését segíti elő.

Ballassagyarmati kistérség: a területi adottságok megfelelőek a sörárpa, lucerna, vöröshere, burgonya termesztéséhez, ezenkívül a málna, szeder, szamóca, ribiszkefélék, biogyümölcs termesztéséhez és további mennyiségi, minőségi (tárolás, feldolgozás) fejlesztéséhez (Drégelypalánk, Ipolyvece, Hont, Magyarnándor körzetében). A völgyekben az öntözési lehetőségek bővítésével a kertészeti kultúrák (uborka, káposzta, paradicsom) termesztési volumene növelhető. Az adottságok az állattartás, tenyésztés növeléséhez megfelelőek, ezzel együtt a minőségi tenyészanyag-előállítás és húsfeldolgozás fejlesztése szükséges.

Rétsági kistérség: kevés versenyképes, intenzív termelésre alkalmas területe a kistérség északi részén húzódik végig. Kiemelendő feladat a mezőgazdasági úthálózat fejlesztése. Bortermőhelyi kategóriába tartoznak Szentdehely szőlőkataszter szerinti I. és II. osztályú határterületei. Aprómagvak termesztése, feldolgozása, csomagolása fejleszthető feladat a kistérségben. A gyümölcsültetvények (málna, szeder, ribiszke, egres, valamint a meggy, cseresznye, szilva, sárgabarack, alma, körte, dió, szelídgesztenye) területe várhatóan növekedni fog, szervesen kapcsolódva szükséges a hűtő, tároló, feldolgozó kapacitás és színvonal emelése.

Salgótarjáni kistérség: minimális kiterjedésű jobb minőségű talajain takarmánynövények, ipari növények, rozs, zöldségfélék, valamint bogyós és csonthéjas gyümölcsök termesztethetők, az öntözési lehetőségek kihasználásával.

Bátonyterenyi kistérség: almafélék és csonthéjasok telepítése javasolt Mátramindszent, Mátranovák környékén, bogyós gyümölcsök (málna, szeder, ribiszke) telepítésére alkalmas Mátraterenye térsége. Lucfalva és Nagykeresztúr területei jó adottságokkal rendelkeznek a bogyós és csonthéjas gyümölcsök termesztéséhez, zöldségtermesztés javasolt Bátonyterenye körzetében. A biztonságos termeléshez szükséges a hűtő, tároló, feldolgozó, csomagoló üzem bővítése, illetve további létesítése, valamint a csepegtető öntözési mód megvalósítását szolgáló víztározók létrehozása. A pásztói tejüzem kapacitása kihasználható a tejhasznú szarvasmarha-tartás és a kapcsolódó takarmánytermesztés bővítésével.

2.2

Külterjes hasznosítású mezőgazdasági térség

A külterjes hasznosítású mezőgazdasági térség tartalmazza mindazokat a mezőgazdasági területeket, amelyek nem sorolhatók a belterjes mezőgazdasági térségbe. Ezek általában olyan gyenge termőhelyi adottságú, illetve környezeti szempontból érzékeny, művelés alatt álló területek, amelyek a természet- és környezetkímélő, illetve hagyományos gazdálkodási módok megőrzését, fenntartását, ezáltal az élőhelyek védelmét, a biológiai sokféleség fennmaradását, a környezeti egyensúly fenntartását, a tájképi értékek megővését szolgálják.

A külterjes hasznosítású mezőgazdasági térség lehatárolását az eróziós-, domborzati- és talajadottságok, ezenkívül a természetvédelmi szempontból értékes területek elhelyezkedése határozza meg.

Ennek megfelelően megállapítható, hogy Nógrád megye nagy része külterjes hasznosítású mezőgazdasági térségbe sorolható, mely főként a Központi-Cserhát, a Nézsa–Csóvári-dombság, a Nógrádi medence, a Középső-Ipoly-völgy, a Karancs, valamint a Litke–Etes-dombság tájkorzeteken belül jelölhető ki. A külterjes hasznosítású mezőgazdasági térség területi kiterjedése mintegy 90 ezer ha-ra tehető.

Az előzőekben leírt környezeti, termelési adottságok, valamint a belterjes mezőgazdasági térség várható területi csökkenése az extenzív gazdálkodási módok terjedését, így a külterjes hasznosítású mezőgazdasági térség növekedését vetíti előre. (1. sz. melléklet)

Ezek a területeken az értékfenntartó gazdálkodás legfontosabb alapeleme a környezethez illeszkedő gazdálkodási rendszer és intenzitási fok megtalálása, amely a környezet adottságaiból és korlátaiból fakad. A megye külterjes hasznosítású térségében a kulturális, ökoszociális célokat szolgáló minőségi termelés elsődleges a gazdasági célokkal szemben. Az extenzív gazdálkodás kis anyag- és energiaráfordítással, élőmunka-igényes technológia alkalmazásával igyekszik hasznosítani a területet. Az egyes feldolgozó tevékenységek gazdaságos területi eloszlását a helyben rendelkezésre álló és megtermelt alapanyagok meghatározzák. Ajánlott a gyümölcsültetvények állapotának felmérése, mivel az EU a felszámolt ültetvények újratelepítéséhez nyújt támogatást. A hatékonyabb működés érdekében közös szerveződésekre van szükség a beruházások, termelőeszközök beszerzése, sikeres pályázás, piacrajutás érdekében.

Bátonyterenyi kistérség: jelentős része környezetkímélő gazdálkodási módot igényel, hasznosítható a terület gyeppasztorlással összehangolt külterjes állattartással (szarvasmarha, juh, kecske), védelmi- és rekreációs célú erdőszítéssel, méhészettel-méztermeléssel, erdei termékek (gomba, gyógynövény) gyűjtésével, biogazdálkodással, nyúltenyésztéssel, vadgazdálkodással, vadhús-előállítással.

Salgótarjáni kistérség: a kedvezőtlen termőhelyi adottságok, a védendő természeti értékek és a munkahelyteremtés igénye a fenntartható, védelmi jellegű mezőgazdálkodás szükségességét vetítik előre. Eszerint gyepgazdálkodás, erdősítés, erdeitermék-feldolgozás (Karancs, Medves, Kelet-Cserhát), külterjes állattartás (juh, szarvasmarha), méhészet, biotermelés (pl. Kazár, Karancság), gyümölcstermesztés, gyógynövénytermesztés javasolt a kistérségben. Törekedni kell a magas feldolgozottsági szint elérésére, speciális, védjegyezhető termékek előállítására (pl. bárányszerű, juhsajt, juhíró, kecskesajt, bio-tökmagolaj, bio-gyümölcsle, méz-pálinka).

Rétsági kistérség: a vidéki gazdaság versenyképességének fejlesztését szolgálhatja a hagyományos feldolgozási, tartósítási módszerek, magas minőségi igénnyel történő visszatérése, mint például gyümölcsaszalás, lekvárkészítés, tájjellegű gyümölcsbor, kisüsti pálinkafőzés. Várható az extenzív állattartás (juh, kecske, szarvasmarha) terjedése, juhtenyésztés minőségi fejlesztése az anyaállomány cseréjével, juhtej-feldolgozás beindulása, bioültetvények további telepítése. A terület alkalmas pillangós növények (lucerna, vörös here, szarvaskerep), valamint fűmagvak termesztésére, mely összehangolható a körzet állattartásával.

Ballassagyarmati kistérség: a kistérség északi részén elhelyezkedő homoktalajok a rozstermesztés hagyományainak folytatására kínálnak lehetőséget. A takarmánytermesztés mellett a gyepgazdálkodási adottságok is jó alapot adnak a tejhasznú szarvasmarha- és juhtartás mennyiségi növeléséhez. Az extenzív állattartás kedvezően kombinálható idegenforgalmi és génmegőrzési célú őshonos állatok tartásával, bemutatásával (pl. Bercel-Jákotpuszta /juh, sertés/, Drégelypalánk /magyar szürkemarha/). A víztározók, vízfolyások menti területek többcélú hasznosítása hal- és nádgazdálkodással, víziszárnyas-neveléssel hozzájárul az eredményes gazdálkodáshoz. Az akácerdők a méhészet, méztermelés számára kínálnak lehetőséget. Az exportra történő gyógynövény-gyűjtés és -feldolgozás mennyisége növelhető, minősége emelhető a térségben.

Szécsényi kistérség: a hagyományokkal rendelkező, napjainkra eltűnt tájjellegű kertészeti kultúrák fellesztése fontos feladat a térség adottságainak megfelelő kihasználásához (endrefalvi „buci” káposzta, szécsényi szamóca). Az elhanyagolt legelők állapotának helyrehozása érdekében növelni kell a mára lecsökkent állatlétszámot. Az eltűnt Ipolymenti tájfajta, magyar tarka genetikai állományának megőrzése, további tenyésztése jelentős fejlesztendő tevékenység a területen. Az élőlétszám-igényes méhészkedés, gyógynövénytermesztés terjedőben van, az eszékfejlesztést az EU előírásaihoz kell igazítani.

Pásztói kistérség: a kistérséget körben övező kedvezőtlen agrárpotenciállal rendelkező terület rét-legelő és erdőterületekben bővelkedik. Az adottságok a hús- és tej-

hasznú szarvasmarha, juh, kecske állomány növelését indokolják. A hagyományokkal rendelkező gyógynövény, erdei termék, gombagyűjtés, valamint akácméztermelés további kapacitásokkal rendelkezik. A kistérségben további erdősítés, ültetvénytelepítés és feldolgozás-bővítés (aszalás, gyümölcscsszáritás, szeszfőzés, mézespálinka-, lilomos pálinka –készítés, bioméz-termelés) ajánlott.

3.

VÍZGAZDÁLKODÁSI TÉRSÉG

Vízgazdálkodási térség az országos, kiemelt térségi és megyei területrendezési tervben alkalmazott területfelhasználási kategória, amelybe meghatározóan a vízgazdálkodási területek tartoznak.

Az OTÉK 30.§-ában vízgazdálkodási területbe sorolja a folyó- és állóvizek medrét és parti sávját, a folyóvizekben keletkezett, nyilvántartásba még nem vett szigeteket, a közcélú nyílt csatornák medrét és parti sávját, a vízbeszerzési területeket és védőterületüket, a hullámtereket, a fakadó vizek által veszélyeztetett, valamint a vízjárta területeket.

Nógrád megye területét két folyó érinti: az *Ipoly* és a *Zagyva* (a Zagyva azonban csaknem a teljes megyei szakaszán kisvízfolyás, csupán Jobbágyitól tartozik folyó kategóriába). Domborzati adottságainál fogva a megye *kisvízfolyásokkal* rendkívül sűrűn behálózott. A vízgazdálkodási térség területfelhasználási kategóriában a fenti meghatározásnak megfelelően a megyében a vízfolyásokon kívül a *tavak*, *tározótavak* és a vízbázisvédelmi területek érintettek. Jelenleg a megyében 39 tározó található összesen csaknem 480 ha üzemi vízszinthez tartozó vízfelülettel (12. sz. függelék). Ezek mintegy harmadánál az árvízcsúcs-csökkentés meghatározó cél, jelentős továbbá az ivó- és iparivíz-tározás, és csak mintegy 15%-uk létesült öntözési célból. A tározók mintegy 30%-a elsődlegesen jóléti célokat szolgál, a horgászat azonban többnyire járulékos célként szerepel. Az Ipoly vízgyűjtő területén a tavak, tározók halászati célra a vízkészletek elégtelensége miatt általában nem alkalmasak. Kivételt képeznek a Nyírjes-pusztai tavak, ahol kezdeményezés történt a halászati hasznosításra, és halastóvá minősítésük folyamatban van.

A megye területén lévő víztározók többségükben völgyelzárással jöttek létre. A Bánki-tó vize természetes terepalakulatot foglal el, két tározó (Mizserfai- és Cserhátsurányi) pedig terepbe mélyített.

A távlati tározási lehetőség (további 13 létesíthető víztározó) területi kiterjedése megközelíti a 270 ha-t. A tervezett tározók 1/3-a komplex hasznosítású, 1/3-a pedig elsődlegesen jóléti és 1/4-e öntözési célokat szolgál.

Az 1 millió m³-nél nagyobb vízmennyiséget befogadó térségi jelentőségű tározási lehetőségek a megyében a következők:

Tározó neve	Vízfolyás	Település	Tározó felszíne üzemi víz- szintnél ha	Térfogata 1000 m ³		Hasznosítása
				Üzemi víz- szintnél	árvízi víz- szintnél	
Meglévő tározók:						
Hasznosi-tározó	Kövicses-patak	Pásztó	23,00	1910,00	2330,00	ivóvízellátás, horgászat
Komra-völgyi-tározó	Komra-patak	Litke	49,00	4410,00	4550,00	ivóvíztározás, horgászat
Lókos-pataki (Nőtincsi)-víztározó	Lókos-pataki	Nőtincs	42,70	770,00	1130,00	árvízcsúcs-csökkentés, öntözés
Maconkai-tározó	Zagyva	Bátonyterenye	45,00	1253,00	1770,00	árvízcsúcs-csökkentés *, horgászat
Mátraverebélyi-tározó	Zagyva	Mátraverebély	zöldtározó **	zöldtározó	2540,00	Zöldtározó, árvízvédelem
Mizserfai-tározó	Zagyva	Mátraszele	12,00	180,00	1120,00	ipari vízellátás, horgászat
Palotási-tározó	Bujáki-patak	Palotás	61,00	1934,00	2380,00	öntözés, horgászat
Szanda-pataki-tározó	Szanda-patak	Cserhátsurány	17,90	2450,00	4340,00	árhullám-csillapítás
Tarján-pataki-tározó	Tarján-patak	Bátonyterenye	17,00	350,00	2667,00	árvízcsúcs-csökkentés, tisztított szennyvíz befogadása
Tervezett tározók:						
	Kis-Zagyva-patak	Sámsonháza	45,50		1902,00	Komplex
	Zsunyi-patak	Ecseg	11,20		1540,00	Komplex

Mindkét folyóra jellemző a keskeny *hullámtér*, a Zagyván átlagosan mindössze 50 m, de az Ipolyon is csak 200–400 m széles, általában gyeppel borított. A keskeny hullámtér miatt hullámverésre veszélyes helyek nem jellemzőek. Az árvízi terhelés nagysága folytán általában *nem fakadóvíz-veszélyes* a terület.

A kiemelten érzékeny felszín alatti *vízminőség-védelmi területekre* vonatkozóan a „Térségi övezetek” munkarész 2. sz. fejezete (Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezete) tartalmaz szöveges értékelést.

4. TELEPÜLÉSI TÉRSÉG

A települési térség mint területfelhasználási kategória elsősorban települési területeket tartalmaz. A települési terület a beépítésre szánt területek közül a település belterületét és a belterülethez közvetlenül csatlakozó

külterületi beépítésre szánt területek együttesét foglalja magába.

4.1 Városias települési térség

A városias települési térségbe elsősorban a városok települési területe, továbbá azok a települési területek tartoznak, ahol a belterületi laksűrűség jellemzően 15 fő/ha fölötti.

A lehatárolás az OTfT által megadott kritériumokra épül, melynek alapján ide tartozik a megye 6 városa. Ezek: *Salgótarján, Balassagyarmat, Bátonyterenye, Pásztó, Rétság és Szécsény*.

A nem városi rangú települések közül a belterületi laksűrűség *Szügyön, Mátraverebélyen, Jobbágyiban, Szende helyen, Nagybárcskányban, Érsekvadkertben és Karancslapujtón* haladja meg a 15 fő/ha értéket, legközelebb ehhez Varsány, Mátraszőlős, Bárna és Karancsság tele-

* ivóvíz-tározási funkció megszűnt

** árvízi vízszint esetén 120,00 ha

pülések vannak. Karancslapujtó a Salgótarján központú, a KSH által 2003-ban felülvizsgált településegységek tagja, a többi település a megye meghatározó közlekedési tengelyein, vagy városi terekben elhelyezkedő falvak. A városias települési térségekbe tartozó települések köre utóbbi településekkel bővíthet.

A városias települési térségbe tartozó települések közül a leginkább urbanizált területhasználat a városok intenzív beépítettségű lakó- és intézményterületeihez, továbbá az ipari és rekreációs területekhez, valamint az infrastrukturális létesítményekhez kötődik. Az Európai Unió tagjává válásunkkal felerősödhet a határmenti régió szerepköre, így a megye északi vonalában lévő városok és települések fejlődése. A megye észak-déli irányú főútjai, valamint a nagyobb városok kivezető útjai mentén várható a külföldről érkező tranzitforgalmat kihasználó terciér szektor bővülése. Növekedhet a nagy helyigényű, illetve az autós fogyasztókra számító kereskedelmi, szolgáltatási, ipari tevékenységgel foglalkozó vállalkozások telephely-igénye. Jelentkezhetnek az intenzívebb forgalomból, a fokozódó környezetterhelésből származó problémák, melyre leginkább a 2-es út mentén elhelyezkedő települési térségekben kell számítani.

4.2

Hagyományosan vidéki települési térség

A hagyományosan vidéki települési térségbe elsősorban a városi ranggal nem rendelkező települések, illetve a 15 fő/ha-nál nem nagyobb belterületi laksűrűségű települések területei tartoznak.

A megye hagyományosan vidéki települési térségét azoknak a településeknek a beépített ill. beépítésre szánt területei alkotják, amelyeket a területrendezési terv nem sorolt a városias települési térségbe.

Nógrád megye településhálózatára a kis területtel rendelkező, sűrű hálózatot képező aprófalvak és a domborzati adottságok, illetve a hiányos közlekedési infrastruktúra által behatárolt zsáktelepülések nagy száma jellemző.

A falvak népességgkoncentrációja alacsonyabb az országos átlagnál, népességcsökkenés leginkább a megye keleti részén tapasztalható. A jövőt tekintve, beavatkozás híján várható az elöregedés és a törpefalvasodási tendencia további folytatódása. Legfontosabb feladat a térségek közlekedési kapcsolatainak – a szolgáltatások elérhetőségének – javítása, hogy az itt működő vagy működni kívánó vállalkozások kibontakozhassanak. A hagyományosan vidéki települési térségbe tartozó települések közül fejlődő, növekvő népességszámú Nagyoroszi, Romhány és Diósjenő. A megye központihiányos területe Bercel térsége, melynek fejlődési esélyeit, településeinek népességmegtartó képességét növeli a keletnyugat irányú, feltáró jellegű úthálózat-fejlesztés.

5.

ÉPÍTMÉNYEK ÁLTAL IGÉNYBE VETT TÉRSÉG

A megyei területrendezési tervben az építmények által igénybe vett térség területfelhasználási kategóriába tartoznak a műszaki infrastruktúra hálózatok, valamint a nem települési területekhez és települési funkciókhoz kapcsolódó egyedi építmények területei a szükséges védőterületükkel együtt.

5.1

Térségi vízgazdálkodási rendszerek és építmények

5.1.1

Árvízvédelmi rendszerek és építmények

Árvízvédelmi rendszerek és építmények a megyei területrendezési tervben az első- és másodrendű árvízvédelmi védvonalak, árvízi szükségtározók és a folyami műtárgyak.

Elsőrendű árvízvédelmi fővonalak

— Az Ipoly folyó Ipolyvece-Dejtár-Balassagyarmat-Szécsény-i (29,246 km hosszú) védelmi szakaszán:

• Ipoly balpart	18,181 km;
• Derék-patak balpart	1,546 km;
• Derék-patak jobbpart	2,090 km;
• Lókos-patak balpart	1,850 km;
• Lókos-patak jobbpart	1,768 km;
• Szentlélek-patak jobbpart	3,811 km;

— A Zagyva folyó Jászfelsőszentgyörgy-Jobbágyi közötti (82,915 km hosszú) védelmi szakaszán:

• Zagyva balpart	36,792 km;
• Zagyva jobbpart	39,084 km;
• Galga balpart	1,200 km;
• Galga jobbpart	1,200 km;
• Herédi-Bér-patak balpart	1,200 km;
• Herédi-Bér-patak jobbpart	0,600 km;
• Szuha-patak balpart	1,710 km;
• Szuha-patak jobbpart	0,641 km;
• Tolvajló-patak jobbpart	0,488 km;

Ebből Nógrád megyét csak a Zagyva folyó Jobbágyi közigazgatási területéhez tartozó jobb- és balparti fővédvonala érinti.

Másodrendű árvízvédelmi védvonal és árvízi szükségtározó nincs a megyében.

Nógrád megye területét két folyó, az Ipoly és a Zagyva érinti. (7. sz. függelék)

Az *Ipoly* teljes hosszának mintegy felén (összesen 143 km hosszon) határfolyó Magyarország és Szlovákia között. Nógrád megyéhez a határfolyó Hont és Ipolytárnóc közötti 97,2 km hosszú szakasza tartozik. 1965 óta

sorolták kisvízfolyásból folyó kategóriába. 1965 előtt szabályozatlan volt, a vízkárok elhárítására csak helyi vízrendezések történtek.

Az Ipoly állandó medrének kialakítását célzó rendezését és szabályozását elsősorban a határfolyó volta indokolja. Az 1975 évi egyezményes Általános Fejlesztési Tervben két szakaszon irányoztak elő mederszabályozást – a torkolattól Ipolyvecéig és Balassagyarmattól Ipolytarnócig – oly módon, hogy a víz lehetőleg a régi mederben folyjon, az árvíz biztonságos levezetéséhez azonban a meandereket kizárták.

A folyó Nógrád megyei szakaszát négy ártéri öblözet érint:

- az Ipolyvecei ártéri öblözet a szlovák magyar határtól a Derék-patak jobb partjáig;
- a Dejtári ártéri öblözet a Derék-patak jobb partjától az ipolyszögi magaspartig;
- a Balassagyarmati ártéri öblözet az ipolyszögi magasparttól a patvarci magaspartig;
- a Szécsényi ártéri öblözet patvarci magasparttól az Ipolytarnóc–Kalonda közötti szlovák–magyar szárazhatárig.

Az egyezményes terv alapján az *árvédelmi fővédvonalak mértékadó árvízre való kiépítése az 1990-es évek elején befejeződött*. A folyó Nógrád megyei szakaszán Ipolyvece–Dejtár, Balassagyarmat és Szécsény térségében épült fővédvonal, beleértve a nagyobb mellékvízfolyások (Derék-, Lókos-, Szentlélek-patak) torkolati szakaszát is mindösszesen 29,246 km hosszban. Fővédelmi vonal az Ipolyvecei öblözetben Ipolyvece belterületét, a Dejtári öblözetben a teljes öblözetet, a Balassagyarmati öblözetben Balassagyarmat belterületét, a Szécsényi öblözetben Szécsény–Pöstyénpuszta területét védi.

Az ártéren fekvő települések, településrészek az Ipoly balpartján: Hont, Drégelypalánk, Ipolyvece, Patak*, Dejtár*, Ipolyszög*, Újkővár*, Balassagyarmat, Patvarc*, Órhalom*, Hugyag*, Szécsény, Pöstyénpuszta, Ludányhalászi, Nógrádszakál*, Litke*, Ipolytarnóc*.

A kiépült árvédelmi és folyószabályozási művek biztosítják az árvíz levezetését. A folyószabályozási érdekek nem teszik szükségessé a folyó lépcsőzését. A vízhasználatok érdekében azonban tározók (9 db) létesítését is tartalmazta a terv, amelyek közül a közös határszakaszon 4 (összesen 6 db) duzzasztómű épült meg a nyolcvanas és kilencvenes években. A Nógrád megyei szakaszon 3 duzzasztómű valósult meg: Ipolyvecénél (70,480 fkm), Dejtárnál (76,260 fkm) és Nógrádszakál–Rárópusztánál (124,75 fkm).

A Zagyva csaknem a teljes Nógrád megyei szakaszán kisvízfolyás, Jobbágyitól sorolták folyó kategóriába. A vízrendszerére jellemző, hogy a változatos domborzati adottságokból fakadó, jelentős reliefenergia miatt a

vízfolyások aránylag rövid hosszon alakulnak át heves vízjárású, torrens állapotból kisesésű, síkvidéki patakká. Az itt működő vízgazdálkodási szabályozó rendszer tározókon keresztül megvalósuló vízkormányzással törekszik a legkedvezőbb lefolyási viszonyok kialakítására. A hetvenes évek második felében erre a célra épült Maconkai-, Mátraverebélyi és Tarján-pataki tározók együttes árvízi befogadóképessége 6,8 millió m³.

A Zagyva vízgyűjtőjén az árvízvédelmi rendszeren kívül még két jelentős befogadóképességű tározó működik, a Hasznosi- és a Palotási-tározó.

A távlati tervek további tározási lehetőséggel számolnak Sámsonházánál a Kis-Zagyva-patakon és Ecsegnél a Zsunyi-patakon 1 millió m³ feletti tározótérfogattal, továbbá kisebb befogadóképességgel Héhalomnál a Herédi-Bér-patakon és Alsótoldnál szintén a Zsunyi-patakon.

A Zagyva folyó árvízvédelmi szakaszát Nógrád megyében a Lőrinci öblözet érinti, amelynek mintegy 12 km² területéből 1,5 km² (12%) jut Nógrád megyébe. A Jászfelsőszentgyörgy–Jobbágyi közötti védelmi szakasz fővédvonalai kiterjednek a Zagyva mindkét partjára a jobbparti nagyobb vízfolyások (Galga, Herédi-Bér-, Szuha-patak) torkolati szakaszaival együtt.

Az ártéri öblözet Nógrád megye települései közül Jobbágyit érinti. A település nem esik közvetlen veszélyeztetettség alá.

A megye domborzati–vízrajzi adottságai folytán az érintett dombvidéki jellegű vízgyűjtők kisvízfolyásait szélsőséges vízjárás jellemzi. Az év nagy részében a vízszállításuk minimális, azonban a nyári nagy intenzitású csapadékból, ill. csapadékkal társuló tavaszi gyors hóolvadásból rövid idő alatt rendszerint ugrásszerű vízhozam-növekedés, árhullám alakul ki, és vonul végig a patakon, esetleg a mederből kilépve a völgyfenéken.

A patakok többsége mentén az érintett települések belterülete nyílt ártéren fekszik (pl. Bárna-, Derék-, Lókos-, Nógrád-Vanyarci-, Rimóc-Sipeki-, Szuha-, Tarján-, Zagyva-patak). A tározási lehetőségek többnyire a vízfolyás heves vízjárását, ezáltal a belterület védelmét kedvezően befolyásolják. A helyi vízkárok elhárítása érdekében fontos feladat a vízfolyások rendezése, s a már rendezett vízfolyások vízszállító képességének helyreállítása, fenntartása. Hordalékfogók, övárkok, záportározók építésével vízkárelhárítási szempontból kiemelten kell kezelni a belterületek védelmét a hordaléktól, külvizektől.

A települések felszíni vízrendezési feladatai általában helyi jelentőségűek, önkormányzati hatáskörbe tartozók, a megye sajátos természeti adottságai folytán azonban a jellemzően térségi szinten megjelenő problé-

* Árvízzel általában nem veszélyeztetett belterületek.

mára célszerű volna térségi szinten megoldást keresni. Az önkormányzatoknak célszerű lenne elkészíttetni a településekre vonatkozó vízrendezési tanulmányterveket, amelyek meghatároznák a vízfolyás menti nyílt ártereket, a beépítésre szánt területek fejlesztési igényének figyelembevételével feltárnák a meglévő hálózat és befogadók jelenlegi állapotát, a fejlesztési feladatokat, a kiépítendő csapadékvíz-elvezetési rendszereket, különös tekintettel a 18/2003. (XII. 9.) KvVM-BM rendelet előírásaira.

A rendelet szerint:

- *erősen veszélyeztetett*, „A” kategóriás települések: Balassagyarmat-Ipolyszög, Bánk, Bátonyterenye, Bercel, Buják, Cserháthaláp, Csehátsurány, Diósjenő, Dorogháza, Drégelypalánk, Endrefalva, Erdőtarcsa, Galgaguta, Hont, Hugyag, Ipolytarnóc, Kálló, Karancslapújtó, Karancsság, Kazár, Kétdobony, Litke, Ludányhalászi, Magyargéc, Mátrakeresztes, Mátraszele, Mátraterenye, Mátraverebély, Mihálygerge, Mohora, Nemti, Nógrádkövesd, Nógrádmegyer, Nógrádsípek, Nógrádszakál, Órhalom, Ósagárd, Palotás, Pásztó, Patak, Romhány, Szarvasgede, Szécsényfelfalu, Szuha, Szurdokpüspöki, Tar, Varsány;
- *közepesen veszélyeztetett*, „B” kategóriás települések: Dejtár, Jobbágyi;
- *enyhén veszélyeztetett*, „C” kategóriás települések: Balassagyarmat, Ipolyvece, Szécsény.

A besorolásban nem szereplő településeken is szükséges meghatározni a nyílt árterek területét, minthogy azok nem beépíthetők.

5.1.2

Országos és térségi jelentőségű öntözőcsatornák

Nógrád megye mezőgazdaságára nem jellemző az öntözéses gazdálkodás. Országos és térségi jelentőségű öntözőcsatornák a megye területén nem találhatók, kiépítésüket a területrendezési terv távlatában sem lehet reálisan számításba venni. (2001-től állami támogatások révén megindult az öntözés fejlesztése.)

Az öntözési célú, engedélyezett vízhasználat jelenleg kizárólag az Ipoly vízgyűjtőjére korlátozódik, az öntözött területek nagysága azonban nem éri el a 300 ha-t. A felszíni vízkivétel meghatározóan az Ipolyra és a Nőtincsi víztározó, ill. a kapcsolódó Lókos-pataki oldaltározó vízbázisára támaszkodik. Ez utóbbira alapozva öntözőfürt-fejlesztés van jelenleg folyamatban, Berkenyén pedig újabb tározó létesül (mintegy 2 ha vízfelülettel) a további öntözési igények kielégítésére.

5.1.3

Térségi jelentőségű ivóvízellátó rendszerek

Térségi jelentőségű ivóvízellátó rendszer a megyei területrendezési tervben a legalább két település ivóvízellátását biztosító rendszer. (7. sz. függelék)

Térségi jelentőségű ivóvízellátó rendszerek

— *Közép-Nógrád–Mátravidék térségében működő regionális vízellátó rendszerek:*

- Dél-Nógrád Vízmű Kft. működési területén: Pásztó, Jobbágyi, Mátraszőlős, Szurdokpüspöki, Tar, továbbá Alsótold, Bér, Bokor*, Buják, Csécse, Ecseg, Egyházsdengeleg, Felsőtold, Garáb, Kisbágyon, Kozárd, Kutasó*, Szarvasgede, Szirák
- Bátonyterenye és Környéke Víz és Csatornamű Kft. működési területén: Bátonyterenye, Rákócziánya, Mátraverebély
- Salgótarján és Környéke Vízmű Kft. működési területén: Salgótarján, Bárna, Dorogháza, Kazár, Kisbárkány, Lucfalva, Márkháza, Mátramindszent, Mátranovák, Mátraszele, Mátraterenye, Nagybárkány, Nagykeresztúr, Nemti, Sámsonháza, Szuha, Vizslás

— *Észak-Nógrád térségében üzemelő regionális rendszer:*

- Salgótarján és Környéke Vízmű Kft. működési területén: Egyházasgerge, Etes, Ipolytarnóc, Karancsalja, Karancsberény, Karancskeszi, Karancslapújtó, Litke, Mihálygerge, Nógrádszakál
- Észak-Nógrád Vízmű Kft. működési területén: Szécsény, Endrefalva, Hollókő, Karancsság, Kishartyán, Ludányhalászi, Magyargéc, Nagylóc, Nógrádmegyer, Nógrádsípek, Piliny, Rimóc, Ságújfalu, Sóshartyán, Szalmatercs, Szécsényfelfalu, Varsány

— *Nyugat-nógrádi regionális rendszer:*

- Nyugat-Nógrád Vízmű Kft. működési területén: Balassagyarmat, Alsópetény, Bánk, Becske, Bercel, Berkenye, Borsosberény, Cserháthaláp, Cserhátsurány, Csesztve, Csitár, Debercsény, Dejtár, Diósjenő, Drégelypalánk, Érsekvadkert, Felsőpetény, Galgaguta, Herencsény, Hont, Horpács, Hugyag, Iliny, Ipolyvece, Keszeg, Kétdobony, Kiscset, Legénd, Magyaránador, Mohora, Nagyoroszi, Nézsa, Nógrád, Nógrádkövesd, Nógrádmárcal, Nógrádsáp, Nőtincs, Órhalom, Ósagárd, Patak, Patvarc,

* Bokor és Kutasó közös önálló vízműről ellátott, de kapcsolódik a rendszerhez.

Pusztaberki, Rétság, Romhány, Szanda, Szatok, Szendehely, Sente, Szécsénke, Szügy, Tereske, Terény, Tolmács, Vanyarc

- Nyugat-nógrádi regionális ivóvíz-távvezeték meghosszabbításaként kiépítés alatt lévő Kálló térségi ivóvíz-távvezetékre kapcsolódó települések:**

Cserhátszentiván, Erdőkürt, Erdőtarcsa, Héhalom, Kálló, Palotás

— *Kistérségi vízellátó rendszer*

- Salgótarján és környéke Vízmű Kft. működési területén:

Szilaspogony – Cered – Zabar kistérségi rendszer

A megyében a vízigények kielégítésére felszín alatti és felszíni vízkészletek egyaránt rendelkezésre állnak.

A felszín alatti vízkészleteket döntően a rétegvíz- és talajvízkészlet alkotja. A megye *rétegvizeit* jellemzően az oligocén homokkő rétegek tárolják. A hasznosítható *talajvíz* döntően a vízfolyások menti kavicsteraszokból származik.

A felszín alatti vizek között meg kell említeni, hogy a megye jódtartalmú gyógyvíz/ásványvíz készlettel is rendelkezik, amelyet a Jódacqua Gyógyvíz Kft. hasznosít Sóshartyánban.

A mélységi vízkészletek szerény volta miatt a megye vízellátását a *tisztított felszíni vízre* és a *felszínközeli vízkészletre* kellett alapozni. Ennek alapvető bázisa az Ipoly, Zagyva, Galga, Kövicses patakok betározott, ill. partiszűrűsű vízkészlete és a talajvíz. A megye nyugati térségében jelentős vízpótlásként átvezetésre került a Pest megyei Duna-szakaszon kitermelt parti szűrűsű víz.

A vízkészletek mindegyikének közös jellemzője a szennyeződés-érzékenység. A termelt nyersvíz jelentős része vízkezelést igényel. Nemcsak a nagyobb vízkivételei művek mentén üzemelnek víztisztítók (Mihálygerge, Dejtár, Hasznos, Bátonyterenye), hanem az egyedi kutas, rétegvíz hasznosító víznyerő helyeknél is jelentkezik vízkezelési igény a vas és mangán jelenléte miatt (Kálló, Palotáshalom, Erdőtarcsa, Erdőkürt, Bárna, Mátraszele).

A viszonylag nagy kapacitású, koncentrált vízbeszerző helyek ellátási körzete regionális kiterjedésű. *A megye ivóvízellátását uralkodóan a térségi rendszerek biztosítják.* Kapcsolatuk, összedolgozásuk révén az ellátás biztonsága megoldott, korszerű irányítástechnikai rendszerükkel rugalmas és gazdaságos vízkormányzást tesznek lehetővé.

Vízbázisuk a távlati igények kielégítésére is alkalmas, hiszen a víz továbbítására és a tározásra szolgáló főműveik az elosztóhálózatok menti, jelenlegi alacsony víz-fogyasztásokhoz képest túlméretezettek.

** Jelenleg helyi vízműről ellátott települések.

Jelenleg folyamatban lévő, fontos fejlesztés a Kálló és térsége vízellátását szolgáló távvezeték kiépítése, amely a dél-nógrádi települések vasas-mangános vizet adó, szerény hozamú vízműveinek kiváltását teszi lehetővé, bekapcsolva e településeket (Kálló, Erdőkürt, Erdőtarcsa, Héhalom, Palotás) a regionális vízellátó rendszerbe. Így térségi rendszerről valamennyi település ellátható. Kistérségi rendszerre alapozódik a vízellátás Szilaspogony–Cered–Zabar térségében.

1996-ban befejeződött az egészséges ivóvízzel történő ellátás országos programja, amelynek keretében Nógrád megye valamennyi településén kiépült a szolgáltató rendszer. A közüzemi ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya jelenleg meghaladja a 96%-ot.

A jövőben fontos – és eddig nem kellő súllyal kezelt – feladat a vízelosztó–továbbító művek folyamatos rekonstrukciója, különösen a régi, korszerűtlen anyagból készült vezetékek esetében.

Kiemelten fontos feladat a vízbázisok jókarba helyezése, a *védőterületek* lehatárolása és a védelem biztosítása. A meglévő üzemelő sérülékeny vízbázisok számításokkal igazolt hidrogeológiai védőterületeinek meghatározása a megyében folyamatban van. A védőterület lehatárolására és a tevékenységi kör határozatba foglalt szabályozására ezidáig azonban egyedül a dejtári vízműnél került sor. További négy vízbázisnak elkészült dokumentációval meghatározott, de határozattal még nem kijelölt védőterülete van (Szécsény–Déli- és Pöstyénpusztai vízbázis; Pásztó–városi vízmű; Salgótarjáni vízmű–Zagyvaróna, Csatókút; Nagybátony–Káposztási vízmű). A telekkönyvi bejegyzésre alkalmas dokumentációk elkészültéig a meglévő, előzetes védőterület-lehatárolások vannak érvényben.

Nógrád megye területén 20 db sérülékeny vízbázis található:

- Dejtár-pataki kútsor
- Balassagyarmat városi vízmű
- Magyarnándor–Mohora közös vízmű
- Cserháthaláp községi vízmű
- Salgótarjáni vízmű, Budavölgyi források
- Salgótarjáni vízmű, Salgóbánya, Istvántárai fúrás
- Szirák községi vízmű
- Salgótarján, Somoskő, Magyarbányai források
- Salgótarjáni vízmű, Gedőcz-pusztai csökút és a Tatárárok források (2 db)
- Salgótarjáni vízmű, Somoskő vár alatti forrás
- Salgótarjáni vízmű, Zagyvaróna, Csatókút
- Ludányhalászi községi vízmű
- Litkei vízbázis
- Mátraverebélyi vízmű
- Nagybátony, Szorospataki források
- Nagybátony, Káposztási vízmű

- Szilaspogonyi vízmű
- Szurdokpüspöki községi vízmű
- Szécsény Déli- és Pösténpusztai vízbázis
- Pásztó városi vízmű.

A védőterülettel kapcsolatos problémákra jellemző, hogy a fenntartási költségeket vállalni nem tudó tulajdonos önkormányzat és a vízmű megtartásában nem érdekelt üzemeltető sok esetben a vízáadó kút, ill. forrás felhagyása mellett dönt (Pl. Balassagyarmat, Bercel, Cserhátaláp, Hollókő, Horpács, Ipolyvece, Ludányhalászi, Magyarnándor, Nőtincs, Nagybárcány, Nógrád-kövesd vízművei).

5.1.4

Térségi jelentőségű szennyvízelvezető rendszerek

Térségi jelentőségű szennyvízelvezető rendszer a megyei területrendezési tervben a legalább két település szennyvízelvezetését biztosító rendszer. (7. sz. függelék)

Térségi jelentőségű szennyvízelvezető rendszerek

- Balassagyarmat⁺, Hugyag, Örhalom, Patvarc, Csitár*, Iliny*, Nógrádmárcal*, Szügy**;
- Bátonyterenye, Dorogháza*, Mátramindszent*, Mátraverebély*, Nemti*, Szuha* (folyamatban);
- Dejtár, Ipolyvece, Patak, Drégelypalánk*, Hont*;
- Érsekquadkert, Szátok, Tereske;
- Galgaguta, Becske, Bercel, Legénd, Nógrád-kövesd, Nógrádsáp, Szécsénke;
- Héhalom*, Bér*, Egyházasdengeleg*, Kisbágyon*, Szirák*;
- Horpács, Borsosberény, Nagyoroszi, Pusztaberki;
- Jobbágyi*, Szarvasgede⁺⁺, Szurdokpüspöki*, Csécse*, Ecseg*, Kozárd;
- Karancslapujtő, Etes, Karancsalja, Karancsberény, Karancskeszzi;
- Kálló^{**}, Erdőkürt^{**}, Erdőtarcsa^{**}, Vanyarc^{**};
- Litke, Egyházasgerge, Ipolytarnóc, Mihálygerge;
- Magyarnándor, Cserhátaláp, Cserhátsurány, Csesztve, Debercsény, Mohora, Herencsény^{**}, Szanda^{**}, Terény^{**};
- Mátraterenye*, Mátránovák*, Bárna^{**};
- Nógrád, Berkenye, Diósjenő;
- Nőtincs, Alsópetény, Felsőpetény, Keszeg, Ősagárd;
- Pásztó, Szurdokpüspöki;
- Rétság, Tolmács*;
- Romhány, Kétdodony^{**}, Kisecset^{**}, Szenté^{**}

- Salgótarján, Kazár, Mátraszele, Vizslás;
- Sóshartyán, Kishartyán, Ságújfalú*;
- Szarvasgede*, Csécse*, Ecseg*, Kozárd;
- Szécsény, Endrefalva, Hollókő, Karancsság, Ludányhalászi, Magyargéc, Nagylóc, Nógrádme-gyer, Nógrádsipek, Nógrádszakál, Piliny, Rimóc, Szalmatercs, Szécsényfelfalu, Varsány
- Szilaspogony, Cered, Zabar;
- Tar, Mátraszőlős;

A megyében a szennyvízelvezetés helyzetét a legutóbbi évekig a városok és nagyobb ipari körzetek részleges csatornázottsága és korszerűtlen szennyvízkezelési technológia alkalmazása jellemezte.

A rendszerváltást követően a korábban jelentős szennyvízkibocsátást és környezeti terhelést jelentő ipari és mezőgazdasági üzemek száma lecsökkent, a közműfejlesztések eredményeként viszont jelentős előrelépés történt a települések csatornázottsága terén. A közműberuházások jellemzően kistérségi formában valósultak meg. A megye nyugati térségének megközelítően teljes lefedettsége és a keleti térség részleges ellátottsága mellett azonban a jellemzően aprófalvas településhálózatú Közép-Nógrád nagy része még jelenleg is ellátatlan. (A megye helyi és térségi szennyvíztisztító rendszereinek meglévő és tervezett elemeit a 13. sz. függelék tartalmazza.)

Az utóbbi évek rohamos fejlődését mutatja, hogy míg 1990-ben a megye településeinek mindössze 9%-a, és 2000-ben is alig több mint 16%-a rendelkezett közüzemi csatornahálózattal, addig jelenleg (2003. év végi adat szerint) ez az ellátottsági mutató 57% felett van. A közműöllő azonban a 2002. évi összehasonlító adatok alapján még mindig kedvezőtlenebb az országos átlagnál. A közüzemi ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya a megyében több mint kétszeresen, a községek esetében azonban több mint négyszeresen meghaladja a közcsatornával ellátott lakások arányát.

A 25/2002. (II.27.) Korm. rendelettel közzétett Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és -tisztítási Megvalósítási Program (NMP) a korábbi fejlesztések ellenére is csatornázottságban elmaradottnak minősülő Nógrád megyében további feladatokat ír elő.

A Nőtincs térségi szennyvíz-agglomeráció beruházása megvalósult. További mintegy 10 csatornázatlan települést sorol agglomerációba a 25/2002. (II. 27. Korm. rendeletet módosító 163/2004. (V. 21.) Korm. rendelet melléklete.

A kis lélekszámú települések – amelyek nem tartoznak a szennyvízelhelyezési program szerint ellátandó települé-

⁺ Balassagyarmat: a szennyvíztisztító telep helye

* tervezett (megvalósíthatósági tanulmánnyal, előtervekkel, ill. vízjogi engedélyes tervekkel rendelkező települések)

** javasolt (nincs megvalósíthatósági tanulmány)

⁺⁺ Szarvasgede: alternatíva dőlt betűvel szerepel

sek körébe –, egyedileg oldhatják meg szennyvízelvezetési feladataikat a rendelkezésre bocsátott pénzügyi alapok igénybevétele. Amennyiben helyzetükből adódóan gazdaságosan megvalósítható, célszerűen valamely agglomerációhoz csatlakozhatnak. Így pl. Bárna, Ságújfalu, Tolmács, továbbá Csitár, Iliny, Nógrádmárcal, valamint Kétdobony, Kiscset, Szente esetében javasolható meglévő agglomerációhoz való csatlakozás. A két meglévő szennyvíz-agglomeráció között szigetként ellátatlan Néza esetében szintén megvizsgálandó a csatlakozás lehetősége, vagy helyi kistisztító létesítése javasolható. Helyi kistisztítók létesítésének lehetőségét célszerű megvizsgálni a Középső-Cserhát aprófalvaiban is (Alsótold, Bokor, Cserhátszentiván, Felsőtold, Garáb, Kutasó), ahol a térség táji, természetvédelmi értékei különösen indokoltá teszik a szennyvízkezelés környezetszennyezés-mentes megoldását. A dél-nógrádi települések estében a megyei területrendezési terv szennyvíz-agglomerációk kialakítását javasolja Kálló, Szirák és Jobbágyi térségében (ld. 13. sz. függelék). A Jobbágyi környéki települések esetében – ha Jobbágyiban helyi szennyvíztisztító valósulna meg – alternatív megoldásként megvizsgálandó Szurdokpuszti Pásztóhoz csatlakozásának és a Zagyva–jobbparti települések (Szarvasgede, Csécse, Ecseg, Kozárd) részvételével agglomeráció kialakításának a lehetősége.

Az aprófalvak, vagy külterületi lakott helyek csatornázatlan részéről elszállítandó kommunális szennyvizek fogadására és kezelésére a nagyobb tisztítótelepeken kialakított fogadóhelyeken a jövőben is lehetőséget kell biztosítani.

A csatornázásra nem kerülő településrészekben, ill. kisfalvakban a környezetkímélő közműpótló egyedi kisberendezések nagy választékban rendelkezésre álló technológiáinak alkalmazását is szorgalmazni kell.

5.2

Energiaközmű hálózatok és építmények

A megyei területrendezési tervben az energiaközmű hálózatok és építmények térségi területfelhasználási kategóriába tartoznak az országos és térségi ellátást biztosító villamosenergia-, valamint szénhidrogén-vezetékek és építményeik, ill. erőművek a szükséges védőtávolságokkal együtt.

A közműhálózatok és berendezéseik a terület felhasználásában való szerepük szerint három csoportba sorolhatók.

- A megye területén a közlekedési hálózattól független rendszerben épültek meg, önálló szerkezeti rendszert alkotnak a térszín feletti és a térszín alatti vezetésű, országos és a településeket ellátó energiaközmű gerinchálózatok, valamint a vezetékek nélküli távközlési és az adatátvitelt bonyolító mikrohullámú hálózatok. A területfelhasználást a helyigényük és a védőtávolságuk korlátozza.

- A beépített területeken a villamos energia, a vezetékes gáz és a vezetékes távközlési hálózatok többségükben a közlekedési hálózatok vonalát (utak, vasutak) követik és azok járulékos elemeiként jelennek meg.
- A távközlési bázisállomások, műsorszóró adók védőterülete nem függ a települések közigazgatási területétől.

5.2.1

Villamosenergia hálózatok és építmények

Nagyfeszültségű villamos hálózatok

Az energia elosztás a kiépített országos alaphálózati és a főelosztó hálózati rendszerek segítségével megoldott, távvezetéseken szállítva a villamosenergiát. Nógrád megye területén az országos alaphálózati rendszer 400 és 220 kV-os, valamint az országos főelosztó hálózat 120 kV-os vezetékei haladnak át. A nagyfeszültségű villamos hálózatok föld feletti vezetésűek, tartóoszlopokra vannak felszerelve.

Meglévő 400 kV-os távvezeték:

- (Göd) – (Léva, Szlovákia) 400 kV
- (Göd) – (Tiszaújváros) 400 kV

Meglévő 220 kV-os távvezeték:

- (Göd) – (Bisztricsány, Szlovákia) 220 kV

Meglévő 120 kV-os főelosztó hálózati távvezetékek:

- (Lőrinci Erőmű) – Nógrádkövesd – Balassagyarmat – Nagybátany – (Lőrinci Erőmű) 120 kV
- (Lőrinci Erőmű) – Nagybátany – (Recsk) – (Detk, Mátrai Erőmű) 120 kV
- Nagybátany – Salgótarján – SKÜ (Salgótarjáni Kohászati Üzem) – Salgótarjáni Erőmű (üzemen kívül) – Nagybátany 120 kV
- Nógrádkövesd – Rétság 120 kV
- Nagybátany – (Borsodnádásd) – (Ózd) – (Sajóivánka) 120 kV

Három dél-észak irányú vezeték-folyosó alakult ki, melyek között megépültek a kelet-nyugat irányú hálózati összekötések is. A nagyfeszültségű villamosenergia hálózatok jellemzően egyrendszerűek. A 400 kV-os távvezetékek átvezetnek a megye területén, de róluk lecsatlakozás Nógrád megyében nem létesült.

A táppontokat tekintve a térségben nincs igény 220 kV feszültségű villamosenergia szállítására, ezért a Göd – országhatár – (Bisztricsány, Szlovákia) 220 kV-os rendszerű villamos távvezeték jelenleg nem 220 kV-on üzemel. A vezeték beforgatása megtörtént a Rétság alállomásba. Ez a megoldás lehetővé tette Göd–Rétság alállomások között 120 kV-on történő villamosenergia szállítást és a Rétság állomás két oldali betáplálását. A távvezetéknek a további, Rétság és országhatár közötti szakasza középfeszültségű szinten vesz részt az ellátásban.

és Szlovákiába nem szállít villamosenergiát.

A 120 kV-os hálózatra telepített villamos alállomások betáplálása két, illetve több irányból megoldott. A két, illetve több oldalról történő betáplálás az egyrendszerű vezetékeken az ellátás biztonságát szolgálja. A kétrendszerű vezetékekre jellemző, hogy két egymástól független távvezeték rendszer üzemel egy oszlopsoron. Ilyen távvezetékek épültek a Salgótarjáni Erőmű – Salgótarján Kohászati Üzem közötti, valamint a Nagybátony – (Recsk) – (Detk, Mátrai Erőmű) között működő vezetékszakaszon. A kétrendszerű hálózat-kialakítás is az ellátás biztonságát szolgálja.

A Nógrád megye ellátása a 120 kV feszültségű főelosztó hálózati rendszerben a tervezési területen kívüli fő csomópontok felől a Göd-MVM, a Sajóivánka MVM, a Lőrinci és a Mátrai Erőmű felől biztosított. A hurkolt rendszerben kialakított főelosztóhálózatra 7 db alállomásból történik az egyes térségek villamos energia ellátása.

Meglévő villamos alállomások:

- Rétság 120/35/20 kV
- Nógrádkövesd 120/20 kV
- Balassagyarmat 120/20 kV
- Nagybátony 120/35/20 kV
- Salgótarján 120/20/10 kV
- Salgótarján Kohászati Üzem 120/10 kV
- Salgótarján Erőmű 120/10 kV

Nagyfeszültségi szinten a hálózati rendszer kialakult. A rendszer jól felépített. Új nyomvonal építését a szolgáltatók nem tervezik. A szükséges rekonstrukciók a nyomvonal változtatása nélkül elvégezhetők.

Középfeszültségi hálózatok

A főelosztó hálózati alállomásokból indulnak a települések ellátását szolgáló középfeszültségű (20, 35 kV) gerinchálózatok. A vezetékek betáplálása két illetve több irányból, a villamos alállomásokból biztosított. Ez a rendszer kialakítás, a többszörösen hurkolt hálózat is az ellátás biztonságát szolgálja. A középfeszültségű gerinchálózat táplálja a településekben a fogyasztói transzformátorállomásokat, a transzformátorokból pedig kisfeszültségű hálózaton keresztül történik a fogyasztói igények kielégítése. A hálózatkép vegyes, a városokban többségben földkábeles hálózat épült, a városok peremterületein és a községekben a szabadvezetékes hálózat a jellemző.

Kisfeszültségű és közvilágítási hálózatok

A kisfeszültségű és közvilágítási hálózatok a városközpontokban és a lakótelepeken földkábelbe fektetve, másutt oszlopokra szerelten kerültek kiépítésre. A kisebb

keresztmetszetű vezetékszszakaszok folyamatosan épülnek át, ezzel növelve a hálózatban az átviteli képességet.

A fajlagos villamosenergia igények alakulásánál, kisebb ütemben, de egyenletes igénynövekedés tapasztalható. Az egyes háztartási gépek, egyéb kis és nagy gépi berendezések fajlagos villamosenergia felhasználása a műszaki fejlődés hatására csökken, de az életkörülmények javulása és az automatizálásra való törekvés a villamosenergia felhasználás növekedését eredményezi.

A villamosenergiát világítási és erőátviteli hasznosításán kívül (konyhai kisgépek, ipari célú felhasználás) hőenergia ellátásra is igénybe veszik (villanyboiler, villanytűzhely).

A területrendezési terv időtávjában a meglévő hálózatok rekonstrukciójával és a tervezett fejlesztések ellátását biztosító hálózatépítésekkel kell számolni. A nagyobb volumenű új beépítések ellátásának a megvalósítása előtt el kell végezni a szükséges bázis, illetve hálózati háttérfejlesztéseket is.

Az utcák arculatának javítása érdekében a szabadvezetékes hálózatok környezetbe való illesztése szükséges, földkábelben történő vezetéssel. A fényerejüket élettartamuk végéig megtartó energiatakarékos izzók alkalmazása javasolt, a közvilágításra fordított üzemeltetési költségekben ezáltal jelentős megtakarítás érhető el.

5.2.2

Szénhidrogén hálózatok és építmények

Az 1990-es évek elején kezdődött Nógrád megyében a földgázszolgáltatás széles körű használata. Előtte, 1990-ig csupán 7 településen használtak vezetékes gázt. 2004-re a településeket ellátó vezetékes földgázhálózat 7 település kivételével mindenhol megépült. A bekötések számát tekintve a városok és községek között vannak ellátottságbeli különbségek. A gázellátottság a legmagasabb a Balassagyarmati kistérségben, ezt követi a Salgótarjáni, a Pásztói és a Szécsényi kistérség. Legalacsonyabb az ellátottság Bátorfyerény és Rétság kistérségeiben 1000 lakosra vetítve.

Nagynyomású gázvezeték hálózat

Magyarországon a nagynyomáson történő földgázellátás országos egységes hálózati rendszerként épült ki. A nagynyomású gerinchálózat vezetékei Nógrád megye két szélén haladnak keresztül, felfűzve a sorban következő gázátadó állomásokat, melyek nagynyomásról nagyközép-nyomásra csökkentik a hálózati nyomást. A nagynyomású hálózat betáplálása a megyén kívül lévő Gödi, Zagyvaszántói és Pétervárási átadók irányából történik.

A gázvezeték-hálózat ellátása az országos nagynyomású szállítóvezeték rendszerről biztosított. A megye nyu-

gati része Göd felől, a megye keleti része pedig Zsámbok és Tiszaújváros felől ellátott.

Meglévő nagynyomású gázvezetékek:

- (Göd) – Bánk – Romhány – Érsekvadkert – Balassagyarmat
- (Zagyvaszántó) – Pásztó – Bátonyterenye- Mátraterenye – (Pétervására)
- Bátonyterenye – Szécsény
- Bátonyterenye – Salgótarján

Gázátadók a hálózaton:

- Bánk
- Romhány
- Érsekvadkert
- Balassagyarmat
- Pásztó
- Bátonyterenye
- Mátraterenye
- Salgótarján
- Szécsény

Nagyközépnomású gázvezeték hálózat

A gázátadóktól továbbépített nagyközép-nyomású vezetékek szállítják a földgázt a települési gázfogadóig és a nagyobb gázfogyasztók saját szabályozójáig. A települések többsége számára az elosztás nagyközép-nyomású vezetéken történik.

Meglévő nagyközépnomású gázvezeték hálózat (6-8 bar):

- A bátonyterenyei, a salgótarjáni, a szécsényi, a pásztói, a balassagyarmati és a rétsági kistérségekben lévő gázátadóktól induló nagyközépnomású, ágvezetékes rendszerű hálózatról a települések ellátottak.

Középnomású gázvezeték hálózat

A települési gázfogadók és az egyéb szabályzók a nagyközép-nyomású vezetékeken 8 illetve 6 bar nyomásról csökkentik a földgázt. A települések nagy része saját szabályzóval rendelkezik. A gázelosztás jellemzően középnymáson került megépítésre. A lakásoknak az 52,3 %-a, 46297 háztartás részesül vezetékes gázellátásban. Az országos tapasztalatok alapján hosszú távon, várhatóan a fogyasztók kb. 65-70 %-a fog a hálózatra csatlakozni.

A megyében megépített gázhálózatok kapacitása hálózatfejlesztéssel lehetővé teszi új fogyasztók bekapcsolását a rendszerbe. A településeken belül:

- belterületen csaknem minden utcában megépült a gázvezeték hálózat, csak a bekötő vezetékek építése szükséges,
- új fejlesztési területek ellátása a hálózat továbbépítését igényli,

- a nagyobb beruházást a rendszerbe belépő, jelenleg ellátatlan települések kiszolgálása jelenti.

Az új fogyasztók ellátására a jelenlegi rendszerből a meglévő nagy-, nagyközép- és középnymomású hálózaton tud a szolgáltató többlet igényt kielégíteni. Hidraulikai méretezés alapján, szükség esetén nyomásszint emelésével is biztosítani lehet a többlet gázmennyiség-szállítást.

A vezetékes nagyközép és a középnymomású gázhálózat továbbfejlesztésével a még ellátatlan 7 település, Kiscset, Rákócziánya, Tar, Egyházasgerge, Szalmatercs, Karancság, Ipolytarnóc is beköthetők a rendszerbe, mert a műszaki lehetőségek adottak. Az ellátatlan falvak bekötését falusegítő programok kidolgozásával lehetne elérni, így a beruházásokat időben előbbre lehetne hozni. A kis fogyasztói létszám miatt lakásra vetítetten nagyobb beruházási költséggel jár a bekapcsolásuk a rendszerbe.

A földgáz komplex hasznosításával automatikus üzemvitelű, jól szabályozható, teljes komfortot nyújtó termikus energiaellátás (fűtés, használati melegvíz termelés, főzés) biztosítható.

Termékvezetékek

A nagynyomású földgázellátó hálózati rendszerek mellett az országos rendszer részeként a Barátság I. olajvezeték halad át a megye nyugati részén. A tranzitvezeték dél – észak irányban (Vecsés) – országhatár /Hont-Parrassapuszta/ – (Szlovákia) nyomvonalon vezet át a megye területén, róla fogyasztói lecsatlakozás nem épült ki. A termékvezetékek helyét és védőtávolságát a területfelhasználás tervezésekor biztosítani kell.

Táv hőellátás

A távhőellátás településszintű szolgáltatás, mely két városban, Balassagyarmaton és Salgótarjánban van. Balassagyarmat esetében a lakások 6,4 %-a, 436 lakás, Salgótarjánban a lakások 19,8 %-a, 3800 lakás van bekötve a távfűtési ellátó hálózatba.

A jelenleg magas üzemeltetési költségek miatt, energetikakétebb, jobban automatizált hőbázisokból a távhőszolgáltatás nagyobb távlatban jelent potenciális fejlődési lehetőséget. Hosszú távon a távfűtési rendszerek felújításával kell számolni. A távfűtési hálózatok korszerűsítésével, a mérés és a szabályozások fogyasztónkénti megoldásával a távfűtés vonzóbbá tehető, mint környezetkímélő technológia.

Nem vezetékes energiahordozók

A nem vezetékes energiahordozók használata jelenleg még előkelő helyet foglal el a megye hőenergia ellátásában. Nógrád megyében a háztartások 47,7 %-a még

hagyományos tüzelőanyagokat és a villamosenergiát alkalmazza hőenergia igényének a biztosítására. A szénét, a tűzifát, a gázolajat és a PB-gázt a helyi és kistérségi telephelyekről továbbra is beszerezhetik a fogyasztók. Újabb településeknek és fogyasztóknak a vezetékes gázellátásba kapcsolásával az ellátottsági arány csökkenni fog. A gazdaságosan vezetékes gázzal el nem látható területrészek, települések energiahordozói továbbra is a nem vezetékes hőhordozók maradnak.

Megújuló energiaforrások hasznosítási lehetőségei

Magyarország vállalta a Kyotói megállapodásban a környezetterhelés csökkentését, a fosszilis energiahordozók használatának csökkentésével, és az energiafelhasználásban a megújuló energiahordozók részarányának a jelenlegi 3,6 %-ról 6 %-ra emelését 2010-re. Ez a térség is részt vállalhat a környezetterhelés csökkentésében.

- A környezetbarát megújuló energiahordozók támogatási rendszerének a kidolgozásával lehet majd jelentős eredményeket felmutatni a megújuló energiák alkalmazása területén.
- A megyében a fosszilis energiafelhasználást helyettesítő nap-, szél- és a bioenergia hasznosítási lehetőségét javasolt megvizsgálni. Magas beruházási költségük alkalmazásukat akadályozza. Két hőbázist kell megépíteni, a hagyományost és a megújulót. Ha a megújuló átmenetileg nem üzemel, pótlására a klasszikus hőbázisnak (kazán, villanyboyler) be kell lépnie.
- A megújuló alkalmazása kisebb fogyasztói kört érint, elsősorban helyi szinten ad lehetőséget a hasznosításra. Megtermelhető a saját hőhordozó nagy része, és ezzel tüzelőanyag illetve villamos- és gázenergia megtakarítás érhető el. (Pl. Nagyobb állattartó telepek biomasszára alapuló fűtése; kombinált fűtési rendszerek létesítése is eredményes lehet (fosszilis tüzelőanyag és faapríték, fahulladék alapú biomassza alkalmazása.)
- Napenergia kollektorok alkalmazása a sík területeken és a dombvidékek K-i, D-i és Ny-i lejtőin ajánlott.
- Szélerőmű illetve szélerőmű-park létesítését megelőzően, a telepítést megalapozó, legalább éves szélcatorna mérési eredmények szükségesek. A szélerőművek védőtávolságát a beépített terüle-

tektől biztosítani kell. Elhelyezésükkor a tájba illesztést, a zaj- és fényhatást vizsgálni kell.

- Referenciák létesítése javasolt.
- A vizsgálatokat gazdaságossági számításokkal alátámasztva kell elkészíteni a tervezés folyamán.
- A nemzeti parkok területén a megújuló energiaforrások közül a szélerőmű és a napkollektor használata a táj egyedi arculatának megőrzése érdekében nem javasolt.

5.3

Közlekedési hálózatok és építmények

5.3.1

Közúti közlekedés

Gyorsforgalmi- és főúthálózat

A OTTrT és a közlekedési szakág által tervezett országos gyorsforgalmi- és főúthálózat elemei közül Nógrád megyét a következők érintik:

Gyorsforgalmi utak:

- M2: Budapest – Vác* – Rétság* – Parassapuszta*** – (Szlovákia)
- M21: M3 Hatvan térsége* – Salgótarján* – Somoskőújfalu*** – (Szlovákia)

Főutak:

- 2. sz. főút: Budapest – Dunakeszi – Vác – Rétság – Parassapuszta** – (Szlovákia)
- 21. sz. főút: 3. sz. főút Hatvan – Salgótarján – Somoskőújfalu** (Szlovákia)
- 22. sz. főút: 2. sz. főút Rétság – Balassagyarmat – 21. sz. főút Salgótarján
- 23. sz. főút: 21. sz. főút Kisterenye – 25. sz. főút Tarnalelesz
- Rétság – Jobbágyi – Szurdokpuszpöki – Gyöngyös új főút

(Kiegészítésként megjegyzendő, hogy az OTTrT tartalmaz még egy olyan új főútként kiépítendő nyomvonalat, mely Bátonyterenye – 24. sz. főút között biztosítana közvetlen kapcsolatot, azonban ennek kiépítése főúti paraméterekkel irreálisnak tűnik, ezért azt a megyei területrendezési terv főútként nem tartalmazza.)

Részletezve:

- M2: Budapest – Vác* – Rétság* – Parassapuszta*** – (Szlovákia)

Ez az észak-déli irányú útvonal elsősorban a tranzit forgalom szempontjából jelentős, mivel

jel nélkül – meglévő elemek

* – tervezett elemek

** – meglévő határátkelők

*** – tervezett határátkelők

() – határon kívüli szakasz

a nemzetközi TINA (Transport Infrastructure Needs Assessment) hálózat része. Napjainkban napirenden van a páneurópai (Helsinki) közlekedési folyosók kiegészítése, az EU illetékes szerve elé beterjesztett javaslat elfogadása esetén Magyarországon keresztül vezetne a Gdansk – Ploce közötti útvonal. Az új páneurópai közúti folyosó Zsolna–Budapest közötti szakaszának nyomvonalát illetően még végleges döntés nem született (ehhez még szlovák – magyar egyeztető tárgyalások szükségesek), de valószínűsíthető, hogy az az M2 nyomvonalán fog haladni, tovább növelve annak nemzetközi jelentőségét.

A gyorsforgalmi út I. ütemeként már megépült a 2/A autópályává fejleszthető autót Budapest és Vác (pontosabban 12. sz. főút) között 2x1 sávval, melynek továbbfejlesztése, bővítése 2x2 sávra távlatban várható.

A nyomvonal folytatására a szaktárca még nem rendelkezik jóváhagyott nyomvonallal. A jelenlegi elképzelések szerint a gyorsforgalmi út teljesen új nyomvonalon kerül megépítésre, míg a 2. sz. főút a későbbi rehabilitációt követően az átkelési szakaszokon forgalomcsillapítással kerülne kialakításra.

A szempontok mérlegelésekor döntő tényezőként jelentkezett az a körülmény, hogy a mai 2.sz. főút geometriai kialakítása hosszabb szakaszokon nem teszi lehetővé a gyorsforgalmi úttá fejlesztést. Közben ütemként viszont lehetőség van arra, hogy a 2. sz. főút Rétság és Nagyoroszi településeket elkerülő szakasza megépüljön oly módon, hogy az a tervben szereplő M2 nyomvonalának későbbiekben része legyen.

Az M2 és ezzel összefüggésben a 2. sz. főút terveit – nyomvonal-változatokat tartalmazó tanulmányterv szinten – az UVATERV Rt. készíti.

- M21: M3 Hatvan térsége – Salgótarján – Somoskőújfalu – (Szlovákia)

Ez a közúti közlekedési folyosó nemcsak jelenleg, hanem feltehetően a jövőben is a megye legforgalmasabb útvonala lesz. A gyorsforgalmi út kiépítését a szaktárca a 21. sz. főút továbbfejlesztésével tételezi fel (párhuzamos szervízúttal), míg az OTfT azzal számol, hogy a 21. sz. főút az M21 megvalósítása után is megmarad főútként. Mindezek alapján a területrendezési terv az utóbbi változatnak megfelelően tartalmazza a nyomvonalakat, azonban ennél az útnál – ellentétben az M2-vel kapcsolatban leírtakkal – a terv távlatában a 21. sz. főút továbbfejlesztése az elsődleges feladat. A gyorsforgalmi út végleges kiépítését illetően a szaktárca még nem rendelkezik elfogadott nyomvonallal.

- 2. sz. főút: Budapest – Vác – Rétság – Parassapuszta** – (Szlovákia)

Az M2 gyorsforgalmi út több ütemben elképzelt teljes kiépítésével összhangban a megmaradó főút szerepköre változni, forgalma csökkenni fog. Ennek megfelelően – mint ahogy az már megemlítsre került – a területrendezési terv távlatában feltételezhető a főút teljes Nógrád megyei szakaszának rehabilitációja, melynek során az átkelési szakaszokon forgalomcsillapításra kerül sor.

- 21. sz. főút: 3. sz. főút Hatvan – Salgótarján – Somoskőújfalu** – (Szlovákia)

A 21. sz. elsőrendű főút – a megye legforgalmasabb útja – fejlesztése igen hosszú idő óta késedelmet szenved. A főút megyei szakasza Salgótarján térségét leszámítva 2x1 forgalmi sáv szélességű. A tervek szerint 2006-ig még további négy szakaszon épül át a pálya 2x2 sávval és elválasztósávval, a következő helyeken:

- 21+250-23+300 km szelvények között, Szurdokpüspöki térségében
- 27+820-29+190 km szelvények között Pásztó térségében
- 32+920-35+000 km szelvények között Tar térségében
- 39+700-41+500 km szelvények között Mátraverebély térségében.

A folyópálya átépítésén túl az érintett csomópontok átépítése, továbbá Bátonyterenye térségében elkerülő szakasz építése szükséges. (Az elkerülő szakasz terveit az UVATERV Rt. készíti.)

- 22. sz. főút: 2. sz. főút Rétság – Balassagyarmat – 21. sz. főút Salgótarján

Ez a – jelenleg másodrendű – főút a megye belső közlekedésében fontosabb szerepet tölt be, mint a 2. sz. főút Rétság és országhatár közötti szakasza, ráadásul Rétság – Balassagyarmat közötti szakaszán a nemzetközi tranzitforgalom is igénybe veszi (mivel a balassagyarmati határátkelőhelyen nincs tengelysúly-mérő állomás). Bár az M2 gyorsforgalmi út kiépítését követően a tranzitforgalom csökkenése várható, azonban a jövőben számítani lehet Balassagyarmat jelentőségének növekedésére (felsőoktatás beindítása, dél-szlovákiai munkakerőt is foglalkoztató iparfejlesztés stb.), ezért a területrendezési terv távlatában számolni kell a főút továbbfejlesztésével, ennek keretében egyrészt elsőrendű főúttá való átminősítésével, másrészt az előbbi következményeként települést-elkerülő utak építésével Érsekvadkert, Balassagyarmat, Szécsény térségében, illetve Kishartyán – Salgótarján között kapaszkodósáv építésével. Ezen túlmenően felmerült annak szükségessége is, hogy az Endrefalva, Szalmatercs, Karancsság, Ságújfalu, Kishartyán szakaszon összefüggő elkerülő út, vagyis a főút nyomvonal-korrektciója valósuljon

meg, azonban ebben a kérdésben még részletesebb vizsgálatokon alapuló döntés szükséges.

(A Balassagyarmat térségében létesülő északi elkerülő út három ütemben valósul meg, ezek közül az első /középső/ szakasz jelenleg épül, melyet a nyugati, majd a keleti szakasz fog követni. Tervező: Tetthely Kft. – Az Érsekvadkertnél megépítendő elkerülő szakasz terveit az UNITEF-Szalamandra Kft. készíti.)

- 23. sz. főút: 21. sz. főút Kisterenye – 25. sz. főút Tarnalelesz

Ez a másodrendű főút elsősorban a Budapest – Nógrád megye – Ózd közötti közlekedésben játszik fontos szerepet, és távlati szerepkörének növekedése abban az esetben lenne várható, ha megvalósulna az az Észak-magyarországi Régió átfogó közlekedésfejlesztési koncepciójában megfogalmazott javaslat, mely szerint a 25. sz. főút – Miskolc között új főút épülne, azonban ezt az új főutat az OTTrT nem tartalmazza, így a jelen munka tárgyát képező megyei területrendezési terv sem vette figyelembe. Feltételezve azonban, hogy a főút szerepköre a jövőben sem módosul jelentősen, mielőbb szükséges Bátonyterenye-Kisterenye térségében egy elkerülő szakasz megépítése, mely egyúttal két vasúti híd és két Zagyva-híd megépítését is jelenti. (Tervező:UVATERV Rt.) A későbbiekben Nemti viszonylag hosszú átkelési szakaszának déli elkerülése is szükséges lehet, amit az indokol, hogy a település ingatlanjainak 70%-át érinti az átmenő forgalom káros hatása, melynek következtében azok értékcsökkenése jelentős és folyamatos. Az elképzelések szerint ennek az új útnak a nyomvonala, a vasútvonal közelében haladna, de azt nem keresztezné.

- Rétság – Jobbágyi – Szurdokpüspöki – Gyöngyös új főút

Ezt az új, másodrendű főutat mind az OTTrT, mind a szakági koncepciók tartalmazzák, azonban nyomvonavezetését illetően végleges döntés még nem született. Az új főút hiánypótló, és megépítése esetén Nógrád megye déli, főúttal eddig fel nem tárt térségének biztosíthat kedvezőbb közlekedési kapcsolatot nemcsak a megyén belül, de nagyobb távolságokban is.

Az új főút kijelölése, illetve kiépítése két nyomvonalon képzelhető el. A korábban elkészült közlekedésfejlesztési koncepciókban megfogalmazott javaslat szerint ez a főút a megye déli határának közelében, a Rétság – Nógrádsáp – Szirák – Szurdokpüspöki – Gyöngyös útvonalon haladna, míg az utóbbi időben készült tervekben a Rétság – Szirák közötti szakasz kissé északabbra: Romhány – Nógrádkövesd – Bercel – Bér bekapcsolásával

kerülne kialakításra. Az új főút mindkét változata részben meglévő összekötő utakon, részben ezután kiépítendő út-szakaszokkal képzelhető el. A Nógrádkövesd – Bercel felfűzésével kialakítandó nyomvonál-vezetés esetén megteremthető az infrastrukturális lehetősége annak, hogy az eddig feltáratlan Belső-Cserhát térségében egy új kistérség-központ alakulhasson ki.

Mellékút-hálózat

Térségi jelentőségű mellékutak

- (Aszód) – Bercel – Balassagyarmat – országhatár (az Aszód – Galgaguta közötti szakaszon a 2108 j. út, a Galgaguta – Bercel közötti szakaszon a 2129 j. út, a Bercel – Becske közötti szakaszon a 2138 j. út, a Becske – Magyarnándor közötti szakaszon a 2108 j. út, a Magyarnándor – Cserháthaláp közötti szakaszon a 2125 j. út, a Cserháthaláp – Mohora közötti szakaszon a 2123 j. út, a Mohora – Balassagyarmat közötti szakaszon a 2108 j. út, a Balassagyarmat – országhatár közötti szakaszon a 2204 j. út nyomvonalán),
- Pásztó – Szécsény – Pöstyénpuszta – országhatár (a Pásztó – Szécsény szakaszon a 2122 j. út, a Szécsény – országhatár közötti szakaszon a 2205 j. és 22 105 j. utak nyomvonalán, új Ipoly-híd építésével),
- (Tenk – Kál – Pétervására) – Cered – országhatár (Nógrád megye területén a megyehatár és Cered között a 2305 j. és 2304 j. utak nyomvonalán, míg Cered – országhatár között önkormányzati út nyomvonalán),
- Kétdobony /illetve Rétság/ – Herencsény – Alsótold /Pásztó/ (a Kétdobony – Magyarnándor közötti szakaszon a 2118 j. út, a Magyarnándor – Cserháthaláp közötti szakaszon a 2125 j. út, a Cserháthaláp – Alsótold közötti szakaszon a 2123 j. út nyomvonalán),
- Salgótarján – Cered – Zabar – Ózd (a Salgótarján – Zabar közötti szakaszon a 2303 j. és a 2304 j. út, míg a Zabar – megyehatár közötti szakaszon a 2306 j. út nyomvonalán).
- 1201 j. Szob – honti összekötő út Nógrád megyei szakasza
- 2411 j. Mátraterenye – recski összekötő út Nógrád megyei szakasza.

A mellékút-hálózaton belül kiemelten kezelendők azok a mellékutak (útvonalak), melyek a főúthálózat kiegészítéseként több településen áthaladva, térségi jelentőségű szerepkört töltenek be. A területrendezési terv távlatában Nógrád megyében összesen öt térségi jelentőségű útvonal kialakításával indokolt számolni. Ezek közül három (két észak-déli és egy kelet-nyugati) a megye bel-

ső kapcsolatait javíthatja, míg a másik kettő a megye keleti részén Heves, illetve Borsod-Abaúj-Zemplén megye irányában segítheti a közlekedést. Mind a három észak-déli út egy-egy fejlesztendő határátkelőhelyhez, illetve új határmetszési ponthoz vezetne, így a Magyarország és Szlovákia közötti úthálózat sűrítését is elősegítheti.

Ezekon túlmenően még további két olyan útvonal érinti Nógrád megye területét, melyek a szomszédos megyék valamelyikében (Pest megye, illetve Heves megye) töltenek be térségi jelentőségű szerepkört.

Kiépítendő mellékutak:

További kiépítendő mellékutak javaslata a kistérségi kapcsolatok javítása, illetve zsáktelepülések zsákjellegének megszüntetése érdekében kistérségenként:

- Rétsági kistérség:
Keszeg – Kosd között (a Belső-Cserhátvidéke közlekedési kapcsolatainak javítása érdekében a jelenlegi földút kiépítésével, egyúttal megszüntetve a Pest megyei Kosd zsákjellegét)
Diósjenő – Borsosberény között (Diósjenő zsákjellegének megszüntetése érdekében a meglévő földút kiépítésével)
Szente – Szátok között (a meglévő földút felhasználásával)
Berkenye – Nógrád között (a vasútvonallal párhuzamosan kialakítandó nyomvonalon Berkenye zsákjellegének megszüntetése érdekében).
- Balassagyarmati kistérség:
Galibapuszta – Csesztve között (a 21 127 j. és 21 128 j. utak összekötésével, Csesztve zsákjellegének feloldása érdekében)
Csesztve – 22. sz. főút között (a meglévő földút felhasználásával)
Becske – Kiseccet között (a 21 154 j. út megfelelő színvonalú kiépítésével)
Herencsény – Terény között (a Belső-Cserhátvidéke kedvezőbb közlekedési feltárása érdekében, a jelenlegi földút nyomvonalán)
Szanda – Bér között (a Belső-Cserhátvidéke kedvezőbb közlekedési feltárása érdekében, a Bér-patak mentén)
Drégelypalánk térségében a 22301. j. bek. út – országhatár között (a tervbe vett új Ipoly-híd megközelíthetősége érdekében)
Újkóvár térségében a 22. sz. főút – országhatár között (a tervbe vett új Ipoly-híd megközelíthetősége érdekében)
Őrhalom térségében a 22. sz. főút – országhatár között (a tervbe vett új Ipoly-híd megközelíthetősége érdekében).
- Szécsényi kistérség:
Nógrádsípek – Herencsény között (Nógrádsípek zsákjellegének megszüntetése és a Belső-Cserhát-

vidéke kedvezőbb közlekedési feltárása érdekében részben meglévő földúton, részben új nyomvonalon)

Iliny – Varsány között (Iliny zsákjellegének megszüntetése érdekében)

Varsány – Rimóc között (Rimóc zsákjellegének megszüntetése érdekében a meglévő földút nyomvonalán)

Rimóc – Nagylóc között (a megyeszékhely jobb elérhetősége érdekében)

Nagylóc – Nógrádmegyer között (a megyeszékhely jobb elérhetősége érdekében)

Nógrádszakál térségében a 2205 j. út – országhatár között (a tervbe vett új Ipoly-híd megközelíthetősége érdekében).

- Salgótarjáni kistérség:
Piliny – Mihálygerge között (Piliny zsákjellegének megszüntetése érdekében a mai erdei utak felhasználásával, a víztározó partján, Litke közigazgatási területén haladva)
Bárna – 2304 j. út között (Bárna zsákjellegének megszüntetése és a Medves-alji települések /Bárna – Cered – Szilaspogony/ kapcsolatai erősítése érdekében)
Szilaspogony – Cered között (Szilaspogony zsákjellegének megszüntetése és a Medves-alji települések kapcsolatai erősítése érdekében)
Zabar térségében a 2306 j. út országhatár között (a tervbe vett új határátkelőhely jobb megközelíthetősége érdekében).
- Bátorfyerényi kistérség:
Lucfalva – Kisbárcány között (mindkét település zsákjellegének megszüntetése érdekében)
Kisbárcány – Zsunypuszta (a két kistérség együttműködésének érdekében)
Márkháza – Szúpatak (a kistérség belső kohéziójának elősegítése érdekében)
Mátramindszent – Szuha között (Szuha zsákjellegének megszüntetése érdekében a meglévő főút felhasználásával)
Mátranovák – Bárna között (Mátranovák zsákjellegének megszüntetése érdekében)
Mátramindszent – a 23. sz. főút (a használaton kívüli vasútvonal mentén, a település és a 23. sz. főút jobb kapcsolata érdekében)
Dorogháza – 23. sz. főút (Újtelepen keresztül Dorogháza zsákjellegének megszüntetése érdekében)
Szuha – Galyatető között (Nógrád északi része és a Mátra közötti jobb közlekedési kapcsolat érdekében)
Bátorfyerénye – Mátraalmás között (Nógrád északi része és a Mátra közötti jobb közlekedési kapcsolat érdekében).
- Pásztói kistérség:

Buják – Ecseg között (a kistérség-központ jobb elérhetősége érdekében, a jelenlegi főút felhasználásával)

Bér – Buják között (a meglévő földút kiépítésével).

Az előbbieken felsorolt mellékút-szakaszok kiépítése esetén a jelenlegi 28 zsáktelepülés közül megszűnik a zsákjellege a következőknek: Bárna, Berkenye, Bér, Buják, Csesztve, Diósjenő, Dorogháza, Iliny, Kisbárány, Kiscset, Lucfalva, Mátramindszent, Mátranovák, Nógrádsípek, Piliny, Rimóc, Szilasppony, Szuha. A megmaradó 10 zsáktelepülés (Bokor, Debercsény, Egyházasgerge, Garáb, Hollókő, Hugyag, Karancsberény, Márkháza, Mátraszőlős, Szécsényfelfalu) egy részénél nem is lenne kívánatos a zsák jelleg feloldása, mert ezzel sérülne a védettség (pl. Hollókő), más részüknél a határmenti fekvés, vagy a domborzati adottságok akadályozzák, vagy legalábbis nehezítik a zsákjelleg feloldását.

5.3.2

Vasúti közlekedés

Vasúti fővonal

- 81. Hatvan – Salgótarján-Somoskőújfalu – országhatár hazai törzshálózati fővonal

A vonal szerepköre a nagytérségi – nemzetközi és hazai – vasúti közlekedésben előreláthatólag a területrendezési terv távlatában sem fog változni, vagyis megtartja másodrendű fővonal jellegét. Napjainkban napirenden van ugyan az eddig elfogadott páneurópai összközlekedési folyosók észak-déli hálózatának kiegészítése a Zsolna – Budapest közötti szakasszal (mivel ezzel egy Gdansk – Ploce közvetlen összeköttetés jöhetne létre), azonban a hálózatbővítés elfogadása esetén is a szlovák-magyar egyeztetéseket követően lehet csak a folyosó vasúti útvonalát kijelölni. Ebben az esetben is azonban az valószínűsíthető, hogy a nemzetközi tranzitközlekedési folyosó a Budapest – Vác – Szob – Párkányháza – Érsekújvár – Galánta – Pöstyén – Trencsén – Zsolna vasútvonalon kerül kijelölésre, ahol kétvágányú pálya áll rendelkezésre, vagy esetleg a Budapest – Hatvan – Miskolc – Hidasnémeti – Kassa – Poprád – Zsolna vasútvonalon, de nem a Hatvan – Salgótarján-Somoskőújfalu vasútvonalon. Ugyanakkor viszont az EU csatlakozást követően várható, hogy az eurorégiós együttműködések erősödésének eredményeként a szlovák-magyar forgalom viszonylatában a vonal forgalma elsősorban a személyközlekedés terén növekedni fog.

A vasútvonal belföldi távolsági szerepkörén túlmenően viszont kiemelten indokolt számolni a területrendezési terv távlatában a helyiérdekű, elővárosi jellegű vasúti közlekedés igényével Salgótarján-Somoskőújfalu – Bányaterenyé között, mely ütemes, a jelenleginél sűrűbb menetrendi kínálatot tételez fel, ennek műszaki feltételeit azonban ezután kell megteremteni.

Mindezek alapján a terv távlatában a vonalon a következő fejlesztésekkel kell számolni:

- pályarehabilitáció a vonal teljes hosszán;
- villamosítás a vonal teljes hosszán;
- második vágány építése Selyp – Jobbágyi és a Zagyvapálfalva – Salgótarján (Acélgyár) közötti szakaszon.

Mellékvonalak

Nógrád-vidéki Regionális Vasút (NRV) kezelésében:

- (Ipolyság) – Drégelypalánk – Balassagyarmat – Ipolytarnóc – (Losonc)
- Vác (kiz.) – Diósjenő – Drégelypalánk
- Diósjenő – Romhány
- Galgamácsa (kiz.) – Balassagyarmat

Mátrai Regionális Vasút kezelésében:

- Bányaterenyé-Kisterenyé – Recsk-Parádfürdő – Kál-Kápolna

Az NRV hálózatán belül indokolt kiemelten foglalkozni az Ipoly-völgyben húzódó vasútvonal távlati szerepkörével.

Szlovákia és Magyarország 2004. májusában megtörtént EU csatlakozását követően célszerűnek látszik a határ mindkét oldalán található vasútvonalakkal kapcsolatos eddigi intézkedéseket, döntéseket ismételten felülvizsgálni, mivel valószínűsíthető, hogy az eurorégiós együttműködések miatt indokolt a Drégelypalánk – Ipolyság között 1963-ban felszedett, 6,5 km hosszú vasúti pálya visszaépítése, megteremtve ezzel a Rimaszombat – Losonc – Balassagyarmat – Ipolyság – Sturovo – Bratislava kapcsolat alternatív, közvetlen útvonalát. Ennek első ütemeként Balassagyarmat – Losonc között javasolható a menetrendszerű személyforgalom újraindítása, mivel ebben a viszonylatban a pálya ma is rendelkezésre áll, azonban a terv távlatában a Drégelypalánk – Ipolyság közötti vonalszakasz újraépítése is feltételezhető. A Nagykürtös – Nógrádszék – Ipolytarnóc – Losonc között jelenleg lebonyolódó peage-jellegű teherforgalom megmaradásával a jövőben is számol a területrendezési terv, változatlan feltételek mellett.

Az NRV hálózatának csaknem teljes hosszára jellemző a rossz műszaki állapot, melynek eredményeként sebesség- és súlykorlátozás van érvényben. A területrendezési terv távlatában mindenképpen szükséges oly mértékű pálya-rehabilitáció ezeken a vonalakon, mely lehetővé teszi az Országos Vasúti Szabályzat (OVSZ) szerint mellékvonalakra előírt műszaki paraméterek betarthatóságát. Ez a feltétele annak, hogy a jövőben a vasút fontosságának megfelelő részt vállalhasson a közlekedésen belül az alágazatok közötti munkamegosztásban. Ezen túlmenően célkitűzés a menetrendi kínálat bővítése, továbbá helyiérdekű jellegű közlekedés bevezetése Balassagyarmat térségében is.

A Mátrai Regionális Vasúthoz tartozó Bányaterenyé-Kisterenyé – Recsk-Parádfürdő – Kál-Kápolna vonal

szerepköre a jövőben akkor növekedhet számottevően, ha Kisújszállásig, ezen keresztül a debreceni vasútvonalig biztosítva kapcsolatot Nógrád megye nagytérégi kapcsolatát is javítja. Ennek igénye ma nehezen becsülhető, így továbbra is elsősorban a turisztikai forgalommal, illetve kőszállítással kell a vonalon számolni, és ennek függvényében kell a terv távlatában a pályarehabilitációt a még hiányzó szakaszon végrehajtani.

5.3.3 Vízi közlekedés

Nógrád megye területén nem találhatók olyan vízfolyások, melyek rendszeres hajózásra alkalmasak, ezért a területrendezési terv programja a vízi közlekedéssel részletesen nem foglalkozik.

Az Ipolyon a vízi túrázás feltételeinek javítását célszerű előirányozni, elsősorban euróregiós együttműködés keretében. Ennek részletes feltételrendszerét közös szlovák – magyar fejlesztési javaslat kidolgozásával lehetne kidolgozni.

5.3.4

Légi közlekedés

Nógrád megye területén a területrendezési terv távlatában sem lehet számolni a polgári, menetrendszerű légi közlekedés céljaira alkalmas, kereskedelmi repülőtérrel.

Ugyanakkor a térségben, Szlovákia területén, Losonc közelében, Bolykon található regionális repülőtér, mely mintegy 40 km távolságban van csak Salgótarjától.

Ezért ez a repülőtér – mivel Szlovákia és Magyarország 2004. májusi EU csatlakozását követően az országhatár belső EU határrá vált – az elkövetkező időben esetleg betöltheti a Nógrád megyei kisebb távolságú légi-közlekedésben a regionális feladatkört. Ennek az esetleges megoldásnak azonban még részletes vizsgálata szükséges, és csak szlovák – magyar egyeztetések után építhető be a megyei tervekbe.

A megye területén található két kis repülőtér közül felmerülhet a Bátorfyerenye területén Világostetőn üzemelő sportrepülőtér nemzetközi kisgépek fogadására alkalmassá tétele. Ez a repülőtér ugyanis nagyon közel van a Salgótarjáni és a Bátorfyerenyei Ipari Parkhoz, közúti kapcsolatai kiválóak, meteorológiai adottságai kedvezőek, azonban megfelelő színvonalú kialakításának költségvonzata miatt kiépítése csak távlatban tűnik reálisnak.

A Balassagyarmat területén, a kórház mellett található repülőtér – jelenlegi feladatkörének ellátásán túl – a jövőben az idegenforgalomban hasznosítható.

5.3.5

Kerékpáros közlekedés

A Nógrád megyét érintően kialakítandó kerékpárút-hálózat fontosabb útvonalai:

Országos kerékpárút-törzshálózat elemei

- Dunakanyar – Ipolymente kerékpárút: Budapest – Vác – Szob – Letkés** – (Szlovákia) – Balassagyarmat** – (Szlovákia) – Ipolytarnóc** – (Szlovákia) – Litke – Salgótarján – Somoskőújfalu** – (Szlovákia)
- Karancs – Mátra – Tisza-tó kerékpárút: Somoskőújfalu** – (Szlovákia) – Salgótarján – Cered** – (Szlovákia) – Pétervására – Eger – Noszvaj – Mezőkövesd – Poroszló – (Tisza-tó)

Térségi jelentőségű kerékpárutak:

- Vác – Szendehely – Berkenye – Nógrád – Diósjenő – Kemence, vagy más néven „Naszály – Börzsöny túra útvonal”
- Nagymaros – Kóspallag – Diósjenő – Borsosberény – Dejtár – Ipolyszög, vagy más néven: „Keleti-Börzsöny túra útvonal”
- Verőce – Szendehely – Ősagárd – Keszeg – Nézsza – Galgaguta – Bercel – Ordaspuszta – Bokor – Zsunypuszta – Bátorfyerenye – Szorospatak – Galyatető – Mátrakeresztés – Pásztó, vagy más néven „Duna – Mátra túra útvonal”
- Balassagyarmat – Szügy – Cserháthaláp – Magyarándor – Becske – Bercel – Kálló – Verseg – Aszód, vagy más néven „Észak – Déli kerékpáros főtengely”
- Hatvan – Lőrinci – Apc – Szurdokpüspöki – Pásztó – Tar – Mátraverebély – Bátorfyerenye-Kisterenye – Salgótarján, vagy más néven „Hatvan – Salgótarján kerékpáros túraútvonal”
- Balassagyarmat – Iliny – Rimóc – Hollókő – Nagylóc – Nógrádmegyer – Salgótarján – Kazár – Bárna – Cered – Szilaspagony – Zabar – Ózd, vagy más néven „Nógrád – Borsod kerékpáros túraútvonal”.

A térségi jelentőségű megyei kerékpárút-hálózatot kiegészítő további rövidebb kiépítendő kerékpáros útvonalak:

- új nemzetközi kapcsolatként a „Dunakanyar – Ipolymente” kerékpáros útvonal és Losonc között a Karancslapujtő – Karancsberény – Nagyrómhány (Lipovány) – Losonc útvonalon
- a 22. sz. főúttal párhuzamosan Rétság – Érsekvadkert és Szécsény – Kishartyán között
- összekötő elemként Salgótarján – Cered között
- összekötő elemként Szécsény – Rimóc – Nagylóc között
- összekötő elemként Felsőpetény – Nézsza között
- összekötő elemként Cserháthaláp – Herencsény – Ordaspuszta között
- összekötő elemként Acsa – Kálló – Palotás – Jobbágyi között
- kerékpáros gyűrűként Rétság – Bánk – Felsőpetény – Pusztaszántó – Nőtincsi horgásztó – Rétság útvonalon

- kerékpáros gyűrűként Balassagyarmat – Szügy
- Csesztve – Nyírjes – Balassagyarmat útvonalon

A kerékpáros úthálózati elemeket a legtöbb esetben meglévő kisforgalmú mellékutakon érdemes kijelölni, megfelelő forgalomtechnikai kialakítás és jelzőrendszer alkalmazása mellett. Ezek általában csekély költséggel megvalósíthatók, ugyanakkor lényegesen javíthatják egyes mikrotérségek idegenforgalmi ismertségét, látogatottságát.

5.3.6

Határátkelőhelyek

Nemzetközi határátkelőhelyek:

- Parassapuszta térsége (közúti)
- Balassagyarmat (közúti)
- Salgótarján-Somoskőújfalú (közúti és vasúti)

További (térségi, kistérségi, helyi jelentőségű) határátkelőhelyek:

- Hont – Ipolyság között (vasúti)
- Drégelypalánk – Ipolyhídvég között (kerékpáros és gyalogos) – új Ipoly-híd építése szükséges!
- Újkövár – Kóvár között (közúti) – új Ipoly-híd építése szükséges!
- Órhalom – Ipolyvarbó (kerékpáros és gyalogos, ill. távlatban közúti) – új Ipoly-híd építése szükséges!
- Pösténypuszta – Pető (térségi jelentőségű közúti) – új Ipoly-híd építése szükséges!
- Nógrádszakál – Nagykürtös (vasúti)
- Nógrádszakál – Rárósmulyad (közúti) – új Ipoly-híd építése szükséges!
- Ráróspuszta – Dályópuszta (gyalogos és kerékpáros) – új Ipoly-híd építése szükséges!
- Ipolytarnóc – Kalonda (közúti és vasúti)
- Karancsberény – Nagyromhány (közúti)
- Somoskő – Somoskővár (kerékpáros és gyalogos)
- Cered – Tajti (térségi jelentőségű közúti)
- Zabar – Gömörpéterfalva (közúti).

Magyarország és Szlovákia 2004. május 1-től kezdődően az Európai Unióhoz tartozik, ennek eredményeként a határátkelőhelyek szerepe is megváltozott. Ez Nógrád megye esetében azt jelenti, hogy mindazon pontokon, ahol a két ország társadalmi-gazdasági kapcsolatait az indolottá teszik, lehetővé kell tenni a közlekedési kapcsolatokat, legfeljebb az ehhez szükséges kiépítések sorrendje mérlegelendő.

Mindezek alapján a területrendezési terv – a jelenleg is meglévő nemzetközi határátkelőhelyek megtartása és továbbfejlesztése mellett – számol további térségi, ill. helyi jelentőségű átkelési lehetőségek létesítésével az előbbieken felsorolt helyeken, szükség szerint új Ipoly-hidak építésével együtt.

5.3.7

Logisztikai központ

Nógrád megye területén, a területrendezési terv távlatában sem az OTT, sem a szakági koncepciók nem javasolták országos vagy regionális jelentőségű logisztikai központ létesítését.

(Országos jelentőségű logisztikai központ kiépítése az ország északkeleti körzetében Miskolc/Tiszaújváros térségében tervezett.)

Az áruszállítás terén a Salgótarján–külsőn létesült konténer-pályaudvar eredeti rendeltetésének megfelelő jövőbeni hasznosítását célszerű tervbe venni, a közúti teherforgalom lehetőség szerinti csökkentése érdekében.

A kombinált közlekedés lehetőségei Nógrád megyében korlátozottak, azonban arra törekedni kell, hogy a közlekedésen belüli munkamegosztáson belül a környezetbarát közlekedési módok (vasút, illetve kerékpár) aránya növekedjen mind a személyutazások, mind az áruszállítás terén.

Ennek érdekében a vasúthálózat rehabilitációja során azokon a vasútállomásokon, amelyek közelében az országos vagy térségi jelentőségű kerékpáros útvonalak haladni fognak, olyan magas peronokat kell kialakítani, amelyek alkalmasak a kerékpárok szállítására is.

5.4

Térségi jelentőségű hulladéklerakó-helyek

A térségi jelentőségű hulladéklerakó-helyek az egynél több települést kiszolgáló hulladéklerakó-helyek.

Ezen belül megkülönböztethető a nagytérségi vagy regionális hulladéklerakó-hely, mely legalább 100 ezer lakosra vonatkoztatott hulladékkezelést lát el. Ez településszámmal mérve min. 10-15 települést feltételez. Az ennél kevesebb lakosra viszonyított, egy-egy kistérségnyi területet lefedő hulladékközpontok a kistérségi vagy térségi hulladéklerakó-hely néven jelölhetők. Jelen program a térségi hulladéklerakó-helyek közül a regionális hulladéklerakó-helyek térszerkezetet alakító szerepére összpontosít.

Jelenleg két regionális hulladéklerakó üzemel a megyében Salgótarján–Kotyházán és Nógrádmarchalban. Mindkettő szilárd kommunális hulladékot fogad, és megfelel a jogszabályi előírásoknak, azaz megoldott a műszaki védelme és monitoring rendszere. A salgótarjáni lerakón szennyvíziszap komposztálásra alkalmas telep is fog létesülni, amelynek kivitelezése folyamatban van.

A bátonyterenyi és a szécsényi lerakó kvázi regionális jelleggel működik.

A megyei hulladékgazdálkodási terv állapotfelmérése a települési hulladéklerakók számának csökkentésével

számol (erre már vannak pozitív példák : Nógrádkövesd, Hugyag, Érsekivádkert felszámolja helyi telepeit).

A térségi lerakók komplex hulladékkezelő teleppé való átalakítása szükséges, mely válogatórendszer, komposztáló, biodegradációs, egyéb kezelő technikák kiépítésével jár együtt. A regionális lerakók részeként átrakó állomások és hulladékudvarok kiépítését kell szorgalmazni.

Jelen tervezési program a megye lakónépességét tekintve (közelítően 100–150 ezer fős beszállítói lakosságszámot figyelembe véve) elégségesnek véli a két meglévő térségi jelentőségű hulladéklerakó-hely távlati fenntartását, ill. a lehetőségekhez és a szükségletekhez mért bővítését. Ezt erősíti az a tényező, hogy Nógrád megyének megyehatáron átnyúló hulladékelhelyezési kapcsolata áll fenn (jelenleg Aszóddal) és a megépülő regionális püspökszilágyi lerakóval.

A Püspökszilágy közigazgatási területén megvalósításra kerülő regionális lerakó az Északkelet Pest megyei regionális települési szilárd hulladékgazdálkodási rendszer része, mely az ISPA pályázat keretében elnyert támogatásban épül ki. A régió tervezett hulladékkezelési rendszere ezen kívül tartalmaz még egy-egy átrakóudvart Aszódon és Szobon, egy hulladékszelektáló üzemet, 13 hulladékudvart és gyűjtőszigeteket. Északkelet Pest megye hat kistérségében és Nógrád megye nyugati részén összesen 99 település hulladékgazdálkodási tevékenységének megoldását tűzte ki célul. Nógrád megyében összesen 34 település érintett. E települések nagyrészt már kifejezték csatlakozási szándékukat.

Ezen kívül szakmai tervezés alatt áll Heves megye regionális hulladékgazdálkodási programja, melyben egy regionális égetőmű megvalósítását tervezik.

C. TÉRSÉGI ÖVEZETEK ELSŐ VÁLTOZATA

A megye tervezési programja az Országos Területrendezési Tervvel összhangban határolja le az országos és a térségi övezeteket. Az övezetek olyan térképi formában lehatárolt területek, amelyek bizonyos térségi érdekből egységes szabályozást igényelnek. Az övezetek nem fedik le szükségszerűen a megye területét és egymással átfedésben lehetnek.

Az országos és megyei szabályozási övezeteket és kapcsolatrendszerüket az OTv-ről szóló törvény 1/10. számú melléklete rögzíti:

Térségi övezetek és azok kapcsolata

Országos övezetek	Kiemelt térségi és megyei övezetek
a) Országos ökológiai hálózat	a) Védett természeti terület b) Védett természeti terület védőövezete c) Természeti terület d) Ökológiai (zöld) folyosó
b) Kiemelten fontos érzékeny természeti terület	
c) Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület	
d) Komplex tájrehabilitációt igénylő terület	e) Térségi tájrehabilitációt igénylő terület f) Tájképvédelmi terület
	g) Térségi hulladéklerakó hely kijelöléséhez vizsgálat alá vonható terület
e) Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület	
f) Felszíni vizek vízminőség-védelmi vízgyűjtő területe	
	h) Rendszeresen belvízjárta terület
	i) Hullámtér és nyílt ártér
	j) Csúszásveszélyes terület
	k) Vízerózióknak kitett terület
	l) Szélerózióknak kitett terület
	m) Honvédelmi és katasztrófavédelmi terület

A megyei szabályozási övezetek a lehatárolás mikéntje szerint tehát lehetnek:

- országos övezet kibontásával képzett, azt tartalmazó tovább részletező megyei övezet;
- országos övezet adaptációjával (esetleges pontosításával) képzett megyei övezet;

— országos övezetként nem, csak megyei szinten lehatárolt övezet.

A megyei területrendezési tervekben lehatárolható maximum 18 térségi övezetből Nógrád megye vonatkozásában 15 térségi övezet azonosítható (kiemelten fontos érzékeny természeti terület övezete, kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezete és rendszeresen belvízjárta terület övezete a megyében térségi szinten nem lehatárolható le).

A megyei területrendezési terv tervezési programjának részeként lehatárolt térségi övezetek első változata a szakmailag illetékes területi szervek bevonásával történt. A térképi formában lehatárolt övezetekhez tartozó szöveges munkarész tartalmazza adott övezet fogalmi magyarázatát, a lehatároláshoz figyelembe vett jogszabályi-, illetve adat- és információs háttérrel, valamint az előfordulás területi jellemzőit az alábbiak szerint.

1.

KOMPLEX TÁJREHABILITÁCIÓT IGÉNYLŐ TERÜLET ÖVEZETE

Komplex tájrehabilitációt igénylő terület övezetébe azok az ipari és bányászati területek tartoznak, amelyek az országban a hagyományos ÉK–DNy-i ipari tengelyhez kapcsolódva a több évtizedes ipari termelés és az azt kiszolgáló bányászati tevékenység együttes jelenléte következtében kialakult, maradandóan megváltozott és károsodott összefüggő területek, ahol a meddőhányók, ipartelepek környezeti szennyezése folytán a rekultiváció halaszthatatlanul szükségessé vált. (2. sz. melléklet)

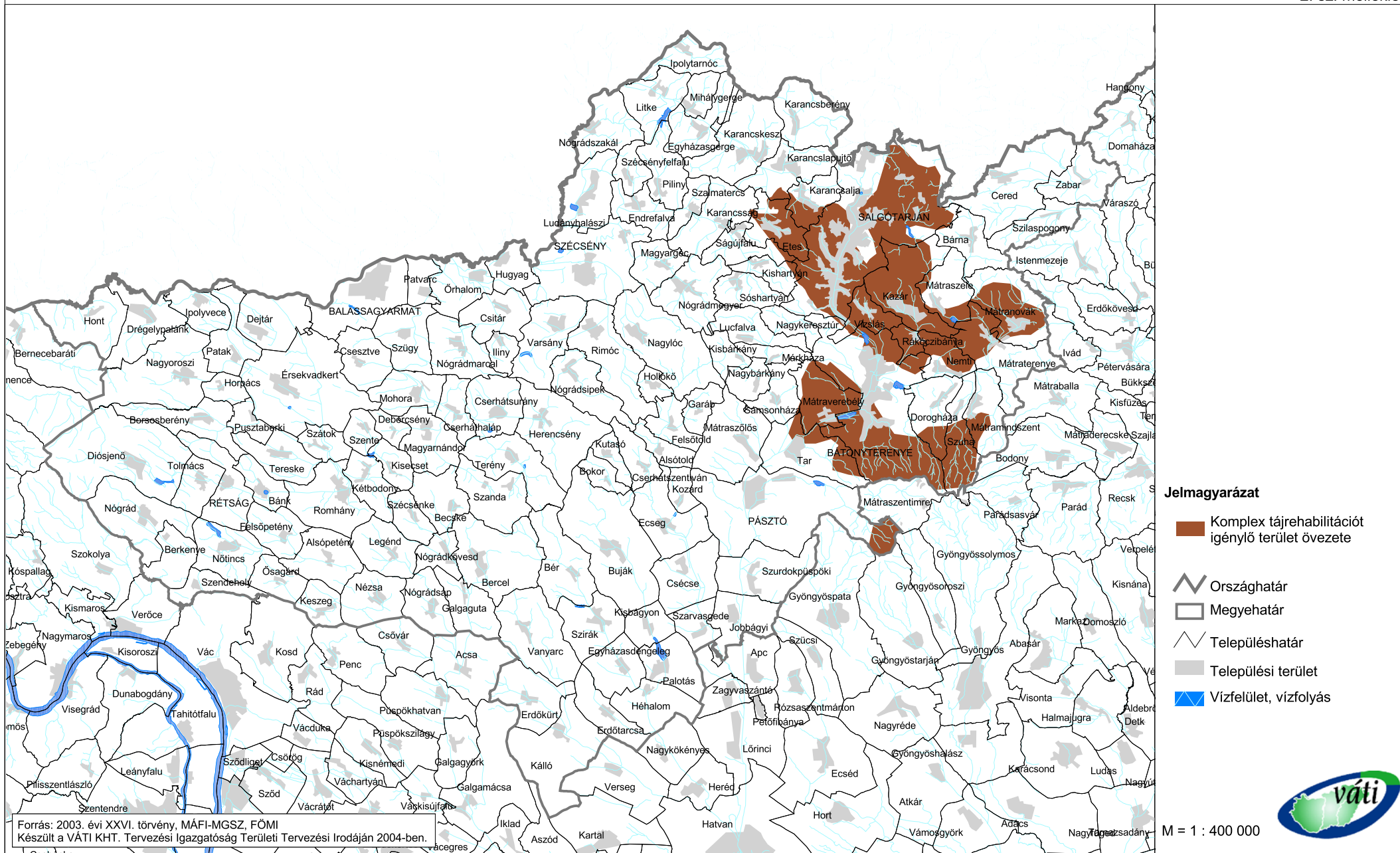
Komplex tájrehabilitációt igénylő területek övezetét a 2003. évi XXVI. törvénnyel elfogadott Országos Területrendezési Terv Nógrád megyében a Salgótarjáni szénmedence és iparvidék térségéhez kapcsolódva határolta le. A megyei területrendezési terv a léptékéből fakadó pontosítással korrekciót javasol a Zagyva völgyétől nyugatra lévő, Etes térségéig húzódó alábányászott területek övezetbe vonásával.

A térség gazdasági és társadalmi fejlődését hosszú évtizedeken keresztül a bányászat és az erre települt nehézipar határozta meg. Az észak-magyarországi barnakőszén-vagyon mintegy 1/5-ét adta a Nógrádi-szénmedence nyersanyagvagyon. A miocén kori széntelepes összletek Salgótarján környékén felszínközelségben helyezkedtek el, (Kazárnál felszínre is bukkannak) és dél felé haladva egyre mélyebbre – a Mátra vulkáni anyaga alá – húzódnak. A bányászat Salgótarján környékén kez-

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Komplex tájrehabilitációt igénylő terület övezete

2. sz. melléklet

dődött, és terjedt ki Bányaterenyé–Mátranovák térségébe. A mélyművelésű bányászat ma már megszűnt a térségben. Szükséges – és Salgótarján környékén meg is kezdődött – a meddőhányók vizsgálata újrahasznosításuk céljából. A területen található meddőhányók (szénmeddők és ipari salakhányók) hasznosítása egyrészt gazdasági érdek, másrészt környezet- és tájvédelmi szempontból elengedhetetlenül fontos rekultivációs feladat.

A szénbányászat mellett jelentős a térség kőbányászata elsősorban a Karancs jó minőségű közlekedéscsatornái és a Nógrádi-bazaltvidékhez tartozó hegyek (Medves, Salgó, Szilvaskő stb., Somoskőújfalu térsége) bazaltjára alapozva.

A bányászatkodás nyomán keletkezett felszíni létesítmények és bányagödörök rekultivációja fontos elvégzendő feladat a jövőben.

2.

KIEMELTEN ÉRZÉKENY FELSZÍN ALATTI VÍZMINŐSÉG-VÉDELMI TERÜLET ÖVEZETE

A kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőségvédelmi területek övezete a felszín alatti vizek minőségét érintő tevékenységekkel összefüggő egyes feladatokról szóló 33/2000. (III.17.) sz. Korm. rendelet alapján kerül meghatározásra. A rendelet célja: a „felszín alatti víz terhelésének lehetőség szerinti elkerülése, a felszín alatti víz és a földtani közeg szennyezésének megelőzése, a bekövetkezett, határértéket meghaladó szennyezettség, károsodás mértékének csökkentése, megszüntetése, valamint ezek érdekében szabályok megállapítása, mindezeknél törekedve a legjobb elérhető technika alkalmazására.”

A hivatkozott kormányrendelet 1. sz. melléklete, valamint a 8002/2000. (Kért.6.9 KÖM tájékoztató 3. sz. függelék) szerint a kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőségvédelmi területek közé tartoznak:

- „A” érzékenységi kategóriában
 - azok a karsztos területek, ahol a felszínen vagy a felszíntől számított 10 m-en belül mészkő, dolomit, mész- és dolomitmárga képződmények találhatók; (vízügyi kategóriája: ac)
 - az üzemelő és távlati ivóvízbázisok, ásvány- és gyógyvízhasznosítást szolgáló vízkivételek – külön jogszabály szerint – kijelölt, vagy kijelölés alatt álló belső, külső és „A” hidrogeológiai védőterületei, továbbá a karszt-, talaj- és parti szűrészű ivóvízbázisok, ásvány- és gyógyvízhasznosítást szolgáló vízkivételek esetén a „B” hidrogeológiai védőterületek is;(ad)
- „B” érzékenységi kategóriában
 - minden olyan „A” kategóriába nem tartozó karsztos terület, ahol a felszín alatt 100 m-en belül mészkő, dolomit, mész- és dolomitmár-

ga képződmények találhatók, kivéve ha lokális vizsgálatok azt bizonyítják, hogy kockázatos anyag a felszínről 100 év alatt sem érheti el a képződményt;(bb)

—az üzemelő és távlati ivóvízbázisok, ásvány- és gyógyvízhasznosítást szolgáló vízkivételek – külön jogszabály szerint – kijelölt, vagy kijelölés alatt álló hidrogeológiai védőterületei, ha nem tartoznak az „A” kategóriába;(bc)

—minden olyan terület, ahol a fő porózus-vízadó összlet teteje a felszíntől számítva 50 m-nél kisebb mélységben van, és a terület nem tartozik az „A” kategóriába.

A távlati ivóvízbázisokról szóló 8001/2000. (KöVi.Ért.5.) KöViM-KöM együttes tájékoztatója alapján a megyében nincs ilyen terület.

Az övezet lehatárolása tehát a fenti talajérzékenységi számítások és a KDvKÖVIZIG adatai alapján történt.

Nógrád megyében kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi területek elszórva és kis kiterjedésben találhatók. Az „A” érzékenységi kategóriába tartozóak a felszíni karsztok a Naszály hegy északi előterében Szendehely és Keszeg, Nézsa közigazgatási területén, és az üzemelő, valamint távlati vízbázisok az Ipoly, Galga, Zagyva és a Kövicses-patak mentén, mely betárolt ill. parti szűrészű vízkészletet, valamint talajvizet takar. A „B” érzékenységi kategóriába tartoznak a 100 m mélységen belül előforduló karsztos területek, amelyek a megyében a felszíni karsztos területeket körülölelő Szendehely, Keszeg és Nézsa közigazgatási egységei. Vízbázisvédelmi területek „B” érzékenységi kategóriában a megyében Salgótarján közigazgatási területén a Karancs, Medves alatt találhatók. (3. sz. melléklet)

A felszín alatti vízkészletet talaj- és rétegvíz alkotja, melyből a mélységi vízkészlet szerény volumenű. Emiatt az ivóvízellátás a felszínközeli és tisztított felszíni vizekre alapul. A vízkészletek közös jellemzője a szennyeződéserzékenység: a termelt nyersvíz jelentős része vízkezelést igényel. A nagyobb vízkivételi művek mentén víztisztítók üzemelnek: Mihálygerge, Dejtár, Hasznos, Bányaterenyé.

A vízbázisvédelem a jelenlegi és távlati ivóvízellátás biztosítása érdekében szükséges. A megyében 20 sérülékeny vízbázis található, melyek között helyi vízműkutak, kistérségi vízművek és regionális vízbázisok vannak. (Részletes felsorolásukat ld. 5.1.3 fejezetben.)

Sóshartyán településen gyógyvíz/ásványvíz készletet regisztráltak, a feltárás még nem részletes.

A vízbázisok minősége a szennyvizek által veszélyeztetett, habár az ipari és mezőgazdasági kibocsátók száma csökkent, de jelentős a kommunális terhelés is. A csatornázottság a megye nyugati részén lefedett, a keleti fele részlegesen, a középső része viszont jórészt ellátatlan.

Az üzemelő sérülékeny vízbázisok biztonságba helyezésére irányuló vízbázisvédelmi központi beruházási programok országos szinten készülnek. A sérülékeny vízbázisok védőövezetein a területhasználatok során és a tervezett beruházásoknál korlátozó intézkedéseket kell hozni. A védőterületeken a 123/1997. (VII.18.) kormányrendelet előírásai érvényesek, a felszíni és felszín alatti vízbázisok belső és külső védőövezetére, a felszín alatti vízbázisoknál az előzőeken kívül a hidrogeológiai „A” és „B” védőövezetekre sorolja fel a rendelet a korlátozásokat.

A meglévő üzemelő sérülékeny vízbázisok számítással igazolt hidrogeológiai védőterületeinek meghatározásai a megyében folyamatban vannak. A telekkönyvi bejegyzésre alkalmas állapot eléréséig jelenleg a VITUKI által elkészített előzetes védőterület lehatárolások vannak érvényben. A megye területén kijelölt védőterülettel a Dejtár-pataki kútsor rendelkezik. Meghatározott, de még határozattal nem kijelölt a védőterület Szécsény Déli és Pösténypusztai vízbázis, Pásztó városi vízmű és a nagybátányi Káposztási vízmű esetében. A többi vízbázisnál csak az előzetes védőterület-lehatárolások veendő figyelembe, a végleges kijelölést a 123/1997. (VII.18.) kormányrendelet előírásai szerint 2007. 09. 01-ig kell megtenni.

3.

FELSZÍNI VIZEK VÍZMINŐSÉG-VÉDELMI VÍZGYŰJTŐ TERÜLETÉNEK ÖVEZETE

Felszíni vizek vízminőség-védelmi vízgyűjtő területe azon felszíni vizek vízgyűjtő területe, amelyek a 240/2000. (XII.23.) sz. Korm. rendelet szerint érzékeny felszíni víznek minősülnek (Balaton, Velencei-tó, Fertő), valamint amelyekre vízminőségük védelme érdekében a hivatkozott Korm. rendelet 4. §-ának felhatalmazása alapján a környezetvédelmi felügyelőségek az érzékeny felszíni vizek vízgyűjtő területére vonatkozó követelményeket írják elő, valamint a 9/2002. (III. 22.) KöM-KöViM együttes rendeletének 1. sz. mellékletében lehatárolt „Egyéb védett területek (befogadók)” cím alatti területek.

A kormányrendelet szerint csak az utóbbi, az egyéb érzékeny felszíni vizek érintik a megyét. A Közép-Duna völgyi Környezetvédelmi Felügyelőség tájékoztatása szerint ilyen víztestek nem kerültek lehatárolásra. A 3. sz. melléklet alapján a megyében egyes eutrofizálódó tavak az érzékeny felszíni vizek körébe esnek. Ezek: Litkei Fenneketlen tó, nagybárkányi Nádas-tó, Mátraszelei Csános-tó.

A 9/2002. (III. 22.) KöM-KöViM együttes rendelet 1. sz. mellékletének területi lehatárolásában a 2. sorzámmal jelzett „Egyéb védett területek (befogadók)” cím alatt a megyére eső területek:

- A Duna vízgyűjtő területe,
- A Komra-völgyi tározó vízgyűjtő területe,
- Hasznosi tározó és vízgyűjtő területe.

Az OTTrT alapján az övezet része a Varsányi Tábi-tározó vízgyűjtő területe és a Diósjenői-tó vízgyűjtő területe.

Az övezet lehatárolása a települések közigazgatási területére vonatkozik, nem a természeti viszonyok alapján lehatárolt vízgyűjtő területként jelenik meg. Az érintett települések a következők: Szendehely, Diósjenő, Varsány, Mihálygerge, Litke, Piliny és Pásztó.

4.

VÉDETT TERMÉSZETI TERÜLET ÖVEZETE

Az övezetbe tartozik a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény vagy más jogszabály által védetté, fokozottan védetté nyilvánított (kiemelt természetvédelmi oltalomban részesülő) földterület. A védett természeti terület a védelem kiterjedtségének, céljának, hazai és nemzetközi jelentőségének megfelelően lehet nemzeti park, tájvédelmi körzet, természetvédelmi terület, természeti emlék, valamint erdőrezervátummá nyilvánított erdőterület. Kezelésük alapján országos és helyi védettségűek. (5. sz. melléklet és 5. sz. függelék)

Országos jelentőségű védett természeti területek

- a) Egyedi jogszabályban védetté nyilvánított területek

Nemzeti park (1996. évi LIII. tv.): az ország jellegzetes, természeti adottságaiban lényegesen meg nem változtatott olyan nagyobb kiterjedésű területe, melynek elsődleges rendeltetése a különleges jelentőségű természetes növény- és állattani, földtani, víztani, tájképi és kultúrtörténeti értékek védelme, a biológiai sokféleség és természeti rendszerek zavartalan működésének fenntartása, az oktatás, a tudományos kutatás és a felüdülés elősegítése.

A megyében a Börzsöny hegység és az Ipoly völgye a Duna-Ipoly Nemzeti Park területéhez tartozik, melynek felügyeletét is ez a nemzeti park igazgatóság látja el. A megye nagyobbik keleti felét a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság felügyeli, nemzeti park státuszú terület azonban a megyére nem esik.

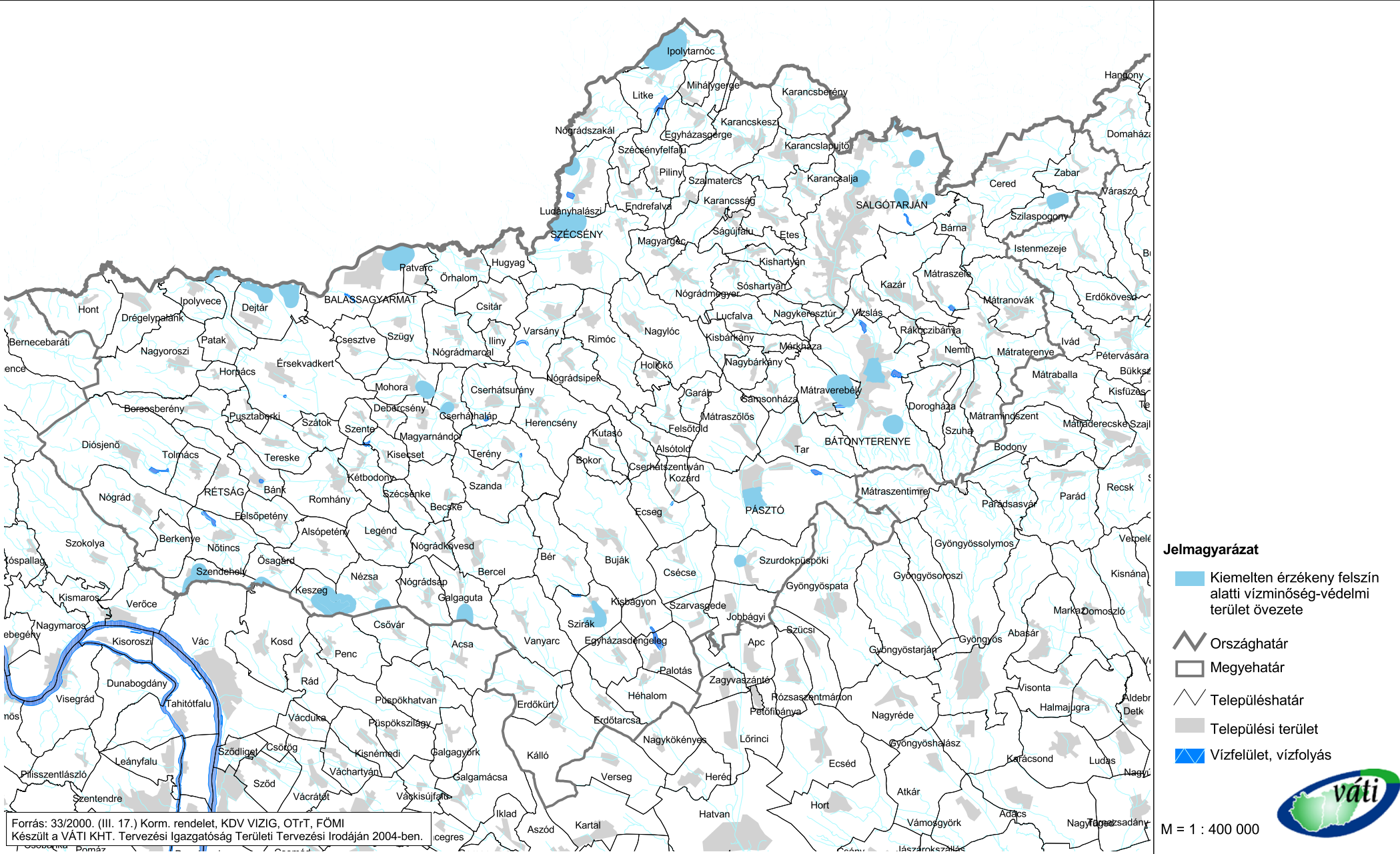
Tájvédelmi körzet (1996. évi LIII. tv.): az ország jellegzetes természeti, tájképi adottságokban gazdag nagyobb, összefüggő területe, tájrészlete, ahol az ember és természet kölcsönhatása esztétikai, kulturális és természeti szempontból jól megkülönböztethető jelleget alakított ki, és elsődleges rendeltetése a tájképi és a természeti értékek megőrzése.

A Bükk Nemzeti Park Igazgatóság felügyelete alá

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezete

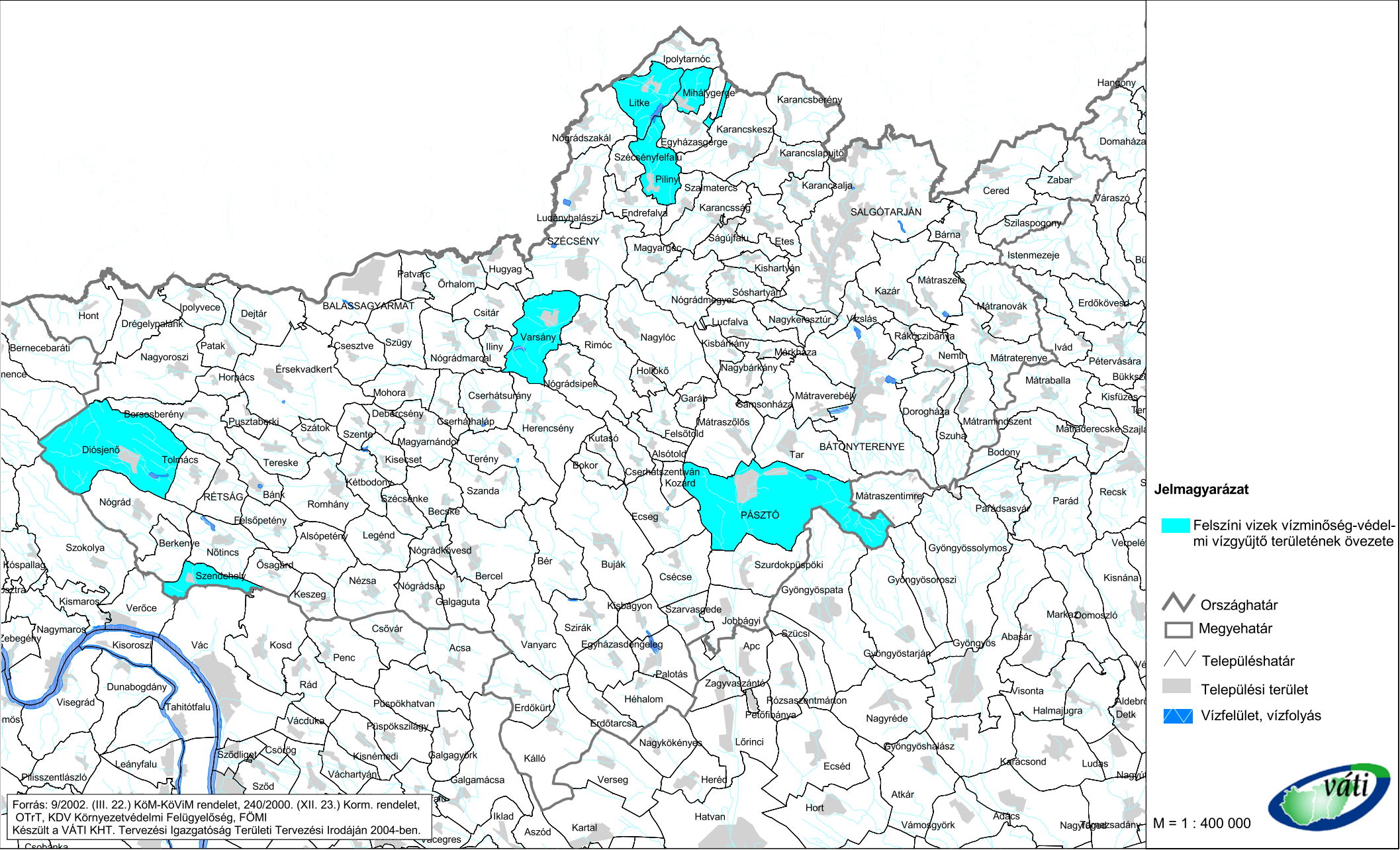
3. sz. melléklet

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Felszíni vizek vízminőség-védelmi vízgyűjtő területének övezete

4. sz. melléklet

tartozó Mátrai Tájvédelmi Körzet nyugati nyúlványa, a Kelet-Cserhát Tájvédelmi Körzet, a Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet és a Hollókői Tájvédelmi Körzet tartozik a megyéhez.

Természetvédelmi terület (1996. évi LIII. tv.): az ország jellegzetes és különleges természeti értékekben gazdag, kisebb összefüggő területe, amelynek elsődleges rendeltetése egy vagy több természeti érték, illetve ezek összefüggő rendszerének védelme. A megyében az Ipolytarnóci Ősmaradványok Természetvédelmi Terület található.

Természeti emlék (1996. évi LIII. tv.): valamely különleges jelentős egyedi természeti érték, képződmény és annak védelmét szolgáló terület. Nógrád megyében egyedi jogszabályban védetté nyilvánított természeti emlék az ex lege védett területek között van.

- b) Külön jogszabállyal védetté nyilvánított természetvédelmi terület a megyében a Börzsönyben, Diósjenő közigazgatási területén van, a Pogányrózsást nyilvánították erdőrezervátummá. Nemzetközi Jelentőségű Vadvizek (Ramsari) terület nincs a megyében.
- c) Ex lege védett területek: 1996. évi LIII. törvény 23. § (2) bekezdése alapján a törvény erejénél fogva védelmet élvez és országos jelentőségű természetvédelmi területnek minősül valamennyi láp és szikes tó, országos jelentőségű természeti emlékek minősül továbbá valamennyi forrás, víznyelő, kunhalom, földvár és barlang. A védett lápok jegyzékét a környezetvédelmi miniszter 8005/2001 (MK) KöM tájékoztató, a védett szikes tavak jegyzékét a környezetvédelmi miniszter 8006/2001 (MK) KöM tájékoztató mellékletét képező Környezetvédelmi értesítő 2002. évi. 1. száma tartalmazza.

A megyében a védett lápok Etes, Ipolytarnóc, Karancslapujtő, Litke, Nógrádszakál, Patvarc, Pásztó és Zabar közigazgatási területén fordulnak elő (16./c függelék). Többségük a tervezett Ipolymenti TK része.

A megyében a történelmi: őskori, középkori és újkori eredetű várak felmérését a Bükk Nemzeti Park végezte a felügyelete alá eső területekre. A megye területén 53 földvár azonosítható (16./b függelék).

Barlangok, kőfülkék nagy számban találhatók a megye területén. Nógrád megye védett természeti értékeinek 1997. évi felmérése 104 barlangot, kőfülkét és mesterséges üreget azonosított a megyében, legtöbbet a Cserhát üledékes kőzeteiben, de jelentős számban találhatók hasadékok és barlangok a vulkáni eredetű hegységekben is (16./a függelék).

- d) Országos védelemre, ill. átminősítésre tervezett területek

Új tájvédelmi körzet jön létre Ipoly-menti TK néven a védetté nyilvánítási eljárás után. A védett új Ipoly-szakasz az Ipoly-völgy már védett, a Duna-Ipoly NPI által felügyelt szakaszának szerves folytatása és a szlovákiai védett területek kapcsolatát is megteremti.

A Mátrai Tájvédelmi Körzet bővítése Pásztó, Szurdokpüspöki és Tar települések közigazgatási területén előterjesztés alatt áll.

A Kelet-Cserhát Tájvédelmi Körzet bővítése Buják, Csécse, Ecseg, Jobbágyi és Szarvasgede települések közigazgatási területén előterjesztés alatt áll.

Új országos jelentőségű természetvédelmi területekké válnak a következők: Márkházapusztai Fás Legelő TT (Bátonyterenye, Lucfalva, Salgótarján), Mátraverebélyi Kőszirt-hegy TT (Mátraverebély, Bátonyterenye), Hencse-hegy TT (Sóshartyán) és az Etesi Fás legelő (Etes, Ságújfalu).

- e) Helyi jelentőségű védett természeti területek és emlékek összesen 70 található a megyében (17. sz. függelék). Ezek közül tekintélyes kiterjedésű, 100 ha feletti területek is szép számmal előfordulnak, mint például a mátránovái Nyírmedítő és környéke, Jobbágyiban a kibukkanó andezitrétegek. A helyi védelem alatt álló természeti értékek számának növelése, tekintettel a megye természetföldrajzi adottságaira teljes mértékben megalapozott. Az egyedi tájértékek kataszterének elkészülése ebben sokat lendítene előre. A folyamatban lévő felmérés központi irányítása azonban jelenleg hiányzik. A védelemre javasolható természeti értékek száma a megyében egy 1997. évi felmérés szerint 44 (18. sz. függelék).

5.

VÉDETT TERMÉSZETI TERÜLET VÉDŐÖVEZETE

A védőövezet a védett természeti terület körül szükség esetén kijelölt terület. Rendeltetése, hogy megakadályozza vagy mérsékelje azoknak a tevékenységeknek a hatását, amelyek a védett természeti terület állapotát vagy rendeltetését kedvezőtlenül befolyásolnák.

Fizikailag a védett természeti terület védőövezete a védett természeti terület határa mentén húzódó természetes és természetközeli állapotokat mutató sáv. Feladata a védett és nem védett területek elválasztása, kiterjedésénél fogva átmenet képzése a két területfajta között. A pufferezónában a természetes élőhelyek nem uralkodó jellegűek, szinte teljesen hiányozhatnak is. (5. sz. melléklet és 5. sz. függelék)

A megyében a védőövezet területei döntő részben a nemzeti park igazgatóságok által szolgáltatott adatok alapján, a nemzeti ökológiai hálózat rendszerében lehatárolt pufferterületekkel azonosíthatók, másrészt a nemzeti park igazgatóságok által felhatalmazva a program által kijelölt védőterületekkel azonosíthatók.

Ennek alapján a megyében a védett természeti területek védőövezete a Kelet-Cserhát TK, a Karancs-Medves TK körül, a Börzsöny keleti előterében és a Naszály északi előterében jelölhető ki.

6.

TERMÉSZETI TERÜLET ÖVEZETE

Természeti terület valamennyi olyan földterület, amelyet elsősorban természetközeli állapotok jellemeznek, azaz az élőhelyen, illetve a tájban végbemenő folyamatokat többségükben az önszabályozás jellemzi, közvetlen emberi beavatkozás nélkül is fennmaradnak (potenciálisan minden gyepterület, erdő, nádas és művelés alól kivett – nem építmény elhelyezésére szolgáló földterület /1996. évi LIII. Tv./)

Természeti területnek minősülő területek a törvény értelmében az erdő-, gyepterület, nádas, kivett és mezőgazdaságra, erdőgazdálkodásra alkalmatlan területek. (5. sz. melléklet és 5. sz. függelék)

A megyében azon területek számítanak a természeti terület övezetébe, melyek a nemzeti park igazgatóságok által közölt adatok alapján e kategóriának megfelelnek és nem ökofolyosó területek egyben, ill. a program ezen kívül olyan magterületeket sorol ide, melyek nincsenek fedésben a Natura 2000 területekkel.

Ennek alapján nagyobb egybefüggő területek a Mátra északi előterében, a Medves keleti részén és a Kelet-Cserhát nyugati felében találhatók, kisebb, szabdtal egységek a Nyugat-Cserhát területén alakultak ki.

Természetvédelmi szempontból legértékesebb élőhelytípusok a természetközeli erdők közül a középhegységi bükkösök és gyertyános-tölgyesek, cseres-tölgyesek, melegkedvelő tölgyesek, andezit bokorerdők, égerligetek, fűzligetek és törmeléklető-erdők, a természetközeli gyepek közül a lejtősztyep-rétek, sziklagyepek, valamint a féltérmezeti gyepek közül a felszáraz gyepek és a legelők.

A flóra legértékesebb fajai fenti élőhelytípusokban jelennek meg. Kiemelkedők az erdőssztyep-fajok, a szubmediterrán, pannoni, pontusi flóraelemek. A számos védett faj mellett a nagy regionális jelentőségű, növényföldrajzi szempontból fontos nem védett fajok közül is több megjelenik. Növénytársulásaik közül különösen értékesek a szubmontán bükkösök és tölgyesek, a molyhostölgyes bokorerdők és a sziklagyepek még megmaradt foltjai. Zoológiai szempontból a száraz tölgyesek, sziklagyepek, lejtősztyeppek és felszáraz gyepek bizonyultak a legértékesebbnek.

A féltérmezeti gyepek fás legelőinek kialakulása a cseres-tölgyes és gyertyános-tölgyes erdők kiirtására vezethető vissza, ahol aztán évszázadokig mezőgazdasági művelés folyt. Jelenleg ezek védelmének célja: megőrizni az eltűnőben lévő hagyományos tájhasználati formát, a fás legelőt mint a biodiverzitás fenntartását biztosító extenzív művelés egyik típusát. Fenntartani a mozaikos élőhelyekhez kötődő erdőssztyep jellegű vegetációt, valamint a már beerdősült, kedvező természetességi állapotú területeken az erdei növényzetet. Biztosítani az öreg hagyásfákhoz, a mozaikos jellegű fás legelőhöz, az erdőhöz kötődő gazdag élővilág fenntartását, különös tekintettel a rovarfaunára, illetve az odúlakó madarakra.

7.

ÖKOLÓGIAI (ZÖLD) FOLYOSÓ ÖVEZETE

Az övezetbe az ökológiai és zöldfolyosók területei tartoznak, melyek alakzatuk, elhelyezkedésük alapján folytonosak és megszakítottak lehetnek. (5. sz. melléklet és 5. sz. függelék)

Az ökológiai folyosók: olyan földterületek, élőhelyek, melyek döntő részben természetes eredetűek, többnyire lineáris kiterjedésűek, folytonos vagy megszakított élőhelyek, élőhelysávok, élőhely mozaikok, élőhely-töredékek, élőhely-láncolatok rendszere, melyek alkalmasak a hálózathoz tartozó egyes élőhelyek közötti biológiai kapcsolatok biztosítására, fennmaradása pedig folyamatos emberi beavatkozást nem igényel. Az olyan földterületeket, élőhelyeket, melyek döntő részben mesterséges eredetűek, fennmaradásukhoz, funkciójuk ellátásához folyamatos emberi beavatkozás is szükséges lehet, zöldfolyosóknak is említi a szakirodalom.

Folytonos folyosó: valamennyi természetes állandó, ill. időszakos vízfolyás. A folyók hullámtere teljes egészében olyan természeti terület, mely alakzatánál fogva ökológiai folyosónak minősül (Kormány 46/1999. /III.18./ rendelete).

Megszakított folyosó: kisebb elszórt természetes és természetközeli szárazföldi, ill. vizes élőhelyek, melyek között konkrétan meghatározható fizikai kapcsolat nem mutatható ki.

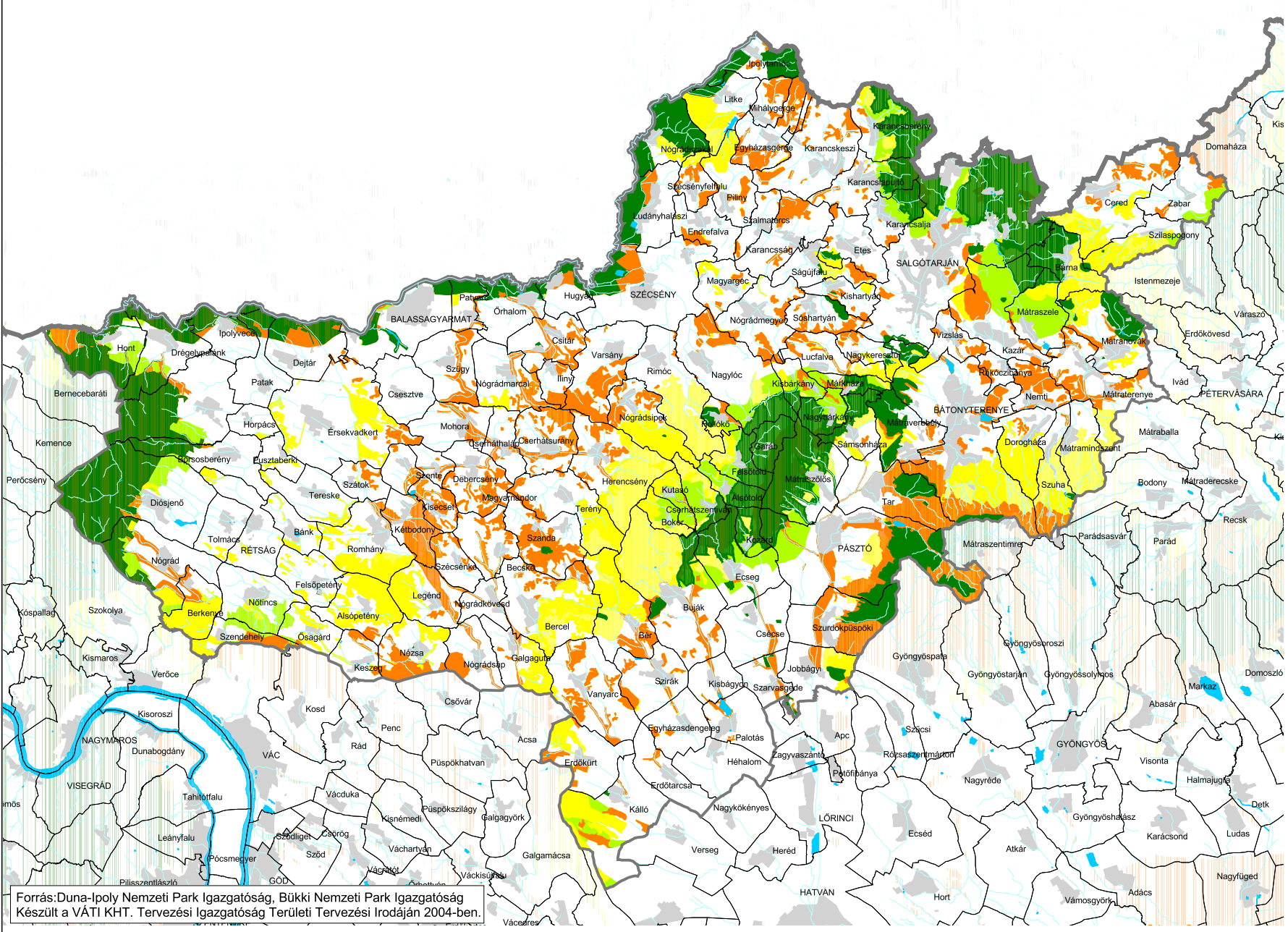
A megyében a folytonos folyosók az Ipoly mentén kelet-nyugati irányban, a Zagyva, Galga és egyéb kisebb patakok mentén jellegzetesen észak-déli irányban futnak. Megszakított folyosókkal a megye egész területe átszött, egyedül a Cserhát nyugati fele hiányos, ahol a természeti területek kerülnek túlsúlyba. A megye területén kedvező jelenség, hogy az ökofolyosók döntő többsége természeti területnek minősül, ami állapotuk természetességhez közeli viszonyát jelenti. Ahol ez nem áll fenn, pl. vízfolyások és csatornák esetében, az az elégtelen parti

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Védett természeti terület övezete
Védett természeti terület védőövezete

Természeti terület övezete
Ökológiai (zöld) folyosó övezete

5. sz. melléklet

Jelmagyarázat

- Védett természeti terület övezete
- Védett természeti terület védőövezete
- Természeti terület övezete
- Ökológiai (zöld) folyosó övezete
- Országhatár
- Megyehatár
- Településhatár
- Települési terület
- Vízfelület, vízfolyás

Forrás: Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Bükk Nemzeti Park Igazgatóság
Készült a VÁTI KHT. Tervezési Igazgatóság Területi Tervezési Irodáján 2004-ben.

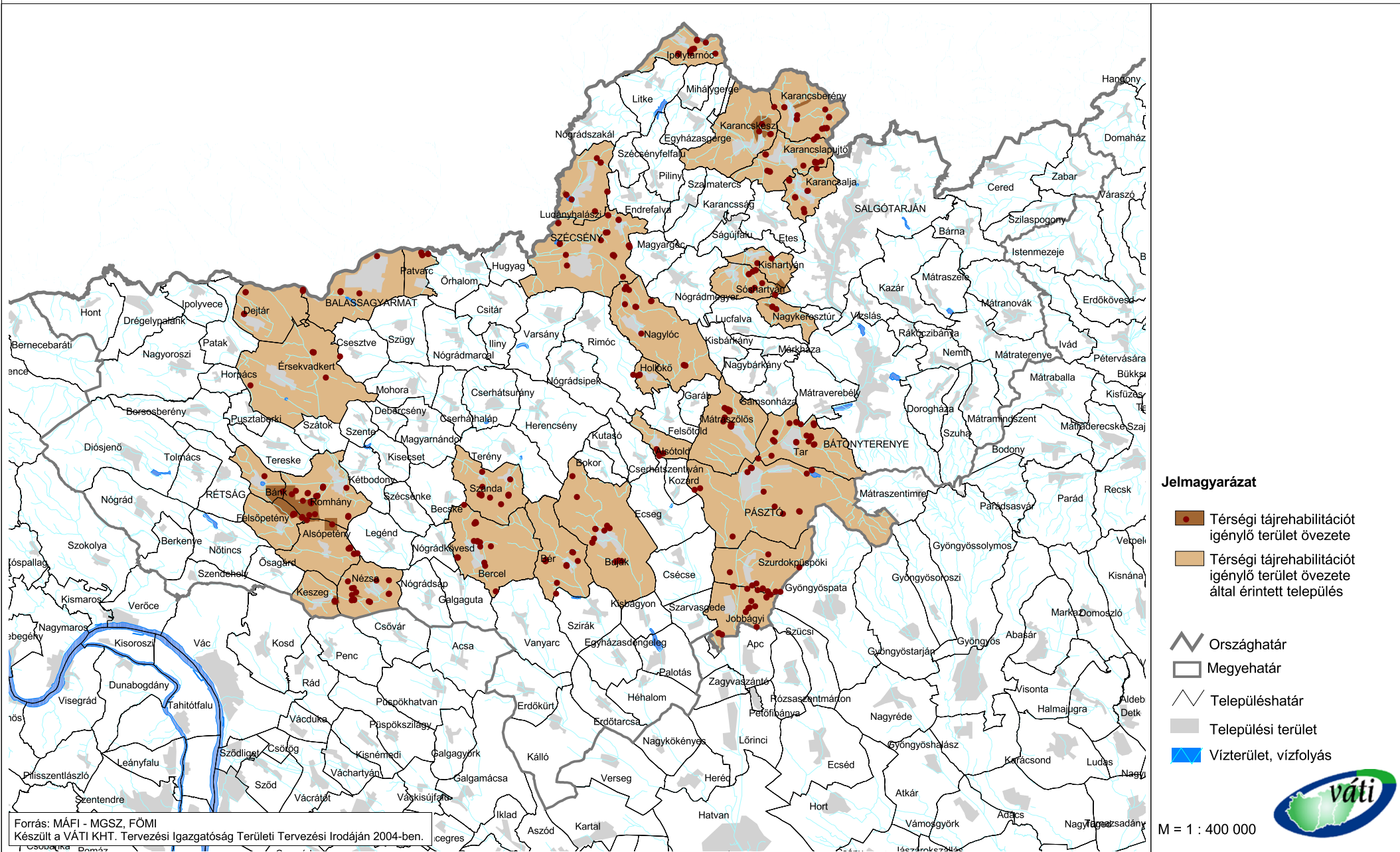

M = 1 : 400 000

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Térségi tájrehabilitációt igénylő terület övezete

6. sz. melléklet

vegetáció, mesterséges beavatkozások következménye lehet. Itt célként megjelölhető a valós ökofunkció betöltéséhez szükséges természetes vizes élőhelyek mederláncolatának kiépítése. A Cserhát nyugati felében pedig több természetközeli terület kialakulásához szükséges feltétel megteremtése, hogy ezek ökofolyosókká álljanak össze.

A program ennek az övezetnek a részeként tekinti a Natura 2000 területeket a megye domborzati és egyéb természetföldrajzi jellemzői ismeretében. Ez a hozzárendelés azokon a területeken nyilvánul meg szemmel láthatóan, ahol a Natura 2000 területek nem esnek egybe a védett természeti területekkel, ami a megyében különben legnagyobb részt fenn áll. Ezek a helyeken, úgymint a Mátrában, Mátralábánál, az Ipoly mentén egyes helyeken és a Naszálynál, az amúgy magterületnek minősülő területek ökológiai folyosó övezetbe kerültek.

Külön feltétel volt a nemzeti parkok részéről, hogy a Natura 2000 területek egy egységben kerüljenek bele az övezetbe, tekintettel a készülő rendeletre.

A Natura 2000 hálózat a közösségi jelentőségű élőhelytípusok és fajok kedvező természetvédelmi helyzetének biztosítása céljából alakult ki. A területek létrehozása a vadon élő madarak védelméről szóló 79/409/EGK irányelven, valamint a természetes élőhelyek és vadon élő növény- és állatvilág megőrzéséről szóló 92/43/EGK irányelven alapul. A Natura 2000 hálózat részét képező különleges madárvédelmi területek kihirdetés előtt állnak, míg a különleges természet-megőrzésű és a kiemelt jelentőségű különleges természet-megőrzésű területek kijelölése most kezdődik. A madárvédelmi területek alapját képező védett madárfajok listája mellékletben rendelkezésre áll. Az ezekre vonatkoztatott szaporodási, vedlési és telelő terület, valamint vonulási útvonal, ezen kívül a nemzetközi jelentőségű és egyéb vizes élőhelyek adják ki a különleges madárvédelmi területeket.

A Natura 2000 területek tekintetében – ha külön jogszabály nem rendelkezik – az érzékeny természeti területekre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Összességében ez jóval enyhébb szabályozást eredményez a védett természeti területekre vonatkozó előírásoknál. Ennek következtében a természetvédelem alapvető célkitűzése, hogy azokat a területeket, amelyek magterületek és Natura 2000 területek egyben, valamilyen magasabb védettségű kategóriába javasolja.

8.

TÉRSÉGI TÁJREHABILITÁCIÓT IGÉNYLŐ TERÜLET ÖVEZETE

A térségi tájrehabilitációt igénylő terület övezetbe a térségi jelentőségű tájrehabilitációt igénylő bányák és tájsebek tartoznak. (6. sz. melléklet)

Földtani adottságai folytán a komplex tájrehabilitációt igénylő terület övezetbe sorolt Salgótarján környéki ipar- és bányavidéken kívül a megye több térsége rendelkezik műrevaló mennyiségben kitermelhető nyersanyag-előfordulással, amit hosszú ideje bányásznak. Napjainkban is jelentős az ásványbányászati, valamint építőipari és építőanyag-ipari nyersanyag-kitermelés.

Első helyen kell említeni a Romhányi tűzállóagyag-bányával érintett területet. Felsőpetény–Romhány térségében mintegy 20 km² területen fordul elő és főleg mélyművelésű bányászattal termelhető ki az oligocén kori magas kaolintartalmú tűzálló agyag. Jelentős ásványi nyersanyaga a megyének továbbá a Szurdokpüspökiben fejtett kovaföld.

Az építőipari és építőanyag-ipari nyersanyagok bányászatán belül meghatározó a kőbányászat, de jelentős az agyag-, homok és kavicselőfordulások is.

Nagy kőbányák működnek a Karancson, amelynek andezitlakkolítja különösen jó minőségű közlekedés-építési követ szolgáltat. Hasonlóan jó minőségű telérandezitet fejtenek a Vulkáni-Cserhátban a Szanda- és Berceli-hegy kőbányái (andezit-zúzottkő). A Mátrában szintén több kőbánya található Pásztó, Tar, Szurdokpüspöki térségében (andezit, faragható dácittufa).

A megye DNy-i részén (Keszeg, Nézsa) triász időszak dachstein mészkő található, amelyből cementipari mészkövet fejtenek. A Cserhátban több helyen vannak még kisebb működő, ill. felhagyott mészkőbányák.

Megyeszerte többfelé fordul elő az építési homok, kavics, és a téglagyári agyag bányászata. Működő bányák vannak pl. Balassagyarmat, Bercel, Bér, Csécse, Ipolytarnóc, Ludányhalászi, Pásztó, Szécsény térségében. Az agyag- és homok kitermelése nyomán nagy számban található a megyében felhagyott anyagnyerőhelyek, ahol a rehabilitációt el kell végezni.

A felhagyott bányagödrök egy részénél hulladéklerakás is folyik. Környezetföldtani, vízvédelmi szempontból fontos a környezetvédelmi követelményeknek nem megfelelő hulladéklerakók megszüntetése és rekultiválása.

Az övezetbe sorolt területeken kívül nagyszámú, kisebb felületű tájseb is található még a megyében. Ezek feltárását és rekultivációs javaslatát a településrendezési tervekben szükséges meghatározni.

9.

TÁJKÉPVÉDELMI TERÜLET ÖVEZETE

Tájképvédelmi terület a megyei területrendezési tervben lehatárolt olyan terület, ahol a lehatárolás célja a tájkarakter és a történetileg kialakult tájképi értékek védelme, a hagyományos tájszerkezet és tájhasználat megőrzése, valamint a kilátás-rálátás szempontjából kedvező,

nagy távolságból látható, ill. nagy távlatokat megnyitó tájképi területek védelme. (7. sz. melléklet)

Az adott tájra jellemző tájkaraktert elsődlegesen a természetföldrajzi adottságok, a természetes tájalkotó tényezők határozzák meg. Az ember tájalkotó tevékenysége által formált kultúrtáj sajátos arculata mint tájképi érték azonban az élő és élettelen tájalkotó elemek, valamint a hagyományos gazdálkodás és a népi kultúra együtteséből kialakuló esztétikai érték. A tájképi értékek hordozói elsődlegesen a nagy kiterjedésű, változatos látványú, de hasonló tájkarakterű, jellemzően nem-települési területek.

Változatos természetföldrajzi adottságainak megfelelően a megye tájképi adottságai rendkívül kedvezőek. A „nógrádi táj” sokszínűségét eredményezi, hogy eltérő karakterű, változatos domborzati adottságú tájak találkoznak a megye területén. A megyét Ny-ról, K-ről és ÉK-ről övező andezit- és bazaltvulkáni hegységek (Mát-ra, Börzsöny, Karancs–Medves) összefüggő hegyvidéki erdőségeivel szemben a Cserhátnak nincs összefüggő erdőtakarója. A lágyabb homokos, agyagos üledékek alkotta, szelídebb morfológiájú, mezőgazdasági művelésbe vont dombvidéki tájból emelkednek ki a mészkő- és andezithegyek és a teléres szerkezethez igazodó, jellegzetes futású kisvízfolyásokkal tagolt völgyközi háttak erdőborította foltjai. A mozaikos szerkezetű hegység belsejében sűrű településhálózat alakult ki. A Cserhát tájképileg legszebb részei a Vulkáni-Cserhát hegyei. A nógrádi tájhoz hozzátartoznak a széles panorámát nyújtó hegycsúcsok kilátópontjai, gyakran műemléki értékű várakkal, várromokkal.

A megye területének tájképvédelmi övezetbe sorolható, tájképileg megőrzendő egységei:

- az országos természetvédelmi oltalom alatt lévő (Duna-Ipoly Nemzeti Park, Karancs–Medves, Kelet-Cserhát és a Hollókői Tájvédelmi Körzet, természetvédelmi területek) és a védelemre tervezett területek;
- a folyóvölgyek, általában az ökológiai folyosók térsége a vízfolyások mentén, tavak környékén (Ipoly és Zagyva völgye, Bánki-tó, tározótavak stb.) és a dombsági erdőfoltokon;
- a Mát-ra, Börzsöny, Karancs–Medves összefüggő erdőtömbjei, a Központi-Cserhát jelentős erdőterületei (mint a hegyvidéki táj arculatának jellemző elemei), továbbá a dombsági térszínnek kisebb erdőfoltjai;
- a természetföldrajzilag tagolt, változatos tájhasználatú, tájképileg érzékeny dombsági térszínnek, az erdőkkel fedett dombháti területek, eróziós völgyek és mezőgazdaságilag művelt dombsági lejtők váltakozásával; valamint a vízfolyásokat kísérő ökológiai folyosókkal (Bujáki-patak, Csitári-patak, Darázsdói-patak, Fekete-víz-patak, Gal-

ga, Szuha-patak, Zagyva és mellékvízeinek völgye stb.);

- általában a mezőgazdasági kultúrtáj mozaikos területfelhasználású, hagyományos tájhasználatú részletei;
- a szőlőterületek, jellemzően Pásztó környékén a Mát-ra hegylábi lejtőin és kisebb részben Szendehely környékén;
- a beépítésre érzékeny város-közelbeli kertes területek, volt zártkertek tájképileg még nem rontott részei;
- a tájba harmonikusan illeszkedő, építészeti egységes településképet őrző települések (településrészek) belterülete az épített környezetük sziluettjével (pl. Cserhátsurány, Hollókő, Kazár, Nagylóc, Nádújfalu, Szandaváralja, Szúpatak);
- a kilátás-rálátás szempontjából értékes tájképi részletek (várak, várromok környéke, általában széles panorámát megnyitó hegyvidéki/magaslati kilátópontok, mint pl. Drégely, Hollókő, Nógrád, Salgó, Somoskő, Szanda vára, Ágasvár, Csóványos, Bárnai Nagy-kő, nagylóci Őr-hegy);
- a település és táj kapcsolatának fontos elemeként a kastélyparkok, főleg a történelmi kertek és arborétumok (pl. Bencúrfalva, Cserhátsurány, Csesztve, Erdőtarcsa, Kisterenye, Ludányhalászi, Szécsény, Szirák).

10.

TÉRSÉGI HULLADÉKLERAKÓ-HELY KIJELÖLÉSÉHEZ VIZSGÁLAT ALÁ VONHATÓ TERÜLET ÖVEZETE

Az övezet a megyei területrendezési tervben kijelölhető azon területeket foglalja magába, ahol a térségi övezetek és területfelhasználási elemek védelmi érdekeit a hulladéklerakó nem veszélyezteti. (8. sz. melléklet)

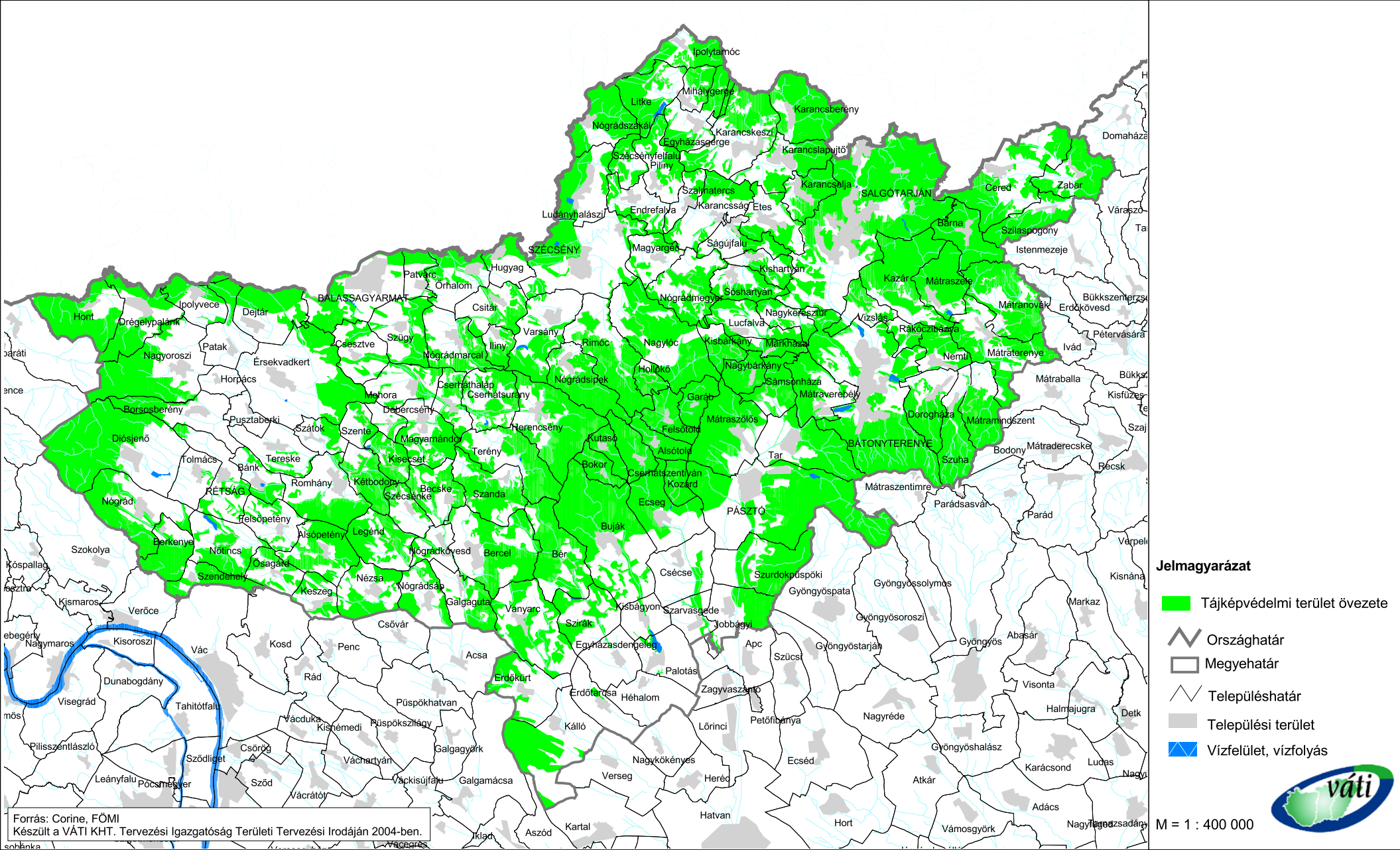
A térségi hulladéklerakó helyek kijelöléséhez vizsgálat alá vonható területeket a megyei területrendezési terv – az Országos Területrendezési Tervről szóló törvény rendelkezései alapján határozza meg. Eszerint az övezet meghatározásához figyelembe kell venni, hogy;

- kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi területen,
- védett természeti területen és annak védőövezetében, védelemre tervezett területen, illetve ökológiai (zöld) folyosó területén,
- természeti területen,
- erdőben,
- kiváló termőhelyi adottságú szántó-, szőlő-, és gyümölcsös területeken,
- rendszeresen belvízjárta területeken,
- erózióknak kitett és csúszásveszélyes területen,

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Tájképvédelmi terület övezete

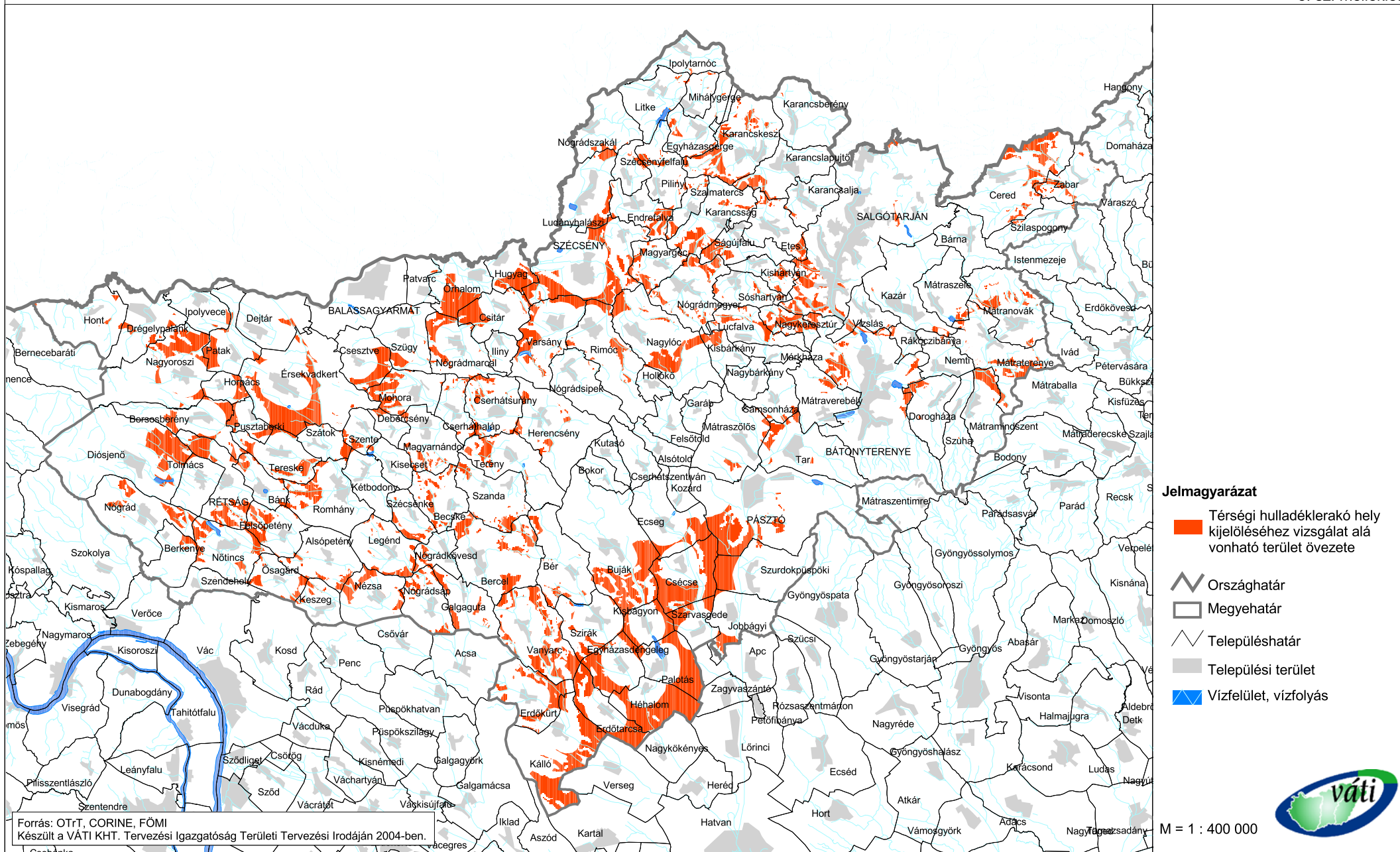
7.sz. melléklet

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

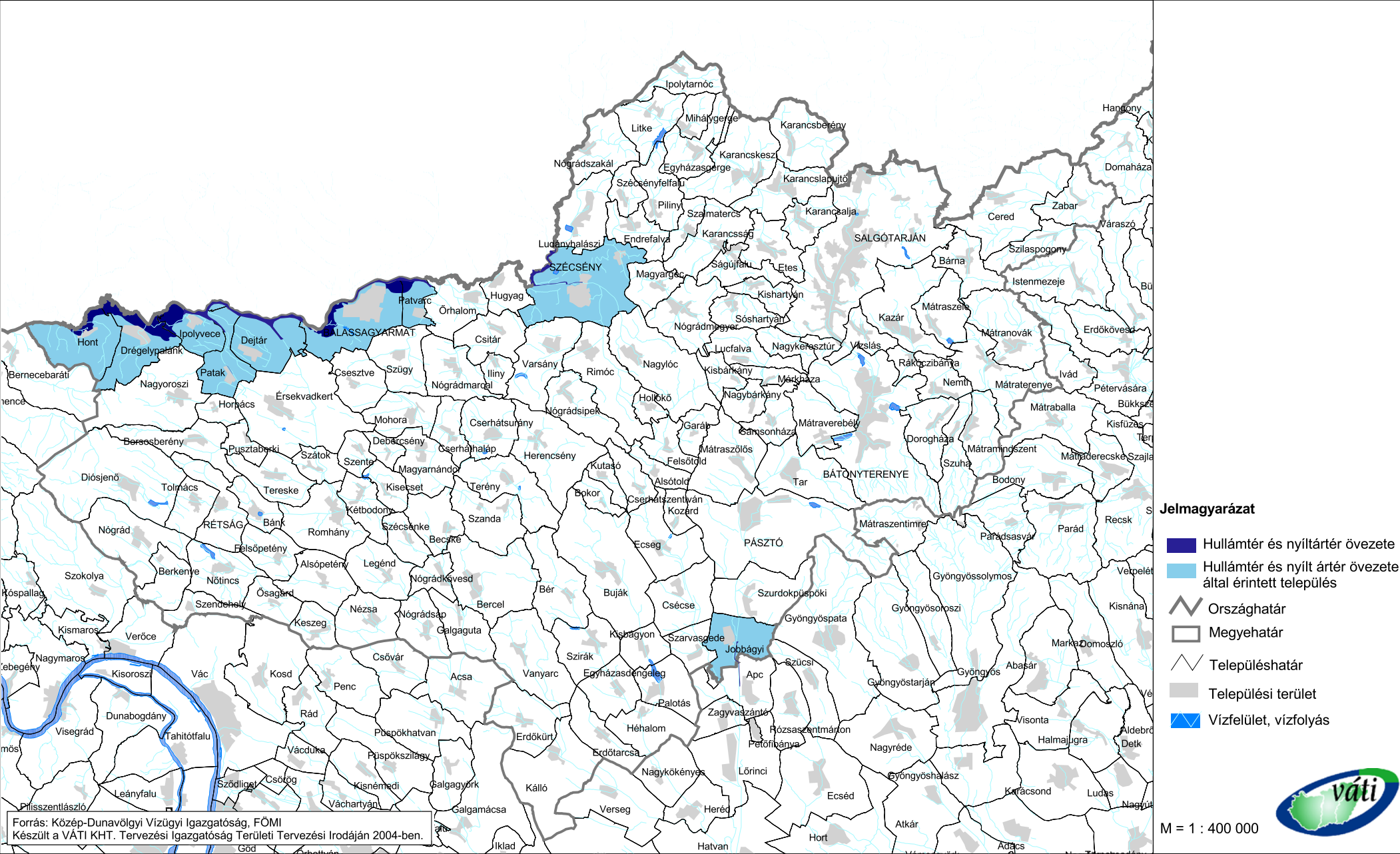
Térségi hulladéklerakó hely kijelöléséhez vizsgálat alá vonható terület övezete

8. sz. melléklet

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Hullámtér és nyílt árter övezete

- település belterületén és annak 1000 m-es körzetében,
- az állami repülések célját szolgáló és a közös felhasználású (katonai és polgári) repülőtér 15 km-es körzetében,
- honvédelmi és katonai érdeket szolgáló területen és annak 500 m-es körzetében
- hullámtér és nyílt ártér körzetében

regionális hulladéklerakó-hely nem jelölhető ki.

Ennek megfelelően a megyében a 8. sz. melléklet tartalmazza azokat a természeti-, környezeti-, biztonsági szempontból kevésbé érzékeny területeket, amelyek a térségi hulladéklerakó helyek megfelelő kiválasztásához vizsgálat alá vonhatók. Az övezet által leginkább a Pásztói kistérség érintett.

A térségi hulladéklerakó-helyek kijelölését a vizsgálat alá vont területeken a hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvény előírásai szerint kell megvalósítani, minden esetben részletes, lokális terület-alkalmassági vizsgálat elvégzésével, ill. a területi hulladékgazdálkodási tervvel összehangolva.

11.

HULLÁMTÉR ÉS NYÍLTÁRTÉR ÖVEZETE

Az övezet a hullámtereket, a folyók partvonala és az árvédelmi töltés közötti területet és a nyílt ártereket tartalmazza, azokat a területeket, amelyeket a folyók medréből kilépő víz szabadon elönthet, minthogy árvízvédelmi védvonal nem épült ki. (9. sz. melléklet)

A megye területe az Ipoly és a Zagyva, s ezen keresztül a két nagy folyó, a Duna és a Tisza vízgyűjtő területéhez tartozik.

Az Ipoly folyó Nógrád megyei szakaszán 4 ártéri öblözet található, amelyek részben vagy egészben fővédművel bevédtettek. Az Ipolyvecei öblözetben Ipolyvece belterületének védelmére épült védelmi vonal. Az öblözet összterületének több mint 90%-a töltéssel nem védett nyílt ártér. A Dejtári öblözet teljes egészében árvízvédelmi gáttal bevédtett. A Balassagyarmati öblözetben fővédvonal csak Balassagyarmat belterületét védi, az öblözet összterületének 35%-át.

Az ártéri öblözetek közül a Szécsényi öblözet a legnagyobb kiterjedésű (22,5 km²), amelyből csak 6 km² (26,6%), Szécsény pöstyénpusztai területe bevédtett, a többi nyílt ártér.

Az ártéri területek szélessége 1,0–1,2 km, helyenként eléri a 2,5–3 km-t is.

A védetlen területeken az árvíz többször lakott területeket is veszélyeztet. A '60-as, '70-es évek mederszabályozásai kedvezően hatottak a folyó vonalvezetésére, kevesebb a mederelfajulás, s a megépült védművek mára jól beilleszkednek a tájképbe. Az Ipoly kisvízi és nagy-

vízi hozama közötti különbség több mint 800 szoros. A KÖQ értéke a balassagyarmati szelvényben 4–5 m³/s.

Az Ipoly jelentősebb balparti mellékágai viszonylag kis esésűek, a hosszan elnyúló völgyekből zászloszerű elrendezésben torkollanak a folyóba. Vízjárásuk szeszélyes, a 30 l/s-tól akár 30 m³/s-ig is terjedhet.

A mellékvízfolyások árvíz elleni védelmére töltések építését csak az Ipoly határszelvényének visszaduzzasztásával tervezték.

Az Ipoly mellékágai között jelentős a Derék-patak, amely Ipolyvece térségében éri el a befogadót. Lakott területet csak Patak községben érint, ezen a részen nagy víz esetén lakóházakat veszélyeztet. Torkolati szakasza az ipolyvecei töltésrendszer részeként a Balassagyarmat–Drégelypalánk vasútvonalig árvédelmi töltéssel védett. Az Ipoly visszaduzzasztása miatt ezen a szakaszon az év nagy részében pang a víz, amely feliszapolódáshoz vezet. A csaknem állóvízinek tekinthető környezet azonban előnyös a vízi élővilág számára, mivel a környezet elősegíti a terület élőhelyeinek és fajösszetételének gazdagodását.

A Lókos-patak nagyvizei jelentősen befolyásolják az Ipoly árvizeit, ezért a vízrendszer árvízcsúcs-csökkentő tározói nemcsak a patakparti települések védelmét biztosítják, hanem az Ipoly árvizeinek hatását is kedvezően befolyásolják.

A Feketevíz-patak Herencsény, Cserhátsurány, Cserháthaláp, Mohora, Szügy, Patvarc községeket érintve Őrhalom térségében éri el az Ipolyt. A patak két jelentősebb mellékágán már tározó épült.

Több mellékvölgy vizét gyűjti össze a Szentlélek-patak, amelynek bizonyos szakaszai a kis fenékesés miatt feliszapolódtak.

Az Ipoly szlovákiai vízgyűjtőjén több árvízcsúcs-csökkentő tározó üzemel, melyeknek döntő szerepe lehet abban, hogy az Ipoly nagyvizei csak kezelhető mértékben veszélyeztessék a magyar terület településeit, mezőgazdasági területeit.

A Zagyva rendkívül szélsőséges vízjárású vízfolyás. A hosszú időszakokra jellemző legkisebb és legnagyobb vízhozamok aránya 1:2300. A főágon és a mellékágakon létesített tározók kedvezően befolyásolják a folyó vízjárását. A tározók összterfoglata az éves vízhozamnak mintegy 10%-ával azonos nagyságú.

Jobbágyi felett a Zagyva kisvízfolyás kategóriába tartozik, és árvízvédelmi védvonal nem épült a Zagyva-patakon. Ezen a szakaszán a Zagyva–Tarna Vízgazdálkodási Szabályozó Rendszer hidrológiai és meteorológiai állomások adatszolgáltatásaira alapozva a rendszerhez tartozó tározók vízkormányzásával törekszik a lefolyásvizonyok kedvező alakítására.

A folyó Jobbágyi–Jászfelsőszentgyörgy közötti (39 km hosszú) védelmi szakaszán épült fővédvonal érinti Nógrád megyét Jobbágyi közigazgatási területén.

A Zagyva menti ártér szélessége ezen a védelmi szakaszon 0,5–5,0 km között változik. A mentesített ártér 1%-os vízszintre vonatkoztatva 54,5 km². A Nógrád megyei települések közül csak Jobbágyi érintett a Zagyva ártere által, azonban árvíz által közvetlenül nem veszélyeztetett.

A hullámtér keskeny, mindössze 50 m széles, általában rendezett, füvesített terület. A keskeny hullámtér miatt hullámverésre veszélyes helyek nincsenek. Az altalaj ugyan vízáteresztő, de a terület nem fakadóvíz-veszélyes, mivel kicsi az árvízi terhelés a Zagyván.

A Tarna-patakra ugyancsak a szélsőséges vízjárások jellemzőek, amelynek oka a topográfiai viszonyokra vezethető vissza, hiszen a Zagyva–Tarna vízgyűjtőjén található az ország legmagasabb pontja.

A szeszélyes vízjárású dombvidéki vízfolyásokon egy-egy hirtelen lezúduló, heves csapadék rövid idő alatt levonuló árhullámot idézhet elő, ami a patak menti településeken helyi vízkárokat okozhat, minthogy ezek részben e patakok nyílt árterén fekszenek. A 18/2003 (XII.9.) rendelet a megyéből 47 települést sorolt a fokozottan, kettőt a közepesen és hármat az enyhén veszélyeztetettek közé. (Részletes felsorolásukat ld. 5.1.1. fejezetben.) Ez együttesen a települések 40%-át teszi ki.

A településrendezési tervekben ezt a problémát az adott településre készített vízrendezési tanulmányterv alapján kiemelten kell kezelni.

12.

CSÚSZÁSVESZÉLYES TERÜLET ÖVEZETE

Az övezetbe azok a területek tartoznak, amelyek geomorfológiai adottságuk és földtani felépítésük, a vízelvezető-vízzáró rétegek váltakozása, a vízjárás megváltozása, s az ezeket követő térfogatváltozás következtében csúszásveszélyessé válhatnak. (10. sz. melléklet)

Az övezetben az aktív és a potenciálisan csúszásveszélyes területek egyaránt lehatárolásra kerültek, mivel ez utóbbi területek egy részének aktívvá válása az antropogén beavatkozások (pl. útépités) hatására bármikor bekövetkezhet.

A megyében a csúszásveszéllyel érintett területek övezete földrajzilag egyrészt a bányászattal megbolygatott Salgótarján–bátonyterenyi térséghez, s ezen belül is jelentős részben a Zagyva- és Tarján-patak völgyéhez, másrészt a Cserhát-vidék eróziós völgyekkel sűrűn tagolt, változatos felszínű dombvidéki-középhegységi térszínéhez kapcsolódik.

A mélyművelésű bányászattal érintett, alábányászott területek teljes kiterjedésben potenciálisan csúszásveszélyes területnek tekintendők. Ezeken belül, ill. ezek környezetében sűrűsödnek az aktív csúszásveszélyes területek, és pl. Salgótarjánban belterületi részeket is érintenek. A

mélyművelésű bányászat hatásához rendszerint lejtőmozgások társulnak, csúszások, rogyások keletkeznek.

A Cserhátban a szerkezeti–morfológiai adottságok folytán nagy számban fordulnak elő felszínmozgásos területek. A mozgalmasan tagolt, nagy reliefenergiájú Központi-Cserhátban gyakoriak a lejtős felszínmozgások. A tektonikusan előrejelzett, eróziós völgyekkel szabdaltnak, oligocén–miocén üledékekből álló dombsági térszínnek különösen kedvezőek a csuszamlásos, suvadásos, lejtőmozgásos folyamatok kialakulására. Aktív csúszásveszéllyel érintett területek nagy számban fordulnak elő pl. a Lókos-patak völgyében, Galga-völgyben, Litke-Etesi dombságon.

13.

VÍZERÓZIÓNAK KITETT TERÜLET ÖVEZETE

Az övezetbe a víz által előidézett talajpusztulás területei tartoznak, ahol a csapadék- és lejtőviszonyok, a talajadottságok és a növényborítottság kölcsönhatása következtében tényleges vagy potenciális erózióveszély áll fenn. (11. sz. melléklet)

Az övezet lehatárolása az erózióra közepesen és fokozottan érzékeny területek, lejtőkategóriák szerinti elhelyezkedése alapján történt.

Nógrád megye lejtőviszonyai, ill. csapadékvízi-, folyóvízi és talajszerkezeti jellemzői alapján országos összehasonlításban erózió által erősen érintett területnek minősül. Az erózió által valamely mértékben károsított talajok nagyságrendje a megyében mintegy 147 ezer hektár, melyből az övezetbe sorolt erősen károsodott terület 43%, közepesen károsodott terület pedig 40%.

Területi elhelyezkedés alapján *erősen erodált területek* (a termőréteg 70% feletti lepusztulása) a Karancs, Medves-vidék, a Nyugati- és Magas-Mátra, a Központi-Cserhát, a Börzsönyi-peremhegység, valamint a Nézsza–Csövéri-dombság egyes részei. *Középfokú erózió* (a termőréteg 30–70%-os lepusztulása) által veszélyeztetett területek jellemzően a Nógrádi-medence, Terényi-dombság, Ecskendi-dombság, Szécsényi-dombság, Litke-Etesi-dombság, Mátraalja egyes területei.

Az eróziós talajpusztulás kártétele csökkenthető a megfelelően kiválasztott talajművelési, termesztési módok alkalmazásával. Az agrotechnika, lejtőtagolás (sáncolás, teraszolás stb.) mellett műszaki talajvédelem létesítése segítheti a hatékony erózió elleni védelmet.

14.

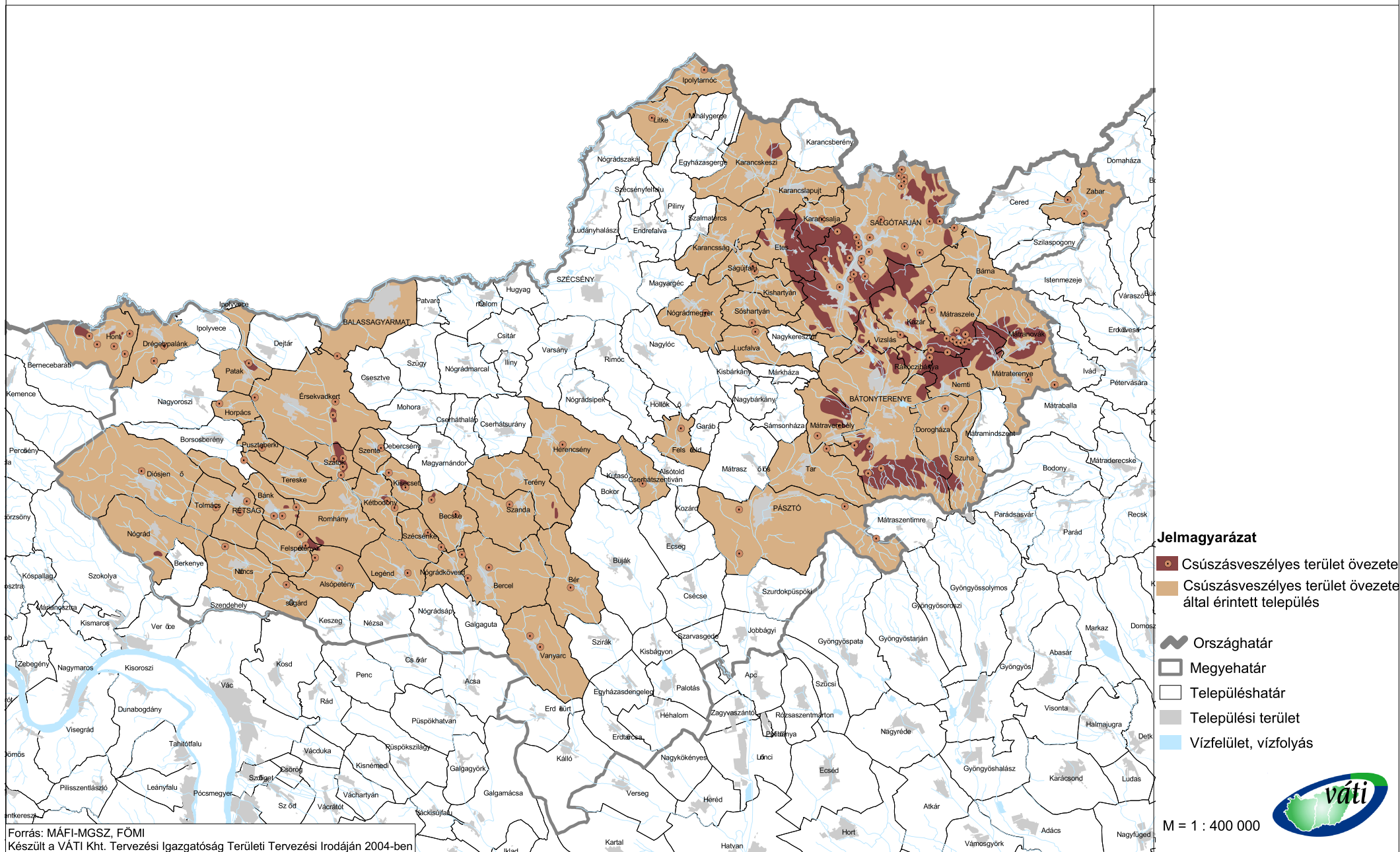
SZÉLERÓZIÓNAK KITETT TERÜLET ÖVEZETE

Az övezet a szél által okozott talajpusztulás területeit foglalja magába, amely a talajösszetétel, a talajfelszín jellemzői és a növényborítottság által befolyásolt poten-

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Csúszásveszélyes terület övezete

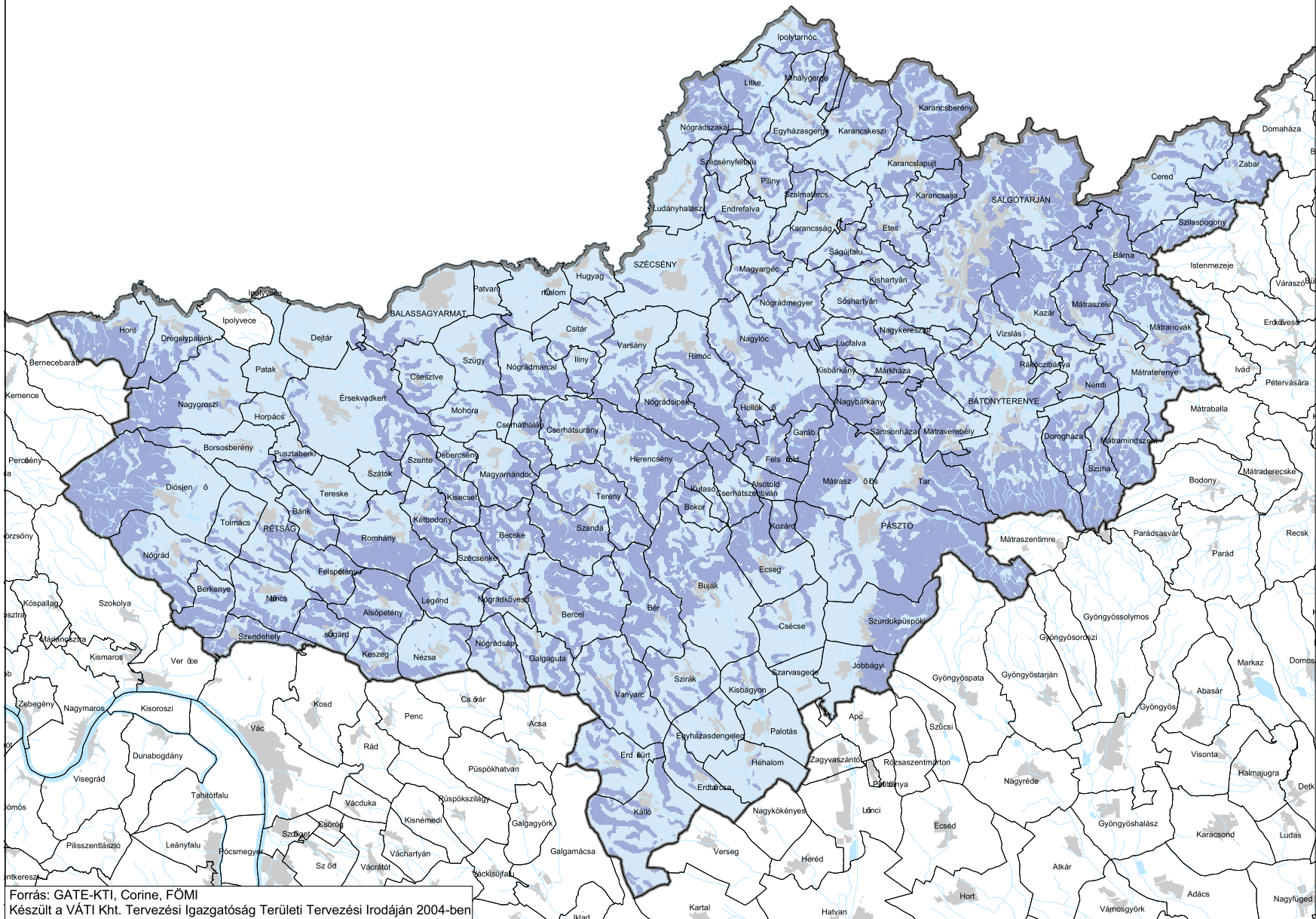
10. sz. melléklet

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Vízerózióknak kitett terület övezete

11. sz. melléklet

Jelmagyarázat

- Vízerózióknak kitett terület övezete
- Vízerózióknak kitett terület övezete által érintett település
- Országhatár
- Megyehatár
- Településhatár
- Települési terület
- Vízfelület, vízfolyás

Forrás: GATE-KTI, Corine, FÖMI
Készült a VÁTI Kht. Tervezési Igazgatóság Területi Tervezési Irodáján 2004-ben

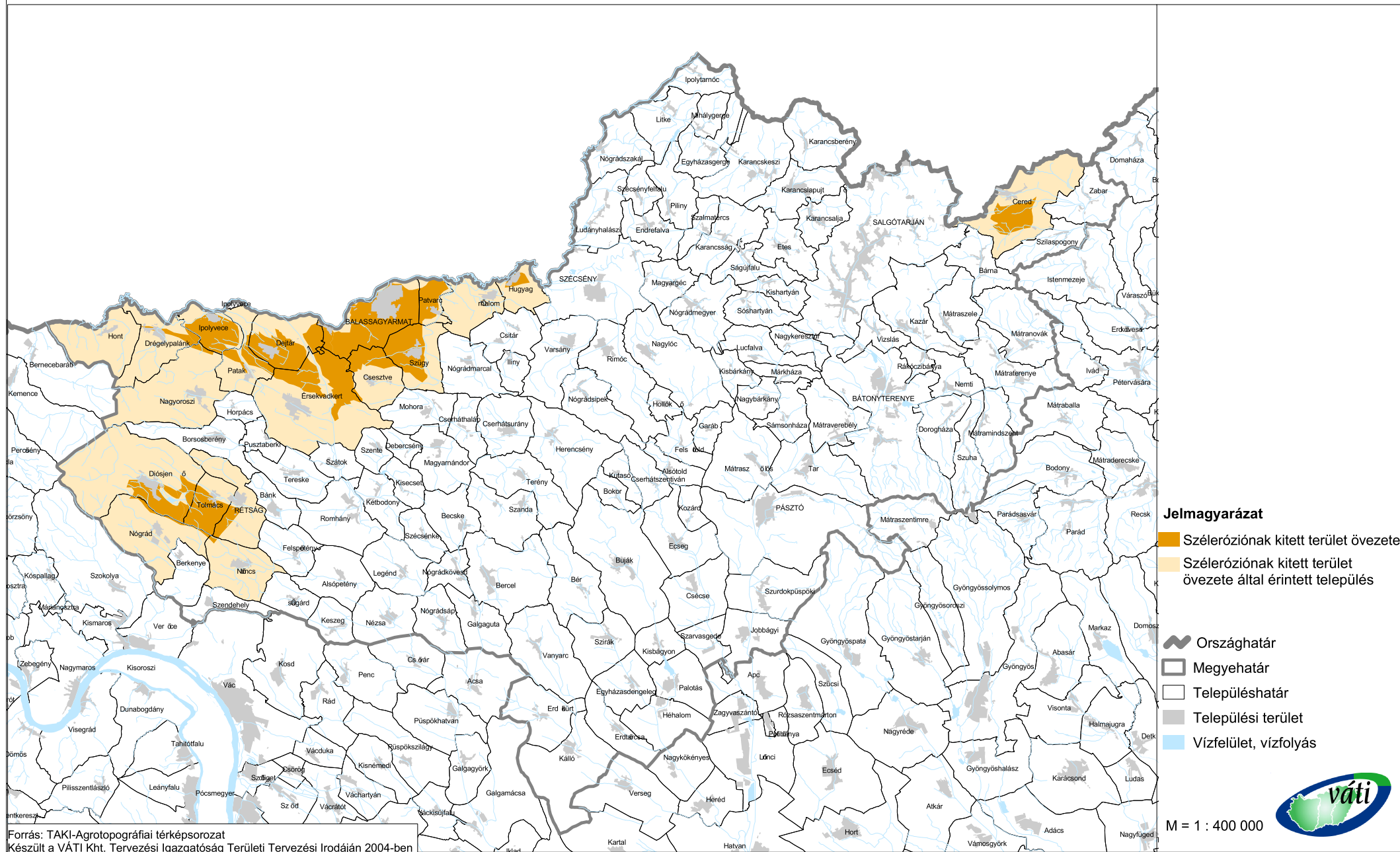
M = 1 : 400 000

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Szélerózióknak kitett terület övezete

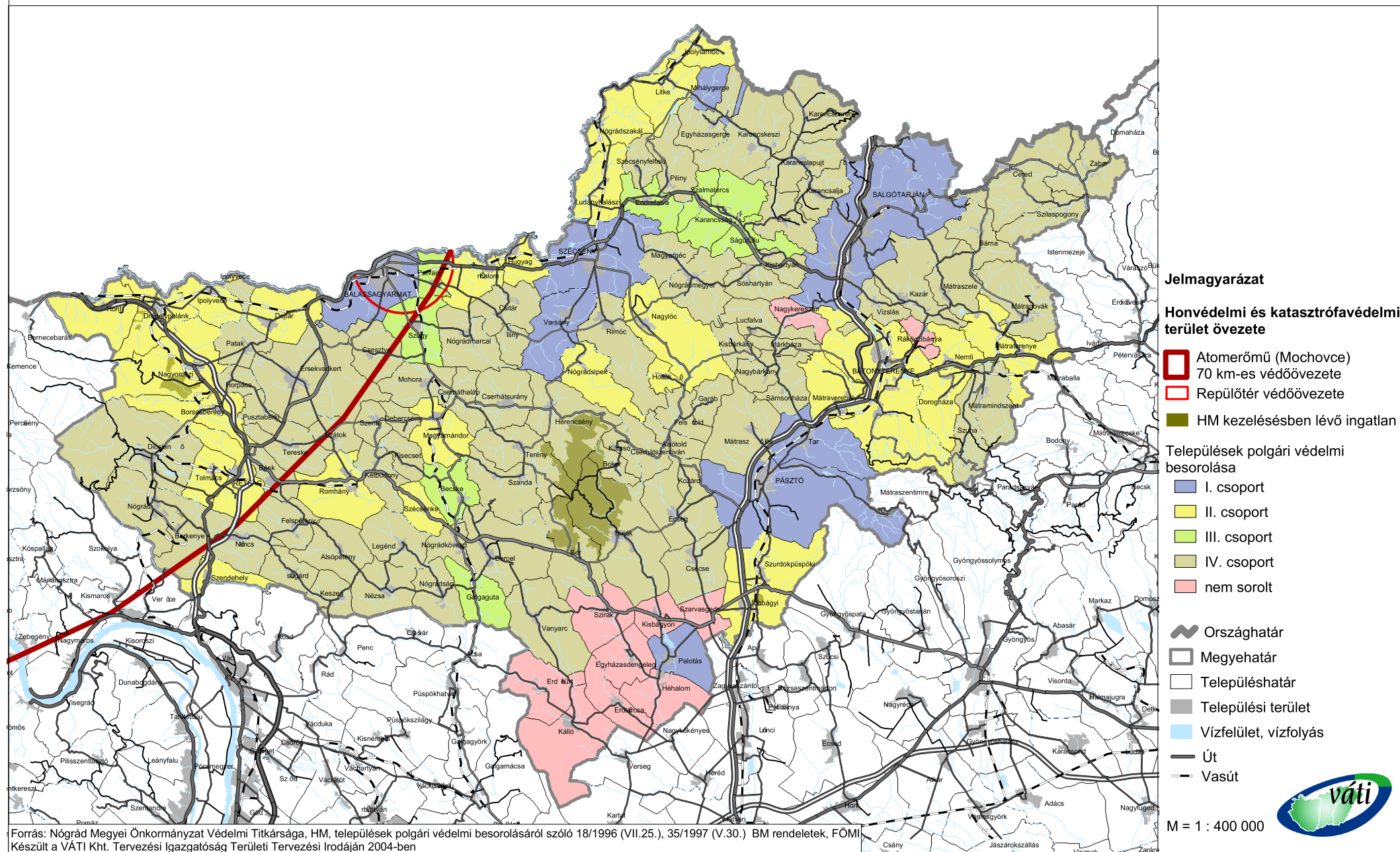
12. sz. melléklet

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Honvédelmi és katasztrófavédelmi terület övezete

13. sz. melléklet

ciálisan vagy ténylegesen erózióveszélyes terület. (12. sz. melléklet)

Nógrád megyében a szélerózióra hajlamosító adottságok (talajszerkezet, szervesanyag-tartalom, vízgazdálkodás, növényborítottság, művelési szerkezet tulajdonságai) nem foglalnak el jelentős kiterjedésű területeket. Ezek a területek a Középső-Ipoly-völgy, a Felső-Tarnai-dombság Cered települést érintő, valamint a Nógrádi medence Tolmács és Diósjenő településeket érintő részének homokos talajszerkezetű, nagy víznyelésű és vízvezető képességű talajai. Az övezetbe tartozó területek összesen mintegy 11000 ha-t tesznek ki, melyből fokozottan veszélyeztetett 6000 ha.

A szél pusztító hatása elleni védekezés nagyrészt agrotechnikai módszerek alkalmazásával történik. Ezek közül alkalmazható többek között a mezővédő erdősávok, fasorok telepítése, talajművelő eszközök helyes megválasztása, kis adagokban történő öntözés, megfelelő növény szerkezet-váltás, és a talajtakarás.

15.

HONVÉDELMI ÉS KATASZTRÓFAVÉDELMI TERÜLET ÖVEZETE

Honvédelmi területek a megyei területrendezési tervben a Honvédelmi Minisztérium nyilvántartása szerinti honvédelmi tulajdonban lévő területek.

Polgári védelmi területek a települések polgári védelmi besorolásának szabályairól és a védelmi követelményekről szóló 114/1995. (IX. 27.) Korm. rendelet, illetve a 35/1997. (V. 30.) BM rendelettel módosított, a települések polgári védelmi besorolásáról szóló 18/1996. (VII. 25.) BM rendelet alapján lehatárolható területek (13. sz. melléklet).

Honvédségi objektumok Nógrád megyében – csökkenő számban – Buják, Jobbágyi, valamint Nagyoroszi és Drégelypalánk térségében találhatók. A HM kezelé-

sében lévő objektum és területe Buják térségében összesen 4086 ha-t, Jobbágyiban (HM-KAJÜ) 76 ha-t tesz ki. A Nagyoroszi területén lévő laktanya és katonai bázis 341 ha, a Drégelypalánkon található használaton kívüli lőtér 42 ha területet foglal el.

Katonai repülőtér a megye területén nincs, a megye északi részét a kórházhoz tartozó balassagyarmati repülőtér és védőövezete érinti.

A katasztrófavédelem hatáskörébe tartozó területek között veszélyforrást a megyében a 2. sz. főút, mint nemzetközi jelzésű veszélyesanyag-szállítási útvonal, valamint a 81. sz. Hatvan – Salgótarján-Somoskőújfalú vasútvasút vonal jelenthet. A 21. sz. főút tehermentesítése és esetleges mentési akció esetén történő megközelíthetősége érdekében elkerülő út építése szükséges. Célszerű a főközlekedési útvonalak mindkét oldalán várakozóhelyek kialakítása a nehézteher-gépjárművek egyidejű várakoztatása céljából.

A megye területét egy felszínalatti törésvonal érinti, ezzel együtt Nógrád megye földrengések szempontjából nem veszélyeztetett.

Nukleáris veszélyeztetettség szempontjából Nógrád megyében a Mochovcei atomerőmű 70 km-es védőzónájába nagyjából a Balassagyarmat–Érsekvedkert–Rétág–Berkenye köríven belüli települések tartoznak.

Az időszakos veszélyeztetettség kategóriájában természeti katasztrófát okozhat például hirtelen jött felhőszakadás, potenciális árvízveszélyes területek a vízfolyások (Ipoly, Zagyva) hegyi patakok, víztározók (Maconkai, Hasznosi, Palotási, Komra-völgyi tározók) menti települések területe. Megelőzés szempontjából fontos a csapadékelvezető rendszerek karbantartása, igény szerint további kiépítése.

A körzeti polgári védelmi parancsnokságok székhelyei a 49/1997. (IX.16.) BM rendelet szerint Salgótarjánban és Balassagyarmaton, a parancsnokságok kirendeltségei pedig Rétság, Szécsényben, valamint Bátonyterenyén és Pásztón találhatók.

III.

A TERÜLETRENDEZÉSI TERV ÉRVÉNYESÍTÉSE SORÁN VÁRHATÓ KÖRNYEZETI, TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI HATÁSOK

Nógrád megye területrendezési terve a különböző területi szintek elvárásai közül elsődlegesen a megyei szintű érdekeket kívánja kielégíteni, melyeknek azonban szoros kötődése van az országos és települési szintek felé (tervhierarchia).

A környezeti, társadalmi és gazdasági hatások szoros összefüggésben állnak egymással, ezért egyik tényező átalakulása sem hagyja változatlanul a másikat. Következésképpen, ha valamelyik előtérbe kerül a másik kettő érdeke háttérbe szorulhat. Ezáltal mindig komplexen célszerű eldönteni egy javaslat megvalósíthatóságának fontosságát, azaz a bekövetkezendő hatások mérlegelésével és más célkitűzésekkel való összevetéssel.

A területrendezési terv elsődlegesen a területfelhasználási igények nagytávlatú koordinálását, az igények kielégítési lehetőségeinek kompromisszumos megoldásait célozza meg. Ez a tervezési munka folyamán, valamint a megvalósítás teljes időszaka alatt feltételezi a környezeti-társadalmi és gazdasági hatások folyamatos értékelését és figyelembevételét.

Fenti célkitűzést a területrendezési terv a térségi szerkezeti terv és a térségi övezetek összehangolt kidolgozásán keresztül biztosítja.

A megye szempontjából várható társadalmi-gazdasági hatások alapvetően attól függenek, hogy milyen ütemű és belső struktúrájú gazdasági növekedési pályára sikerül ráállnia, melyhez az országos fejlődési trend nyújtja az alapot, de annak konkrét tartalmát, megvalósítását és ütemezését térségi (megyei) szinten is kell kezdeményezni, összehangolni és menedzselni. Ebből a szempontból meghatározóak a megye, illetve az egyes kistérségek területfejlesztési koncepciói, programjai.

A területrendezési tervben kijelölt fő térszerkezeti beavatkozások – területfelhasználás módosulása, közlekedési hálózatok és egyéb infrastruktúrahálózati fejlesztések stb. – alapvető jellemzője, hogy jelentős, esetenként több tízmilliárd forint nagyságrendű beruházást, forrást igényelnek. Ezért a tervben vázolt térszerkezeti javaslatok megvalósulása nagymértékben függ az ország gazdasági helyzetétől. Gazdasági fellendülés, valamint az Európai Uniótól várható támogatások realizálódása esetén sokkal több az esély a java-

solt térszerkezeti változtatásokra. Egyrészt azért, mert a beruházások gazdasági alapjai jobban biztosítottak lesznek, másrészt azért, mert a gazdasági fejlődés remélhetően nagyobb erővel kényszeríti ki a racionális földhasználat és az új infrastrukturális létesítmények megvalósítását is.

A megyei területrendezési terv hatékonysága nagymértékben függ az országos és kiemelt térségi tervekhez való kapcsolódás minőségétől, a megfelelő térbeni és időbeni érdekérvényesítés biztosításától és különösen a helyi kompetenciába tartozó kérdések megvalósításában résztvevő kistérségi társulások és önkormányzatok együttműködésétől. Az országos szinten megoldandó feladatokhoz való kapcsolódás következtében a megye egyes térségeinek koncentráltabb fejlődése függ a stratégiai döntésektől, melyhez helyi feladatok is kapcsolódnak, illetve időben azokat össze kell hangolni. Ezért a belső feladatok megvalósítása mellett a megyének az országos kompetenciába tartozó beruházások megvalósulása érdekében fokozott érdekérvényesítő és aktív lobbizó szerepet is fel kell vállalnia.

A területrendezési tervben felvázolt feladatok megvalósításában alapvető társadalmi feltétel, hogy a valamennyi településhez, illetve megyei szintű szervezethez, intézményhez, felelős vezetőhöz eljuttatott terv gondolkodásra, a szűkebb térség, illetve a megye érdekeinek megfogalmazására készítse az érintetteket, mert a közös gondolkodás előfeltétele az érdemi felelős döntésnek és a közös cselekvésnek. Amennyiben a közös gondolkodás eredményeként létrejön a megyei akarat, lehetővé válik annak képviselője a gazdasági, társadalmi élet különböző szintjein is.

A tervjavaslatok társadalmi fogadtatása a megyében mindaddig, amíg azok megvalósítása időlegesen nem von el forrásokat valamely területtől vagy érdekszférától, egyértelműen támogatott lesz. De mivel a területen igény oldalról egyszerre kellene megvalósítani a nagytérségi és belső kapcsolatot is javító térszerkezeti beruházásokat, az időbeni ütemezés kapcsán konfliktushelyzetek kialakulásával lehet számolni.

A térszerkezeti tervben több helyen kiemelésre került, hogy a területrendezés egyik fő feladata a helyi adottsá-

gokhoz illeszkedő, harmonikus térszerkezet létrehozása, területi aránytalanságok mérséklése.

Ebből a szempontból az elmaradott megyerészek közlekedési és infrastrukturális fejlesztése sürgetőbb az urbanizált városi terek fejlesztésénél, mivel a megye egyes részein az elmaradottság következtében a demográfiai jellemzők kritikusak, ezért nincs idő az elmaradott megyerészek fejlesztését a távoli jövőbe utalni.

A városhálózat kisebb elemei gazdasági szerepének növelése az infrastruktúra-hálózat és a közlekedési kapcsolatok bővítésével a megye egésze szempontjából döntő fontosságú, de nem biztos, hogy a megyeközpont és térségében élők ezt fogják majd a megye legfontosabb feladatának érezni.

Különösen vegyes, egymásnak ellentmondó reagálások várhatók a környezeti állapot javítása, a táji természeti értékek fokozottabb védelme, a természetvédelmi területek kiterjesztése, a települési és tájkarakter szigorú védelme érvényesítésekor az egyes területhasználati változtatásokkal és beépítési korlátozásokkal szemben.

Még mindig jelentős ugyanis azok száma, akik a meglévő természeti adottságok korlátozás nélküli hasznosítását, a tulajdonosi érdekek fék nélküli érvényesítését tartják természetesnek. Tekintettel a megye egyes területeinek kivételes értékű táji-, természeti adottságaira, valamint azok nagyfokú érzékenységre, a meglévő törvények (természetvédelmi, környezetvédelmi erdő- ill. földvédelmi) paragrafusai, illetve szelleme alapján az ember általi tájhasználatot a megye nagy területein bizonyos mértékben korlátozni lesz szükséges.

A természeti értékek, a sérülékeny ivóvíz-készletek, a tájkarakter, települési karakter, az épített környezet értékeinek védelme érdekében hozandó szabályozások másfajta magatartást, tájhasználatot igényelnek, és a rövid távú anyagi haszonszerzés beszűkülését jelenthetik, ezért sokak érdekeivel ellentétesek lehetnek.

A megye területrendezési terve készítésének alapfilozófiája az, hogy megvalósításával sikerüljön az arányosabb térszerkezet kialakítása, azt pedig a természeti adottságokat megőrző szabályok szerint kell működtetni.

A térségi szerkezetet alakító egyes tényezőcsoportoknál a tervben szereplő állapot eléréséhez a tervkészítetőknek (Megyei Közgyűlés) ill. az abban közvetlenül érintett települési önkormányzatoknak, egyéb szervezeteknek ill. a privátgazdaság szereplőinek esetenként eltérő beleszólási, jogszabályi, érdekérvényesítési stb. lehetőségei lesznek. Feltétel oldalról lényeges az is, hogy a területrendezési terv időtávját tekintve a területfejlesztési koncepciónál nagyobb tervidőszakot fog át, a piacgazdaság feltételei azonban viszonylag gyorsan változnak, ezért a terv folyamatos karbantartást igényel. Ezen belül is egyes elemeknek a tervezett állapothoz való közelítéséhez más-más időtartamok szükségesek, egymástól eltérő feltételek mellett.

A térségi szinten jelentkező feladatok közül:

— A térségi területfelhasználás javasolt változása csak hosszabb távon, feltehetően mintegy 50 év távlatában alakítható ki karakteresen. A változás ütemét meghatározó módon fogják befolyásolni a mindenkori gazdasági lehetőségek és nem utolsósorban a földtulajdonosok szándékai.

A változás – a vonatkozó jogi szabályozók mellett – elsődlegesen az ösztönzés eszközeivel lesz biztosítható.

A gazdaságilag fejlett országok tapasztalatai szerint a földhasználati rendszer megváltoztatásának leghatékonyabb eszköze, ha a változtatásban a földtulajdonosokat gazdaságilag érdekeltté teszik. Ezt az elvet követi az Európai Unió, és ez az elv – ha szerény mértékben is – már a magyar szabályozórendszerben is észlelhető.

Az ösztönzés lényege, hogy a földtulajdonos jövedelme, a birtok hozadéka az állami támogatás segítségével nem csökken, sőt növekszik, ha a tulajdonos földhasználati struktúráját a meghatározott feltételek szerint megváltoztatja (erdőt telepít, gyepet létesít stb.). Nem csökken a hozadék akkor sem, ha a földhasznosítás intenzitását a tulajdonos mérsékli (környezetkímélő technológiák alkalmazása természeti-, környezeti szempontból érzékeny területeken, extenzív gazdálkodás vállalása, biotermelésre való áttérés stb.), az áruteremlő mezőgazdasági tevékenységet korlátozza (vízbázisok védelme) vagy megszünteti (védelmi célok érdekében). Ezekben az esetekben szabályos, gyakran több évre szóló megállapodásokról van szó, melyben mindkét fél kötelezettségeit rögzítik.

Magyarországnak gazdasági érdeke, hogy ezekkel a kérdésekkel foglalkozzon, mert a jó adottságú mezőgazdasági területek intenzív hasznosításával termékkibocsátása növelhető, versenyképessége javul, ezzel párhuzamosan pedig a rosszabb adottságú területek struktúraváltásához jelentős EU-s forrást is szerezhet. A struktúraváltást elősegítő programok (NFT – AVOP, ROP stb.) pályázati folyamata megkezdődött, ezeket a programokat a csatlakozási pontok megkeresése érdekében megyei szintről érdemes figyelemmel kísérni.

Várható, hogy a létrejövő önkormányzati típusú régiók szerepe a források decentralizálása következtében a támogatások odaítélésében felértékelődik. Így a fejlesztési tanácsok és az önkormányzatok a támogatások kezelésével sokat tehetnek azért, hogy a földhasználati struktúra kedvező irányba változzon.

— A térségi infrastruktúrák, valamint az ezekhez kapcsolódó létesítmények közül a közlekedési

hálózatok képezik a legfontosabb térszerkezeti elemeket, a vízgazdálkodási rendszerek pedig a lakossági ellátásban és a környezeti állapot alakításában fejtenek ki meghatározó szerepet. Ezért ezen hálózatok és létesítmények megfelelő szintre fejlesztése a térszerkezeti terv egyik legfontosabb célkitűzése.

Megyei szinten kiemelendő a különböző döntési kompetenciába tartozó országos, térségi és helyi hálózatfejlesztési feladatok közös pontjainak összehangolása időben és térben.

Ennek keretén belül meg kell határozni a várható területfelhasználási konfliktusok rendezési lehetőségeit. Az országos hálózat elemeit képező közlekedési infrastruktúrák tervezett csomópontjai, települési elkerülő szakaszai környezetében spekulációs célú folyamatok beindulása várható, ezért azokat az önkormányzatoknak lehetőségeikhez mérten meg kell előzniük.

Az országos gyorsforgalmi ill. főúthálózati elemek kialakítása nemzetközi ill. országos prioritásoknak megfelelően történik, de a nyomvonalasávon belül a konkrét nyomvonallevezetés megyei ill. települési érdekérvényesítési lehetőségeket is hordoz magában.

A helyi (megyei) szintre tartozó beruházások megvalósítása a területfejlesztési tanácsok, kistérségi társulások és önkormányzatok számára lehetőséget biztosít a rendezési és fejlesztési típusú feladatok prioritási sorrendjének meghatározásában és a pályázatok elbírálási szempontjainak kialakításában (térségi szerepű és egyéb mellékutak, kerékpárutak, szennyvízrendszerek, hulladéklerakók stb.). Ezeknél elsősorban a térségi kapcsolatokat ill. az országos hálózatokhoz való csatlakozásokat biztosító elemek megvalósítását indokolt preferálni.

A megyei területrendezési terv az EU előírásainak, ill. az erre épülő országos és megyei szennyvízkoncepciókkal harmonizáló, támogatott szennyvízrendszerek és létesítmények gyorsütemű megvalósítását irányozza elő.

A térségi szabályozási tervben az övezeti tervlapokon lehatárolt területekre vonatkozó szabályozási előírások célja

- a terület adottságainak, természeti és épített környezetének megőrzése,
- a roncsolt területek, tájsebek rehabilitációja,
- természeti károk, katasztrófák megelőzése,
- a veszélyeztetettség csökkentése.

Fenti célok érdekében a terv előírásai szabályoznak, esetenként korlátoznak. Ez utóbbi eleve magában hordozza a különféle érdekek közötti konfliktus-helyzetek kialakulását.

A térségi szabályozás különböző hatásai a megye területén általánosan a következőkben várhatók:

Környezeti hatások

- A természeti területek és a környezet minőségének megőrzését, érzékeny tájak tájképvédelmét, roncsolt területek rehabilitációját célzó szabályozások pozitív hatásúak a tájra.
- Az ökológiai hálózat kijelölésével, a hálózathoz tartozó területekkel, a területfelhasználások és tevékenységek szabályozásával az élőhelyek fennmaradása, az ökológiai kapcsolatok erősítése várható.
- A felszíni és felszínalatti vizek vízminőség-védelmével, az erózióval és deflációval veszélyeztetett területek szabályozásával, a hulladéklerakók helykijelölésének behatárolásával a tervnek a környezetre gyakorolt (környezetvédelmet erősítő) hatása jelentős.

Gazdasági hatások

- A közlekedés fejlődésének lehetőségét a szabályozások nem korlátozzák.
- A mezőgazdaság potenciális területeit a termelés számára védik.
- Az ipar fejlődését területileg differenciálják.
- Az idegenforgalmat vonzó és fogadó területek védelmével biztosítják a vonzerők fenntartását, az idegenforgalom fejlődésének lehetőségét.
- Az ingatlanpiacot a lehetőségek, korlátozások és veszélyek ismertetésével irányítják.

Társadalmi hatások

- A szabályozási előírásoknak a munkahelyteremtésre, ezáltal a foglalkoztatásra helyenként gátló, de jellemzően serkentő, mindenképp irányító hatása van.
- Az egészséges környezetet, kulturális örökséget védő, a veszélyeztetettséget megelőző szabályozások az életminőséget javítják.
- A szabályozási előírások demográfiai hatása a biztonságos megélhetés és az életkörülmények alakulásának függvényében területenként eltérő, de jellemzően erősítik a terület népességmegtartó képességét.

A szabályozás következményeként – mint minden korlátozó, tiltó tevékenység esetében – nyilvánvalóan különböző feszültségek is kialakulhatnak.

Ez elsősorban a földtulajdonosok, az ugyanazon övezeten belül illetékes ágazati szervezetek, valamint az övezeti szabályozás betartásában kevésbé érdekelt esetleges befektetők irányából várható. Ezek a feszültségek a szabályozás célját figyelembe vevő, azt erősítő különböző támogatásokkal enyhíthetők.

Forrásmunkák jegyzéke

Országos Területrendezési Terv (2003. évi XXVI. Tv.)
– VÁTI Kht.
Duna-Ipoly Nemzeti Park Térsége Területrendezési
terve 2000. – VÁTI Kht.
Nógrád megye területfejlesztési koncepciója 1998.
Az Északkelet-Magyarországi Régió területfejlesztési
koncepciója 1999. – TERRA STÚDIÓ Kft.)
Salgótarján kistérség Komplex Területfejlesztési Prog-
ramja 2001. – TERRA STÚDIÓ Kft.
Nógrád megye közlekedésfejlesztési koncepciója 2003.
– TETTHELY Mérnöki és Szolgáltató Kft.
Tájékoztató a közúthálózat megyei helyzetéről 2002.
– UKIG
Az Észak-Magyarországi Régió átfogó közúthálózat-
fejlesztési koncepciója 2001. – Közlekedés Tudo-
mányi Intézet Rt.
Kapcsolatok a határokon átnyúló kapcsolatok fejlesz-
téséért 2001. – UKIG
Tervezési statisztikai régiók átfogó közúthálózat-fej-
lesztési koncepciója – Észak-Magyarországra vo-
natkozó összefoglaló 2001. – UKIG
Összefoglaló tájékoztató a közlekedésfejlesztéssel kap-
csolatos megyei feladatokról, Nógrád megye
– UKIG
Határátkelő-helyekkel kapcsolatos közútfejleszté-
si feladatok az EU csatlakozás tükrében 2001.
– UKIG
Hálózati vizsgálat az Ipoly-hidak újjáépítésére 2003.
– FŐMTERV Rt.
Területi hulladékgazdálkodási terv 2003. – Észak-
Magyarországi Környezetvédelmi Felügyelőség

Észak-Magyarországi Régió Környezet- és Természet-
védelmi Programja 2002. – Észak-Magyarországi
Környezetvédelmi Egyesülés
Nógrád Megyei Hulladékgazdálkodási Terv Állapot-
felmérés és Helyzetértékelés 2002. – Észak-Ma-
gyarországi Környezetvédelmi Egyesülés
Nógrád megyei Környezetvédelmi Koncepció és
Program 1999. – Göncöl Alapítvány
Nógrád megye védett természeti értékei – Márton Fe-
renc, Kollár József, Fancsik János
Záportároló építési lehetőségek 1999. – Közép-
Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság
Nógrád megye szennyvíztisztítási és elvezetési kon-
cepciója – K & T Mérnökiroda
Nógrád megye agrárstruktúra- és vidékfejlesztési stra-
tégiai programja (SAPARD) – Nógrádi Agrár
Kht.
Salgótarjáni kistérség agrárstruktúra átalakítási és vi-
dékfejlesztési stratégiai programja 1999. – MVA
Hálózat Nógrád
Észak-Magyarországi Régió Átfogó Fejlesztési Ter-
ve – Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési
Ügynökség Kht.
Urbanisztikai tanulmányterv Nógrád megye, Lo-
sonc és Salgótarján térségének fejlesztésére 2002.
– SCET Magyarország Városfejlesztő Rt.
Az Észak-Magyarországi Régió Turisztikai Fejleszté-
si Koncepciója és Stratégiai Programja – Észak-
Magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség
Kht.
TEIR adatbázis
KSH adatbázis
Települési kérdőívek

MEGYEI TERÜLETFELHASZNÁLÁSI KATEGÓRIÁK

Jelmagyarázat

	Erdőgazdálkodási térség
	Belterjes mezőgazdasági térség
	Külterjes hasznosítású mezőgazdasági térség
	Vízgazdálkodási térség
	Városias települési térség
	Hagyományosan vidéki települési térség

A településrendszer elemei

(Magyarország hivatalos helységnévtára szerint)

SALGÓTARJÁN	Város
Vizslás	Község

Építmények által igénybe vett térség

(Országos és megyei műszaki infrastruktúra-hálózatok és egyedi létesítmények)

Vízgazdálkodás építményei

	Elsőrendű árvízvédelmi fővonal
	Térségi jelentőségű ivóvízellátó rendszer
	Térségi jelentőségű víztározó
	Térségi jelentőségű szennyvíztisztító rendszer központja, szennyvíztisztító telep
	Térségi jelentőségű szennyvíztisztító rendszerről ellátott település

Közlekedési hálózatok és építményeik

	Gyorsforgalmi út
	Gyorsforgalmi út nyomvonal-alternatíva
	Főút
	Főút nyomvonal-alternatíva
	Térségi jelentőségű mellékút
	Gyorsforgalmi út, főút csomópontja
	Gyorsforgalmi út, főút csomópont-alternatíva
	Országos kerékpárút törzshálózat
	Térségi jelentőségű kerékpáros nyomvonal
	Törzshálózati vasútvonal
	Egyéb vasúti fővonal
	Vasúti mellékvonal
	Határátkelő a gyorsforgalmi és főúthálózaton
	Határátkelő a vasúti főhálózaton
	Térségi jelentőségű közúti határátkelő
	Térségi jelentőségű vasúti határátkelő
	Gyalogos határátkelőhely

Hulladék kezelés

	Térségi jelentőségű hulladéklerakó hely
--	---

Energia hálózatok és létesítményeik

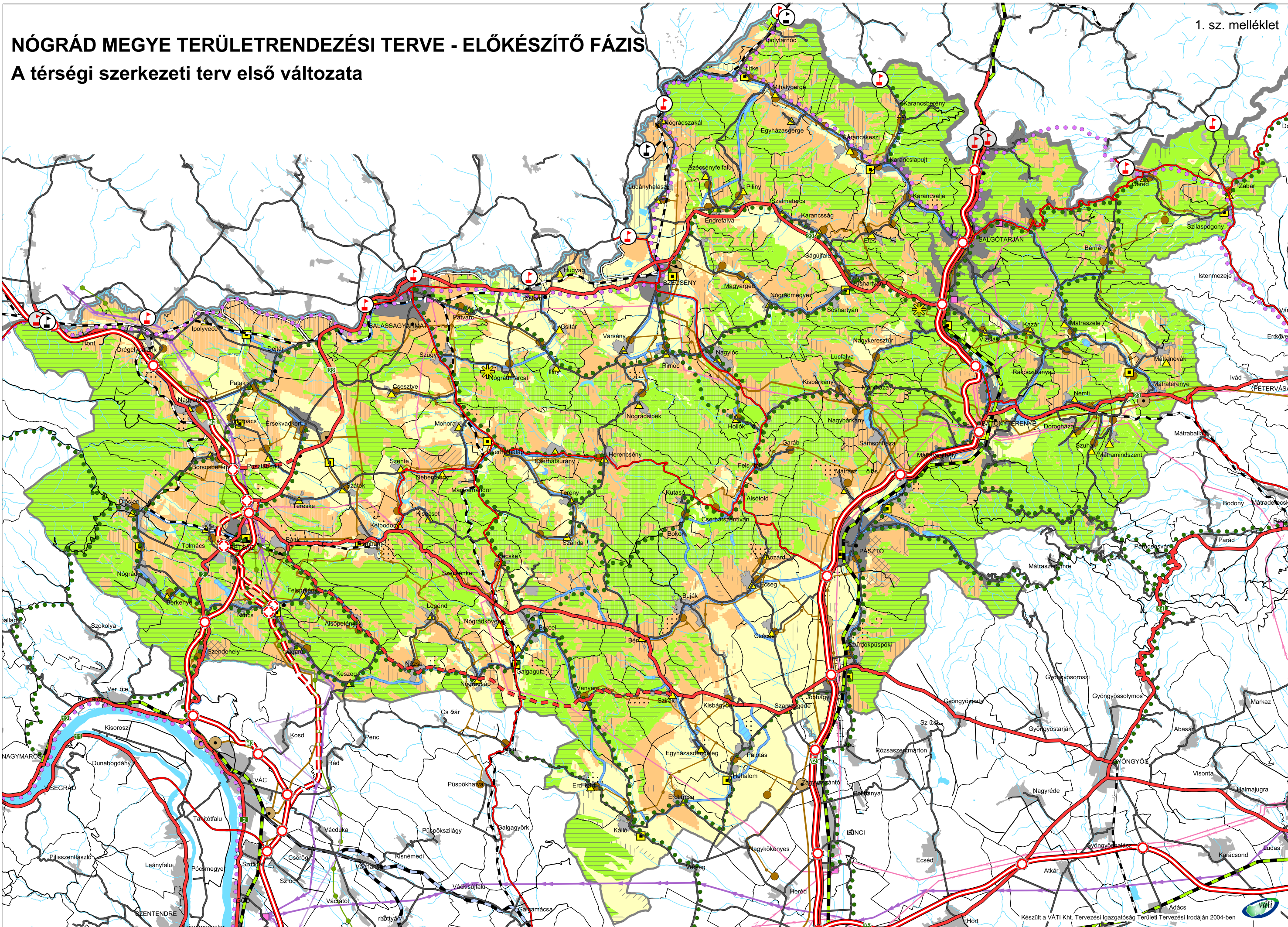
	400 kV-os távvezeték
	220 kV-os távvezeték
	120 kV-os távvezeték
	Nagy/középfeszültségű transzformátorállomás
	Nagynyomású gázvezeték
	Nagyközépnomású gázvezeték
	Gázátadó állomás
	Gázfogadó állomás
	Termékvezeték

ALAPTÉRKÉPI ELEMEEK

	Országhatár		Erdőterület
	Megyehatár		Gyepterület (rét, legelő)
	Településhatár		Szőlőterület
	Mellékút		Gyümölcsös
	Egyéb kiépített út		Vegyes művelési szerkezetű terület
	Települési terület		

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS
A térségi szerkezeti terv első változata

1. sz. melléklet

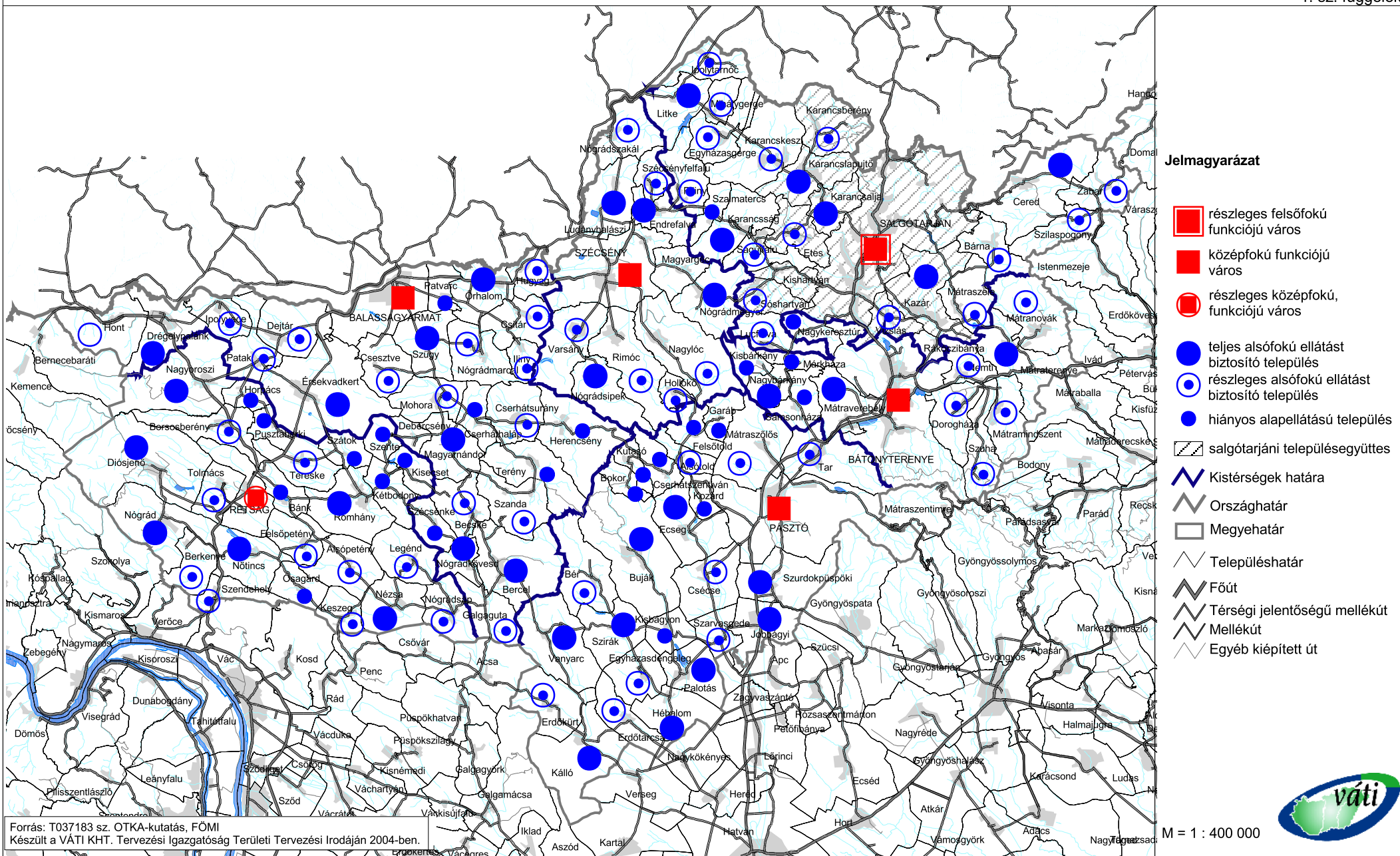
FÜGGELÉKEK

TÉRKÉPEK

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Településrendszer

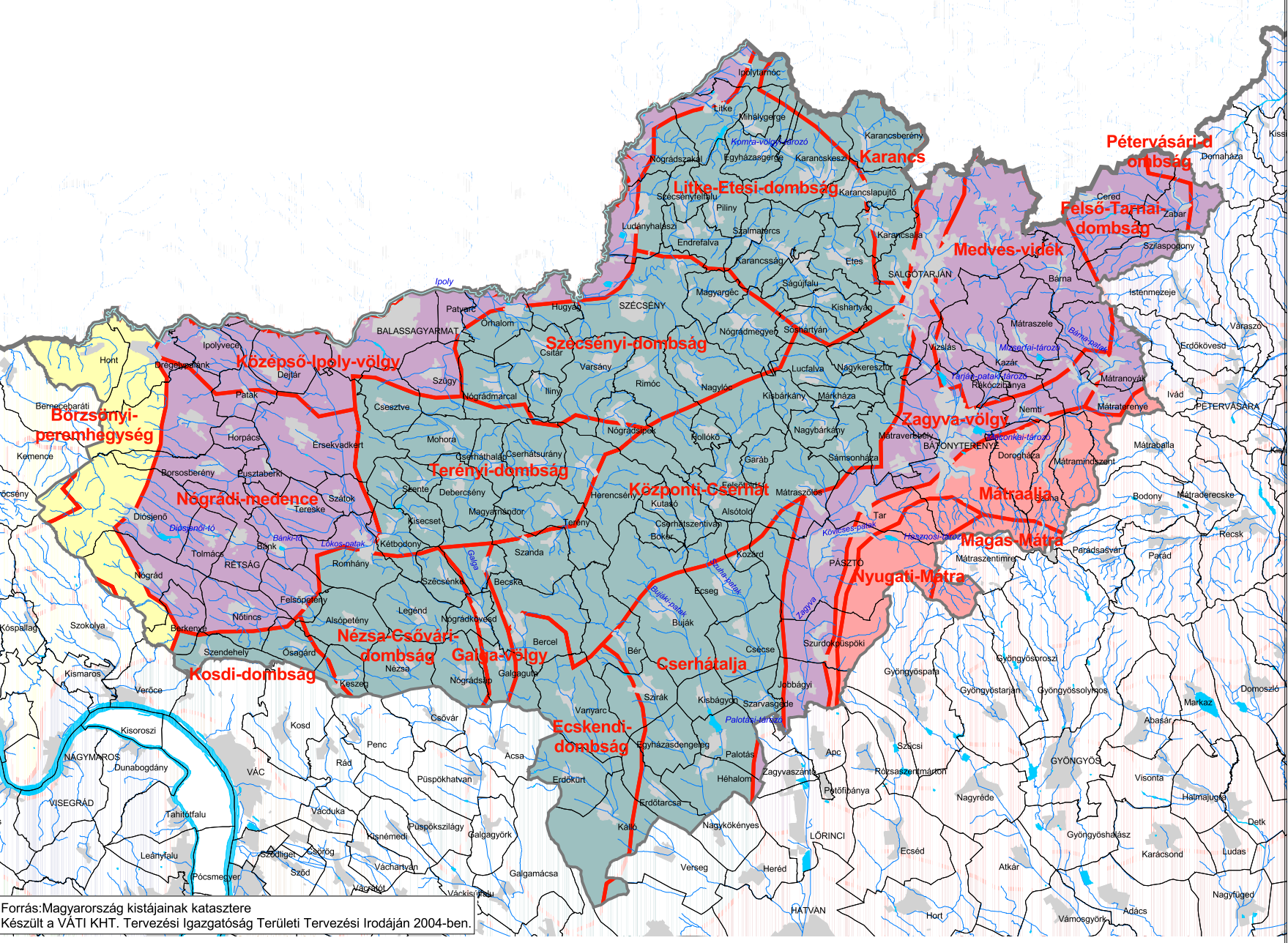
1. sz. függelék

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

A kistájak rendszere Nógrád megyében

2. sz. függelék

Jelmagyarázat

Középtájak

- Börzsöny
- Cserhátvidék
- Észak-Magyarországi-medencék
- Mátravidék

Kistájak

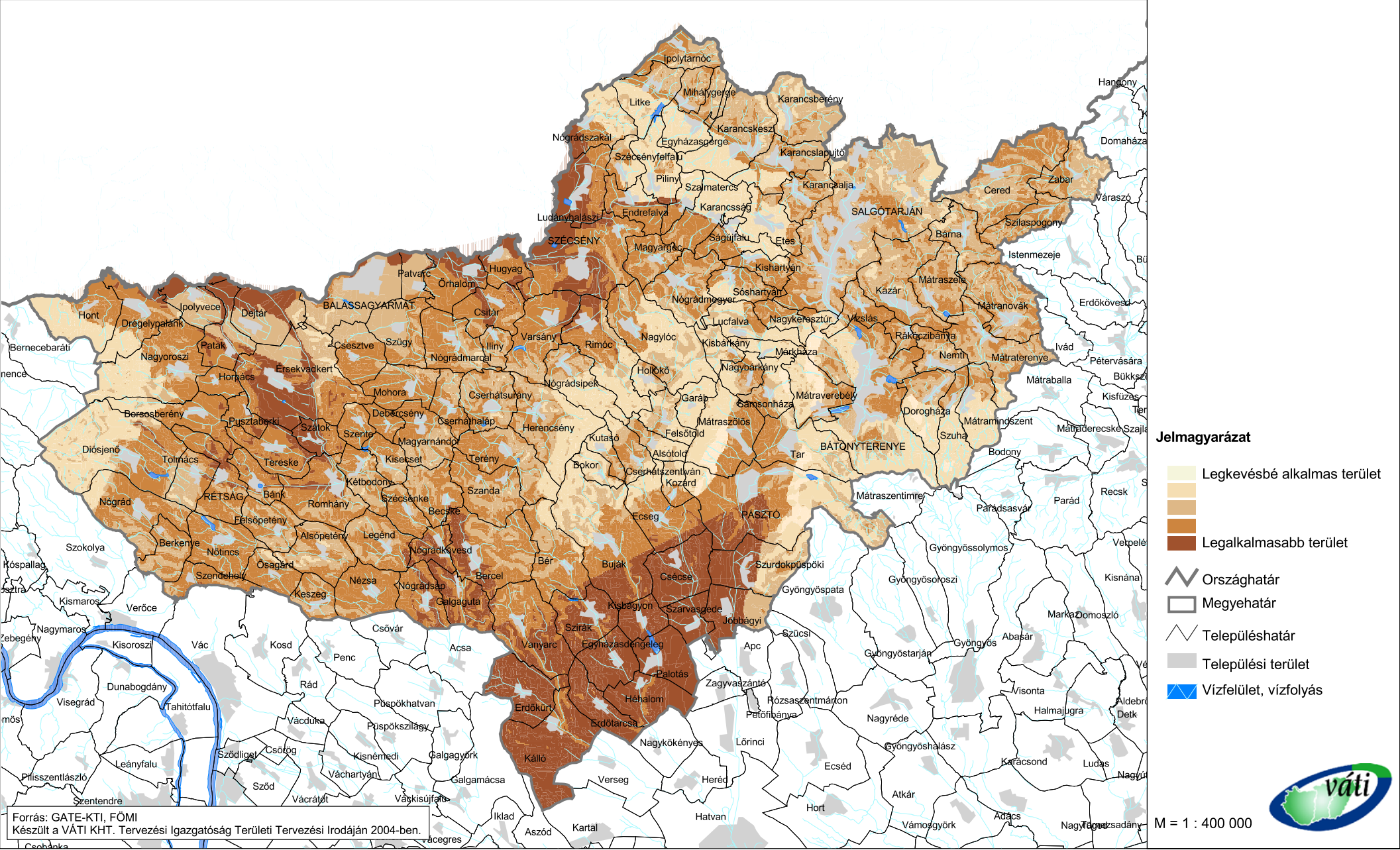
- Magas-Mátra

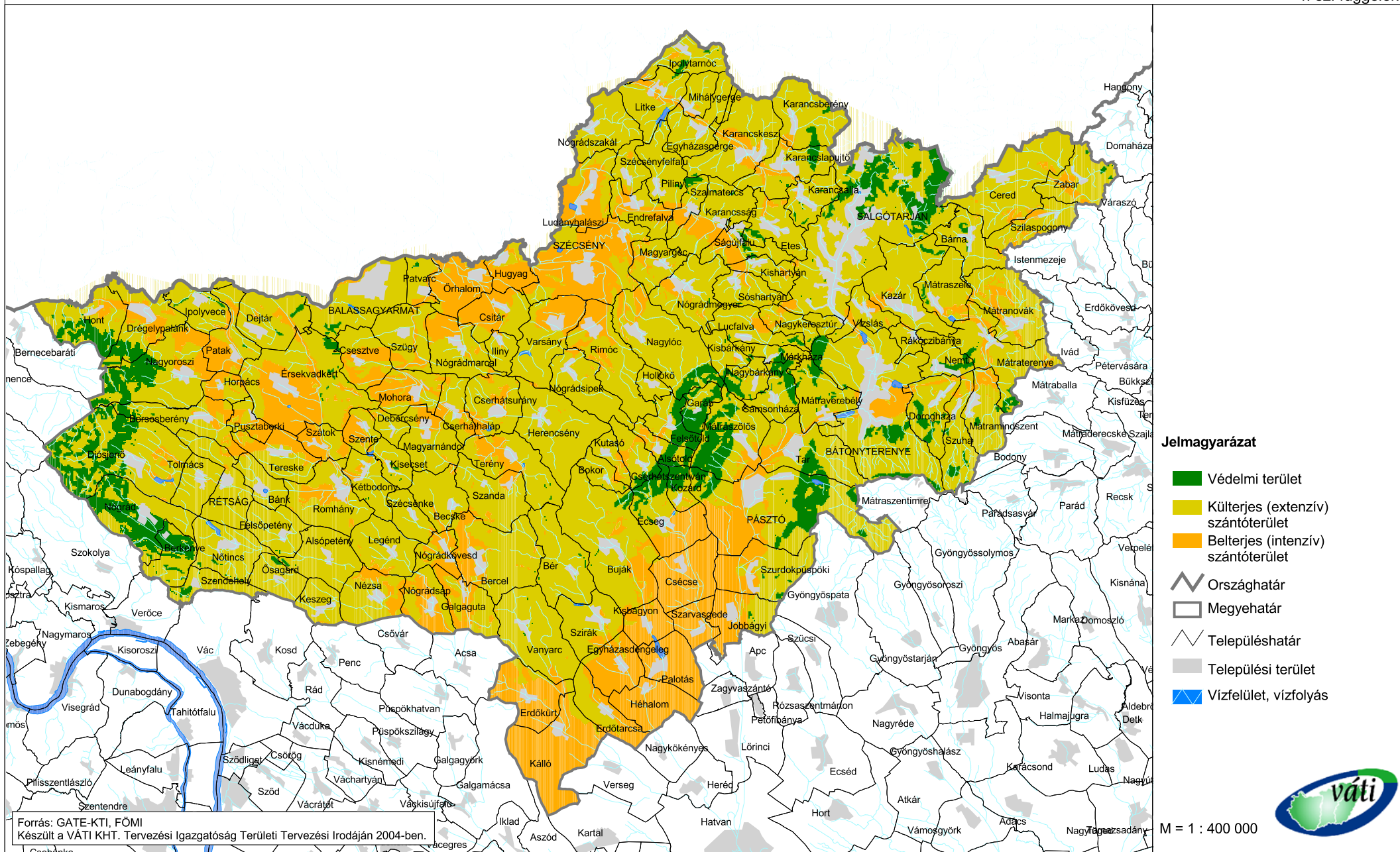
- Országhatár
- Megyehatár
- Településhatár
- Települési terület
- Vízfelület, vízfolyás

Forrás: Magyarország kistájainak katasztere
 Készült a VÁTI KHT. Tervezési Igazgatóság Területi Tervezési Irodáján 2004-ben.

M = 1 : 400 000

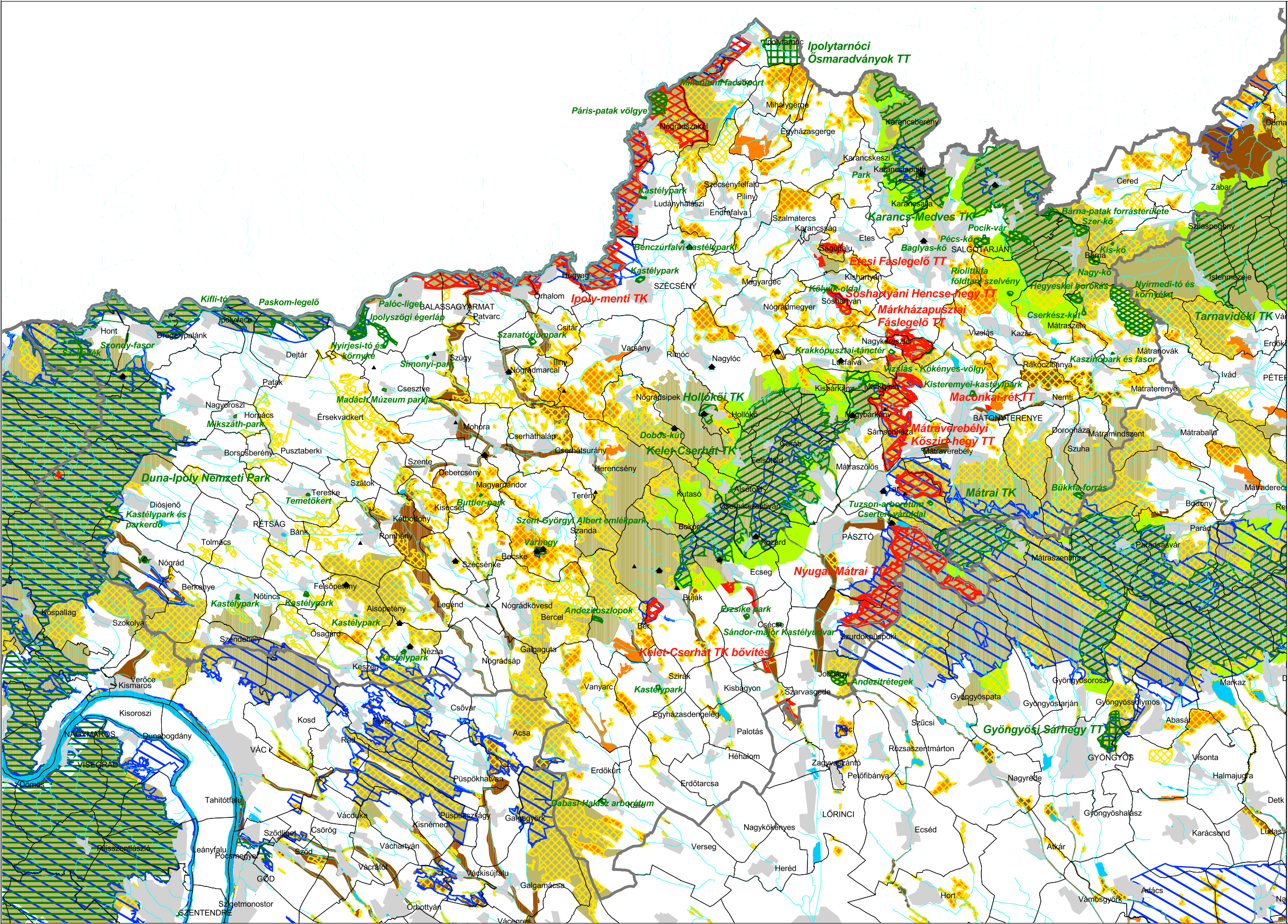

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Védett természeti területek és értékek

5. sz. függelék

Jelmagyarázat

Országos jelentőségű védett természeti területek

- Nemzeti park
- Tájvédelmi körzet
- Természetvédelmi terület

Erdőrezervátum

Országos védelemre tervezett területek

Helyi jelentőségű védett természeti terület és érték

Ex lege védett területek

Földvárak

Natura 2000 területek

Természeti területek

Ökológiai hálózat

- Folytonos folyosó
- Megszakított folyosó
- Magterület
- Pufferterület

Országhatár

Megyehatár

Településhatár

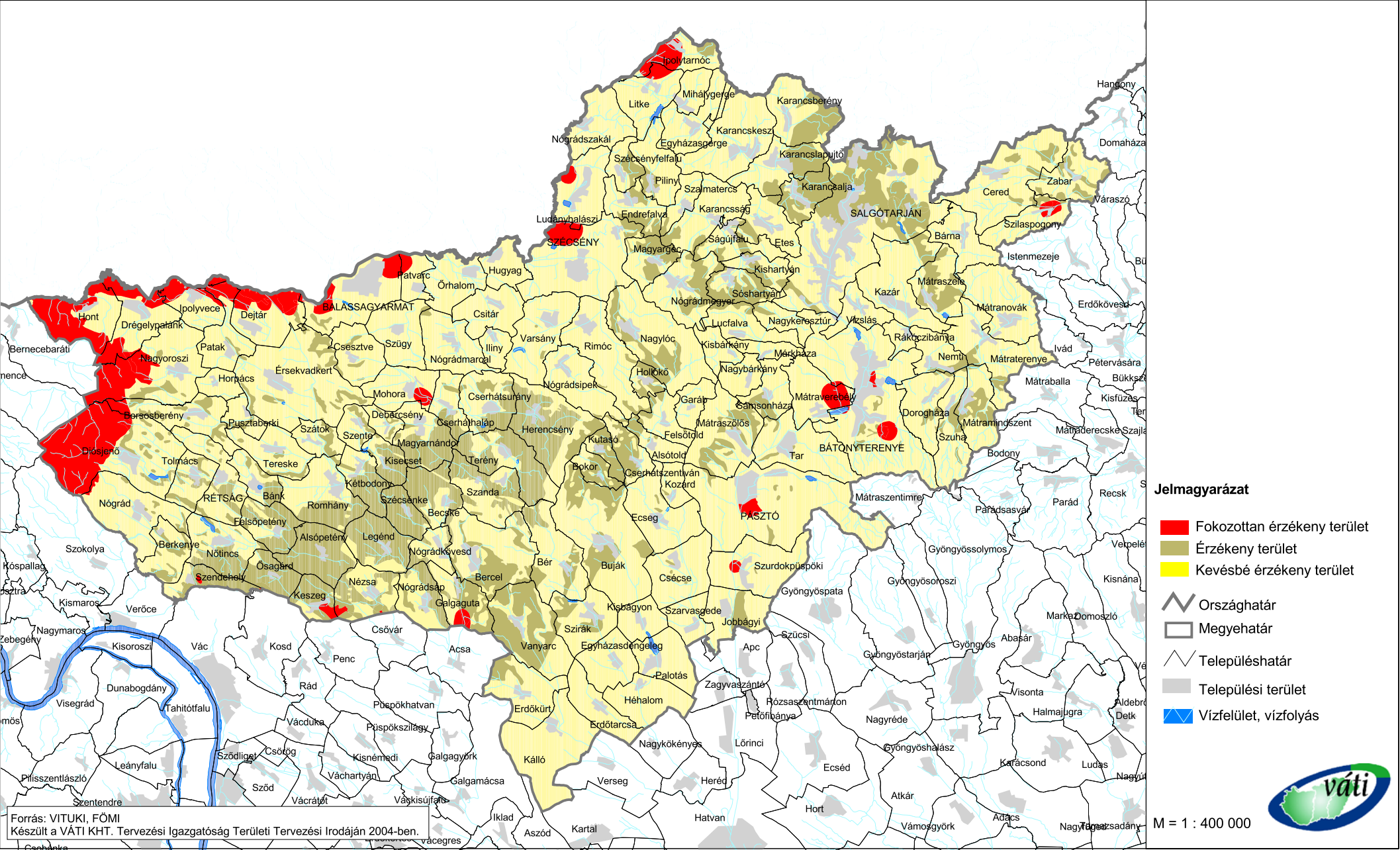
Települési terület

Vízfelület, vízfolyás

M = 1 : 300 000

Forrás: Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Büki Nemzeti Park Igazgatóság
Készült a VÁTI KHT. Tervezési Igazgatóság Területi Tervezési Irodáján 2004-ben.

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Térségi vízgazdálkodás

7. sz. függelék

Jelmagyarázat

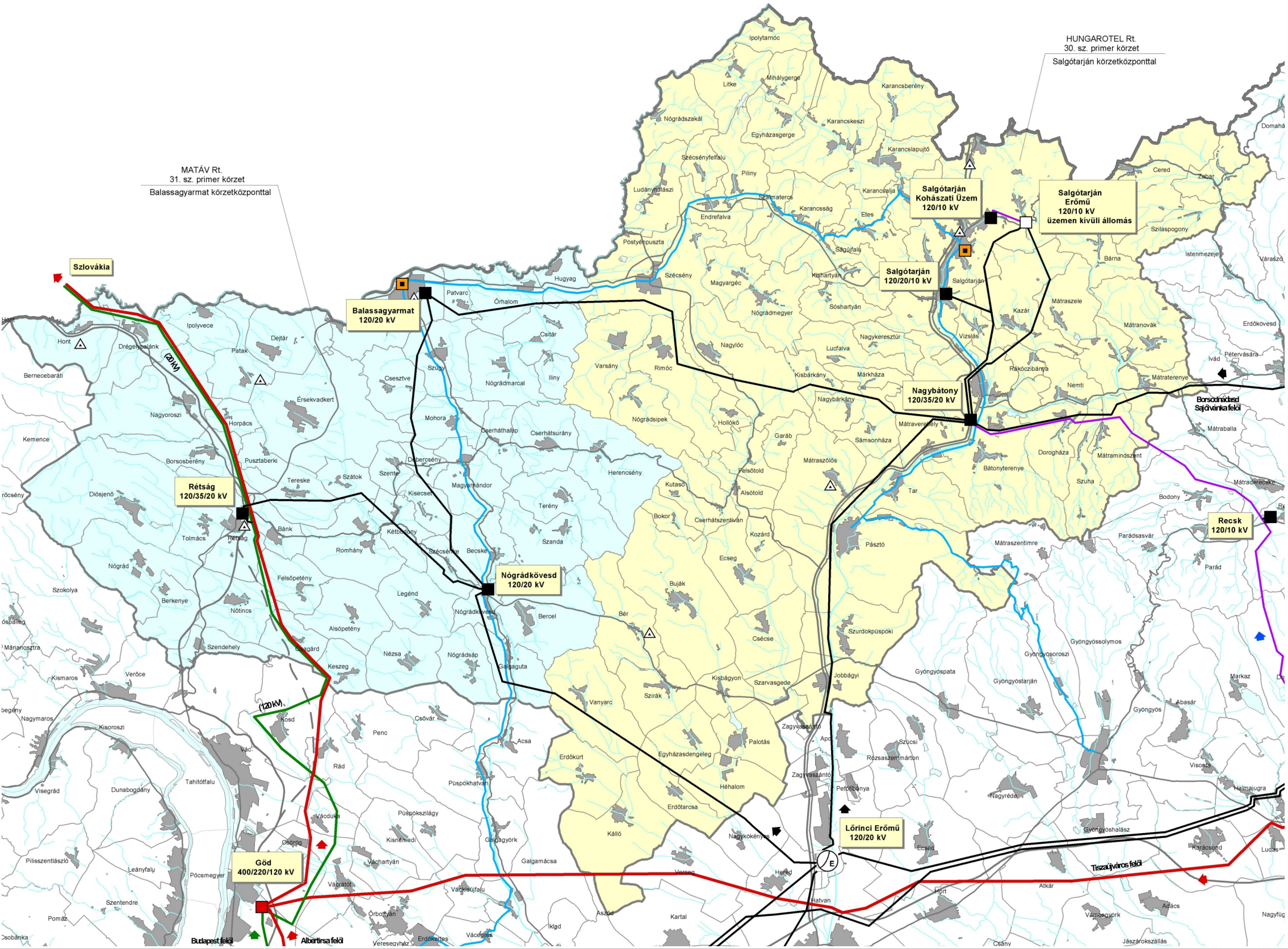
Meglévő	Tervezett	
		Árvízvédelmi fővédvonal
		Nyílt ártér
		Ivóvíz távvezeték
		Vízvezeték építés alatt
		Helyi vízmű
		Térségi vízmű
		Ivóvíztározó
		Árvízcsúcs-csökkentő tározó
		Egyéb víztározó
		Hidrogeológiai védőterületek
		Gyógy-ásványvíz
		helyi szennyvíztisztító
		térségi szennyvíztisztító
		Szennyvíz-elosztó rendszer
		Szennyvíz-hálózattal ellátott település
		Szennyvíz-hálózattal ellátatlan település
		Országhatár
		Megyehatár
		Településhatár
		Települési terület
		Vízfelület, vízfolyás

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Villamos energia hálózatok és építményeik

Hírközlés, műsorszórás

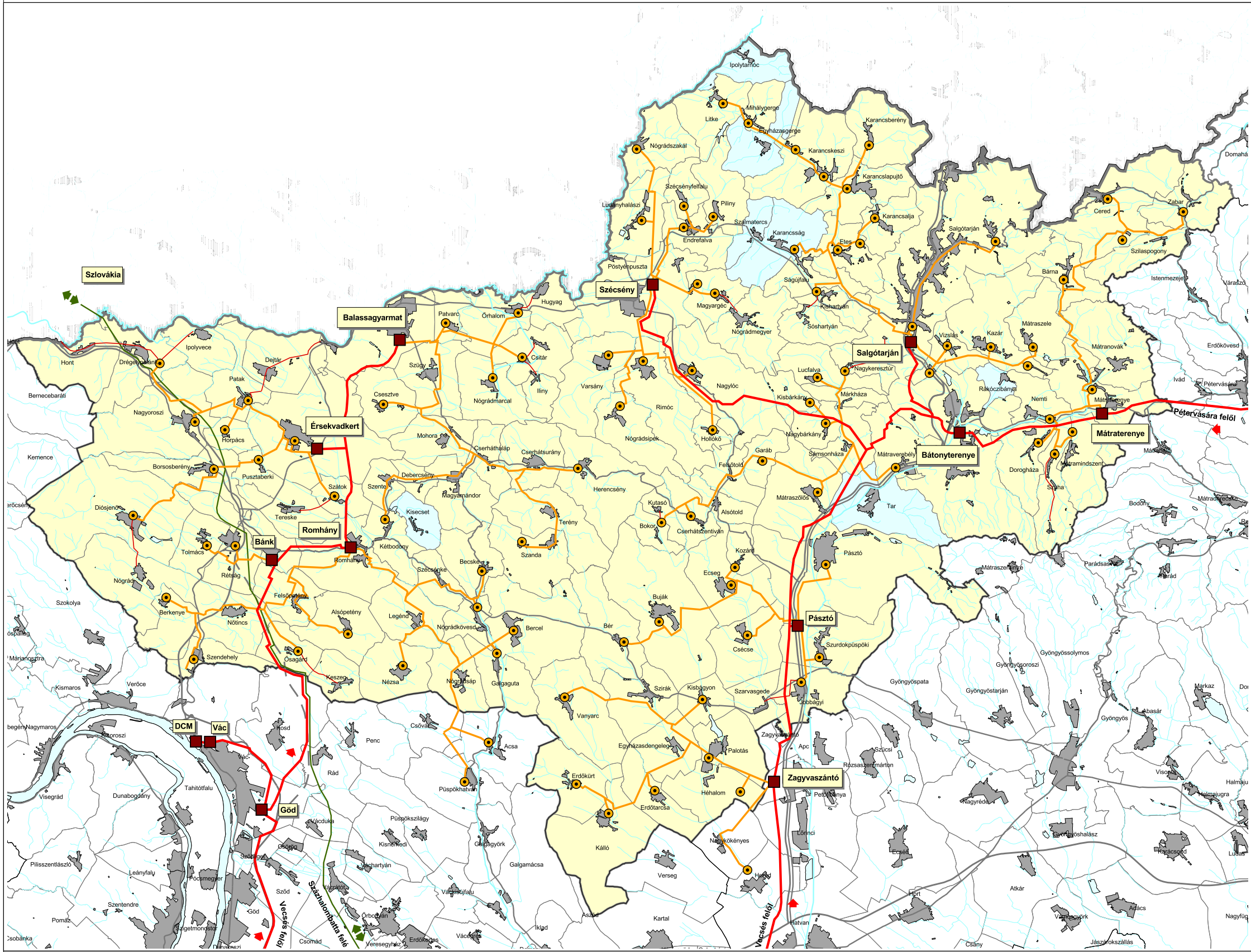
Jelmagyarázat:

- 400 kV-os egyrendszerű villamos távvezeték
- 220 kV-os egyrendszerű villamos távvezeték
- 120 kV-os egyrendszerű villamos távvezeték
- 120 kV-os kétrendszerű villamos távvezeték
- Erőmű
- Alaphálózati alállomás (nagy/nagyfeszültség)
- Főelosztó hálózati alállomás (nagy/középfeszültség)
- Üzemen kívüli főelosztó hálózati alállomás (nagy/középfeszültség)
- TV átjátszó állomás védőterülettel
- Országos digitális távközlési gerinchálózat
- Primer távközlési körzetközpont
- Országhatár
- Megyehatár
- Településhatár

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Szénhidrogén hálózatok és építményeik

Jelmagyarázat:

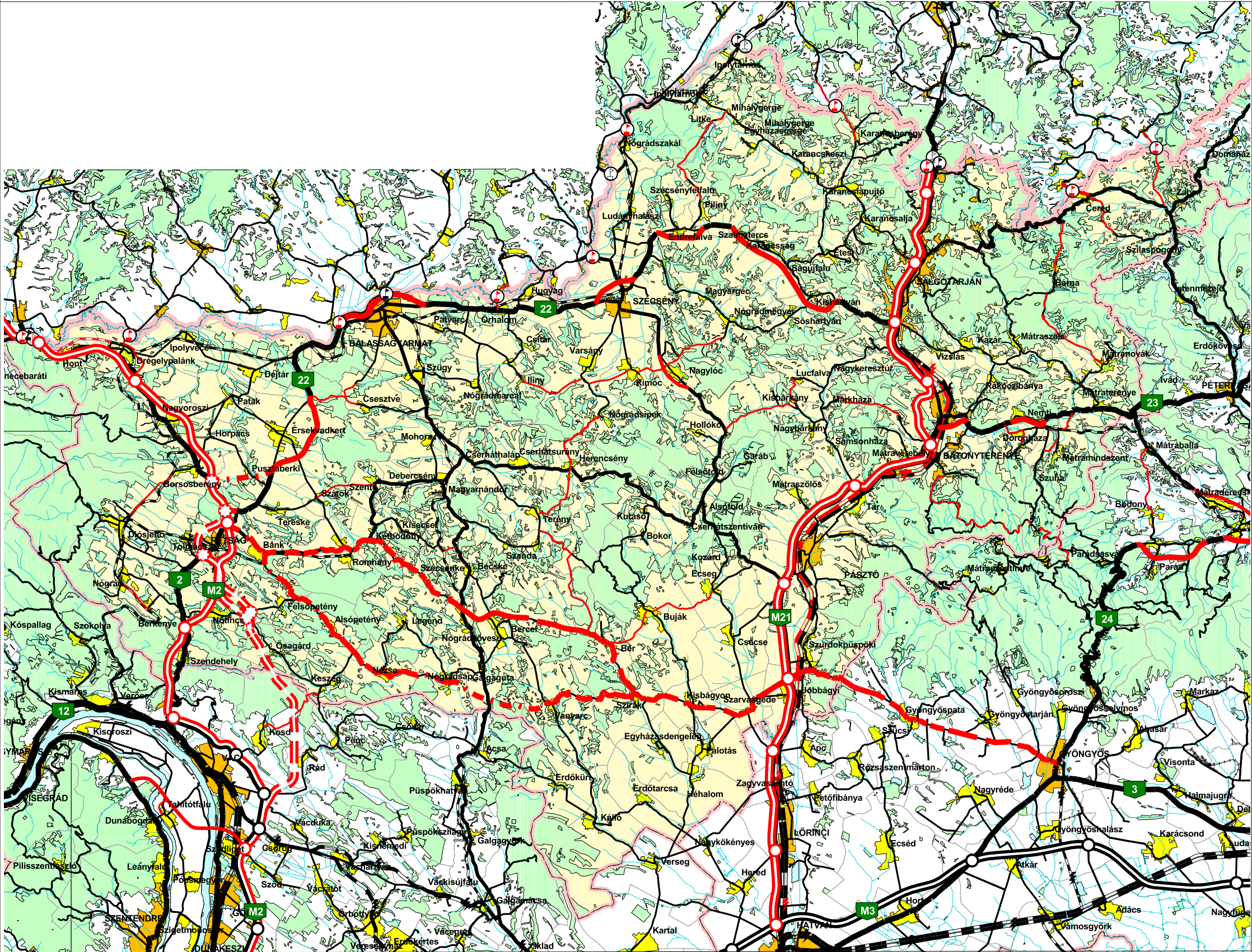
- Nagynyomású földgázvezeték
- Nagyközépnomású földgázvezeték
- Középnomású földgázvezeték
- Százhalombatta-Országhatár termékvezeték
- Gázátadó
- Gázfogadó
- Vezetékes gázzal rendelkező település
- Vezetékes gázzal nem rendelkező település
- Országhatár
- Megyehatár
- Településhatár

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Közlekedési hálózatok és építmények

10. sz. függelék

Jelmagyarázat:

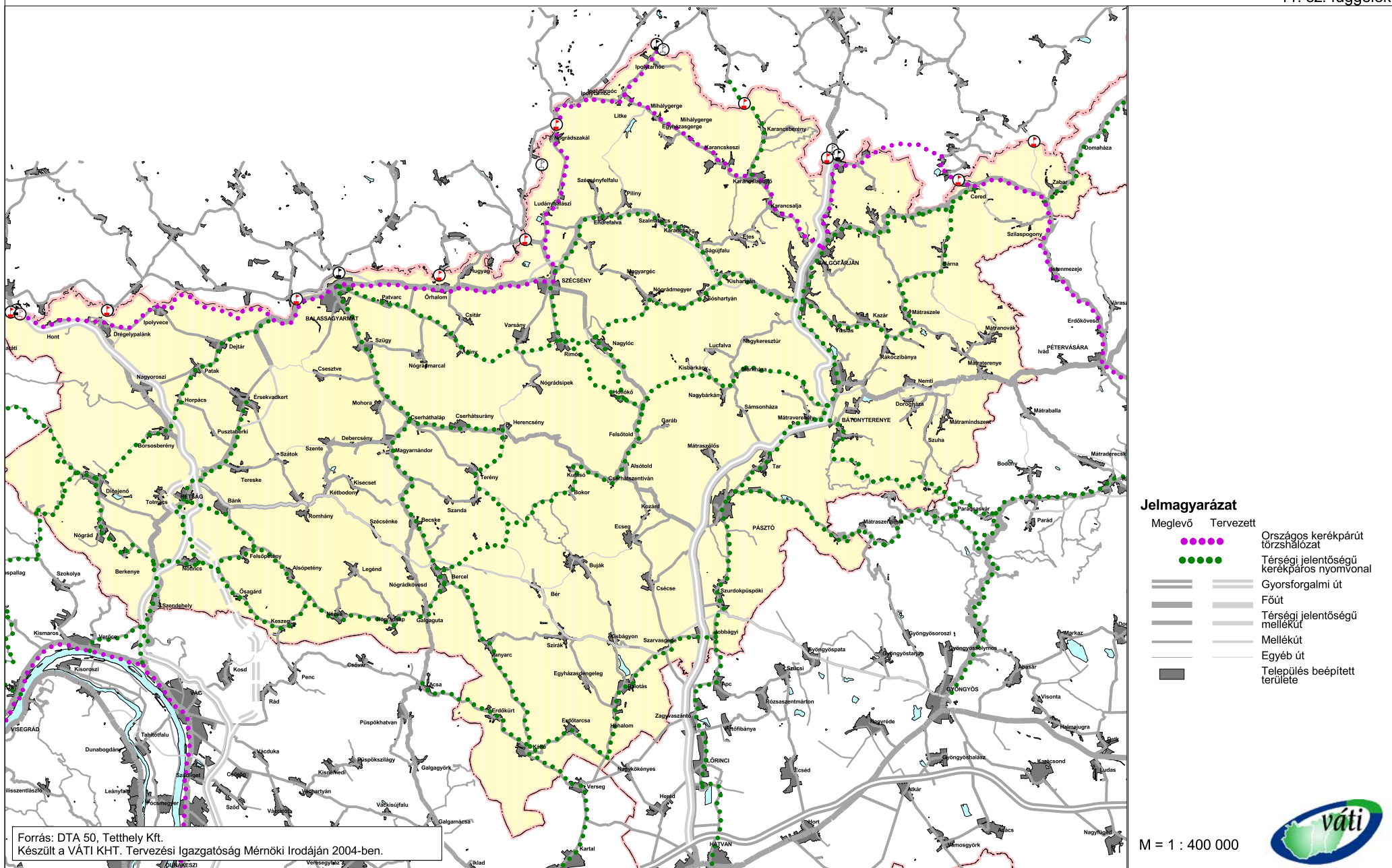
Meglevő	Tervezett	
		Gyorsforgalmi út
		Alternatív gyorsforgalmi nyomvonal
		Különsztű csomópont
		Alternatív különsztű csomóponti hely
		Főút
		Főúttá fejlesztendő mellékút
		Alternatív főúti nyomvonal
		Térségi jelentőségű út
		Mellékút
		Egyéb burkolt út
		Vasúti fővonal
		Vasúti mellékvonal
		Kétvágányú vasútvonal
		Villamosított vasútvonal
		Közüti határátkelőhely
		Vasúti határátkelőhely
		Város beépített területe
		Község beépített területe
		Erdő

NÓGRÁD MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE - ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

Országos és térségi jelentőségű kerékpárutak

11. sz. függelék

TÁBLÁZATOK, SZÖVEGES FÜGGELÉKEK

TÁROZÓK NÓGRÁD MEGYÉBEN

Állóvíz neve	Helye	Település	Felszíne		Térfogata		Hasznosítás
			üzemi	árvízi	üzemi	árvízi	
Bánki tó	Bánk belterület	Bánk	8,80	nincs	216,00	nincs	horgászat, üdülés, sportolás
Berkenyei öntözővíz-tározó	Morgó-patak	Berkenye	2,10	rendezés alatt	32,00	rendezés alatt	öntözés
Ceredi tározó(4 db tó)	Pipó-patak	Cered	4,40	rendezés alatt	rendezés alatt	rendezés alatt	rendezés alatt
Csárhátsurányi csapadékvíz-tározó	Cserhátsurány	Cserhátsurány	1,00	rendezés alatt	rendezés alatt	rendezés alatt	horgászat és díszító
Cserhátszentiváni tározó	Cserhátszentiván	Cserhátszentiván	rendezés alatt	rendezés alatt	rendezés alatt	rendezés alatt	díszító
Derék-pataki tározó	Derék-patak	Érsekvadkert	29,40	38,60	488,00	948,00	árvízcsúcs-csökkentés, öntözővíz-tározás, tűzvíz
Diósjenői tározó (2db tó)	Diósjenő	Diósjenő	0,17; 0,29	rendezés alatt	3,90; 6,70	rendezés alatt	látványtavak
Diósjenői tározó	Jenői-patak	Diósjenő	26,50	26,50	55,00	635,00	horgászat
Dobordali-pataki tározó (Érsekvadkerti tározó)	Dobordali-patak	Érsekvadkert	2,70	3,26	26,67	38,59	horgászat
Gólya-pataki tározó	Gólya-patak	Bercel	6,20	8,62	190,00	338,33	árvízcsúcs-csökkentés, horgászat
Hasznosi tározó	Kövicses-patak	Pásztó-Hasznos	23,00	23,00	1910,00	2330,00	kommunális vízellátás, horgászat
Ipolytarnóci Ősmaradványok Vizes Élőhely (3db tó)	Boros-patak	Ipolytarnóc	3,90; 4,50; 2,25	6,4; rendezés alatt; 2,44	4,20; 6,70; 2,34	6,80; rendezés alatt; 2,60	természetvédelem
Keszegi öntözőtelep tározója	Keszeg határában	Keszeg	1,16	rendezés alatt	30,70	rendezés alatt	öntözés
Kisecset-Kétdodonyi tározó (3db tó)	Kétdodonyi-patak		21,00; 2,53; 0,15	rendezés alatt	310,00; 25,30; 1,50	435,00	árvízcsúcs-csökkentés, horgászat, öntözés
Komra-völgyi tározó	Komra-patak	Litke	49,00	49,80	4410,00	4550,00	ivóvíztározás, horgászat
Kozárd-pataki tározó	Kozárd-patak	Kozárd	4,30	4,80	144,60	186,80	árvízcsúcs-csökkentés, öntözés
Lókos-pataki víztározó (Nőtincsi tározó)	Lókos-patak	Nőtincs	36,20	42,70	770,00	1130,00	árvízcsúcs-csökkentés, öntözés
Lucfalvai tározó	Lucfalva	Lucfalva	rendezés alatt	rendezés alatt	1,50	nincs	öntözés
Maconkai tározó	Zagyva	Bátonyterenye	45,00	70,00	1253,00	1770,00	árvízcsúcs-csökkentés, ivóvíztározás, horgászat
Magyargéc-Kisgéc horgásztó	Kisgéc	Kisgéc	0,40	rendezés alatt	6,00	rendezés alatt	horgásztó, díszító

Állóvíz neve	Helye	Település	Felszíne		Térfogata		Hasznosítás
			üzemi	árvízi	üzemi	árvízi	
Mátraverebélyi tározó	Zagyva	Mátraverebély	zöld tározó	120,00	zöld tározó	2540,00	zöldtározó, árvízvédelem, árvízi vésztározás
Mizzerfai tározó	Zagyva	Mátraszele	12,00	12,30	180,00	1120,00	ipai vízellátás, alvízi vízpótlás, horgászat
Nagyoroszi-pataki tározó	Nagyoroszi-patak	Nagyoroszi	16,10	19,00	350,00	550,00	árvízvédelem, árvízcsúcs-csökkentés, öntözés
Nyírjespusztai tározó (Nyírjesi tavak) 6 db tó	Nyírjes-patak	Balassagyarmat	0,40; 0,84; 0,23; 1,06; 0,53 / 3,60	nincs	6,00; 12,00; 3,45; 15,90; 8,00; 82,5	nincs	horgászat
Palotási tározó	Bujáki-patak	Palotáshalom	61,00	69,00	1934,00	2380,00	öntözés, tavi vízkivétel, horgászat
Pástrói tározó (Muzsla pusztai)	vízhiány miatt üres	Pástró	0,60	rendezés alatt	9,72	rendezés alatt	üres
Pusztaszántói halastó (3 db tó)	Pusztaszántói-patak	Rétság	,80; 0,60; 0,200	1,00	10,00; 8,70; 2,90	13,00	halászat, horgászat
Salgótarján-strand	Tarján-patak	Salgótarján	2,20	2,50	25,00	40,00	üdülés és sportolás, tavi hasznosítás
Szanda-pataki árvízcsúcs-csökkentő tározó	Szanda-patak	Cserhátsurány	17,90	22,90	2450,00	4340,00	árhullám-csillapítás
Szandaváraljai tározó (Kisképusztai)	Kiskéri-patak	Terény	4,30	5,70	50,30	67,00	árvízcsúcs-csökkentés, horgászat
Sziráki tározó	Alsó-Egres-patak	Szirák	5,00	2,00	82,00	rendezés alatt	öntözés, tavi vízkivétel, horgászat
Szügy	Feketevíz-patak	Szügy	26,80	29,67	264,80	335,00	öntözés, tavi vízkivétel, horgászat, rekreáció
Tarján-pataki (Kisterenyei) tározó	Tarján-patak	Bátonyterenye	17,00	72,00	350,00	2667,00	árvízcsúcs-csökkentés, tisztított szennyvíz-befogadás
Tereskei tározó (2db tó)	Tereske	Tereske	2,23; 1,65	rendezés alatt	34,10; 24,00	53,10; 16,00	halastó
Tolmácsi-tó	Jenői-patak	Diósjenő	7,60	rendezés alatt	188,00	rendezés alatt	ipari vízellátás, horgászat
Udvarhelyi tó		Berkenye	0,33	rendezés alatt	rendezés alatt	rendezés alatt	horgászat
Varsány Táb-pusztai	Darászdói-patak	Varsány	10,60	12,40	288,00	390,00	árvízcsúcs-csökkentés, öntözés
Weinhard-tó, Salgótarján	Forgács-patak	Salgótarján–Somlyó-bánya	0,40	rendezés alatt	9,00	rendezés alatt	horgászat
Zagyvarónai tározó (3 db tó)	Zagyva	Salgótarján	10,00	10,00	1,60; 10,87; 94,00	23,17; 133,50; 2,80	ipari vízellátás, tavi vízkivétel, horgászat

**NÓGRÁD MEGYE HELYI ÉS (KIS)TÉRSÉGI SZENNYVÍZTISZTÍTÓ RENDSZEREINEK
MEGLÉVŐ ÉS TERVEZETT ELEMEI**

<i>Meglévő szennyvíztisztító telepek kapacitás m³/d</i>		<i>Tervezett szennyvíztisztító telepek*</i>		<i>Szennyvíztisztító telephez csatlakozó települések**</i>	<i>Tisztított szennyvíz befogadója</i>
Helyi	Regionális	Helyi	Regionális		
	Litke 500 m ³ /d			Egyházasgerge, Ipolytarnóc, Mihálygerge	Dobroda
	Karancslapujtő 1 000 m ³ /d			Etes, Karancsalja, Karancs- berény, Karancskeszi	Dobroda
	Szilaspogony 300 m ³ /d			Cered, Zabar	Szilas-patak
	Szécsény 2 000 m ³ /d			Endrefalva, Hollókő, Karancsság, Ludányhalá- szi, Magyargéc, Nagylóc, Nógrádmegyer, Nógrád- sipek, Nógrádszakál, Pi- liny, Rimóc, Szalmatercs, Szécsényfelfalu, Varsány	Szentlélek-patak
	Sóshartyán 300 m ³ /d			Kishartyán Ságújfalu	Sóshartyáni- patak
Nagybárkány 70 m ³ /d					Bárkányi-patak
	Tar 400 m ³ /d			Mátraszőlős	Zagyva
	Pásztó 2 000 m ³ /d			(Szurdokpüspöki – alternatíva)	Zagyva
	Bátonyterenye 2 000 m ³ /d		3000 m ³ /d	Dorogháza, Mátramind- szent, Mátraverebély, Nemti, Szuba	Zagyva
Mátranovák 240 m ³ /d	–		Mátraterenye 600 m³/d	Mátranovák Bárna	Bárna-patak Zagyva
	Salgótarján 10 000 m ³ /d			Kazár, Mátraszele, Vizslás	Tarján-patak
Szügy 100 m ³ /d		–			Feketevíz-patak
	Galgaguta 630 m ³ /d			Becske, Bercel, Legénd, Nógrádkövesd, Nógrádsáp, Szécsénke	Galga
	Dejtár 400 m ³ /d		600 m ³ /d	Ipolyvece, Patak Drégelypalánk, Hont	Lókos-patak
	Horpács 650 m ³ /d			Borsosberény, Nagyoroszi, Pusztaberki	Derék-patak
	Nógrád 650 m ³ /d			Berkenye, Diósjenő	Lókos-patak
	Balassagyarmat 4 500 m ³ /d			Hugyag, Órhalom, Patvarc Csitár, Iliny, Nógrád- marcal <i>Szügy</i>	Ipoly
	Érsekvadkert 650 m ³ /d			Szátok, Téréske	Vadkert-patak

Meglévő szennyvíztisztító telepek kapacitás m³/d		Tervezett szennyvíztisztító telepek*		Szennyvíztisztító telephez csatlakozó települések**	Tisztított szennyvíz befogadója
Helyi	Regionális	Helyi	Regionális		
	Magyarnándor 550 m ³ /d			Debercsény, Cserhátláp, Cserhátsurány, Csesztve, Mohora <i>Herencsény, Szanda, Terény</i>	Feketevíz-patak
Romhány 200 m ³ /d			bővítés	<i>Kétdobony, Kiseccet, Szenté</i>	Lókos-patak
Bánk 500 m ³ /d					Lókos-patak
Rétság 1 000 m ³ /d				Tolmács	Jenői-patak
Jobbágyi 240 m ³ /d		– Jobbágyi (alternatíva)	750 m ³ /d Szarvasgede (alternatíva)	Szarvasgede, Szurdok- püspöki Csécse, Ecseg, Kozárd Csécse, Ecseg, Kozárd	Zagyva Szuha-patak
Lucfalva 50 m ³ /d					Névtelen-patak
	Nőtincs			Alsópetény, Felsőpetény, Keszeg, Ósagárd	Lókos-patak
			Héhalom 600 m ³ /d	Bér, Egyházasdengeleg, Kisbágyon, Palotás, Szirák	Bér-patak
			<i>Kálló</i>	<i>Erdőkürt, Erdőtarcsa, Vanyarc</i>	(Nógrádi-) Vanyarci-patak
		Buják 300 m ³ /d			Bujáki-patak
		<i>Nézsza</i>			
		Garáb			
		Kutasó			
		<i>Márkháza</i>			
		<i>Nagykeresztúr</i>			
		<i>Rákócziánya</i>			
		<i>Alsótold</i>			
		<i>Bokor</i>			
		<i>Cserhátszentiván</i>			
		<i>Felsőtold</i>			

* Kapacitás-adatok teljes körűen csak a meglévő szennyvíztisztítók esetében ismertek.

** Normál betűvel szerepelnek a meglévő szennyvíztisztítók és elvezető rendszerek.

Dőlt betűvel szerepelnek a folyamatban lévő beruházások.

Vastag betűvel szerepelnek a regionális szennyvíztisztítókhoz távlatban csatlakozó és megvalósíthatósági tanulmánnyal, előtervekkel, ill. vízjogi engedélyes tervekkel rendelkező települések.

Dőlt betűvel szerepelnek a megyei területrendezési terv azon települési javaslati, ahol még nincs megvalósíthatósági tanulmány.

HULLADÉKELHELYEZÉS JELENLEGI RENDSZERE

Regionális hulladéklerakó-hely	Települési beszállítók
Salgótarján	Egyházasgerge*, Karancsalja*, Karancslapujtó*, Karancsság*, Kisbárcány*, Márkháza*, Lucfalva*, Mátranovák*, Mátraszele*, Nagykeresztúr*, Szalmatercs*, Vizslás*, Sóshartyán, Kishartyán, Sámsonháza, Etes (idősz.), Mihálygerge*, Cered*, Kazár*, Bárna*, Zabar Szilaspogony, Bokor, Cserhátszentiván, Felsőtold, Kutasó, Garáb
Nógrádmargit	Nógrádmargit*, Balassagyarmat*, Hugyag*, Dejtár*, Órhalom*, Szügy*, Csitár, Illy, Nógrádgárdony, Patvarc, Szanda
Térségi hulladéklerakó-hely	
Bátönytereny	Bátönytereny, Pásztó*, Mátraverebély*, Szuha*, Mátraalmás*, Mátramindszent*, (Mátranovák,) Dorogháza*, Kazár*, Mátratereny*, Nagybarány*, Tar*, Mátraszőlős*, Rákócziabánya*, Nemti*
Cserháthaláp-(Cserhátsurány)	Cserháthaláp, Cserhátsurány, Terény, Herencsény*, Debercsény*, Magyarnándor*,
Jobbágyi	Becske*, Csécs*, Alsótold*, Galaguta*, Nógrádkövesd*, Palotás*, Szécsénke*, Szurdokpuszti*, Kisbárcány, Szarvasgede, Héhalom
Szirák	Szirák, Bér, Egyházsdengeleg
Szécsény	Szécsény, Edrefalva*, Nógrádszakál*, Piliny*, Nógrádsipek, Rimóc, Ludányhalászi, Kisgéc, Magyargéc, Szécsényfelfalu, Varsány, Hollókő, Nagylóc, Ságújfalu
Kálló	Kálló, Erdőtarcsa*,
Karancseszi	Karancseszi, ?
Romhány	Kétdobony*, Kiseget*, Érsekudkert*, Tereske*, Szente, Szátok
Borsosberény	Borsosberény*, Rétság*, Pusztaberki*, Nagyoroszi,
Nőtincs	Szendehely*
Péterszárd	Mátratereny*
Bánk	Bánk*, Tolmács*
Diósjenő	Diósjenő, Berkenye
Drégelypalánk	Drégelypalánk, Hont*, Ipolyvece
Ecseg	Ecseg, Kozárd
Litke	Ipolytarnóc, Nógrádszakál
Helyi hulladéklerakóhely	
Nógrádmegyer*	Nógrádmegyer*
Sámsonháza*	Sámsonháza*
Nézsá*	Nézsá*
Romhány*	Romhány*
Vanyarc*	Vanyarc*
Bercel	Bercel
Buják	Buják
Erdőkürt	Erdőkürt
Érsekudkert	Érsekudkert
Etes	Etes
Horpács	Horpács*
Hugyag	Hugyag
Mohora	Mohora
Nógrád	Nógrád
Ósárgárd	Ósárgárd
Megyén kívüli térségi hulladéklerakó-hely	
Aszód (Pest megye)	Keszeg*, Nézsá*
Rekultiválható hulladéklerakó-hely	
Balassagyarmat	
Karancslapujtó	
Patak-Dejtár	
Pásztó	
Salgótarján-Gyurtyános	
Salgótarján-Zagyvaróna	
Szécsény 2. régi	
Nógrádkövesd	Térségi volt
Hugyag	Önálló volt
Érsekudkert	Önálló volt
Karancseszi	Térségi volt

Forrás: Észak-magyarországi Környezetvédelmi Egyesülés által készített Nógrád megyei hulladékgazdálkodási terv állapotfelmérése és települési kérdőívekre beküldött válaszok (ez utóbbi települések *-gal jelölve), adatok 2004.06.16-án lezárva

ORSZÁGOS JELENTŐSÉGŰ VÉDETT TERMÉSZETI TERÜLETEK

Illetékességi terület	Védett terület neve	Határozatszám	Összes /megyei terület (ha)	Érintett megyei település
DINPI	<i>Duna–Ipoly Nemzeti Park</i> Módosítás Pogány-rózsás Erdőrezervátum	34/1997 (XI.20.) KTM rendelet 1/1998 (VIII.15.) KöM rendelet 14/2000 (VI.26) KöM rendelet	60314,3 / 396,4 /	Balassagyarmat, Borsosberény, Dejtár, Diósjenő, Drégelypalánk, Hont, Ipolyvece, Nagyoroszi, Nógrád, Patak, Diósjenő
BNPI	Mátrai TK	5/1985 (XI.22.) OKTH rek.	11862,7 /	Pásztó, Bátonyterenye
BNPI	Karancs–Medves TK	9/1989.(VIII.24.) KVM rendelet	6709,0 /	Salgótarján, Bárna, Mátraszele, Kazár, Karancsalja, Karancslapujtő, Karancsberény
BNPI	Kelet-Cserhát TK	9/1989.(VIII.24.) KVM rendelet	6915,5 / 6915,5	Sámsonháza, Márkháza, Nagybárkány, Kisbárkány, Nagylóc, Garáb, Mátraszőlős, Felsőtold, Alsótold, Pásztó, Ecseg, Kozárd, Buják, Cserhátszentiván,
BNPI	Hollókői TK	2/1977 (TK 13.) OTvH	141,0 / 140,0	Hollókő
BNPI	Ipolytarnóci Ősmaradványok TT bővítés	3/1977 (TK 13) OTvH 9/1987 (XI.4.) OKTH	513,0 / 513,0	Ipolytarnóc

Forrás: 34/1997.(XI.20.)KTM rendelet, 5/1985. (XI.22.) OKTH rendelkezés, 9/1989.(VIII.24.) KVM rendelet

EX LEGE VÉDETT BARLANGOK

Sor-szám	Település	Barlang Kőfülke Mesterséges üreg	Kőzet Üledékes/ Vulkáni	Hossza (m)	Természet- védelmi terület	Műemlék- védelem	Típusa Természetes/ Mesterséges
BÖRZSÖNY HEGYSÉG							
1.	Diósjenő	Haramia lyuk	V	2,20	+		részben M
2.		Kámor, Csepegőkői barlang	V	6,50	+		T
3.		Kámor, Hugó villa	V	3,05	+		részben M
4.		Kámori eresz	V	4,0	+		T
5.		Kámori odú	V	12,0	+		T
6.		Kámori rókalyuk	V	11,5	+		T
7.		Kámori sziklahasadék	V	6,50	+		T
8.		Kurta bérci üreg	V	2,50			
9.	Drégelypalánk	Drégelyvár alatti barlang	nincs adat				
10.		Drégelyvári pince	V	kb. 15,0	+	+	M
11.		Sárkánytörés, sziklaüreg	nincs adat				
12.	Hont	Csitári alagút	Ü	320			M(középkori)
13.		Kőkapui álbarlang	V	4,60			
14.	Nagyoroszi	Borókás	nincs adat				
15.	Nógrád	Nógrádi vár ürege	V	23,60	+	+	M
CSERHÁT-HEGYSÉG							
16.	Balassagyarmat	Márton-lyuk					M
17.	Bercel	Berceli hegyi üreg	Ü	valószínűleg beomlott			
18.	Buják	Pappenheim barlang	Ü	11,5			
19.	Ecseg	Nagy Boldogasszony forrásbarlang		eltömődött			
20.		Sárkányfürdő barlang		2,00			
21.		Takács pince, remetebarang		6,00			M
22-37.	Felsőpetény (az agyagbánya vágatainál)	az I. siklóban 6 db barlang és 10 üreg					
38-43.		az I. keresztvágatban 3 db barlang és 3 üreg					
44-48.		az V. táróban 3 db barlang és 2 üreg					
49-50.		az V./1 vágatban 2 db barlang					
51.	Kishartyán	Kőlyuk, remetebarang	Ü	20,0	+		M
52.		Kőlyuk oldal fülkéi	Ü		+		
53.		Szóló hegyi eresz	Ü	3 x 12			
54.	Kisterenye	Táror-barlang					M
55.	Magyarnándor	Kiskő, eróziós kőkapu	Ü	0,50			
56.	Mátraszőlős	Fehérkőbányai kőlyuk			+		M
57.		Függőkő, Zsivány barlang	V	10,0	+		
58.	Mátraverebély- Szentkút	Betyár barlang	Ü	38,0			
59.		Remete barlang (7 helyiség)	Ü			+	
60.	Nézsza	Nézsai barlang	Ü				
61.		Nézsai sziklaüreg	Ü	2,50			
62.		Nézsai víznyelő	Ü				
63.	Nógrádsipek	Biatori (Biatosi) kőlyuk	V	0,70			
64.	Nógrádszakál	„Almagurító” (Vilman tanyánál)		kb. 200,0 m			M (adatok)helyi)

Sor- szám	Település	Barlang Kőfülke Mesterséges üreg	Kőzet Üledékes/ Vulkáni	Hossza (m)	Természet- védelmi terület	Műemlék- védelem	Típusa Természetes/ Mesterséges
65.		Páris völgyi sziklaeresz	V	2,0	+		
66.		Páris völgyi remetebarang	V	3,0	+		M
67.	Romhány	Dél-hegyi töbrök (6 db)					
68.		Hidegkúti kőfejtő ürege					
69.		Kőszikla laposi kőbánya ürege		igen régi adat			
70.	Sámsonháza	Csapás tetői barlang					
71.		Dupla üreg		3,5	+		
72.		Hólyag barlang	V	3,0	megsemmisült		
KARANCS HEGYSÉG							
73.	Salgótarján	Baglyaskői sziklaüreg	V	12,0	+		
74.	Salgótarján - Somoskőújfalu	Farkaslyuk	V	hasadék	berobbantották		
75.		Eresztvényi alagút	Ü	250,0			M
MÁTRA HEGYSÉG							
76.	Bátonyterenye	Medve barlang					
77.		Nagybátony környéki felhagyott					M
		szénbánya tárok					
78.	Jobbágyi	Monyosi lyuk					
79.	Mátraverebély	Zsivány barlang	V	kb. 3,0			
80.	Pásztó - Hasznos	Almássy-pince	V	kb. 100,0	+	+	M
81.	Pásztó - Mátrakeresztes -	Mátrakeresztesi üreg	V	1,0			
82.		Szezám barlang	V	2,80			
83.		Üléspataki barlang	V	2x3,80			
84.		Üléspataki sziklaeresz	V	2x5,60			
85.		Üléspataki sziklakapu	V	1,5x3,20			
86.		Vidróczki barlang	V	5,10			
87.		Vöröskő bérci barlang	V	4,80			
88.		Vöröskő bérci hasadék	V	5,0			
89.		Vöröskő bérci odu	V	2,10			
90.	Szuha	Sárkánygödri kőfülke	V	2x6,70			
91.	Szurdokpüspöki	Remete lik	V	3,80			
MEDVES HEGYSÉG							
92.	Salgótarján	Pécskői kőfülke	V	1,50	+		
93.	Salgótarján - Rónabánya	Jansen barlang	V	20,20	+		
94.		Kis Szilvaskői sziklahasadék	V	17,30	+		
95.		Sárkánytorok, jégbarlang	V	28,40	+		
96.		Szilvaskői barlang	V	68,00	+		
97.		Vabot barlang	V	8,20	+		
98.	Salgótarján Salgóbánya -	“Mari nene lyuka”	Ü				M
99.		Salgóvári kőfülke	V	1,50	+	+	
100.	Salgótarján - Vízválasztó	Zagyva alagút 1940(Tó megkerülő alagút az iszapos áradás levezetésére.)	Ü	520,0			
101.	Szilaspogony	Kiskő alsó tárójára	V	8,00	+		M
102.		Kiskői álbarlang	V	2,00	+		
103.		Kiskői barlang	V	5,00+9,40	+		M táró
104.		Kiskő felső tárója	V	13,0	+		M

Forrás: Nógrád megye védett természeti értékei és fenntartásuk lehetőségei 1997

EX LEGE VÉDETT FÖLDVÁRAK

Sorszám	Település neve	Vár neve	Őskor	Középkor, újkor
FÖLDVÁRAK				
1.	Alsópetény	Földvár		+
2.	Bátonyterenye - Nagybátony	Orosz Mátyás vára		+
3.	Bokor	Templomdomb		+
4.	Buják	Tarisznyapart	+	
5.	Cserháthaláp	Rézpart		+
6.	Diósjenő	Csehvár		+
7.	Diósjenő	Kámor		+
8.	Diósjenő	Pogányvár	+	
9.	Dorogháza	Kastély-tető		+
10.	Ecseg	Vár (Ilona-vár)		+
11.	Erdőtarcsa	Templom körüli sáncok		+
12.	Héhalom	Templomdomb	+	
13.	Hont	Jelenchegy	+	
14.	Hont	Vár (Ipoly-szög)		+
15.	Jobbágyi	Várhegy	+	
16.	Karancsalja	Kápolnahegy	+	
17.	Karancskeszi	Tornyszer (torna vára)		
18.	Kozárd	Pogányvár	+	
19.	Legénd-Nézsza	Békavár		+
20.	Lucfalva	Pogányvár		+
21.	Mátramindszent	Óvár		+
22.	Mátraszőlős	Kerekbikk	+	
23.	Mátraszőlős	Kisvár		
24.	Nagylóc	Várdomb		+
25.	Nemti	Kőház		+
26.	Nézsza	Temető		+
27.	Nógrád	Vár		+
28.	Nógrádmarcalt	Kerekdomb		+
29.	Nógrádmegyer	Dobó-vár		+
30.	Nógrádsáp	Tatárka		+
31.	Nógrádsipek	Pusztavárhegy		+
32.	Nógrádszakál	Kastélydomb		+
33.	Piliny	Várhegy	+	
34.	Rétság-Jásztelekpuszt	Várdomb		+
35.	Salgótarján	Baglyaskő vára		+
36.	Salgótarján- Zagyvapálfalva	Felső temető feletti domb		+
37.	Salgótarján-Zagyvaróna	Zagyvafő és Kiskőasztal		++
38.	Ságújfalu	Várhegy		
39.	Somoskő	Vár		+
40.	Szanda	Szandahegy	+	
41.	Szanda	Várhegy		+
42.	Szécsény- Benczúrfalva	Dubinka		+
43.	Szécsény-Benczúrfalva	Majorhegy	+	
44.	Szécsény	Kerekdomb		+
45.	Szécsény	Strázsapart		+

Sorszám	Település neve	Vár neve	Őskor	Középkor, újkor
46.	Szécsénke	Gyalogvár		+
47.	Szilaspogony	Kis-vár		+
48.	Szuha	Vár-bérc		+
49.	Szuha - Mátraalmás	Galyavár		
50.	Szügy	Leányhegy		+
51.	Tereske	Kurucdomb		+
52.	Tolmács	Kálváriadomb		+
53.	Vanyarc	Haraszi		+
FÖLDMŰVEK				
1.	Bokor	Halastó-gátak	nincs adat	
2.	Buják	Keselyréti gát	nincs adat	
3.	Diósjenő	Szénpatak-völgy		+
4.	Drégelypalánk	Varga tó gátja		+
5.	Mátraszőlős	Kerekbikk, két tó gátja	+	
6.	Mátraverebély-Szentkút	Kányási halastó gátja		+
7.	Nógrád	Ágyúállások a vártól keletre lévő dombon		+
8.	Ságújfalu-Mikófalú vagy Másfalú	Várdomb, feltételezett halomsír	nincs adat	
KÖVÁRAK				
1.	Buják	Vár		+
2.	Drégelypalánk	Vár		+
3.	Drégelypalánk	Drégelyvár		+
4.	Hollókő	Vár		+
5.	Pásztó Hasznos	Cserteri vár		+
6.	Pásztó	Ciszterci apátság		
7.	Salgótarján	Salgó vára		+
8.	Sámsonháza	Fehérkővár		+
9.	Szanda	Péterhegy		+
10.	Szécsény	városfal		+
11.	Tar	Tar Lőrinc várkastélya		+

Forrás: BNPI, www.varakborzsony.uw.hu Nógrád megye védett természeti értékei és fenntartásuk lehetőségei 1997

EX LEGE VÉDETT LÁPOK

Helység	Hrsz.	Terület (ha)
Etes	0182/	0,0448
Etes	056/	0,6388
Etes	053/	0,2912
Etes	0183/	3,8058
Etes	0186/1	3,6803
Etes	055/2	0,9947
Etes	062/a	18,2366
Etes	178/	0,4258
Ipolytarnóc	162/1	73,9906
Ipolytarnóc	162/3	45,0231
Ipolytarnóc	162/4	0,5023
Ipolytarnóc	162/5	0,1556
Ipolytarnóc	162/6	1,7639
Ipolytarnóc	162/8	0,6726
Karancslapujtő	0187/19	9,0427
Litke	0120/1	10,5131
Litke	019/10	0,9685
Litke	019/11	0,3394
Litke	019/22	1,0049
Litke	0125/12	0,2885
Litke	0118/12	1,3502
Litke	0125/13a	1,3403
Litke	0118/13	0,5317
Litke	0118/14	0,5105
Litke	019/14	5,5517
Litke	0118/15	0,5843
Litke	0118/16	0,5974
Litke	019/16	3,2419
Litke	0125/16	0,2446
Litke	0118/17	0,438
Litke	0125/17a	1,473
Litke	019/18	4,5016
Litke	0118/18	0,7735
Litke	0125/2a	0,8853

Forrás: 8005/2001 (MK) KöM Tájékoztató

Helység	Hrsz.	Terület (ha)
Zabar	023/9	0,143
Litke	0118/20	1,9611
Litke	0118/21	1,2915
Litke	0120/3	7,8558
Litke	0117/5	2,1226
Litke	0120/5	17,1736
Litke	0120/6	5,1326
Litke	0118/7	0,1842
Nógrádszakál	2202/	0,2334
Nógrádszakál	2176/	0,469
Pásztó	025/p	8,6891
Pásztó	025/m	39,3492
Patvarc	058/	0,1568
Patvarc	060/	1,1081
Patvarc	048/19a	24,0328
Patvarc	047/3	15,9304
Patvarc	047/6	2,6091
Zabar	0211	0,2024
Zabar	020/	0,7101
Zabar	019/1b	2,5213
Zabar	023/10	0,0815
Zabar	023/11	0,078
Zabar	023/14a	1,5051
Zabar	023/2	0,4353
Zabar	019/2	3,0427
Zabar	023/20a	10,334
Zabar	023/20a	10,334
Zabar	023/20c	0,8931
Zabar	023/3	0,1325
Zabar	012/4	0,3698
Zabar	023/4	0,1015
Zabar	023/5	0,054
Zabar	023/6	0,1889
Zabar	023/7	0,2299
Zabar	023/8	0,1664

HELYI JELENTŐSÉGŰ VÉDETT TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

Sorszám	Település	Védett terület neve	Törzskönyvi azonosító	Védett terület nagysága (ha)	Védett emlék száma (db)
1.	Alsópetény	Kastélypark	11/50/TT/77	2,0	
2.	Balassagyarmat	Nyírjesi-tó és környéke		0,0	
3.	Balassagyarmat	Ipolyszögi égerláp	11/08/TT/75	106,0	
4.	Balassagyarmat	Palóc-liget	11/25/TT/76	3,0	
5.	Bárna	Bárna-patak forrásterülete	11/72/TT/86	24,6	
6.	Bárna	Szer-kő	11/51/TT/77	42,0	
7.	Bárna	Nagy-kő	11/09/TT/75	9,6	
8.	Bátonyterenye	Kisterenyei-kastélypark	11/15/TT/75	13,8	
9.	Bátonyterenye	Bec-kút			
10.	Bátonyterenye	Újlak tölgyfa			1
11.	Bér	Andezitoszlopok	11/73/TT/86	3,5	
12.	Buják	Tölgyfa	11/01/TT/43		1
13.	Buják	Tölgyfák	11/02/TT/43		2
14.	Buják	Egidius-forrás	11/03/TT/43		1
15.	Csécse	Sándor-major Kastélyudvar	11/30/TT/76	0,0	
16.	Csécse	Erzsike park	11/29/TT/76	4,0	
17.	Csesztve	Madách Múzeum parkja	11/11/TT/75	4,4	
18.	Csesztve	Galibapusztai facsoport	11/28/TT/76		30
19.	Csitár	Szanatóriumpark	11/27/TT/76	5,0	
20.	Dejtár	Paskom-legelő	11/52/TT/77	1,0	
21.	Diósjenő	Kastélypark és parkerdő	11/26/TT/76	26,0	
22.	Drégelypalánk	Szondy-fasor	11/53/TT/77	5,0	
23.	Erdőtarcsa	Dabasi-Halász arborétum	11/12/TT/75	1,9	
24.	Felsőpetény	Kastélypark	11/13/TT/75	2,5	
25.	Herencsény	Arethusa-forrás	11/04/TT/43		1
26.	Hont	Szakadék	11/14/TT/75	5,0	
27.	Horpács	Mikszáth-park	11/31/TT/76	1,0	
28.	Jobbágyi	Andezitrétegek	11/05/TT/53	133,0	
29.	Karancslapujtő	Park	11/33/TT/76	2,0	
30.	Kazár	Riolittufa földtani szelvény	11/55/TT/77	1,5	
31.	Kishartyán	Kőlyuk-oldal	11/34/TT/76	13,0	
32.	Litke	Milleniumi facsoport	11/35/TT/76	0,0	
33.	Lucfalva	Krakkópusztai-tánc tér	11/56/TT/77	0,3	
34.	Ludányhalászi	Kastélypark	11/36/TT/76	8,0	
35.	Magyarnándor	Buttler-park	11/39/TT/76	3,0	
36.	Mátranovák	Hegyeskei borókás	11/74/TT/86	54,7	
37.	Mátranovák	Kaszinópark és fasor	11/37/TT/76	1,0	
38.	Mátranovák	Nyírmedi-tó és környéke	11/57/TT/77	818,0	
39.	Mátranovák	Cserkész-kút	11/38/TT/76	9,0	
40.	Mátraterenye	Nádújfalusi öreg bükkfa			1
41.	Mátraverebély	Forró-kúti tölgyfa	11/40/TT/76		1
42.	Mohora	Mikszáth-fa	11/06/TT/57		1
43.	Nézsza	Kastélypark	11/46/TT/76	7,0	
44.	Nógrád	Vár	11/61/TT/77	6,0	
45.	Nógrád	Kocsányos tölgy	11/62/TT/77		1
46.	Nógrádkövesd	Piramistölgy	11/42/TT/76		kiszáradt

Sorszám	Település	Védett terület neve	Törzskönyvi azonosító	Védett terület nagysága (ha)	Védett emlék száma (db)
47.	Nógrádmegyer	Kilenc törzyű hárs			<i>kiszáradt</i>
48.	Nógrádsipek	Dobos-kút	11/44/TT/76	1,0	
49.	Nógrádszakál	Páris-patak völgye	11/45/TT/76	25,0	
50.	Nőtincs	Kastélypark	11/17/TT/75	1,2	
51.	Pásztó	Cserteri-vároldal	11/54/TT/77	3,0	
52.	Patak	Kifli-tó		0,0	
53.	Romhány	Török mogyorófa	11/07/TT/60		1
54.	Salgótarján	Baglyas-kő	11/19/TT/75	0,5	
55.	Salgótarján	Pécs-kő	11/18/TT/75	133,1	
56.	Salgótarján	Pocik-vár	11/75/TT/86	57,9	
57.	Salgótarján	Vizslás - Kökényes-völgy	11/69/TT/77	1,0	
58.	Szanda	Várhegy	11/47/TT/76	20,0	
59.	Szécsény	Benczúrfalvi kastélyparkl	11/10/TT/75	3,0	
60.	Szécsény	Kastélypark	11/22/TT/75	11,5	
61.	Szilaspagony	Kis-kő	11/23/TT/75	1,1	
62.	Szirák	Kastélypark	11/65/TT/77	3,0	
63.	Szuha	Bükkfa-forrás		14,0	
64.	Szügy	Simonyi-park	11/49/TT/76	2,0	
65.	Szügy	Hársfa	11/67/TT/77		1
66.	Tar	Tuzson-arborétum	11/24/TT/75	2,8	
67.	Tar	Csevice-forrás	11/41/TT/76		1
68.	Terény	Szent-Györgyi Albert emlékpark		2,0	
69.	Tereske	Temetőkert	11/68/TT/77	1,5	
70.	Varsány	Tábi fűzfa	11/76/TT/86		1

Forrás: Nógrád megye védett természeti értékei és fenntartásuk lehetőségei 1997, Bükk Nemzeti Park Igazgatóság 2004

VÉDELEMRE JAVASOLHATÓ TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

Sorszám	Település	Védett érték	Magyarázat	Típusa
1.	Bátonyterenye	Kökényes-völgy	Hagyásfás öreg tölgyes	N
2.	Buják	Várhegy	ritka növényekből álló növénytársulás	N
3.	Buják	Fehérpart	Az Ecseg – Bujáki földút mellett, kövület- lelőhely	F
4.	Buják	Keselyréti Kőasztal	Pappenheim Szigfrid báró vadászatainak színtere, vadászati pihenő céljára készült az 1920-as években	K
5.	Buják	Pappenheim kőbánya	A védett Pappenheim-barlang barlangfelszíne védőterülete,	F – B
6.	Buják	Sasbérci vadász-kastély rom	Pappenheim Szigfrid báró vadászatainak színhelye	K
7.	Cered	Kökörös	A Szerkő feletti gerincen lévő növénygyűttes	N
8.	Dorogháza	Kiskő és Verőkő bérc	A gerincen végighúzóódó andezit tellér	F
9.	Drégelypalánk	Legény oldal	Az odvas keltike tömeges élőhelye	N
10.	Erdőtárcsa	Teclak tanya, parkmaradvány	Fenyő és más faegyedek	N
11.	Hont	Csitári alagút	Középkori, mesterséges, mintegy 300 m hosszú alagút	F – B
12.	Jobbágyi	Monyosi-árok	Az ún. Monyosi lyuk környéke, védőterület	F – B
13.	Karancsberény	Pálházi-völgy	Gömbalakú homokkő konkréciók	F
14.	Karancsbeszterce	Dobroda-völgy	130 éves kanadai nyár, 1867.	N
15.	Karancsbeszterce	Zahorszky kastély, fa	A kertben álló idős kocsányos tölgy	N
16.	Karancsság	Prónai kastély, fasor	A kastélytól keletre húzódó idős vadgesztenye sor	N
17.	Kazár	Aranyos pusztai tölgyes	Aranyos puszta – Mátraszele közötti hagyásfás tölgyes	N
18.	Keszeg	Huszár kastély, parkja	Kastélypark és gesztenye fasor	N
19.	Kétybodon	Tópart	A nagy tó északi partszakasza, vizes élőhely madáratvonulási hely,	Á – V
20.	Kishartyán	Szőlő hegyi homokkőszikla	Eróziós homokkő sziklaoldal, az ún. „Szőlő hegyi ereszt”-barlang barlangfelszíne védőterület	F – B
21.	Litke	Rárós-pusztai	Két tó, lápos – tözeges kis vízfelszínnel,	V
		Feneketlen-tó	jellegzetes hegyi – vízparti növénytársulással. Erősen eutrofizált	
22.	Lucfalva	Krakkópuszta, fa	Az egykori pusztai szélén álló idős kocsányos tölgy	N
23.	Magyarnándor	Kő-oldal sziklája	Eróziós kőkapu	F – B
24.	Mátranovák	Fehérszék	Erősen erodált riolit tufa felszíni kibúvás	F
25.	Mátraszele	Csanáros-tó	Eutrofizálódó kis hegyi tó. (A tóról a Dornay Cserkészcsapat védettségi javaslatot készített)	V
26.	Mátraszele	Szelidgesztenyés	A „Nagy patten” lapos környékén lévő facsoport	N
27.	Mátraverebély-Szentkút	Meszes-tető	A hegy térségében lévő védendő értékek: - Betyárbarlang védőfelszíne - Remetebárány és védőfelszíne - Kövületes mészkő-pad - Vulkánikus tellér - „Szent László ugratása”, tektonikai hasadék	T – F – B
28.	Mátraverebély	Farkaslyuk szikla oldala	A Zsivány barlang barlangfelszíne, védőterülete	F – B
29.	Mohora	„Patkó”	Patkó alakban ültetett vadgesztenyék a Zichy-Vay kastély parkjában, táncterként használták	N – K

Sorszám	Település	Védett érték	Magyarázat	Típusa
30.	Nagylóc	Őrhegy	A hegy térségében lévő védendő értékek: - Hegygerincen kőtenger - Északi oldalon foltos szalamandra élőhely és egy teljesen feltöltődött hegyi tó maradványa - keleti oldalán „lábnymos” andezitkő Népmonda: Jézus Krisztus lábanyoma szamarának botjának nyoma	T – Á – F
31.	Nemti	Leánykő	Eróziós több méteres homokkő-baba, népmonda ihletője	F
32.	Nézsza	Sinkár-patak völgye	Sziklás, szűk patak völgy	T
33.	Pásztó (Mátra keresztes)-	Ülés-patak	Az Ülés-pataki sziklaüregek és a Vidróczki barlang barlangfelszíne, védőterülete	F – B
34.		Eresztvényi alagút	Az eresztvényi bányai kisvasút nagyszelvényű 250 m hosszú alagútja, 1912,	B
35.	Salgótarján Zagyva pálfalva)	fasor	Batsányi úti 18 platánból álló fasor	N
36.		Zagyva alagút	Az országban egyedülálló, a Zagyva folyót elterelő 520 m-es alagút, 1940.	B
37.	Ságújfalu	Kastély park	A Prónay kastély parkja	N
38.	Sóshartyán	Jódos kút	XVIII. sz.-i rakott kő kút, kamarai sókutatás helyszíne	V – F – K
39.		Nagy-Dobodén-tó	2 db kis, eutrofizálódó tó, vizes élőhely közelében „Dobó István fája” (idős bükk),	V – N
40.	Szuha	Sárkánygödri-patak völgye	Eróziós árok, a sárkánygödri barlang védőfelszíne	F – B
41.	Szurdok püspöki -	Remete-lik	Mesterséges remete barlang és környéke	B
42.	Szügy	Torok-tó	A Fekete-víz kanyarjánál lévő, eutrofizálódó kis hegyi tó	V
43.	Terény	Peres-hegyi kővületelelőhely	Homokkőpadok ostrea kővületekkel	F
44.	Ipoly völgy ártere		Mivel ennek kutatása folyik, jegyzékünkben külön részletezni még nincs lehetőségünk	

Forrás: Nógrád megye védett természeti értékei és fenntartásuk lehetőségei 1997.

Jelmagyarázat: N: növénytani, Á:állattani, F: földtani, K: kultúrtörténeti, V: víztani, B: barlangtani, T: tájképi

KATÉLYOK, KÚRIÁK, TÖRTÉNETI KERTEK NÓGRÁD MEGYÉBEN

Kastélyok:

Csécse:	Keglevich-kastély
Cserhátsurány:	Jánossy kastély
	Simonyi-kastély
Csesztve:	Majthényi- kastély
Erdőtarcsa:	Szentmiklóssy-Kubinyi-kastély
Karancsság:	Kubinyi-Prónay- kastély
Keszeg:	Huszár-Purgly- kastély
Legénd:	Káldy- kastély
	Nyáry- kastély
Magyarnándor:	Buttler-kastély
	Zichy-Vay- kastély
Nézsza:	Reviczky- kastély
Patvarc.	Majláth- kastély
Romhány:	Prónay- kastély
Ságújfalu:	Kubinyi-Prónay- kastély
Szécsény:	Forgách- kastély
	Benczúr- kastély
Szirák:	Teleki-Dégenfeld-kastély
Szügy:	Simonyi- kastély
Tereske:	Huszár- kastély
Tolmács:	Szentiványi- kastély

Kúriák:

Becske:	Balás-kúria
Bercel:	Berczelly-kúria
Bér:	Lázár-kúria
Borsosberény:	Tihanyi-Mocsáry-kúria
Csesztve:	Madách-kúria
Erdőtarcsa:	Kubinyi-(Márkus)-kúria, Végh-kúria
Érsekvadkert:	Drágffy-kúria
Horpács:	Mikszáth-kúria, Szontágh-Mikszáth-ház
Ipolytarnóc:	Bory – Lehoczky-kúria
Karancseszki:	Zahorszky-Prónay-kúria
Karancslapujtő:	Mocsáry-Papp- Zahorszky-Prónay-kúria, Mocsáry-kúria
Legénd:	Szandtner-Györgypály-kúria
Nógrádmegyer:	Luchkovitz-kúria, Szerémy-Pauncz-kúria, Topolicsányi-kúria
Nógrádsipek:	Nagy-Sándor-kúria, Balás-kúria
Nőtincs:	Scitovszky-kúria
Rétság:	Kovács-kúria
Romhány:	Laszkári-kúria
Szalmatercs:	Ruttkay-kúria
Szarvasgede:	Ligárd-Pethő-kúria
Szirák:	Bozó-kúria
Szügy:	Beniczky-kúria
Tereske:	Frideczky-kúria
Vanyarc:	Dessewffy-Bánffy-kúria
Varsány:	Harmos-Kiss-kúria

Történeti kertek:

Bátonyterenye–Kisterenye:	Gyürki–Solymossy-kastély
Cserhátsurány:	Jánossy-kastély
Csesztve:	Madách-kúria
Erdőtarcsa:	Szentmiklóssy–Kubinyi-kastély
Ludányhalászi:	Rádai–Pejachevich-kastély
Szécsény–Bencúrfalva:	Benczúr-kastély
Szécsény:	Forgách-kastély tájképi kert
Szirák:	Dégenfeld-kastély

RÉGÉSZETI LELŐHELYEK JEGYZÉKE

Település	Lelőhelyek száma	
	összes	régészeti védelemmel rendelkező
Alsótold		-
Balassagyarmat	2	24
Bánk	2	-
Bátonyterenye	6	-
Becske	1	-
Bercel	1	-
Bokor	2	-
Cered	2	-
Cserháthaláp	2	-
Cserhátsurány	1	-
Debercsény	5	-
Drégelypalánk	2	-
Endrefalva	2	-
Érsekvadkert	1	-
Felsőtold	2	-
Galgaguta	5	-
Héhalom	2	-
Hollókő	1	-
Hont	4	1
Iliny	1	-
Jobbágyi	4	-
Karancsság	1	-
Kazár	3	-
Kutasó	4	-
Legénd	1	-
Lucfalva	4	-

Település	Lelőhelyek száma	
	összes	régészeti védelemmel rendelkező
Ludányhalászi	2	-
Magyargéc	3	-
Mátraszőlős	5	-
Mátraverebély	1	-
Mohora	3	-
Nagybárkány	3	-
Nagykeresztúr	1	-
Nógrádkövesd	2	-
Ósagárd	1	-
Palotás	1	-
Pásztó	32	-
Patvarc	2	-
Romhány	1	-
Salgótarján	7	-
Sámsonháza	2	-
Sóshartyán	5	-
Szanda	3	-
Szarvasgede	8	-
Szécsény	30	8
Szécsényfelfalu	1	-
Szurdokpuspöki	3	-
Szügy	1	-
Tár	1	-
Vanyarc	2	-
Vizslás	1	-

**TERÜLETI VÉDELEMMEL RENDELKEZŐ
ÉS KIEMELT MŰEMLÉKEK NÓGRÁD MEGYÉBEN**

Műemléki környezet:

Bátonyterenye-Kisterenye:	Gyürky-Solymossy-kastély
Cserhátsurány:	r. k. templom
	Jánossy-kastély
Keszeg:	Huszár-Purgly-kastély
Nógrádsáp:	Alsósápi r. k. templom
Pásztó:	r. k. plébániatemplom és plébániaház, valamint a volt cisztercita romok
Szécsény:	várfalak és várbástyák
	Forgách-kastély
	ferences templom és kolostor
Tereske:	r. k. templom és a Huszár-kastély

Műemléki jelentőségű terület:

Hollókő:	ófalu területe, a vár és környéke
----------	-----------------------------------

Kizárólagos állami tulajdonban tartandó, kiemelt műemlékek:

Balassagyarmat:	volt megyei börtön, büntetés-végrehajtási intézet
Drégelypalánk:	várrom
Hollókő:	Palóc Múzeum
	várrom
Mátraverebély:	remetebarang
Salgótarján:	Salgó várrom
Szécsény:	Forgách-kastély, parkja és várkert

TELEPÜLÉSRENDSZER

A megye településhálózatát 1990 előtt – az országos folyamatokkal megegyezően – alapvetően a városok számának és fejlettségének növelésére koncentrált területfejlesztés és az ezekkel együtt járó extenzív iparosítás alakította. Ezek hatásaként a várossá nyilvánításokkal kialakult a jelenlegi városhálózat, miközben a falvak infrastrukturális ellátottsága alig javult. Másrészt 1980-ig nőtt a városok népességszáma, aminek forrása döntően a falvakból való beköltözés volt, és a falvak népességszámának csökkenése mellett előregedésükhöz is vezetett. Ennek eredménye volt a rendkívül erőteljes ingázás kialakulása is, nemcsak a megyén belül a falvakból a városokba, hanem megyén kívülre is, Vác, Hatvan, de főleg Budapest iparába, építőiparába. A rendszerváltozást követő ipari szerkezetváltás tömegessé tette a korábban ingázó, kevésbé iskolázott munkaerő munkanélküliségét. A megyében hagyományos nehézipar pedig nem volt képes a megváltozott viszonyokhoz való rugalmas alkalmazkodásra, és a kedvezőtlen termőhelyi adottságú mezőgazdaság sem nyújt megfelelő megélhetési forrást.

A településhálózat fejlődésére ható általános tényezők közül kiemelendő az önkormányzati rendszer és finanszírozás bevezetése. A normatív központi ellátás mérsékelte a települések közötti esélykülönbségeket, enyhítette a falvak közötti hierarchizálódást, csökkentette a jogállásból fakadó előnyöket és hátrányokat. Azáltal, hogy a korábbi közös tanácsok társközségeiben is önálló önkormányzat alakult, a kényszerkapcsolatok helyett valódi, önkéntességen alapuló településközi kapcsolatok jöttek létre. Ugyanakkor a megyék szerepe drasztikusan csökkent, tervező, szervező, problémamegoldó funkciójuk megcsappant, miközben számos intézmény megyei keretekben szerveződik, és ez problémák sorozatát veti fel.

Általánosnak tekinthető az a tendencia, hogy a települések hierarchiáját alakító tényezők között első helyre az intézményellátás elé a gazdasági aktivitás került, mely leginkább a vállalkozások, befektetések intenzitásával mérhető. A gazdaság telephelyválasztása a piaci verseny szabályai szerint zajlik, és ebben a kedvezőbb adottságú térségek a nyertesek. A gazdasági beruházásoknak ma már nincs szociálpolitikai indítéka, így a lakásépítés és az infrastrukturális fejlesztések a települési, illetőleg a lakossági bevételektől függenek.

A megye településhálózatának fejlődésére legnagyobb hatással az Európai Unióba való belépés van. Már a belépésre való felkészülés is érezhető hatással járt, elsősorban a települések közműellátottsága terén. Az a körülmény, hogy a szomszédos Szlovákia velünk egyszerre vált az Unió tagjává, számos lehetőséget kínál az együttműkö-

désre, a ma még határ menti városok vonzáskörzetének kiterjesztésére, szerepkörük növelésére. Annál is inkább, mert az Unió kiemelten támogatja az ilyen régiók fejlesztését. A regionalizmus további fejlődésének iránya az Unión belül a megyék szerepének csökkenése és a régiók szerepének növekedése. Ennek többek között az az egyik várható hatása, hogy egyfelől központi, kormányzati feladatok kerülnek át a régiókhoz, másfelől a megyei feladatok egy része a régiókhoz, más része a kistérségekhez kerül. Ez várhatóan felértékeli a kistérségek központjait, új fejlődési energiákat juttat a városoknak.

A helyinél magasabb szintű igazgatási, a városi jellegű ellátási funkciók intézményeinek településrendszeren belüli elhelyezkedése, a munkahelyek koncentrációja és még további tényezők különböző gyakoriságú és intenzitású népességmozgásokat generálnak az egyes települések között. Ezek legintenzívebb formáját az agglomerációk, agglomerálódó térségek és a településegységek jelentik.

A korábban agglomerálódó térségként lehatárolt salgótarjáni térség egyközpontú településegységes.

A salgótarjáni településegységeshez 9 település tartozik, a központját képező Salgótarjánon kívül Etes, Karancsalja, Karancsberény, Karancslapujtő, Kazár, Kishartyán, Sóshartyán és Vizslás. A településközi együttműködés elsősorban az infrastruktúra fejlesztésére, és még inkább a közművek közös üzemeltetésére és a gazdaság fejlesztésére irányul. A salgótarjáni településegységes részét képezi a Salgótarján-Bátonyterenyi Vállalkozási Övezetnek és az Észak-Kelet Nógrádi SAPARD kistérségnek.

A településegységet a megyéhez hasonló népmozgalmi tendenciák jellemezték a kilencvenes években, és a természetes fogyást a községekben csak részben tudta ellensúlyozni a Salgótarjánból való kiköltözés, ami nagyobb mértékben irányult a vonzott községek, mint más területek felé, bár ez még nem tekinthető szuburbanizációnak.

Távlatilag további megyén belüli és megyehatáron átnyúló települési képződmények kialakulásával nem lehet számolni, hacsak nem válik a Salgótarján-Bátonyterenyi Vállalkozási Övezet bázisán újra agglomerálódóvá és egységessé a két város közös vonzáskörzete, melyeknek elsődleges előfeltétele az új termelési profil kialakulása, a vállalkozások, illetve az általuk foglalkoztatott létszám jelentős növekedése.

Városi vonzáskörzetek

A vertikális, zömmel középfokú ellátó funkciók igénybevétele által formált, a városok és falvak között létrejött kapcsolatrendszer a települések hálózattá szerveződé-

sének leghagyományosabb formája. Az egészségügy és az oktatás terén megszűntek ezek adminisztratív vonzásokörzetei. A lakossági mozgások szempontjából külön kategóriába sorolhatók a közhivatalok adminisztratív úton kijelölt vonzásokörzetei. A bíróságokat, rendőrkapitányságokat, földhivatalokat tekintve elsősorban az utóbbiak ügyfélforgalma növekedett, a kilencvenes években pedig kialakították a munkaügyi kirendeltségek és okmányirodák hálózatát, elsőfokú építési hatóságok, gyámügyi hatóságok körzeteit. Mindezen intézmények körzete többé-kevésbé igazodik a korábbiakhoz, bár a többszöri változás miatt korántsem tekinthető megszilárdultnak az igazgatási térszerkezet.

Mindezen intézmények vonzása alapján valamennyi város körül kirajzolódik egy-egy vonzásokörzet, melyek – bár közel azonosak a statisztikai kistérségekkel – azonban rendkívül egyenlőtlenek. Salgótarján vonzása szinte az egész megyére kiterjed, és számottevő Balassagyarmat, Pásztó és Szécsény vonzásokörzete is. Bátonyterenye és Rétság vonzása ezekétől jelentősen elmarad. A hat városon kívül nincs a megyében városi funkciókat legalább részlegesen betöltő település.

A településhierarchia meghatározásához a települések ellátási és igazgatási funkciójának szintje, a termelési funkció differenciáltsága, valamint valamilyen speciális funkció léte vagy hiánya volt meghatározó.

A kategóriaképzés a településeket alapvetően városi funkciójú – központi – és falusi településekre osztja. A városi települések nem választhatók el mereven a falusiaktól, mivel vannak olyan települések, amelyekben néhány városi jellegű intézmény működik, de nem teljes körűen, hogy annak alapján a települést városi funkciót betöltőnek lehetne tekinteni.

A nem központi – falusi – településeknek három csoportja különböztethető meg. Ennek képzési elve az alapellátás teljessége, illetve hiányossági foka*. A funkciógazdag falvak teljeskörű alsófokú ellátással rendelkeznek saját lakosságuk, esetleg a szomszédos települések lakossága számára is. A funkcióhiányos, vagy részleges alapellátású településen általában hiányzik az orvos, vagy az iskola, a kereskedelmi-gazdasági szektor minimális, de még összességében 10 egység feletti. Az igen hiányos alapellátású községekben nincs iskola és/vagy orvos, a kereskedelmi-vendéglátói-egyéb szolgál-

tatói egységek száma 10 alatti, ezek valójában funkcióhiányos falvak.

Fentiek alapján Nógrád megye településhierarchiája a következőkben vázolható fel (1. sz. függelék):

- **Megyeszékhely, részleges elsőfokú** ellátási és régió társközponti **funkcióval:** Salgótarján
- **Városi funkciójú település** középfokú ellátási és igazgatási funkcióval: Balassagyarmat, Bátonyterenye, Pásztó, Szécsény
- **Részleges középfokú funkciójú város:** Rétság,
- **Alsófokú ellátási funkciókat betöltő település (funkciógazdag falu):** Bercel, Buják, Cered, Diósjenő, Drégelypalánk, Ecseg, Endrefalva, Érsekvadkert, Héhalom, Jobbágyi, Karancsalja, Karancslapujtő, Karancsság, Kazár, Kálló, Litke, Ludányhalászi, Magyarnándor, Mátraterenye, Mátraverebély, Nagybárcány, Nagyoroszi, Nézsa, Nógrád, Nógrádkövesd, Nógrádmegyer, Nógrádsáp, Nőtincs, Órhalom, Palotás, Romhány, Szírák, Szurdokpuszti, Szügy, Vanyarc.
- **Alsófokú ellátási funkciókat részlegesen betöltő település (funkcióhiányos falu):** Alsópetény, Alsótold, Bárna, Becske, Berkenye, Bér, Borsosberény, Cserhátsurány, Csesztve, Csécse, Csitár, Dorogháza, Dejtár, Egyházasdengeleg, Egyházasgerge, Erdőkürt, Erdőtarcsa, Etes, Felsőpetény, Galgaguta, Hollókő, Hont, Hugyag, Iliny, Ipolytarnóc, Ipolyvece, Karancsberény, Karancskeszzi, Keszeg, Legénd, Lucfalva, Magyargéc, Mátramindszent, Mátranovák, Mátraszőlős, Mátraszele, Mihálygerge, Mohora, Nagylóc, Nemti, Nógrádmárcal, Nógrádsipek, Nógrádszakál, Patak, Piliny, Rimóc, Ságujfalu, Sóshartyán, Szanda, Szarvasgede, Szendehely, Szécsényfalfalu, Szilaspogony, Suha, Tar, Tereske, Varsány, Vizslás, Zabar.
- **Ellátási funkciókat igen csekély mértékben betöltő település (funkciószegény falu):** Bánk, Bokor, Cserháthaláp, Cserhátszentiván, Debercsény, Felsőtold, Garáb, Herencsény, Horpács, Kisbágyon, Kisbárcány, Kiseccet, Kishartyán, Kétbodony, Kozárd, Kutasó, Márkháza, Nagykeresztúr, Ósagárd, Parvarc, Pusztaberki, Sámsonháza, Szalmatercs, Szátok, Szente, Szécsénke, Terény.

* A települések besorolása e funkcionális típusokba a 2001. évi adatokkal a T 037183 nyilvántartási számú OTKA kutatás keretében készült, témavezető: dr. Valér Éva

HÍRKÖZLÉS, MŰSORSZÓRÁS

Nógrád megye két távközlési primer körzete a Miskolci szekunderközpont ellátási területén helyezkedik el. A rendszer meghatározó hálózatai és berendezései megépültek. A Salgótarján primer központ 74 db, a Balassagyarmat primer központ 51 db települést lát el. A megyében 70,73%-os az ellátottság lakásra vetítetten. Vannak különbségek a telefonellátottság területén, de a legalacsonyabb ellátottságú településen is a lakások kb. 43%-a be van kötve a hálózatra. A primer központok az országos rendszer optikai gerinchálózatára csatlakoznak. Ezek a központok kapcsolják be a távközlési körzeteket az országos és nemzetközi hálózatra.

A primer központot a körzet helyi és a kihelyezett fokozatú központjaival összekötő primer körzeti hálózat köti össze. A távközlés fejlesztési tervei alapján épültek meg a körzethálózatok, melyek a megye területén, a primer körzeteken belül az irányítás rendjét végzik. Az országos tranzithálózat, a körzethálózat és a nagyobb települések hálózata jellemzően földkábelben halad.

A települések nagy része saját távbeszélő központtal rendelkezik. A többi kis népességszámú község egységes hálózattal csatlakozik a közeli helyi központ hálózatához. Az egységes hálózatú települések nem rendelkeznek telefonközponttal. Az utóbbi években, a vezetékes ellátásban a fővonalszám csökkentése tapasztalható a mobil készülékek növekedő száma mellett.

A településfejlesztési terv időtávjában a minőségibb szolgáltatások irányába kell továbbfejlesztetni a rendszereket, a földalatti vezetésű kábelhálózat fektetését kell előirányozni mind az új fejlesztésre kijelölt területeknél, mind a rekonstrukcióra kijelölt hálózatoknál. Cél az oszlopokra helyezett távközlési hálózatok kedvezőtlen utcaképi, tájképi megjelenésének megszüntetése. A javasolt megoldás érvényre juttatását az önkormányzatoknak kell vállalni, az építési engedély kiadásánál feltételként kell szabni a földalatti vezetésű hálózatépítést.

Két irányú fejlesztéssel kell számolni:

- az ellátottság növelésével és
- a digitális rendszer továbbfejlesztésével.

Cél, hogy minden lakásban lehessen telefon, ezért törekedni kell a 90-95%-os lefedettség biztosítására.

A mobil és a vezetékes rendszerű szolgáltatás között mindaddig a vezetékes távközlés előfizetésére lesz nagyobb igény, amíg annak díjai és a szolgáltatási kínálata (széles sávú internet, és az ISDN) bővebb lesz.

A távközlésben a fejlődés útja a széles sávú Internet elérés digitális hálózaton és a ma még kísérletezés alatt levő hírközlési eszközök birtokában a nemcsak hangla-

pú, hanem a képalapú szolgáltatás és az adatátvitel további felgyorsulása lesz.

A területrendezési terv programja javasolja a közcélú rádiótelefon bázisállomásokat üzemeltető szolgáltatók közötti együttműködés kialakítását, hogy közös állomásra helyezték fel a berendezéseket, így a továbbiakban csökkenteni lehessen a telepítendő bázishelyek számát. A telepítéseket tájképi és településképi szempontból kiemelten kell vizsgálni. Célszerű lenne pályázatot kiírni több funkciós állomás telepítésére környezetbe illő megoldásokat keresve.

Műsorszórás

Az Antenna Hungária Magyar Műsorszóró és Rádióhírközlési Rt. végzi a rádió és a televízió műsorának sugárzását országos szinten. Antenna Hungária Rt. a rádió és a TV adóihoz analóg és digitális rendszerű (OTH-Országos Transzport Hálózat) mikrohullámú hálózaton, a MATÁV Rt., hasonló mikrohullámú állomásai közötti vezeték nélküli hálózaton továbbítja a jeleket a távbeszélő központok részére. A mikrohullámú összekötés két pontja között az üzembiztos működéshez az optikai átlátást kell biztosítani. Ezért területfelhasználási szempontból a mikrohullámú állomások közötti összekötés védősávjában korlátozási értékekkel kell számolni a továbbtervezés során.

Mikrohullámú összeköttetéseken keresztül történik a megye területén kívül Budapest és Miskolc gerincadóitól a moduláció eljuttatása, a jelek továbbítása, melyeknek kiemelt szerepe van a szolgáltatás minőségének biztosításában. Nógrád megye „beárnyékol” területein belül TV átjátszók biztosítják az adások jó vételi lehetőségét. Az adókat magas pontokra telepítették.

Mikrohullámú állomások és TV átjátszó adók Nógrád megyében.

OTH projekt telephely

- Salgótarján

TV átjátszók

- Hont
- Patak
- Rétság
- Bér
- Pásztó (Mátraszőlős)
- Balassagyarmat
- Salgótarján
- Somoskőújfalu

Kábel TV

Nógrád megyében a kábel TV hálózat mintegy 25 ezer előfizető részére épült ki, a lakások 28%-a rendelkezik ezzel a szolgáltatással. A lakosság a kábel TV hálózat további bővítését igényli. Az épülő új hálózatok és a rekonstrukcióra kerülő vezetékek esztétikai igények és a környezet szépítése érdekében földkábelben legyenek

vezetve, lehetőség szerint a vezetékes hálózattal közös nyomvonalon. Ott ahol a hálózat vezetékes marad a hálózathoz történő csatlakozás lehetőleg föld alatti vezetéssű legyen. Az oszlopsoroktól legalább az épületekig megszűnhetnének az átfeszítések és szépülhetnének az érintett utcák. A rendszerek továbbfejlesztésekor legalább az új beépítésű területeken és a foghíjak beépítésekor javasolt ezt biztosítani.